

TBMM
İNSAN HAKLARINI İNCELEME
KOMİSYONU

2000-874

ÇEÇENİSTAN İLE İLGİLİ RAPOR

ŞUBAT 2000

**TBMM İNSAN HAKLARINI
İNCELEME KOMİSYONU
YAYINLARI**

5

Adres :

TBMM İnsan Haklarını İnceleme
Komisyonu
06543 Bakanlıklar-ANKARA

Tel :

(0.312) 420 54 33 - 34

Fax :

(0.312) 420 53 94

Web :

<http://www.tbmm.gov.tr>

e-mail:

inshkkom@tbmm.gov.tr

Dizgi :

Adem ÖZ

Baskı :

TBMM Basımevi
Ankara, Şubat 2000

Dağıtımı TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu tarafından yapılmaktadır.
Kaynak gösterilerek kullanılabilir.

YER : 2000-874
YIL :
CLT :
KSM :
KOP :
DEM : 2000-2624

“ Yurtta sulh, cihanda sulh ”

**ÇEÇENİSTAN’DA DEVAM EDEN
İNSAN HAKLARI İHLALLERİ İLE İLGİLİ
TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU
ÇALIŞMA RAPORU**

Şubat 2000

S U N U Ş

Cumhuriyetimizin temellerinin atıldığı günlerde, devletimizin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'ün "Yurtta Sulh , Cihanda Sulh" ifadesi, sloganlaşarak ulusumuzun belleğine yerleşmiş ve temel devlet politikalarımızdan olmuştur.

Ulusumuz savaş ortamlarının bizzat insan hakları ihlallerini getirdiğini çok iyi bilmektedir ve bu konuda çok hassastır. Türkiye Cumhuriyeti her zaman içte ve dışta barışı, uzlaşmayı, insanlığa yakışır çözüm yollarını aramayı en temel insan hakkı olarak görmektedir. Çeçenistan konusunu da TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak bu anlayışla gündemimize alarak inceledik.

Çeçenistan'da uzun süredir tüm dünyanın "insanlık dramı" olarak izlediği bir vahşet yaşanmaktadır. Bir ülke halkı toptan terörist, katil, suçlu ya da mafya olamayacağı gibi böyle bir suçlama bahane edilerek uluslararası antlaşmalar ve güvenceler yok sayılarak savaşın devam ettirilmesi, sivil halkın kadın, çocuk, yaşlı, hasta ayırımı yapılmaksızın top yekun bombalanması, şiddete ve yok edilmeye maruz bırakılması insanlık adına kabul edilemez, insan hakları açısından bakıldığında da bu şekilde süre giden bir tabloyu makul gösterecek hiçbir sebep olamaz.

Komisyonumuzun tüm üyeleri, konunun üzerine partiler üstü bir yaklaşımla, siyasal kaygı ya da çıkarlardan uzak, inançla ve ciddiyetle eğilmişler, emek vererek raporun hazırlanmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu konuda çeşitli tarihlerde Komisyonumuzda dört kez geniş çaplı toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılar ve Gürcistan'da yaptığımız çalışmalar sonrasında ortaya çıkan Raporumuzu oybirliği ile kabul eden komisyon üyesi yirmi dört milletvekilimize ve rapora emeği geçen Komisyon sekreteryamıza teşekkürü bir borç bilirim.

Komisyonumuzun daveti üzerine Dışişleri Bakanlığı Doğu Avrupa ile İlişkiler Genel Müdür Yardımcısı Reşit UMAN, Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Niyazi GÜNEY, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN, Birleşik Kafkas Konseyi Başkanı Enver KAPLAN ve Genel Sekreteri Sönmez CAN ile Kafkas Çeçen Dayanışma Komitesi eski Başkanı Hakan KUTLU bizleri kendi uzmanlık alanlarında büyük bir istek ve inançla konu ile ilgili olarak aydınlatmışlardır. Katkılarına Komisyonumuz adına müteşekkirim.

Temsilen her partiden bir milletvekili katılımının sağlandığı ve Başkanlığını DSP Aydın Milletvekili olarak şahsımın yaptığı; üyelerimizden MHP Manisa Milletvekili Hüseyin AKGÜL, FP İstanbul Milletvekili Mustafa BAŞ, ANAP İstanbul Milletvekili A. Emre KOCAOĞLU, DYP Sinop Milletvekili Kadir BOZKURT ile Komisyon uzmanı İrfan NEZİROĞLU, Stenograf Emin KARA, Erhan YILMAZ ve Ses Teknisyeni Bülent KARADENİZ'den oluşan Alt Komisyon Heyetimiz; Gürcistan Devleti içinde Çeçenistan sınırına kadar giderek Çeçen mültecilerle görüşmüş, olayları yerinde ve ayrıntılı bir şekilde incelemiş, uyumlu ve özverili çalışmalar yapmıştır. Çalışmalarından kıvanç duyduğum Alt Komisyon Heyetimizin tüm üyelerine minnetimi ifade ederken, Gürcistan'da gerçekleştirdiğimiz çalışma ziyaretinin istenilen amaca ulaşabilmesi için destek ve hizmetlerini esirgemeyen Tiflis Büyükelçiliğimiz mensuplarına Tiflis Büyükelçimiz Sayın Burak GÜRSEL nezdinde teşekkürümüzü borç bilirim.

Ülkelerini ziyaretimiz sırasında, Gürcistan Devlet Başkanı Sayın Eduard Shevardnadze başta olmak üzere raporumuz içinde isimleri ve unvanları açıkça belirtilen ilgili tüm makamlar bizleri kabul ederek her türlü çalışmamızda destek olmuşlardır. Büyük bir açık yüreklilikle ülkelerinin tüm zorluklarını ve mevcut olanaklarını anlatmışlardır. Terörü en iyi bilen, yaşayan ve acılarını da içlerinde saklayan Gürcistan Devlet Başkanı Sayın Eduard Shevardnadze ile saygıdeğer eşleri Nanoli Shevardnadze'nin, her türlü imkansızlıklardan imkan yaratmaya çalışan ziyaret ettiğimiz tüm Gürcistan Hükümeti Bakanlarının, özellikle de Mülteciler ve İskan Bakanı Valerin

Vashakidze'nin gözlerinde hüznün yanında kararlılığı gördük ve yüreklerinde ne olursa olsun "insanlık ve ülkeleri için mücadele etme" azmini hissettik.

Gürcistan'da bizleri en çok etkileyen ise sokaktaki herkesin umutsuz, kaygı dolu ve mutsuz olmasına rağmen "elimizden geleni yapacağız" ifadesini yürekte kullanmaları olmuştur. Kendileri çok zor ekonomik koşullar içinde iken had safhada enerji sıkıntısı çekilirken kalkınmaya şiddetle gereksinimleri varken; ülkelerine resmi olmayan sınır kapularından hasta, aç, yaralı, perişan kadın, çoluk-çocuk giriş yapan çeçen mültecilerle evlerini, giydiklerini, lokmalarını, acılarını paylaşan ve 21. yüzyılda tüm dünyaya sessizce "insanlık dersi" veren Gürcü halkı Heyetimizde hayranlık uyandırmıştır. Bu izlenimlerimiz ve gördüklerimizden sonra, Gürcistan'a tüm dünyanın yardım ve desteğini sağlamak üzere verilecek her uğraşın içinde olmak, bizler için bir insanlık borcudur. Çalışmalarımıza sağladıkları destek ve yardımlar dışında, bizlere gösterdikleri içten dostluk, sevgi ve güven duygusu için tüm Gürcistan makamlarına ve Gürcü halkına Devlet Başkanı Sayın Eduard Shevardnadze'nin şahsında Komisyonumuz adına şükranlarımızı arz ederim.

İnsan haklarının 21. yüzyılda nasıl hiçe sayıldığını; Çeçenistan'dan gelen mülteci çocuklarının gözyaşlarında, kadınlarının kurumuş göz pınarlarında, yaşlılarının donmuş göz bebeklerinde, erkeklerinin ve delikanlılarının gergin ama kararlı yüz ifadelerinde bizzat görerek yaşadık. Onların, ellerinden tuttukları ya da kucaklarında taşıdıkları çocuklarının belki de son kez hissettikleri sıcaklıkları ile yüreklerindeki vatan sevgisi arasında yaşadıkları ikilemi görmek ve "Çeçensiz bir Çeçenya" istemiyoruz sloganlarını duymak yüreklerimizi titretti. Özümseyerek soluduğumuz ve bize "insan hakları kimin için?" sorusunu sorduran bu tablo; acı, açlık, korku, isyan gibi duyguların hissedilmesinden çok öte izlenimlerimizdir.

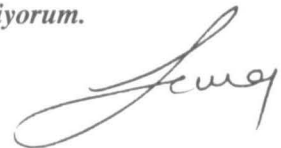
Gürcistan'a yaptığımız ziyaret sonrasında, çalışma kapsamımız içindeki Bakanlıklarını ilgilendiren konulara yönelik kendilerini bilgilendirdiğimiz Spordan sorumlu Devlet Bakanımız Sayın Fikret ÜNLÜ'nün, İçişleri Bakanımız Sayın Sadettin TANTAN'ın, Dışişleri Bakanımız Sayın İsmail CEM'in, Milli Eğitim Bakanımız Sayın Metin BOSTANCIOĞLU'nun ve Kültür Bakanımız Sayın İstemihan TALAY'ın gösterdikleri yakın ilgi ve katkılarına Komisyonumuz adına teşekkür ederken Bakanlar Kurulu'na sağladıkları yetki ve destek için Başbakanımız Sayın Bülent ECEVİT'e şükranlarımızı arz ederim.

Tarihsel süreç içinde Cumhurbaşkanımız olarak Kafkaslar'daki istikrarın ve barış ortamının tesis edilmesine "görevim" ifadeleri ile sahip çıkarak, daima yapıcı katkılar sağlayan Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman DEMİREL, teveccüh buyurarak Heyetimizi yurda dönüşünden sonra tüm izlenimlerimizi arz etmek üzere kabul etmişler, daha sonra bizzat Zatı Devletlerinin Başkanlığında büyük bir heyetle Gürcistan'ı ziyaret ederek konuya Devletimizin en üst makamı olarak destek sağlamışlardır. Komisyonumuz adına şükranlarımızı arz ederim.

Dünyadaki tüm ülkelerin yöneticileri ile halkları, insan hakları konusunda "yüreklerinin sesini" dinlemelidir. Bu sesin önüne hiçbir koşul, hiçbir hesap, hiçbir plan geçirmeyenler yalnız ve yalnız gerçek insan hakları savunucularıdır ve onlar, insan hakkı ihlali gördükleri her yerde insanlık adına gereğini yapmak üzere mücadele verirler. "İnsan hakkı" ve "insan" kavramları sadece söylemlerle değil, yaşam biçimleriyle bütünleştirilmelidir. Bu kavramlar, hakları ihlal edilenlerin duyguları, koşulları kısaca yaşadıkları; dürüstlük, açıklık ve bilgiyle değerlendirilebildiği zaman bir kıymet ifade eder.

Çalışmamızın barış adına umuda yol olmasını tüm yüreğimle diliyor, insanlık ayıbı olarak değerlendirilmesi gereken bu dramın biran önce bitmesini temenni ediyorum.

Saygılarımla. Şubat 2000

Dr. Sema TUTAR PİŞKİNSÜT
Komisyon Başkanı
Aydın Milletvekili

İÇİNDEKİLER

2000 - 26 24

Sayfa

I. ÇEÇENİSTAN'DAKİ İNSAN HAKLARI İHLALLERİYLE İLGİLİ KOMİSYON TOPLANTILARI.....	7
A. 18.11.1999 Tarihli Birinci Toplantı.....	7
B. 25.11.1999 Tarihli İkinci Toplantı	7
C. 29.11.1999 Tarihli Üçüncü Toplantı	7
D. 20.02.2000 Tarihli Dördüncü Toplantı.....	8
II. ALT KOMİSYON HEYETİNİN 8-14 ARALIK 1999 GÜRCİSTAN ZİYARETİ	9
A. Alt Komisyon'un Gürcü Yetkililerle Yaptığı Resmi Görüşmeler	13
1. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Gürcistan Misyon Şefi Ekber Menemencioğlu	14
2. Mülteciler ve İskan Bakanı Valerin Vashakidze	15
3. Parlamento Başkan Vekili Eldar Shangalia	17
4. İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze.....	20
5. Parlamento Başkanı Zurab Zhvania.....	23
6. Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı Başkanı Nanuli Shevardnadze	25
7. Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze'nin Heyeti Kabulü	27
8. Gürcistan'daki Türk İşadamları Heyeti	29
B. Alt Komisyon Üyelerinin Çeçen Mültecilerin Bulunduğu Kamplarda Yaptıkları İncelemeler	31
1. Şatili Bölgesindeki Çeçen Mülteci Kampındaki İncelemeler.....	31
2. Ahmeta Bölgesindeki İncelemeler	34
C. 10 Aralık İnsan Hakları Günü Nedeniyle TBMM Alt Komisyon Heyetinin Tiflis Büyükelçiliğinde Yaptığı Basın Toplantısı.....	35
III. ALT KOMİSYON'UN TESPİTLERİ, GENEL DEĞERLENDİRME	41
A. Gürcistan Ziyareti Sonrası Heyetin Değerlendirmeleri	43
1. Genel Bilgiler	43
2. Gürcistan'a Göç Eden Çeçen Mültecilerle İlgili Bilgiler	43
3. Gürcistan'ın Etnik Yapısıyla İlgili Bilgiler	44
4. Gürcistan Devletinin İç Yapısıyla İlgili Bilgiler	45
5. Ekonomik Değerlendirmelerle İlgili Bilgiler	45
6. Türkiye-Gürcistan İlişkileriyle İlgili Değerlendirmeler.....	46
B. Gürcistan Ziyaretiyle İlgili Türkiye'de Gerçekleştirilen Çalışmalar	49

IV. CUMHURBAŞKANI SAYIN SÜLEYMAN DEMİREL'İN 14-15 OCAK 2000 TARİHLERİ ARASINDA GÜRCİSTAN'A GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ZİYARET	51
A. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Gürcistan Ziyareti Öncesinde Havaalanında Yaptıkları Basın Açıklaması.....	55
B. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Türkiye-Gürcistan İş Konseyi Toplantısında Yaptığı Konuşma.....	56
C. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in "Altın Post" (Golden Fleece) Madalyasının Tevdi Töreni Sırasında Yaptıkları Konuşma	58
EKLER	61
EK 1. ALT KOMİSYONUN GÜRCİSTAN ZİYARETİ İLE İLGİLİ BASINDA ÇIKAN HABERLER.....	63
EK 2. RUSYA FEDARASYONU İLE İÇKERİYA ÇEÇENYA CUMHURİYETİ ARASINDA İMZALANAN ANLAŞMALAR	67
EK 3. ÇEÇENİSTAN'LA İLGİLİ KOMİSYON TOPLANTILARININ TUTANAKLARI ..	73
A. 18.11.1999 Tarihli Birinci Toplantının Tutanağı	73
B. 25.11. 1999 Tarihli İkinci Toplantının Tutanağı.....	95
C. 29.11.1999 Tarihli Üçüncü Toplantının Tutanağı.....	107
D. 20.01.2000 Tarihli Dördüncü Toplantının Tutanağı	109
EK 4. GÜRCİSTAN'DA YAPILAN RESMİ GÖRÜŞMELERİN TUTANAKLARI	125
A. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği Gürcistan Misyon Şefi Ekber Menemencioğlu ile Görüşme Tutanağı.....	125
B. Büyükelçilikte Düzenlenen Basın Toplantısı Tutanağı	129
C. Gürcistan Müteciler ve İskan Bakanı Valerin Vashakidze ile Görüşme Tutanağı....	135
D. Gürcistan Parlamento Başkanvekili Eldar Shengelaia ile Görüşme Tutanağı	139
E. Gürcistan Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze ile Görüşme Tutanağı	143
F. Gürcistan Parlamento Başkanı Zurab Zhvania ile Görüşme Tutanağı	147
G. Şatili Bölgesinde Mültecilerle Yapılan Görüşmen Tutanağı	149
H. Ahmeta Bölgesi Pankisi Vadisinde Mültecilerle Yapılan Görüşme Tutanağı.....	153
I. Gürcistan'daki Türk İşadamları ile Görüşme Tutanağı.....	157
J. Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı Başkanı Nanuli Shevardnadze ile Görüşme Tutanağı	159
K. Gürcistan Devlet Başkanı Sayın E. Shevardnadze ile Görüşme Tutanağı	161
EK 5. TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU ÜYE LİSTESİ	163

I. ÇEÇENİSTAN'DAKİ İNSAN HAKLARI İHLALLERİYLE İLGİLİ KOMİSYON TOPLANTILARI

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 3686 sayılı Yasasının kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak, Çeçenistan'da devam etmekte olan, ulusal ve uluslararası kamuoyunun da tepkisine yol açan insan hakları ihlalleri konusunu gündemine almıştır. Konu ile ilgili dört toplantı yapılmıştır. Toplantı tutanakları Ek.1'de verilmiştir.

A. 18.11.1999 Tarihli Birinci Toplantı

Amaç: Çeçenistan'da yaşanan insan hakları ihlalleri ile ilgili olarak konu uzmanlarından bilgi almak. Bu amaçla 18.11.1999 tarihli ilk toplantıya davet edilen konunun uzmanları; Dışişleri Bakanlığı Doğu Avrupa Ülkeleri ile ilişkiler Genel Müdür Yardımcısı Reşit UMAN, Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Niyazi GÜNEY, Birleşik Kafkasya Konseyi Başkanı Ünver KAPLAN ile Genel Sekreteri Sönmez CAN, A. Ü. Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN ve Kafkas-Çeçen Dayanışma Komitesi Eski Başkanı Hakan KUTLU Komisyona bilgi vermişlerdir.

Karar: Konu ile ilgili olarak Komisyon'da duyulan ciddi kaygıları dile getirecek bir basın bildirisi hazırlanmasına ve Gürcistan'a sığınan Çeçen mültecilerin durumlarının yerinde incelenmesi amacıyla bir alt komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir.

B. 25.11.1999 Tarihli İkinci Toplantı

Amaç: Çeçenistan'daki olaylarla ilgili olarak alt komisyonca hazırlanacak basın bildirisi taslağını değerlendirme ve Rusya Federasyonu Parlamentosu DUMA ile görüşme talebi.

Karar: Gürcistan'a göç etmek zorunda kalan Çeçen mültecilerin durumlarının incelenmesi amacıyla bu ülkeye Komisyon ve Heyet Başkanı DSP Aydın Milletvekili Dr. Sema TUTAR PİŞKİNSÜT, ANAP İstanbul Milletvekili Emre KOCAOĞLU, MHP Manisa Milletvekili Hüseyin AKGÜL, FP İstanbul Milletvekili Mustafa BAŞ ve DYP Sinop Milletvekili Kadir BOZKURT'tan oluşan bir alt komisyon gönderilmesine karar verilmiştir.

Komisyonca gerekli müracaat yapılmasına rağmen Rusya Federasyonu Parlamentosu üyeleri ile görüşme isteğine bu ülkede yaklaşan seçimler nedeniyle cevap alınamamıştır.

C. 29.11.1999 Tarihli Üçüncü Toplantı

Amaç: Çeçenistan'daki olaylarla ilgili olarak hazırlanan basın bildirisi taslağının karara bağlanması.

Karar: Aşağıda yer alan basın bildirisinin Türk ve dünya kamuoyuna duyurulmuştur.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun Çeçenistan'da Yaşanan Olaylarla İlgili Olarak Yayınladığı Basın Bildirisi

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 3686 sayılı yasa ve İnsan Hakları ile ilgili uluslararası hukukun kendine tanıdığı yetkiye dayanarak, Çeçenistan'da yaşanan olayları incelemek üzere gündemine almıştır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda Çeçenistan'da; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Helsinki Senedi gibi uluslararası belgeler ve 12 Mayıs 1997 tarihinde Rusya Federasyonu ve Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti arasında imzalanan antlaşmaların ihlal edildiği kanaatine varılmıştır. Komisyonumuz Çeçenistan'da devam eden insan hakları ihlallerinden ciddi şekilde kaygı duymaktadır.

Rusya Federasyonu, izahı oldukça güç olan bazı olayları gerekçe göstererek, altına imza koyduğu antlaşmaları yok saymış ve özerk bir devlet olan Çeçenistan'a askeri müdahalede bulunmuştur. Rus ordusu, Çeçenistan yerleşim birimlerini hedef gözetmeden bombalamaktadır. Yerleşim birimlerinin ve saldırılardan kaçan sivil halkın oluşturduğu konvoyların vurulması sonucunda binlerce kadın, çocuk ve yaşlı insan ölmüş ve yaralanmıştır. Tanklara ayaklarından bağlanarak sürüklenen insan manzaraları bile Çeçenistan'da yaşanan vahşetin boyutlarını açıkça ortaya koymaktadır.

Hedef gözetilmeksizin yapılan saldırılardan kaçan, çoğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan binlerce Çeçen komşu ülkelere sığınmıştır. Rus askerlerinin engellemesi sonucu dağlarda ve yollarda kalan insanların sayısı ve çektikleri sıkıntılar bilinmemektedir. Çünkü Rusya, gazetecilerin ve tarafsız gözlemcilerin Çeçenistan'a girmesine izin vermemektedir.

Bugün Çeçenistan'da yaşanan tüm olaylar, ne savaş ne de barış hukukuyla izah edilebilir. Yaşananlar bir halkın toptan şiddete maruz bırakılmasıdır. İnsanların, kadın, çocuk, yaşlı gözetilmeden, şiddet uygulanarak öldürülmelerinin hiçbir haklı gerekçesi olamaz. Rusya Federasyonu altına imza koymuş olduğu uluslararası belgeleri yok sayarak bir insanlık suçu işlemektedir.

AGİT İstanbul toplantısının yapıldığı günlerde Çeçenistan'da yaşananlar, uluslararası camianın güvenilirliği açısından oldukça düşündürücüdür.

Bu basın bildirimimizle TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, Türk ve dünya kamuoyunun dikkatlerini Çeçenistan'da yaşanan insan hakları ihlallerine çekiyoruz. Başta BM, AGİT ve Avrupa Konseyi olmak üzere ilgili tüm kuruluşları Çeçenistan'daki insan hakları ihlallerinin durdurulması için acil ve kalıcı tedbirler almaya çağırıyoruz.

Rusya Federasyonu altına imza koymuş olduğu belgelerin gereklerini yapmaya zorlanmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, uluslararası camiayı faaliyete geçirmek üzere yapmış olduğu girişimleri sürdürmelidir.

Rusya Federasyonu, gazetecilerin, insan hakları örgütlerinin ve gözlemcilerin bölgeye girişine izin vermelidir. Bağımsız bir uluslararası komisyonun bölgedeki insan hakları ihlallerini incelemesi sağlanmalıdır.

Başta İnguşetya olmak üzere mültecilerin bulunduğu ülkelere ve Çeçenistan'a insani yardımların güvenli bir şekilde ulaştırılmasına izin verilmelidir. İnsani yardımların bizzat ihtiyaç sahiplerine verilmesi sağlanmalıdır.

Rusya Federasyonu Moskova'da ve Rusya'nın diğer bölgelerinde yaşayan Çeçen ve Kafkas kökenlilere karşı başlattığı kötü muamele ve seyahat özgürlüğünü engelleme girişimlerine son vermelidir

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Çeçenistan'da yaşanan olayları yerinde görüp inceleme kararı almıştır. Komisyonumuz insan hakları ihlalleri durduruluncaya kadar Çeçenistan'daki olayları izlemeye devam edecektir.

D. 20.02.2000 Tarihli Dördüncü Toplantı

Amaç: Alt Komisyon heyetinin 14-18 Aralık 1999 tarihleri arasında Çeçenistan'dan Gürcistan'a göç eden mültecilerle ilgili yaptığı Gürcistan ziyareti ve hazırlanan raporun değerlendirilmesi.

Karar: Alt Komisyon raporu Komisyon tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

**ALT KOMİSYON HEYETİNİN
8-14 ARALIK 1999
GÜRCİSTAN ZİYARETİ**

TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU'NUN GÜRCİSTAN'DA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ZİYARET PROGRAMI

(8-14 Aralık 1999)

8 Aralık, Çarşamba

22.45 : İstanbul-Tiflis (TK 1386)

9 Aralık, Perşembe

03.05 : Tiflis'e Varış

04.00 : Otele İntikal ve Dinlenme

13.00 : Büyükelçilikte Heyet İçin Verilen Brifing

14.00 : UNHCR Gürcistan Misyon Şefi Sayın Ekber Menemencioğlu'nun Heyetimize
Verdiği Brifing

19.45 : Büyükelçilik Konutuna Hareket

20.00 : Büyükelçilik Konutunda Heyet Onuruna Akşam Yemeği

10 Aralık, Cuma

13.00 : Büyükelçilikte Basın Toplantısı

15.00 : Mülteciler ve İskan Bakanı Sayın Valerin Vashakidze ile Görüşme

17.00 : Parlamento Başkan Vekili Eldar Shengelaia ile Görüşme

18.00 : Parlamento İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Bayan Elena Tevdoradze ve
Komisyon Üyeleri ile Görüşme

19.00 : Parlamento Başkanı Zurab Zhvania ile Görüşme

19.30 : Bayan Tevdoradze'nin Heyet Onuruna Verdiği Akşam Yemeği

11 Aralık, Cumartesi

09.00 : Şatili Bölgesindeki Çeçen Mültecileri Ziyaret İçin Otelden Hareket

12 Aralık, Pazar

09.00 : Ahmeta Bölgesindeki Çeçen Mültecileri Ziyaret İçin Otelden Ayrılış

13 Aralık, Pazartesi

13.00 : Gürcistan'daki Türk İşadamları ile Görüşme

17.00 : Devlet Başkanı E. Shevardnadze'nin eşi, Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı
Başkanı Bayan Nanuli Shevardnadze ile Görüşme

19.00 : Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze'nin Heyeti Kabulü

14 Aralık, Salı

06.00 : Tiflis-İstanbul (TK 1387)

II. ALT KOMİSYON HEYETİNİN 8-14 ARALIK 1999 GÜRCİSTAN ZİYARETİ

Komisyon'un 25 Aralık 1999 günkü toplantısında alınan karar gereği oluşturulan Alt Komisyon yeleri 8 Aralık arşamba günü 22.45 uçağı ile İstanbul'dan Tiflis'e hareket eden heyet 9 Aralık Perşembe günü Gürcistan saati ile 03.05'de Tiflis havaalanına inmiştir. Komisyon ve Heyet Başkanı DSP Aydın Milletvekili Dr. Sema TUTAR PİŞKİNSÜT, ANAP İstanbul Milletvekili Emre KOCAOĞLU, MHP Manisa Milletvekili Hüseyin AKGÜL, FP İstanbul Milletvekili Mustafa BAŞ ve DYP Sinop Milletvekili Kadir BOZ-KURT'tan oluşan heyet oğleden sonra resmi program çerçevesinde çalışmalarına başlamıştır.

Alt Komisyon yeleri ilk olarak Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği Gürcistan Misyon Şefi Ekber Menemencioğlu ile görüşmüştür. Aynı gün Uluslararası Karadeniz niversitesi ile Süleyman Demirel Koleji ziyaret edilmiştir. 10 Aralık Cuma günü sırasıyla Mülteciler ve İskan Bakanı Valerin Vashakidze, Parlamento Başkan Vekili Eldar Shengelaia, İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze ile görüşen heyet akşam saatlerinde Parlamento Başkanı Zurab Zhvania tarafından kabul edilmiş, ardından da Sayın Tevdoradze'nin heyet onuruna verdiği akşam yemeğine katılmıştır. Heyet 11 Aralık Cumartesi günü Şatili, 12 Aralık Pazar günü de Ahmeta bölgelerindeki een mültecileri ziyaret edip durumları hakkında bilgi almıştır. 13 Aralık Pazartesi günü önce Gürcistan'daki Türk işadamları ile bir toplantı yapan heyet yeleri, işadamlarının sorunlarını dinlemiştir. Akşam saatlerinde Devlet Başkanı E. Shevardnadze'nin eşi ve aynı zamanda Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı Başkanı Nanuli Shevardnadze ile görüşen heyet daha sonra Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze tarafından kabul edilmiştir. Heyet 14 Aralık Salı günü Gürcistan saati ile 06.00'da Tiflis'ten ayrılmıştır.

Komisyon'un Gürcistan'da bulunduğu sırada Gürcü yetkililerle yaptığı görüşmeler ve een mültecilerin barındırıldığı kamplarda yaptığı incelemelerle ilgili ayrıntılı rapor aşağıda verilmiştir.

A. Alt Komisyon'un Gürcü Yetkililerle Yaptığı Resmi Görüşmeler

Alt Komisyon yeleri Gürcistan'daki çalışmaları esnasında sırasıyla BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Gürcistan Misyon Şefi Ekber Menemencioğlu, Mülteciler ve İskan Bakanı Valerin Vashakidze, Parlamento Başkan Vekili Eldar Shengelaia, İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze, Gürcü Kadınlar ve İşbirliği Vakfı Başkanı Nanuli Shevardnadze ve Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze ile görüşmüştür. Aşağıda detaylı bilgi verilen görüşmelerin tutanaklarının tam metinleri EK 2'de verilmiştir.

1. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Gürcistan Misyon Şefi Ekber Menemencioğlu

(9 Aralık 1999, Perşembe)

UNHCR Gürcistan Misyon Şefi Ekber Menemencioğlu Çeçen mültecilerin durumu ile ilgili TBMM Heyetine Büyükelçilik binasında bilgi vermiştir. Menemencioğlu konuşmasında şu noktalara dikkat çekmiştir:

“Bugün Gürcistan'ın iki temel problemi Abhazya ile Güney Osetya'dır. Her iki bölgedeki çatışmaların ardından Abhazya'dan 300 bin, Güney Osetya'dan ise 10 bin Gürcü, Gürcistan'ın başka bölgelerine göç ederek iç mülteci konumuna düşmüşlerdir. Ayrıca sınır bölgesi olan Şatili'den savaşın tekrar başladığı Ekim ayından itibaren 3.400 Çeçen mülteci Gürcistan'a geçmiş, bunlar Çeçen asıllı Gürcü vatandaşların yaşadığı Ahmeta bölgesine yerleştirilmiştir. Halen sınırın Rusya tarafında 200-300 kişi - ki çoğunluğunu kadın, çocuk ve yaşlılar oluşturuyor- Şatili'ye geçmeye çalışmaktadır. Yollar ve köprüler bombalanmış olduğundan Şatili'ye araba ile geçmek mümkün değildir. Daha da zoru Şatili'den Gürcistan'ın iç bölgelerine (mültecilerin yerleştirildiği Ahmeta bölgesine) geçmektir. Ancak sıhhatli insanlar Ahmeta'ya ulaşmayı başarabilmektedir. Çünkü arada 4451 metre yüksekliğinde ve karla kaplı Kafkas dağları vardır. Mülteciler taşımak için helikopter bulamıyoruz. 4 metre kar bulunan ve saat 12.00'dan sonra tipi başlayan Şatili'de zor durumdayız.

Halen İnguşetya'da 220.000 Çeçen mülteci bulunuyor. UNHCR ile birlikte Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı bu insanlara yardım etmektedir. Bu yardımlar Rusya Federasyonu Devleti tarafından koordine ediliyor. UNHCR devletlerin rızası ve izni ile sınırları geçip yardım yapabilmektedir.

Ahmeta bölgesine geçen mültecilere soba, yer yatağı, battaniye, gıda yardımı ve sıhhi yardım yapıldı. Bölgede 3.500-4.000 mülteci bulunmaktadır. Bu sayının 5.000'i geçmesi durumunda zorluklar başlayacaktır.”

UNHCR'nin teknik yetersizliğinin gündeme getirilmesi üzerine Menemencioğlu, Komiserliğin devletlerin yardımları ile ayakta kaldığını, devletlerin de insani yardım için bağış yapmakta fazla istekli olmadıklarını belirtmiştir. 1950 yılında UNHCR kurulurken İkinci Dünya Savaşı'ndan kaynaklanan mülteci sorununa çözüm bulmak amaçlandığını, yapılan planlara göre 3 yıl içerisinde mülteci sorunun çözülmüş olacağını, Komiserliğin görevinin de bitmiş olacağını düşündüklerini, ancak iç mülteciler dışında halen dünyada 17 milyon mülteci olduğunu, zaman zaman güç koşullarda çalıştıklarını ifade eden Menemencioğlu bazı konularda heyetimize abartılı ve yanlış bilgi vermiştir.

2. Mülteciler ve İskan Bakanı Valerin Vashakidze

(10 Aralık 1999, Cuma)

TBMM Heyetinin Bakan Vashakidze ile yaptığı görüşme çok olumlu bir havada geçmiştir. Heyet Başkanı Dr. Sema Tutar Pişkinsüt'ün Gürcistan'daki Çeçen mültecilerin durumu ve Gürcistan iç hukunda meydana gelebilecek sıkıntılarla ilgili sorusunu cevaplayan Bakan tarihçi olması nedeniyle olaylara farklı bir gözle baktığını söylemiştir.

Heyetimizin Mülteciler ve İskan Bakanı Valerin Vashakidze ile Görüşmesi

Bakan, Gürcü milletinin 200 yıldır kuzey komşusundan bağımsız olmaya çalıştığını, bugün bunun gerçekleştiğini, maddi olanaksızlıklara rağmen mutlu olduklarını belirtmiştir. Vashakidze konuşmasında şu hususlara dikkat çekmiştir:

"Biz Rusya'nın kim olduğunu iyi biliyoruz. Dolayısıyla gerçeğin ne olduğunu da iyi biliyoruz. Tanrı bizim Kuzey Kafkasya ile komşu olmamızı istedi. Çeçen tarafında terörist insanlar olabilir. Nitekim Abhazya'daki çatışmalara katılan Çeçenler olmuştur. Ancak Gürcü halkı teröristlerle göçmenleri birbirinden iyi ayırdediyor. Biz komşularımızın yaptığı gibi mültecilere kapılarımızı kapatamayız. İmzaladığımız uluslararası anlaşmalar da mültecilere kapılarımızı açmamızı gerektiriyor. Bizim durumumuz pek iyi değil. Abhazya ve Osetya'daki olaylar sonucu topraklarımızın yüzde 25'ini kaybettik. Ülkemizde 282.000 iç mülteci çok zor koşullarda yaşıyor. Bunlardan 130.000'i evsizdir. 8 Aralık itibriyle Gürcistan'da 3.583 Çeçen göçmen vardır. BDT ülkeleri arasında vizesiz geçiş imkanı olduğundan belki bir o kadar da mülteci statüsü taşımayan insan vardır.

Göçmenlerin sayısının artması durumunda komşu ülkelerden yardım talep edeceğiz. Savaşın Gürcistan'a sıçraması Rusya'nın çıkarıdır. Zaten birkaç defa Şatili'yi bombaladılar. Rusya Hükümeti, Devlet Başkanımızdan buradaki Rus üslerinin Çeçenlere karşı kullanılmasını istedi ancak Devlet Başkanımızı bu isteği reddetti. Geçmişteki yanlış tutum ve davranışlarına rağmen Çeçenlerin bugün onlar için yaptıklarımızı anlayacaklarını umuyorum."

Başkan Pişkinsüt, Gürcistan devletinin fedakarlığını çok iyi anladıklarını ve takdir ettiklerini, bunun 21. yüzyıla yakışan bir hümanist anlayış olduğunu belirterek Sayın Bakan'a verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ettikten sonra şunları söylemiştir:

"Özellikle açık ve değerli bilgiler vermelerinden dolayı teşekkür ediyoruz. Hem bir tarihçi olarak olayları değerlendirmesi nedeniyle de ayrıca çok mutlu olduk. Çeçenistan'ın bu durumu karşısında, Gürcistan devletinin hakikaten çok fedakarlık yaptığını, kendi olanaklarının dışında olanakları insanca geliştirmiş olduğunu çok açık bir şekilde gördük. Biz de, bu konuyu Komisyonumuzda partilerüstü bir anlayışla ele alıyoruz. Bütün arkadaşlarımız farklı partilerde olmasına rağmen, son derece net bir şekilde görüş birliği içindeyiz. Elbette, bütün komşularımızla, Rusya federasyonu da dahil olmak üzere, hem ekonomik anlamda hem dostluk anlamında ilişkilerimiz mevcut. Burada, bir yanda 21 inci yüzyıla hiç yakışmayacak bir insanlık dışı olay devam ederken, diğer yandan da, Gürcistan devletinin içinde 21 inci yüzyıla yakışacak şekilde bir hümanist yaklaşım söz konusu. Önümüzdeki günlerde geri döndüğümüz zaman, salı günü, Parlamentomuzda Gürcistan'ın bu durumu, ayrıca Çeçenistan'daki olaylarla ilgili bir görüşme yapacağız. Yarın Shatili bölgesinde, pazar günü Pankisi bölgesinde görüşmeler ve incelemelerde bulunacağız. Ayrıca, pazartesi günü de Sayın Shevardnadze bizleri kabul edecekler.. Misyonumuzu sadece yurt içinde değil, yurt dışındaki insan hakları savunucularına da bu olayları anlatarak tamamlamak istiyoruz.

Bize zaman ayırdıkları için teşekkür ediyoruz. Sonuna kadar, Türkiye Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu, Çeçenistan'daki olaylar bitinciye kadar izleme kararı almıştır."

Bakan tekrar söz alarak mültecilerin sayısının artması halinde çaresiz kalacaklarına dikkat çekmiştir.

3. Parlamento Başkan Vekili Eldar Shengelaia

(10 Aralık 1999, Cuma)

Parlamento Bakan Vekili Shengelaia heyeti kabulünde yaptığı konuşmada karşılıklı dostluğun önemini vurguladıktan sonra:

“Biz, birçok defa Parlamentoda Türk heyetlerini ağırladık; görüştük. Devlet adamları ve diğer önemli insanlarla görüşme yapmıştık. Türkiye Cumhurbaşkanı bizi ziyaret etti. Parlamentomuzda konuşma yaptı. Tüm bunlar, ülkelerimiz arasında dostluk ve işbirliğin gelişmesi için altyapı oluşturmaktadır. Yabancı ilk lider olarak Gürcistan’ı Sayın Demirel ziyaret etmiştir; biz, bunu hiçbir zaman unutmayız. O zaman da Parlamentomuzda konuşma yapmıştır. O zaman, kendisi, Başbakanken bizi ziyaret etti, 1992 yılında. Ülkelerimiz arasında anlaşma yapıldı, çerçeve anlaşması ve bundan itibaren her sene ülkelerimizi yaklaştıran süreçler gelişmektedir ve ülkelerimiz arasında bir köprü inşa eden süreçler ortadadır. Gürcistan genç ve bağımsız bir ülke olarak çok zor bir yoldan geçti. Şimdi de pek iyi bir durumda değiliz; ama, bizim için en zor dönemde Türkiye’nin bize yaptığı yardımı hiçbir zaman unutmayız ve bu aşamada, ilişkilerimizde hiçbir gölgenin olmadığını söyleyebiliyoruz.

Heyetimizin Parlamento Başkan Vekili Eldar Shengelaia Tarafından Kabulü

Ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin gelişmesinden biz son derece memnunuz. İstanbul zirve toplantısında alınan kararlar çerçevesinde ilişkilerimizin gelişmesini beklemekteyiz. Bizim beraber gerçekleştireceğimiz çok ciddi projeler vardır. Sayın Büyükelçi'ye de çok büyük teşekkür etmek istiyorum. Türk Büyükelçiliğiyle bizim ilişkilerimiz son derece verimlidir, yapıcıdır ve tüm fikirlerimizi ve sorunlarımızı birbirimize anlatıyoruz ve bu şekilde bu konuları çözme imkânlarımız oluyor. Bizim, ilişkilerimizin çerçevesinde, yapmamız gereken diğer şeyler de vardır; ama, bu ortak çalışmalar, Gürcistan ve Türkiye'nin beraber yapacağı çalışmalar, sadece bizim ülkelerimizin menfaatlarına değil, tüm dünya politikasının menfaatinadır. İlk önce tabii ki, Bakü-Ceyhan boru hattının inşası. Türkmenistan'dan, Türkiye'ye tabii gazın ulaştırılması. Kars-Tiflis demiryolu inşası projesi. Üçüncü sınır kapısının açılması; bu, üçüncü olacak, iki sınır kapısı daha açılacak. Batum Havaalanının modernizasyonu ve rekonstrüksiyonu ve Parlamentomuzda çifte vergilendirmeyi önleme konusunu görüşülmektedir.

Ayrıca, bizim ve Türkiye'nin enerji sistemlerinin yakınlaştırılması konusunda çalışmalarımız var. Bugün, Gürcistan'da enerji kıtlığı var ve Türkiye'de de enerji talebi çoktur. Ama, Gürcistan'da, hem Türkiye'nin hem Gürcistan'ın taleplerini karşılayabilecek Hidroelektrik santrallerinin inşası mümkündür. Gürcistan'da sadece dağ ve su var.

Başka projeler de var, büyük projeler; ama, tabii ki, ekonomi ve kültür alanındaki ilişkilerin geliştirilmesini de isteriz. Gürcistan on senedir bağımsız bir ülkedir ve sınırlarımız açık artık. Eski Sovyetler Birliği dönemindeki duvar kaldırılmıştır; ama, yine de, birbirimizi tanıma açısından kılık vardır; özellikle kültür alanında. Bizim Türk Milletine göstereceğimiz şeyler çok ve Türk Milletinden de görebileceğimiz şeyler de çoktur. Eğitim alanında daha fazla işbirliği yapılabilir. Gürcistan'da iki eğitim müessesesi faaliyet göstermektedir ve hem kolej hem Karadeniz Üniversitesi mevcuttur. Ayrıca, bizde Türkoloji alanında çalışan bilim adamlarımız da vardır, Türkoloji fakültelerimiz vardır; Doğu Bilimler Enstitüsünde de özel fakülte vardır. Biz de, Gürcistan'ın kültürünün, tarihinin, halkının Türkiye'de tanıtılmasını isterdik. Belki Gürcistan'ın daha istikrarlı, daha huzurlu günlerinde turizm ve insanlar arasındaki değişimi, gençlerin değişimi konusunu da görüşebiliriz, düşünebiliriz. Yani, ilişkilerin sadece siyasî seviyede değil, halklar arasındaki ilişkileri sağlamak amacıyla diğer seviyelerde de gelişmesini isterdik. Biz, komşuyuz. Bizde bir söz var: "İyi komşu, uzak akrabadan daha yakındır." Biz komşuyuz, akrabayız; Gürcü asıllı çok Türk vatandaşı vardır Türkiye'de. Bizim dost ilişkilerimizin pekiştirilmesinin her bakımdan faydalı olacağını düşünüyorum.

Birkaç defa Türkiye'ye gittim ve her zaman son derece memnundum ve iyi anılarla buraya döndüm", demiştir.

Komisyon ve Heyet Başkanı Dr. Pişkinsüt, Sayın Shengelaia'nin dostluk mesajlarına aynı sıcaklıkta karşılık verdiği konuşmasında iki ülke ilişkileri ve mültecilerin durumuna dikkat çekmiştir:

"Dost Gürcistan Devletinin, dost Parlamento Başkanvekiliyle de görüşmek bizlere ayrıca bir memnuniyet verdi. Çok zor günler geçirdiklerini ve sadece suyu ve dağı olduğunu söylemiş olduğu Gürcistan'da, aynı zamanda, yürekleri çok geniş, fedakâr ve insan sevgisiyle dolu olan insanların da olduğunu gördük bir kez daha. Zamanında, yönlendirmelere bağlı da olsa, Çeçenlerle ilgili birtakım sorunlar yaşamış olmalarına rağmen, Çeçenlerin yönlendirilmelerine bağlı olarak gelişen sorunlar yaşamış olmalarına rağmen, bugün, 4 bine yakın mülteciyi ve hâlâ daha gelmekte olanları lokmalarını paylaşarak bağırlarına basmış olduklarını görüyoruz. Mülteciler içerisindeki Çeçen grupları olsun, daha önce göçmenler olarak iç mülteci olarak gelmiş olan gruplar olsun, hep Çeçenistan'ın zor koşullarından kaçanlar, gene, Gürcistan'ın zor koşullarında yaşayanlar tarafından kucaklanmış durumda.

Biz, burada, insan hakları açısından Gürcistan'ın bu güç durumuyla ilgilenecek şekilde gelmiş olan dünyadaki devletler arasında ilk parlamento heyetiyiz. Çeçenistan'daki insanlık dışı olayların bir an önce sonlandırılması dışında, Gürcistan Devletine ne şekilde, nasıl yardım edilebileceğini kendi Parlamentomuza ve kendi hükümetimize, kendi devletimize aktaracağız; ama, bunun dışında, esas misyonumuz, dünyadaki bütün insan haklarıyla uğraşanlara ve devletlerin içerisindeki parlamentolara bir an önce buralara gelip, mültecileri ve Gürcistan'ın durumunu, Çeçenistan'daki olayları görmelerini sağlamak olacaktır. .Bu çağrıyla buradan yapıyoruz.

Çeçenistan'dan buraya gelmiş olan mülteciler de dahil olmak üzere, tüm göçmen ve mültecilerin, Gürcistan'ın bütün hukuk kurallarına ve devlet işleyiş kurallarına ve vatandaşlık şartlarına uymaları gerektiğini ve o şartlar içerisinde kalacak şekilde yaşamlarını devam ettirmeleri gerektiğini ve bu konuda da, Gürcistan'a hem ekonomik anlamda hem de onlar konusunda yapılacak yardımlar anlamında da destek olmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Parlamentolar arasındaki ilişkiler ve bu türdeki dostluk heyetlerinin birbirleriyle olan ilişkileri halklar arasındaki kültür birleşimini ve kültürel değerlerin de aktarımını çok daha kolay sağlayacaktır. Ülkeler arasındaki kültürel anlamdaki gelişmeler ve birbirlerini anlama noktaları ülkelerin dostluklarını da çok güçlendirir.

Bütün burada gördüklerimizi, sizlerin sorunlarıyla ilgili olarak göçmenlerin ve mültecilerin konularını Parlamentomuza aktaracağız. Bizim için Gürcistan'ın bağımsızlığı, güçlü devlet olması, stratejik konumunun her geçen gün artması, her geçen gün ekonomik anlamda güçlenmesi son derece yararlıdır. Bu, sadece Gürcistan için değil, hem jeopolitik anlamda hem ekonomik anlamda Türkiye için bu böyledir.”

Parlamento Başkanvekili Shengelaia iç ve dış mülteciler dolayısıyla Gürcistan'ın karşı karşıya kaldığı zor duruma dikkat çekerek Türkiye'nin yardımını talep etmiştir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından diğer dünya ülkelerine ve parlamentolarına Gürcistan'a yardım çağrısı yapılırsa -netice itibarıyla Gürcistan'dan bu insanlara bakacaktır- biz çok seviniriz. Bu açıdan, tabii ki, sizin ziyaretiniz çok önemli. Rusya basınında, Gürcistan'ın bu savaştan sonraki ağır durumu hakkında bilgiler çıkmamaktadır; bizim, tüm dünya ülkelerine bu haberleri iletme gücümüz de olmuyor ve yetmiyor. Kış olduğu için, Gürcistan'a geçmek çok çok zor olmasına rağmen, savaş daha da gelişmektedir, daha da artmaktadır. Geçişin zor olmasına rağmen, göçmenler gene gelecek; göçmenlerin sayısı artacak ve bu yüzden, uluslararası toplumun yardımına çok ihtiyacımız olacaktır. Sosyal açıdan bu insanlara en ufak bir şeyler sağlamanız gerekmektedir. Aksi takdirde, başka türlü gelişmeler başlayabilir; az da olsa bir şeyler sağlamanız gerekir. Karnı aç olan insan çeşitli sorunlar yaratabilir ve oldu böyle bir olay. Bu konunun tarafınızdan incelenmesini ve sizin fikrinizin de ulaştırılmasına çok müteşekkir kalırız.”

Başkan Pişkinsüt, Gürcistan'ın 1951 ve 1967 Cenevre Anlaşmalarını ve kendi mülteci kanunlarını aynen uyguladığını ve mültecileri kabul etme isteğinde olduğunu çok iyi bildiğimizi; ama, ne olursa olsun, bunun da dayandığı bir sınır ve sıkıntıların hemen arkasından geleceğinin de bilincinde olduğumuz, Komisyon olarak bu konuyu görüştüğümüzden sonra, hem Rusya'da Duma'ya hem de Çeçenistan'ın bizzat içerisinde olanları da görmek üzere de iki yere de müracaat ettiğimizi, ayrıca da, bütün Avrupa devletlerinin insan hakları parlamento komisyonlarına, Avrupa Birliği Parlamentosuna Gürcistan'ın bu durumu ve Çeçenistan'daki olayların durdurulması için girişimde bulunulması yönünden yazılı olarak uyarımızı, isteğimizi belirttiğimizi söyleyerek heyetin hassasiyetine dikkat çekmiştir.

4. İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze

(10 Aralık 1999, Cuma)

Başkan Tevdoradze ile görüşme iki ülkenin insan hakları komisyonlarının çalışmaları hakkında fikir alışverişinde bulunma açısından verimli geçmiştir.

Heyetimizin İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze ile Görüşmesi

Gürcistan'da seçimler yeni yapıldığından Parlamento ve dolayısıyla Komisyonlar yeni yeni oluşma aşamasındadır. Geçen dönem alt komite statüsünde olan Gürcistan İnsan Hakları Komisyonu'nun bu bağlamda yeni bir yapılanma içerisinde olduğu görülmüştür. Başkan Tevdoradze komisyon çalışmaları ile ilgili şu bilgileri vermiştir.

"Alt komitenin eski ismi Hapishane Sistemi ve Tutuklular Hakları idi ve amacı hapishane sisteminin yapılması ve İçişleri Bakanlığından, hapishane sisteminin Adalet Bakanlığına geçirilmesi idi. 1 Ocaktan itibaren kanun yürürlüğe girecek ve Adalet Bakanlığının sorumluluğunda olacak. Hapisane sistemi, İçişleri Bakanlığından Adalet Bakanlığına geçiyor. Bu, sadece bir bakanlıktan bir bakanlığa geçiş değil, daha medenî ve gelişmiş yöntemlerin hapishanelerde uygulanması öngörülmektedir.

Yeni dönemde hedeflenen temel çalışma alanları sivil toplumun inşası ve tabii ki, insan hakları. Burada özellikle çocukların sorunları, kadınların sorunları, yurt dışında oturan Gürcistan vatandaşlarının hakları ve basınla ilişkiler önem verilen konulardır."

Başkan Pişkinsüt konuşmasında TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun kuruluşu, yapısı ve amaçları hakkında bilgi vermiştir:

“Biz, çalışmalarımızı yurt içinde ve yurt dışında üç ana temel üzerinde yapıyoruz; esas temel, insan hakları ve insan hak ve özgürlüklerinin temel kavramdaki yapısı. Bu bağlamda, hem bedensel yönden temel özgürlükler hem de ifade ve düşünce yönünden temel özgürlükleri yurtiçi yurtdışı değerlendirmek üzere... Tabii ki, cezaevleri, polis sorgu yöntemleri hep bu konular içerisinde değerlendirilmektedir.”

İkinci olarak siyasal haklar adı altında parti kurma, partiler içerisinde çalışma, özgürlükleri yaşatma biçimi, dernek ve sivil toplum örgütleri, örgütlenme hürriyetleri şeklinde topladığımız grup.

Üçüncü olarak da, sosyal haklar adı altında kadın, çocuk, özürü ve birtakım sosyal alanlardaki çalışmaların insan değerinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar.

Çeçenistan'la ilgili olan olayları Parlamento Komisyonumuz çok net olarak gündemine aldı; iki üç kez yaptığı toplantılar sonucunda da hem burada yerinde görmek hem de Dumada Parlamentoda görüşmek, aynı zamanda, Çeçenistan için bir değerlendirme yapmak üzere sonuçta, bunun yanı sıra da bütün Avrupa Parlamentosunun ve Avrupa'daki devletlerin insan hakları komisyonlarına da buradaki olayları duyurmak ve aynı zamanda olaylar konusunda kamuoyunun dikkatini çekmek üzere yazılarını yazdı; o amaçla da şu anda burada bulunuyoruz.

Kadın, çocuk ve sivil halkın toptan yok edilmelerine neden olacak şekilde şiddete maruz bırakılması, özellikle, savaşta bizzat sivil insan hakları ihlalinin olması ve bugün, Gürcistan Devletinin çok büyük bir fedakârlıkla gelen mültecilere sahip çıkması bizi etkileyen konular olmuştur.

Gürcistan Devletinin ve özellikle de sade vatandaşların, gerek kamp yerlerinde mültecileri bağırılarına basmaları, gerekse lokmalarını onlarla paylaşmaları yapılabilecek en büyük fedakârlıkların içerisinde; tüm devletlerin bunu görmesi lazım. Her devletin kendisine yetecek kadar olabilecek ekonomik koşulları olduğunu da biliyoruz; buradaki ekonomik koşullar çerçevesinde, bu konunun bir sınır içerisinde dayanılır olduğunu da görüyoruz. Ayrıca, Çeçenistan'dan gelen mültecilerin Gürcistan'ın iç hukuk kurallarına, yasalarına uygun yaşayıp yaşayamayacakları veya o konuda belirecek olan zorlukların da Gürcistan Devleti için ayrıca bir zorluk olduğunu da farkındayız. 282 000 civarında Abhazy'a'dan gelen iç göçmen, onun yanı sıra da 3-4 bin civarında Çeçenistan'dan gelenler bir devlet için ve o devletin halkı için oldukça zor koşullar yaratır.

Yarın Şatili bölgesine, sınıra, ertesi gün de Ahmeta'ya gideceğiz; ondan sonra da, salı günü, tüm gördüklerimizle birlikte, Gürcistan Devletinin fedakârlıklarıyla birlikte, ne yapılabilir, nasıl yaklaşılabilir, dünya kamuoyu nasıl oluşturulabilir; bunun tartışmasını Parlamentomuz taşıyacağız”.

Başkan Tevdoradze Başkan Pişkinsüt'ün mültecilerle ilgili söylediklerine katıldığını belirtip şunları söylemiştir:

“Kadınlardan bahsettiniz ama, aynı şekilde yaşlılar ve barışı isteyen gençler de söz konusudur. Maalesef, Gürcistan hükümeti öyle bir durumda kaldı ki, teröristleri yardımda suçlamasınlar diye gençleri alamıyor, göçmen olarak kabul edemiyor. Gürcistan'a gelen Çeçen göçmenler çok zor durumdadır; ama, bizim oradaki halkımız da çok zor durumda. Gidince Şatili'ye gidince bizzat göreceksiniz, orada bir katastrof söz konusu ve maalesef, insanî yardım için şu aşamada uluslararası kurumlara başvuramıyoruz. Uluslararası yar-

dım, uluslararası normlardan, ilkelerden dolayı bunu yapma hakkımız yok; çünkü, hiçbiri bizim göçmenlerimiz değil, bizim vatandaşlarımız değil. Ama, emin olun, bizim halkımız, bu insanlarla en küçük lokmayı bile paylaşır. Çünkü, bu insanlar hakikaten çok zor bir yoldan geçtiler, cehennem gibi bir yoldan.

Siz, çok büyük bir insanî hareketi üstlenmiş oluyorsunuz, ben bunu selamlıyorum. İnsan Hakları koruyucusu olarak size her zaman destek vermeye hazırız; çünkü, insan haklarının koruyucusunun sınırları olmaması lazım.”

Komisyon ve Heyet başkanı Dr. Pişkinsüt insan hakları ile ilgili evrensel birtakım normlara atıfta bulunarak şunları söylemiştir:

“Dünyadaki insan haklarını evrensel boyutuyla yaşatırken, bence, insan savunucularının dikkat etmesi gereken üç nokta var: Ne olursa olsun, insan haklarını siyasallaştırmamak lazım. Ne olursa olsun, insan haklarını rant dağıtır hale getirmemek lazım. Ne olursa olsun, insan haklarını başka ülkelerin üzerine ambargo uygulayacak şekilde bir baskı aracı yapmamak lazım.

Sadece ve sadece insan değeri üzerinden, insanın tüm dünyada en önemli varlık olduğu bilinciyle insana yaklaşmak ve birbirimize destek olmak zorundayız.

Türkiye Cumhuriyeti olarak, daima özgürlüklere, ülkelerin sınır bütünlüklerine ve ülke vatandaşlarının onurlarına çok saygılıyız. Bütün bunların dışında, Gürcistan Devletinin de jeopolitik ve stratejik noktadaki yerleşimi, hem Türkiye için hem de Gürcistan için son derece önemlidir. Bunu da yürekten paylaşıyor ve destek olmak istiyoruz.”

Heyet üyesi DYP Sinop Milletvekili Kadir Bozkurt'un Çeçenistan'daki olayları kendi Meclislerinde gündeme getirme konusunda bir çalışmaları olup olmadığı soRusuna cevaben Bayan Tevdoradze, komisyonları daha yeni oluşturulduğu için, daha çok organizasyon konularıyla meşgul oldukları için henüz çalışmaya başlayamadıklarını, ancak bir açıklama yaptıklarını, Gürcistan'a karşı Rusya basını tarafından açılan savaş hakkında Parlatentonun da bir açıklaması olduğunu, Şatili ve Omalo bölgelerinin bombalandığını, bunun, bir korkutma ve tehdit anlamını taşıyan bir olay olduğunu, Çeçen milletine, Çeçen halkına Gürcistan tarafından az yardım yapılması amacıyla yapıldığını, Ama, Gürcistan Devlet Başkanının bir kararı olduğunu ve bu karara dayanarak, Gürcistan'ın bu mağdur insanlara, kendi evlerini terk etmek zorunda kalan insanlara kapılarını açtığını, komite olarak bu konu üzerinde çalışmalarına devam edeceklerini, fikir ve düşüncelerini gayet açık ve net şekilde açıklayacaklarını söylemiştir.

5. Parlamento Başkanı Zurab Zhvania

(10 Aralık 1999, Cuma)

Parlamento Başkanı Zhvania heyeti kabulünde yaptığı konuşmada dostluk mesajları vermiştir. Heyeti kabulünde Gürcistan Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Bayan Elena Tevdoradze de hazır bulunmuştur.

“Türkiye Büyük Millet Meclisinden dostlarımızla görüşmek bizim için memnuniyet vericidir. Çünkü, biz, kardeş ülke parlamentoları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine çok büyük önem atfetmekteyiz. Bildiğim kadarıyla, sizin ziyaretinizin amacı gayet somuttur; Çeçenistan’la ilgili çok üzücü olayları incelemek için geldiniz.”

Başkan Pişkinsüt de kabul için teşekkür ettikten sonra heyet ve komisyon hakkında bilgi vermiştir. Ardından ziyaretin asıl amacına değinen Dr. Pişkinsüt şunları belirtmiştir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, Çeçenistan’daki olayları yakından takip ediyoruz. Üç defa yaptığımız toplantılardan sonra, olayları yerinde görme kararı aldık. Bu bağlamda, kaygıyla karşıladığımız insan hakları ihlallerini ve endişelerimizi Avrupa devletlerinin tüm insan hakları komisyonlarına ve Avrupa Birliği Parlamentosuna bildireceğiz.

Duma Parlamentosuyla görüşme isteğimizi, ayrıca bizzat Çeçenistan’ın içerisinde olayları yerinde izleme isteğimizi Rusya Federasyonuna bildirdik. Avrupa’daki diğer ülkelerin parlamento komisyonlarına da beraber gidelim teklifini yaptık.

Bu bağlamda, jeopolitik konumuyla, stratejik konumuyla, dost ülkenin, dost parlamentosunu ziyaret etmek ve Gürcistan Devletinin şu anda mültecilerle ilgili sorunlarını yerinde görmek için buraya geldik ve ilgiyle karşılandık. Herşeyden önce, destek ve yardımları için, bizleri ağırladıkları için teşekkür ediyoruz.

Yarın, Şatili bölgesine, sınıra, pazar günü de Ahmeta bölgesindeki mültecilerin bulunduğu yerlere gideceğiz. Abhazya nedeniyle, iç mültecilerden 282 bin kişinin, Çeçen mültecilerden 3 800 kişinin -hâlâ, Şatili sınırında bekleyen ilave 400 kişi olmak üzere- Gürcistan’da tüm vatandaşlarca kucaklanması, lokmalarının onlarla bölüşülmesi, gerçekten, en büyük yardım ve insan haklarının dünyaya duyurulması için örnek bir davranıştır.

Bu konuda, Sayın Mülteci ve İskan Bakanı ve Sayın İnsan Hakları Komisyonu Başkanıyla görüştük, hem ekonomik anlamda destek sağlayabilmek hem sorunları çözümlenebilmek hem de gelen Çeçen mültecilerin mümkün olduğunca Gürcistan Devletinin hukuk kuralları içerisinde yaşayabilmelerinin sağlanması esas amaç olmalıdır.

Her şeyden önce de, Rusya Federasyonunun, Çeçenistan üzerinde yaptığı işlerin durdurulması gerekir. Döndüğümüz zaman, salı günü, Parlamentomuzda, Çeçenistan olaylarıyla ilgili bir genel görüşme yapılacaktır. Ayrıca, hem hükümetimiz hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları komisyonu olarak, biz, sonuna kadar, Çeçenistan’daki olaylar bitene kadar bu konuları takip etmek kararındayız ve elimizden geldiği kadar, burada gördüklerimizi ve Gürcistan Devleti’nin fedakârlıklarını tüm dünyaya anlatmak istiyoruz.”

Başkan Zhvania da Çeçenistan olaylarıyla ilgili olarak ellerinden geleni yapmaya ve destek vermeye hazır olduklarını, söylenenlere tümüyle katıldığını belirtmiştir:

“Söylediklerinizin altına imza atabiliriz. Bizim, tutumlarımız da, sorunlara bakış açımız da birbirine çok yakındır. Bu çok tabii bir şeydir; çünkü, Kafkasya'yı az çok bilen insan, Çeçenistan'daki olayları korkunç görüyor. Tabii ki, Gürcistan, Türkiye gibi, terörizme, ne şekilde olursa olsun, karşıdır. Teröristlere karşı Rusya Hükümetinin aldığı sert tedbirleri biz selamlıyoruz; ama, Çeçenistan'daki olaylar ve bu saldırılar neticesinde mağdur kalan sivil insanlar terörizmle mücadele çerçevesi dışına çıkıyor. Çeçenistan'da insanî facia söz konusudur ve bu olaylar hepimizi çok üzüyor.

İnsanî yardımların yapılması açısından, Gürcistan'ın imkânları çok kısıtlıdır. Söylediğiniz gibi, imkânlarımız ölçüsünde, birkaç bin insanı ağırlamaya çalıştık; umarım, sizin, durumu yerinde inceleme imkânınız olacak. Sizden haberleri aldıktan sonra, umarım görüşmelerimize devam edebiliriz. Umarım, Cumhurbaşkanımızla da görüşmemiz olacak. Cumhurbaşkanımızın bu kararı, sizin bu ziyaretinizin önemini vurgulamaktadır.”

6. Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı Başkanı Nanuli Shevardnadze

(13 Aralık 1999, Pazartesi)

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu heyeti, Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı başkanı, Devlet Başkanı E. Shevardnadze'nin eşi Nanuli Shevardnadze ve diğer yetkililer ile Vakıf merkezinde görüşmüştür. Bayan Shevardnadze'ye heyeti kabulü için teşekkür eden Komisyon Başkanı Dr. Sema Tutar Pişkinsüt, Komisyonun Çeçenistan'da geçen olayları gündemine aldığını, yerinde incelemeler yapıp bir halkın toptan yok edilmesinin önlenmesi için girişimde bulunmak amacıyla bölgeye geldiklerini, Şatili ve Ahmeta bölgelerindeki mültecilerle görüşüldüğünü belirtmiştir. Ayrıca Çeçenlerin Abhazya'daki olaylara karışmalarına rağmen Gürcistan devletinin mültecilere yaklaşımının, lokmalarını o insanlarla paylaşmalarının örnek bir davranış olduğunu ve bunu bütün dünyanın bilmesini istediklerini, bu fedakarlığı TBMM'nin 14 Aralık'taki toplantısında gündeme getireceklerini, Rusya'nın savaştan vazgeçmesi ve Çeçen halkının yurdunda mutlu yaşamasının sağlanmasının gerektiğini ifade etmiştir.

Heyetimizin Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı Başkanı Nanuli Shevardnadze ile Görüşmesi

Konuşmasına "terörist halk yoktur" ifadesiyle başlayan Bayan Shevardnadze dünya toplumunun savaşın sona erdirilmesine katkıda bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bayan Shevardnadze ayrıca: büyük bir savaş geçirdiklerini, Çeçenlerin de bu savaşa katıldıklarını, ancak buna rağmen her Çeçen teröristtir diyemeyeceklerini Abhazya'da büyük bir facia olduğunu, Gürcü halkın evlerini terkettiğini fakat hiçbir zaman Çeçen halkını suçlamadıklarını belirtmiştir.

Abhazya'daki olaylar başladığında kış mevsimi olduğunu, kar yağdığını, insanların elbisesiz, hiçbir şeysiz yollara döküldüklerini, aralarında hamile kadınlar ve çocukların da bulunduğunu birçok insanın ha-

yatını kaybettiğini, yine de Çeçen milletini suçlamadıklarını, kadın ve çocukları öldürebilen teröristlerin psikolojik bakımdan sağlıklı olduklarının düşünülmemeyeceğini, savaşlarda esas belirleyicilerin siyasetçiler olduklarını, tarih boyunca savaşları siyasetçilerin başlattıklarını, eziyeti sivil halkın çektiğini, öte yandan savaşları bitirenlerin de siyasetçiler olduğunu, Abhaz topraklarının tarihçiler ve uzmanlar tarafından Gürcü toprağı olarak tespit edildiğini, bölgede Abhazların da yaşadıklarını ancak toprağın Gürcü toprağı olduğunu, ayrıca Gürcülerle Abhazların geleneklerinin birbirine çok yakın olduğunu, ortak evlilikler bulunduğunu, ancak siyasi yönlendirmeler sonucu bir savaş histerisi başladığını, geçmişte Almanya'da da benzer olaylar olduğunu ifade ettikten sonra,

Çeçen milletinin çok iyi bir millet olduğunu, kurtuluş savaşlarının asırlardır devam ettiğini, ancak sonuç alınmadığını, bugün Çeçenistan'ın Rusya sınırları içerisinde olduğunu, savaşın ardından birçok kadın, çocuk ve yaralının sınırlarına geldiğini, onlara hayır denemeyeceğini, İmkanları ölçüsünde onları kucakladıklarını, Çeçen-Rus savaşında haklı-haksız aramanın zor olduğunu, Rusya'daki patlamaların da acı olduğunu, ancak kimin yaptığını bilmediklerini söylemiştir.

Bu bağlamda TBMM Alt Komisyonunun ziyaretinizi önemsediklerini, savaşın durdurulmasını tüm dünyanın istediğini, derneklerinin isminden de anlaşılacağı gibi herkese barış götürmeyi, insanlar arasında sevgi bağları oluşturmayı amaçladığını, vurgulamıştır.

Başkan Pişkinsüt; 21. yüzyıla girerken kimin haklı kimin haksız olduğuna demokratik yollarla karar verilmesi gerektiğini, uluslararası hukuk kavramları ve anlaşmaların bu şekil vahşi savaşı durdurmak için var olması gerektiğini, dünya milletlerinin insan hakları ortak paydasında anlaşmaları gerektiğini ve bir halkın toptan katledilmesinin hiçbir gerekçe ile açıklanamayacağını ifade etmiştir. Bayan Shevardnadze cevaben kanunun üstünlüğünü sağladığı için demokratik sistemin daha iyi olduğunu, 21. yüzyılda sorumluluk sahibi ülkelerin dünyadaki barışı sağlamak için daha çok çaba göstermeleri gerektiğini, sivil toplum örgütlerine daha çok önem verilmesi gerektiğini belirtmiş, siyasetçilerin savaştıkları şeylerin bir çocuğun gözyaşları kadar önemli olmadığını, 21. yüzyıla girerken seyrettiği görüntülerin kendisini çok üzdüğünü, bunun son olmasını ve barışın sağlanmasını umduğunu, bilimin çok hızlı geliştiğini, belki yeni yüzyılda insanların birbirlerine sevgilerini arttıracak bir ilaç bulunabileceğini, belirtmiştir.

Başkan Pişkinsüt bu acıların tekrar yaşanmaması için devletlerin hızlı bir şekilde gerekli tedbirleri alması gerektiğini söylemiştir. Başkan Pişkinsüt ayrıca Bosna'da gecikerek gelen barışın çok acı günlerin yaşanmasına neden olduğunu ve bu tür olayların bir daha olmaması, Çeçenistan'da da hızla barış ortamının gelmesi temennisinde bulunmuştur.

Bayan Şevardnadze'nin 21. asrın barış asrı olması, bunda kadınların da önemli rol oynaması temennisine katılan Başkan Pişkinsüt kadınların sevgi için hep mücadele edeceklerini, bu azmi ellerinde tutmak için aslında yeterli güce sahip olduklarını belirtmiştir.

Heyet üyesi ve İstanbul Milletvekili Mustafa Baş'ın vakfın faaliyetlerine ilişkin soRusunu cevaplayan Bayan Shevardnadze, uluslararası bir dernek olduklarını, Türkiye dahil birçok ülkede temsilcilikleri olduğunu, yoksullara, çocuklara, yaşlı hastalara, özellikle yaşlı akademisyen ve bilimadamlarına yardım ettiklerini, lösemi, verem ve psikolojik rahatsızlıkları olan çocukları tedavi ettirdiklerini, yılbaşında sağır ve kör çocuklar ile hasta çocukları ziyaret edip onlara hediyeler vermeyi planladıklarını söylemiştir. Ayrıca 2-3 ayda bir 40 kişilik doktor grupları ve sağlık ekiplerini çeşitli bölgelere göndererek hastalara yardım ettiklerini söylemiştir.

Eşi ve Gürcistan Devlet Başkanı E. Shevardnadze'ye yapılan terörist saldırılara atfen Bayan Shevardnadze, terörizmin ne kadar acı olduğunu kimsenin kendisi kadar bilemeyeceğini ifade etmiştir. Türk halkına selam ve iyi dileklerini gönderen Bayan Shevardnadze, terörsiz bir gelecek umudunu yineleyerek konuşmasını bitirmiştir. TBMM Heyeti Başkanı Pişkinsüt de dost ülkenin dost parlamenterleri olarak kendilerine her zaman destek olacaklarını, ayrıca kendilerini Türkiye'de görmekten onur duyacaklarını belirtmiştir.

7. Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze'nin Heyeti Kabulü

(13 Aralık 1999, Pazartesi)

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu heyeti Gürcistandaki incelemeleri sırasında Devlet Başkanı Shevardnadze tarafından kabul edilmiştir. Devlet Başkanı Shevardnadze şu konulara değinmiştir:

"Türkiye ile ilişkileri önemsiyoruz. AB'ye bir adım daha attığınız için sizi tebrik ederiz. Bu fiilen üyelik anlamına geliyor. Sizin adaylığınız bizim adaylığımızdır. Sizin AB'ye yaklaşmanız bizim de yaklaşmamız demektir. Bu süreçte Cumhurbaşkanı Demirel'in rolü çok büyüktür. Sayın Demirel'in Cumhurbaşkanlığı Türkiye için bir şanstır.

Abhazya ile ilgili problemlerimizi biliyorsunuz. Oradan gelen 300 bin göçmene Çeçenistan'dan gelenler de eklendi. Teröristlere karşı nerede olurlarsa olsunlar sıkı tedbirler alınmalı ve yok edilmelidirler. Ancak sivil insanların öldürülmesi çok acıdır ve gün geçtikçe de öldürülen sivillerin sayıları artıyor. Zavallı insanların çoğu bizim sınırlarımıza akın etmeye başladı. Kafkasya'nın bizim tarafımızda birkaç Çeçen köyü var. Biz onlara "kisti" diyoruz. Bu köylerde 10-12 bin arası nüfus yaşıyor. Savaştan kaçan 6-7 bin kadın ve çocuğu o köylere yerleştirdik. Göçmen akını devam ediyor. Gelen halk da geri dönmek istemiyor. Olayların ne zaman biteceğini kimse bilmiyor. Biraz uzar. Azerbaycan sınırının kapalı olduğunu söylüyorlar. Bu durumda sınırları nasıl kapatabilirsiniz? Yarın özel bir heyetle elimizde var olan gıda maddelerini bölgeye gönderiyoruz.

Heyetimizin Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze Tarafından Kabulü

Şunu bilmenizi isterim. Abhazya'daki olaylarda Çeçenler en çok bize karşı savaştı. Binlerce kişi kurşuna dizildi. Fakat biz olaya başka gözle bakıyoruz. Bunları yapanlar sivil insanlar değildi. Biz bu insanları aynı teraziye koyamayız. Rusya terörist ile sivil halkı ayırd etmiyor. Savaş devam ederse ne yaparız bilmiyorum. Otellerimiz, misafirhanelerimiz bizim mültecilerimiz tarafından işgal edildi. Avrupa Konseyine yazılar yazıyoruz, haberleşiyoruz, yardımlarını rica ediyoruz. Belki siz de onlarla diyaloglarımızda yardımcı olursunuz.

Kayıplar çok fazla. Bölgeden ne kadar sivil insan çıkartılırsa kayıplar o kadar aza iner. Mas-hadov'la belli bir diyalogumuz var. Bizim yaptıklarımızı biliyor. Savaş herhalde çabuk bitmez."

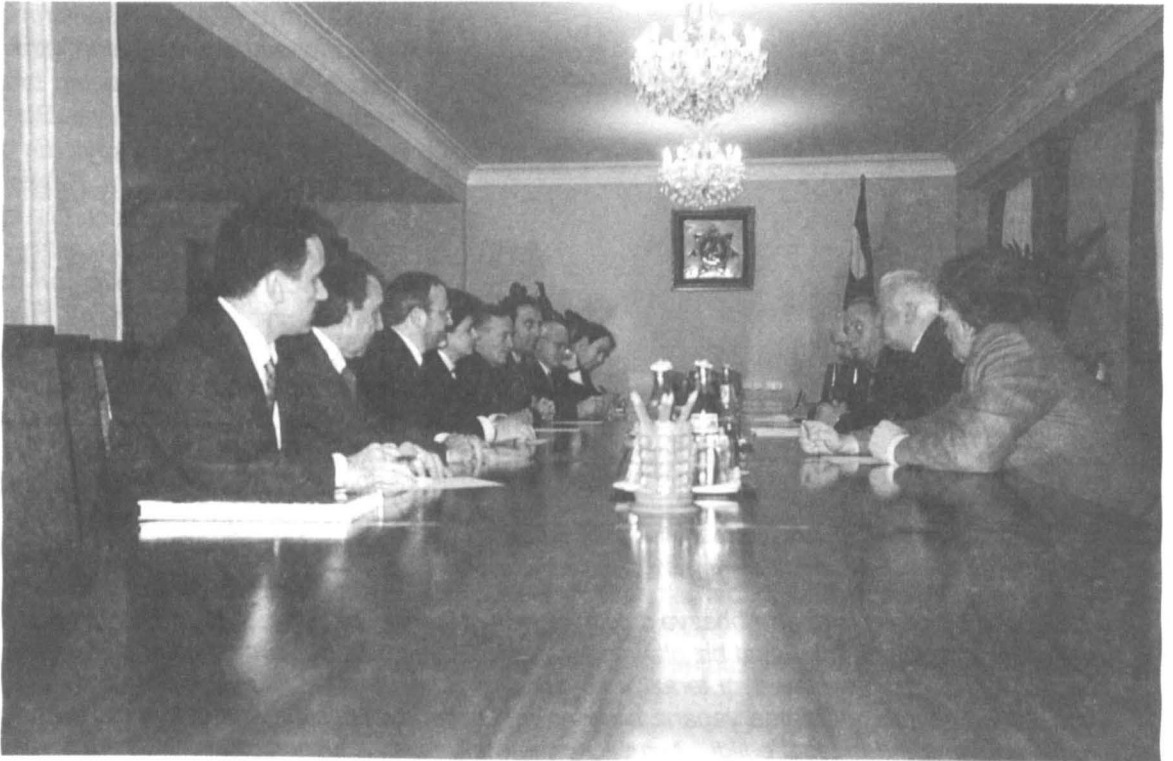
Heyet başkanı Dr. Sema Tutar Pişkinsüt, heyeti kabul ettikleri ve Şatili'ye ulaşımını sağladıkları için Devlet Başkanına teşekkür edip yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermiştir:

"Komisyonda Çeçenistan'daki olayları 21. yüzyılda sivil halkın toptan yok edilmesi olarak değerlendirdik ve olayları kınayan bir bildiri yayınlayıp Avrupa devletlerinin parlamentolarına, Av-rupalı bazı sivil toplum örgütlerine gönderdik. Duma ile görüşme isteğimizi Rusya Federasyonu-na ilettik. Sivil toplum örgütlerine beraber hareket etme teklifinde bulunduk. Olayları yerinde gör-mek için buraya geldik.

Gürcistan'ın kendi iç mültecilerinin yanı sıra Çeçenistan'dan gelenleri kaldırmasının zorlu-ğunu gördük. Rusya'nın yaptığı vahşeti sivillerin ağzından öğrendik. Gelmemizin en büyük yara-rı Gürcistan devletinin önemli bir insanlık görevi yaptığını tüm dünyaya duyurmak olacaktır. Prog-ramın verimli geçmesinde zat-ı alilerinizin katkılarının çok büyük olduğunu biliyoruz. Burada Gür-cistan devletinin üç büyük sorununu tespit ettik. Birincisi göçmen akınına daha ne kadar dayanı-labileceği, diğeri gelenlerin Gürcistan'ın hukuk kuralları içinde nasıl yaşayacakları ve sonuncusu da durumun böyle devam etmesi halinde Rusya'nın Gürcistan'a karşı tavrının ne olacağıdır.

Güçlü bir Gürcistan, Kafkaslardaki barış açısından çok önemlidir. Halk tarafından sevilen bir lider ile tanışmaktan onur duyduk. TBMM'nin yarınki oturumunda (14 Aralık 1999) gözlemlerimizi di-le getireceğiz. Türkiye Cumhuriyeti ve Parlamentosu Gürcistan devletinin her konuda desteklenme-si için işbirliğine hazırdır. İlişkilerimiz ve dostluğumuz devamlı olacaktır."

Shevardnadze deprem dolayısıyla Türkiye'nin durumuna çok üzöldüklerini, göçmenlerin durumu ile ilgili TBMM'nin açıklamalarının önemli olacağını, Cumhurbaşkanı Demirel'in ikili ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynadığını ve bu vesile ile kendisine en iyi duygularının iletilmesinden memnun olacağını be-lirtmiştir. Shevardnadze'nin "Bugün Demirel'siz bir Türkiye düşünemiyoruz" sözü üzerine Başkan Piş-kinsüt "Biz de Shevardandze'siz bir Gürcistan düşünemiyoruz" demiştir.

Heyetimizin Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze Tarfindan Kabulü

8. Gürcistan'daki Türk İşadamları Heyeti

(13 Aralık 1999, Pazartesi,)

Büyükelçilik binasında yapılan toplantıya İlhan Candemir (Ericsson), Emre Dördüncü (THY), Haldun Targan (Tekfen), Yaşar M. Güven (Saktur Ltd.), Ömer Alibaşoğlu (Algaz Mutfak Cihazları A.Ş.), Kenan Yıldırım (Oba Dış Ticaret Ltd.), Erdoğan Güner (Türkiye Emlak Bankası A.Ş. Tiflis Şubesi), Azmi Gürler (Delta Ltd.), Hasan Çelik (KVK A.Ş.), Osman Turan (Turkcell), Esat Temimhan (Turkcell), Aydoğdu To-ker (Şişecam) katılmışlardır.

İşadamları genellikle şu sorunlara dikkat çekmişlerdir:

- * Gürcistan ciddi bir enerji sıkıntısı yaşamaktadır. Akşam olunca başkent Tiflis dahil ülkenin neredeyse tamamında elektrikler kesilmektedir. Devlet elektrik parası toplayamamaktadır. Buraya hibe olarak yapılacak bir elektrik santrali Türkiye'nin nüfuzunu arttıracaktır.
- * Bölgede büyük bir turizm potansiyeli vardır. Türkiye bu potansiyelin değerlendirilmesinde öncülük yapabilir.
- * Türkiye, Rusya'dan sonra ikinci büyük tehlike olarak görülmektedir. Sanatsal ve kültürel ilişkiler artırılarak bu anlayışın önüne geçilmelidir.
- * Eximbank kredileri geri dönüşü olan verimli sektörlere verilmelidir.
- * 1.2 milyar dolarlık ticaret hacminde Türkiye'nin payı yüzde 20'dir.
- * Türkiye'den ilk etapta çok düşük kalitede tüketim malları gelmiştir. Şimdi iç piyasada kaliteli Türk ürünleri Avrupa veya Japon malı diye satılmaktadır. Gürcistan'a gönderilen mallarda bir kalite standardı oluşturulmalıdır.
- * Tiflis'te bir Türk süpermarketi açılması için Büyükelçiliğin girişimleri vardır. Ancak bu konuda görüşülen şirket işi ağırdan almaktadır. Şimdilerde Danimarkalı bir şirket, Tiflis'te mağaza açmak için Gürcistan ile anlaşmıştır.
- * Ulaşım kolaylığı için acilen Poti-Trabzon ve Poti-İstanbul feribot seferleri konulmalıdır.
- * Sarp ve Posof Türközü gümrük kapılarında rüşvet çok yaygın durumdadır. Gürcistan içinde Gürcü polisi, Sarp-Samsun güzergahında da Türk polisi rüşvet almaktadır.
- * Gürcistan, Çıldır gümrük kapısının açılmasını desteklemektedir. Çünkü Acara sınırları içinde bulunan Batum'daki kapıdan gümrük geliri alamamaktadır. Bayındırlık Bakanlığı'nın Hazine'ye yazdığı yazıda 20 milyon doların yeterli olduğu belirtilmiştir. Bu kapı acilen açılmalıdır.
- * Irak'tan mazot gelirken, Artvin'den izin verilmemektedir. İşadamları, bir yandan PKK para kazanırken bir yandan da Artvin halkı cezalandırılıyor yorumunu yapmışlardır.
- * Sınır ticareti çok hafife alınmıştır. Kaymakamlıktan alınan bir belge yeterli görülmüştür. Bu da asıl işi ticaret olmayan birçok kişinin sınır ticaretine girişmesine, birçoğunun başarısız olmasına ve sonuçta sınır ticaretinin yozlaşmasına yol açmıştır.
- * İşadamları ayrıca THY'nin TSİ 22.45-04.00 arası olan uçuş tarifesi ve fiyatların pahalılığından şikayet etmiştir.

B. Alt Komisyon Üyelerinin Çeçen Mültecilerin Bulunduğu Kamplarda Yaptıkları İncelemeler

Alt Komisyon üyeleri çalışmalarını sırasında Gürcü yetkililerle yapılan görüşmelerin ardından olayları yerinde görmek amacıyla 11-12 Aralık tarihlerinde Çeçen mültecilerin barındırıldıkları kamplarda incelemelerde bulunmuştur.

1. Şatili Bölgesindeki Çeçen Mülteci Kampındaki İncelemeler

(11 Aralık 1999, Cumartesi)

Başkent Tiflis'te yetkililerle görüşen heyet mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları köyleri ziyaret ederek yerinde inceleme yapma fırsatı bulmuştur. Heyet üyelerinin soruları üzerine mülteciler şu bilgileri vermiştir:

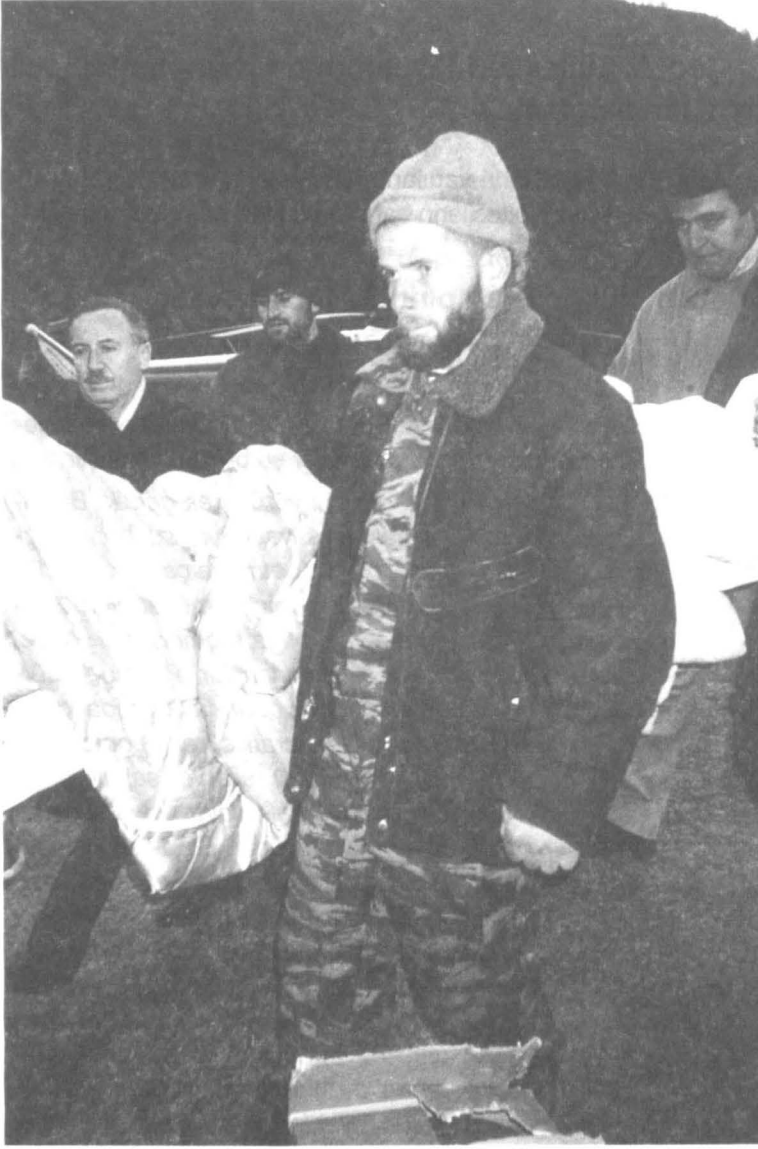

"Buraya yürüyerek geldik. Biz sivil halkız, savaşmıyoruz; buna rağmen, bizi yok etmeye çalışıyorlar. Bizim Ruslarla hiçbir mücadelemiz olmadı; ama, buna rağmen, bizi yok etmeye çalışıyorlar. Bir oğlumu öldürdüler, üç çocuğum daha orada kaldı. Şehirin her tarafı sürekli bombalanıyor. Her türlü silahla saldırıyorlar. Bunlar sivil halk veya asker diye bir ayırım yapmıyorlar. Bir asker bile bulunmayan köyleri bile yok ediyorlar. Esir alınanlardan hiç kimse serbest bırakılmadı. Köylere saldırıyorlar, saldırıdan sonra köyde sadece yıkılan evler, köprüler, binalar kalıyor. Ayrıca, Rusya, Çeçenistan'ın kendi sınırlarına dahil olduğunu iddia ederek, bütün silahları kullanıyor. Biz eğer Rusya dahilindeyse, niye bizi öldürüyorlar o zaman? Bizi öldürmeye kalkanlar, diğer adamlara neler yapabilirler..."

Teröristler her yerde olabilir. Rusya'da da vardır, Türkiye'de de vardır; biz terörist görmedik, biz sivil halkız. Rusya'nın hava kuvvetleri komutanı 2.000'e yakın teröristin yok edildiğini söyledi; ama, bunların o öldürdükleri arasında hiçbir terörist yoktu, hepsi sivil halktı. Hiçbir savaş kuralına uyulmuyor. Rusların elinden kaçabilen yok. Yakaladıklarını öldürüyorlar.

Heyetimiz Şatili'deki Mültecilerle Beraber

Çeçen Mültecilerin Zor Koşullardaki Durumu

Ruslar, ölülerin bile iade edilmesi için fidye istiyorlar. Şehir ölülerle dolu, ölüleri köpekler yiyorlar. Hiç kimseyi sağ bırakmıyorlar. Sürekli bombalıyorlar. Gürcistan'a geliyorduk biz, her gece en az 4-5 araba yok ediliyordu. Bütün Çeçen mülteciler adına sizden bir şey rica ediyorum, erkek ve kadınlar arasında ayırım yapmasınlar, hepimizi içeri alsınlar. Normal bir savaş olsaydı bu savaş, silahlarımız olsaydı, belki biz de savaşabilirdik. Bu savaş hiçbir savaş kuralına uymuyor.

Biz, inançlarımıza göre ölülerimizi aynı gün gömüyoruz; ama, şu anda bunu yapamıyoruz, çünkü mezarları bile bombalıyorlar. Eğer Ruslar normal bir şekilde savaşa, biz 20 sene bile savaşabiliriz. Toprak toprak isimli bir füzeleri var. Bizim füzelerimiz yok, onun için iyi savaşmıyoruz.

Korktuğumuz için buralara geldiğimiz izlenimini uyandırmak istemiyoruz. Biz, artık bu savaşlardan bıktık. Beş tonluk bombalar atıyorlar üstümüze, her şeyi yıkıyorlar. Yaptıkları için Gürcistan devletine teşekkür ediyoruz. Biz bu yollara hayat yolları adını verdik. Gürcülere borçlu olduğumuzu biliyoruz, teşekkür ediyoruz; ama, bizim istediğimiz bir şey var, erkekler ile kadınlar arasında bir ayırım yapmasınlar, herkesi alsınlar."

TRT muhabirinin sorusu üzerine bir değerlendirme yapan Başkan Pişkinsüt:

"21 inci yüzyıla girerken insanların bu hale getirilmesinin, özellikle sivil halkın, kadınların, çocukların bu denli ıstırap içerisinde olmalarının, bombalanmalarının, patika yollarından, dağların arasından buralara gelmek zorunda kalmalarının insanlık açısından son derece ayıp olduğunu, Gürcistan devleti elindeki imkanların çok yetersiz olmasına rağmen bunları buradan transfer etmeye çalıştığını bu olayı bütün dünya devletlerine duyurarak, onları dikkatini bu bölgeye çekmek için burada bulduklarını söylemiştir. Bölgeyi ziyaret eden ilk parlamento heyeti olduklarını söyleyen Başkan Pişkinsüt tüm parlamentolara, ayrıca, parlamentoların insan hakları komisyonlarına, buradaki olayı siyasal olarak değerlendirmeden, insan boyutuyla bakarak yardım etmeleri "

çağrısında bulunmuştur.

Heyetimiz Evlerinden Ayrılmak Zorunda Bırakılmış Çocuklarla

Kadınlar ve çocuklarla ilgili bir soru üzerine Başkan Pişkinsüt durumlarının çok kötü olduğunu ancak, yine de çok dirençli olduklarını, bu kadar yolu gelmiş olmalarına rağmen, hayatta kalmanın mutluluğunu yaşadıklarını ama orada kalanları, özellikle erkekleri çok merak ettiklerini, şehrin her yerinin bombalandığını ve şehir halkının bu bombaların ne kadar sağ kalırsa o kadar kalabildiğini, şurada bulunan herkesin de, kendi içlerinde, ya eşini, ya çocuğunu kaybetmiş olduğunu, 21 inci yüzyılda bunun durdurulması gerektiğini belirterek bütün dünya devletlerini, AGİT'i ve Avrupa Birliğini ve bütün Avrupa'daki komisyonları, bu insanlık dramı için buraya davet ediyoruz demiştir.

Başkan Pişkinsüt mültecilerin durumuyla ilgili yaptığı tespitlerde; genel anlamıyla bakınca, birinci derecede moral bozukluğu ve çok büyük korku olduğunu, çok büyük endişe taşıdıklarını, ileriye dönük yaşamları hakkında en küçük bir umutlarının olmadığı ve toptan halkın yok edilmesine yönelik bir saldırıyla karşı karşıya kaldıklarının tamamen bilinci içinde oldukları ve buna inandıklarını, hiçbir kabahatleri olmadığını, savaşı kendilerinin de istemediğini, böyle bir şey olsa bile bu kadınların ve çocukların bu hale niçin getirildiğini sorduklarını ve bunun üzüntüsünü yaşadıklarını söylemiştir.

2. Ahmeta Bölgesindeki İncelemeler

(12 Aralık 1999, Pazar)

12 Aralık Pazar günü Ahmeta bölgesindeki Çeçen mültecilerle görüşen heyet mültecilerin sorunlarını dinlemiştir. Görüşmelerde Çeçen mültecilerin Gürcistan devleti ve halkına yardımlarından dolayı minnettar olduğu görülmüştür. Mülteciler Şatili sınırında çok bekletildikleri, Ruslar tarafından işkenceye uğratıldıkları, genç erkeklerin Şatili'den Ahmeta'ya gitmelerine izin verilmediği konusunda şikayette bulunmuşlardır. Açlık sorunları olmadığını belirten mülteciler savaşın bir an önce bitmesi ve memleketlerine geri dönme isteğinde olduklarını söylemişlerdir. Bir mülteci de hastaların durumunu ve ABD'den gönderilen ilaçların havaalanında bekletildiğini gündeme getirerek yardım talep etmiştir. Mülteciler, iş imkanlarının olmadığını, her şeylerini yerel halkın verdiğini, okul olmadığı için çocuklarını okula göndere-mediklerini, Rusların yasaklanmış silahlar kullandıklarını, Tiflis'teki hastane kayıtları incelendiğinde bunun doğru olduğunun görüleceği, soykırım yaptıklarını, sadece kendileri için değil Gürcistan için de en-dişe duyduklarını, Türkiye ve başka ülkelere gitmek istediklerini dile getirdiler.

Heyetimizin Ahmeta'da Yerleşmiş Çeçen Mültecilerle Görüşmesi

Mülteciler ayrıca yaklaşık 100 civarında tüberkülozlu hastalarının olduğunu, sağlık ve tedavi koşullarının yetersiz olduğunu, ABD kaynaklı olmak üzere değişik kuruluşlardan, Müslüman cemiyetlerden de yardım aldıklarını, birinci derecede Almanya'ya, ikinci derecede Türkiye'ye ve son olarak da Azerbaycan'a gitmek istediklerini, Gürcistan Devletinin kendilerine yaptıklarından çok memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Başkan Pişkinsüt durumu yerinde incelemek için bölgeye geldiklerini ve ellerinden geleni yapacaklarını belirterek Ahmeta bölgesindeki incelemeleri bitirmiştir.

C. 10 Aralık İnsan Hakları Günü Nedeniyle TBMM Alt Komisyon Heyetinin Tiflis Büyükelçiliğinde Yaptığı Basın Toplantısı

(10 Aralık 1999, Cuma)

Çeçenistan'daki olaylar ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin imzalanmasının 51. yıldönümü nedeniyle, Büyükelçilikte bir de basın toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıda Başkan Dr. Sema Tutar Pişkinsüt TBMM heyetini basın mensuplarına tanıttıktan sonra her iki konuda bilgi vermiştir. Basın toplantısını yerli ve yabancı birçok basın mensubu izlemiştir.

Heyetimizin Tiflis Büyükelçiliğinde Yaptığı Basın Toplantısı

Başkan Pişkinsüt konuşmasında şunları dile getirmiştir:

"Değerli basın mensupları, bundan sonraki konuşmamın içerisinde, 10 Aralık gününün özelliğine ait mesaj vermek istiyorum. Bugün, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin imzalanmasının 51 inci yıldönümünü kutluyoruz. Çok uzun bir süredir dünyada var olan insanlık âlemi, insan hakları konusundaki yazılı bildirgesini çok yeni bir tarihte, sadece 50 yıl önce yazılı metne dökebilmiştir. Her insan hakları savunucusu çalışanının ve komisyonların yaptığı gibi, biz de Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, her yıl bugün hem basın toplantısı yapar hem de bir bildiri yayınlarız. Bu yılki, 10 Aralıkı burada mesajlandırmak istedik; çünkü, öğrendiğimiz kadarıyla, bütün dünyadaki ülkelerin parlamentoları ve komisyonları içerisinde, parlamento heyeti olarak, mültecilerle

görüşmek ve olayları değerlendirmek amacıyla Gürcistan'a gelen ilk heyet bizim komisyonumuz oldu.

İnsan hakları kavramı, dünyadaki evrenselliği ve küreselleşmeyi en iyi şekilde değerlendiren ve en iyi şekilde yaşatan bir kavramdır. Her geçen gün gelişen, statik olmayan bu kavramı, bütün ülkeler, sadece kendi insanları için değil, dünyadaki diğer ülkelerin insanları için de düşünmeli ve bu konuyu yerleştirebilmelidir. Elbette her ülkenin içerisinde insan hakları ihlalleri konusunda birtakım sıkıntılar yaşanabilmektedir. Ancak, önemli olan, ülke vatandaşlarının birey olarak, hangi ülkede olursa olsun, evrensel garantiler altına alınmış olan insan haklarından yararlanabilme hakkına kavuşmalarıdır. Devletleri de, vatandaşları için uluslararası hukuk çerçevesinde ve uluslararası insan hakları garantileri çerçevesinde belli yerlere müracaat ediyor diye endişe duymamalıdır. Burada önemli olan, devletlerin ve ülkelerin, insan hakları evrensel garantileriyle ülke vatandaşlarına sağlanan her türlü desteği ve yaklaşımı, kendi ülkeleri içerisindeki hukuk kuralları ve kendi ülkeleri içerisindeki uygulamalarıyla yerleştirebilmeleridir.

Değerli basın mensupları, savaşların bizzat kendileri, barış ortamının ortadan kalkmasıyla birlikte insan hakları ihlalleri yaratır. Çok kısa bir zaman aralığı içerisinde dünya Kosova'daki olayları gördü, Kosova'daki rahatsızlıkları, kadınlara ve çocuklara uygulanan muameleleri çok açık bir şekilde yaşadı. Bugün, Çeçenistan'daki olayları da izliyoruz ve basına yansıdığı kadarıyla görebildiğimiz yönüyle, son derece üzüntü verici manzaralarla karşı karşıyayız. Yüzlerce insanın öldürüldüğü, sivil halkın ve hiç ayırım yapılmaksızın çocukların, kadınların ve kaçmakta olan kişilerin öldürüldüğü ve şiddetle başbaşa bırakıldığı ortamları izlemekteyiz. İnguşetya bölgesine geçen iç mülteciler dışında, bizzat Gürcistan'a gelen mültecilerin de durumları ortadadır. Elbette ki, ülkeler kendi içişlerinde serbest ve özerktirler, özgürdürler; ancak, hiçbir hedef ayırmaksızın, bütün sivil halkın yaşadığı bölümler de dahil olmak üzere herkesin bombalanabildiği ve herkesin büyük çoğunluk olarak öldürülebildiği alanda, hiçbir şekilde, insanların öldürülmesine yönelik bir mazeret ortaya konulamaz. Yoksul, sivil, masum veya suçlu halkın, özellikle kadın ve çocukların öldürülmesinin de önünde bir mazeret olması asla düşünülemez. Yine, basına yansıdığı kadarıyla, dünya haberlerine geçen konularda, Çeçenistan'la ilgili değerlendirmelerde, suçlu kesimin fazla olduğu, bunların bir kısmının mafyayla ilişkili olduğu, bir kısmının terörist olarak değerlendirildiği şeklinde yazılar görmekteyiz; ancak, toplumların tümüne şamil olacak şekilde, bu tür değerlendirmelerin, o toplumlara şiddet uygulanmasını ve insanların öldürülmesini gerektirdiğini hiçbir şekilde düşünmüyoruz.

Çeçenistan'dan Gürcistan devletine geçen yaklaşık 3 400 kişinin, cumartesi ve pazar günleri gitmek istediğimiz kamp bölgelerinde, Gürcistan vatandaşları tarafından kendi evlerinde ağırlandıklarını, bazı evlerde 20-25 civarında Çeçen mültecinin bulunduğunu öğrendik. Bu noktada, bütün dünyanın dikkatini, Gürcistan'ın misafir etmekte olduğu mültecilerle ilgili zor koşullara çekmek istiyorum. Yine, kendileri de çok zor koşullarda olan bu insanların misafirperverlikleri karşısında, Çeçenlere kucak açmaları, onları insanî bir şekilde barındırmalarındaki zorlukları bütün dünya ülkelerinin hissetmesini ve onlara yardımcı olunmasını hepimizin sağlaması gerektiğine inanıyorum. Ayrıca, Çeçen mültecilerin de, o zor koşullarında kendilerine kucak açanlara karşı minnet borçlarını ve değerlendirmelerini de her zaman için yaşatacaklarını, içlerinde sevgiyle saklayacaklarını, ona göre bir yaşam biçimi geliştireceklerine inanıyorum.

Şu anda Grozni'de devam eden olaylar nedeniyle Shatili bölgesine gelmiş olan ve dağlarda bekleyen, çoğu kadın ve çocuk olan, yeni giriş yapan kişilerin durumunu da dünyanın dikkatine sunmak istiyorum, onların yardıma ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.

Ülkeler, kendi içlerindeki demokrasiyle, barış yollarını anlaşmalarla yaşatırlarken, ülkelerarası diyaloglarla belli güvenlik ortamlarının sağlanması ve ülkelerarası demokrasiyle de savaşların önlenmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu konuda da en büyük ihtiyacımız açıklık, dürüstlük ve bilgi olmaktadır. Buradaki sübjektif kavram olan dürüstlük, sadece ve sadece, insanın insan değerinin korunması üzerinde herkesin anlaşabilmesi ve herkesin, bu konuda kendisini bir kez daha tartması gerektiğidir.

İnsan haklarını evrenselleştirip küreselleştirirken, bir yandan rant dağıtır hale getirmekten, bir yandan siyasallaştırmaktan, bir yandan da ülkelere baskı oluşturmaya yönelik yapmaktan uzaklaştırmalıyız.

Sözlerimi, Gürcistan Devletinin şu anda bize göstermiş olduğu ilgiden, siz değerli basın mensuplarının bu toplantıya katılmasından dolayı teşekkür ederek bitirmek istiyorum. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin en önemli savı olan, insanlık ailesinin tüm üyelerinin özünde bulunan onurunu, eşit ve ayrılmaz haklarını tanımanın, dünyaya özgürlük, barış ve adalet getirmenin temeli olduğuna hepimizin bir kez daha yürekten inanması gerektiğini belirtmek istiyorum.”

Daha sonra basın mensuplarının soruları cevaplandırılmıştır. Basın mensupları Abhazya'dan göç eden iç mülteciler, Abhazya'daki savaşa katılan Türk vatandaşları, Türkiye'deki Kürtlerin hakları, Çeçenistan'daki olaylarla ilgili Türk hükümeti ve parlamentosunun tavrı, Türkiye'nin Çeçen göçmen kabul edip etmeyeceği, Şatili'ye gitmek için helikopter temin edilip edilmediği, Azerbaycan'ın göçmen kabul etmeme politikası, göçmenlere somut bir yardım yapılmasının planlanıp planlanmadığı, Çeçenistan ile Kürt sorunu arasında bir benzerlik olup olmadığı, Öcalan'la ilgili karar ve idam cezasının iptali konusunda bir çalışma olup olmadığı konusunda sorular sormuşlardır. Başkan Pişkinsüt sorulara verdiği cevaplarda şu hususları dile getirmiştir:

“Gürcistan'da, evlerini terk eden kişilerin, göçmenlerin olduğu yerlere de gitmeyi düşünüyoruz. Hem kampların bulunduğu vadilere hem de daha sınıra kadar gitme planımız var. O konuyu da çok net olarak inceleyeceğiz; ayrıca, Gürcistan Devletinin bize vereceği her türlü bilgiden de yararlanmaya çalışacağız.

Burada, iki noktayı ayırmak gerektiğine inanıyorum. Bir ülkeye, bir başka ülkeden, o ülkenin maddî olanakları da çok yeterli olmadan –gerek ekonomik anlamda gerek barınma anlamında– gelen kişiler, elbette ki, o ülke insanları için büyük bir yükür. Ayrıca, hukuk düzeni bakımından ve hukuk düzenine gelecek olan etkiler bakımından, suç ve suçluluk kavramları bakımından da ayrı bir statüde incelenmesi gerekir. Dikkat edilirse, sözlerimizin başında, bütün dünyayı, Gürcistan'a gelen bu kişilere yardım dışında, Gürcistan'ın kendi koşulları içerisindeki zorluklarıyla ilgilenmek üzere de davet ettik. Bu, konunun bir tarafıdır; ama, bu, gelmiş oldukları ülkede, sivil halka şiddetin toptan uygulanmasının bir mazereti değildir.

Abhazya savaşı içerisindeki Türk vatandaşlarının olup olmadığı konusunda da; savaşa kim katılırsa, kim yanlışlık yaparsa, kimde sorunlar varsa, toplumların, devletlerin açıkça bunları değerlendirmesi ve bir daha bu tür hataların yapılmaması için de gerekli önlemlerin alınması hepimizin isteğidir.

Türkiye, bütün Parlamentosu ve bunun yanında hükümetiyle birlikte, özellikle sivil halka şiddete ve öldürülmeye maruz bırakılacak şekilde, topluca yapılacak olan her türlü konunun bir an önce çözümlenerek engellenmesi taraftardır. Bilindiği gibi, AGİT İstanbul toplantısında da bu konu gündeme getirilmiştir. Defalarca da Türkiye, komisyonlar olarak ve hükümet olarak bu türdeki açıklamalarını devam ettirmektedir. Parlamentomuz da, salı

günü, Çeçenistan'daki olayları görüşmek üzere toplanacaktır. Ayrıntıları, desteği, yardımı, ülkeler arasındaki görüşme koşulları, elbetteki ülkeler arasındaki koşullara bağlıdır. Biz, parlamento heyeti ve İnsan Hakları Komisyonu olarak, bu konunun özellikle kadın, çocuk ve sivil halka yapılanların, bir an önce ve demokratik yollarla, konuşularak önlenmesinden yanayız.

Türkiye Cumhuriyeti büyük bir devlettir. Biz, devletimiz adına, burada, göçmenlerin alınıp alınmayacağı konusunda bir karar veremeyiz; ancak, devletimiz, her türlü koşulda yardım etmeyi bir insanlık borcu bilir ve bunu da, dünyadaki diğer devletlerin de bu konuya yaklaşarak, insan hakları açısından ele alınması gerektiği şeklinde de ifade ederek söylüyoruz. Nitekim, çok üzücüdür ama, sadece ve sadece, dünya devletlerinin içerisinde, bunca gündür devam eden olaylara, 3 400 - 3 500, hâlâ kapıda bekleyen yüzlerce kişiye rağmen, ilk kez parlamento heyeti olarak gelen, Türk heyetidir.

Rusya Federasyonu, Gürcistan ve etrafımızdaki diğer ülkeler, Türkiye'nin birbirinden ayırmadığı ve birbirine tercih etmediği komşularıdır. Bizim buradaki incelemelerimiz, gelmiş olan kadın, çocuk, diğerlerinin ıstıraplarıyla ilgili incelemelerdir. Gürcistan Hükümetinin burada bulunduğumuz süre içinde bize yaklaşımı için her zaman teşekkür ediyoruz; ama, biz, Shatili ve Pankisi bölgelerine gideceğimizi ümit ediyoruz ve bunun için de programımız içinde değerlendirmelerimiz var. Türkiye'den de herhangi bir şekilde Silahlı Kuvvetlerden helikopter temini diye bir şey şimdilik söz konusu değildir.

Helikopterle ilgili olan çalışmaların ne aşamada olduğunu bilmiyorum. Yarın, öbür gün bunu göreceğiz, değerlendireceğiz; ama, gideceğimize inanıyorum. Ayrıca, Rusya Federasyonuna, Duma'yı da ziyaret ederek parlamentolararası görüşme talebimiz ve bizzat, Rusya Federasyonundan da yine, Çeçenistan'a gitme talebimiz de oldu; Ankara'dan gerekli müracaatlarımızı yaptık ve haber bekliyoruz. Rusya Parlamentosundaki seçimler nedeniyle biraz yazışmalar gecikiyor ama, cevap alacağımızı ümit ediyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu, Meclis içindeki iç komisyonlar arasında, kendi kanunuyla kurulmuş tek komisyondur. Bunun anlamı, hükümete ve diğer bürokratik yapılara bağlı kalmaksızın, komisyonumuzun 25 üyesi, gündemine hangi maddeyi almak ve görüşmek isterse o madde üzerinde görüşür ve çalışır. Bu bağlamda, savaş hali gözümüzün önünde, kadınların ve çocukların çok zor koşullarda olduğunu gösterecek bir biçimde, hele hele bazı görüntülerde, ayaklarından tanklara bağlanarak bu şekilde sürüklenen insanların görüntülerini de görmekte olduğumuzdan, Komisyonumuz Çeçenistan üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha önce de, Kosova'daki, Bosna'daki, Kuzey Irak'tan gelen göçmenlerle ilgili çalışmalarda da heyetlerimiz bu çalışmaların içerisine karışmış ve göçmenlerle görüşmüşlerdir. Göçmen almak, kabul etmek, ülkeler için çok kolay değildir. Siyasallaştırmamanın dışında, ekonomik koşulların da gerçekten objektif bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Biz, birebir, insan hakları konusundaki yaklaşımdan dolayı önceliği Çeçenistan'a verdik.

Yardım konusunda, Parlamentomuzun salı günü yapılacak olan toplantısında, hükümetin bu konudaki düşüncelerinde, bizim de aktaracaklarımızla birlikte, ne tür destekler çıkacağı ve dünyanın AGİT eliyle de –çünkü, AGİT'in de Çeçenistan'a gitme isteği var– buradaki yardımlaşma kampanyasına ne şekilde katılacağı önümüzdeki günlerde belli olacaktır.

Bu bağlamda, İsveç ve Almanya'da da göçmenlerle ilgilenen bakanlıklarla görüşmelerimiz ve o bölgelerdeki göçmenlerle ilgili çalışmalarımız da daha önce olmuştur.

Azerbaycan konusundaki göçmen yapısını komisyonumuz içerisinde, biz, döndükten sonra bir kez daha değerlendiririz. Gündeme alınıp alınmama veya insan haklarının acil bir şekilde korunmasında sorun olup olmadığını bir kez daha kendi aramızda değerlendiririz.

Çeçenistan'daki olayların Kürt sorunu ile benzerliği konusunda bunun çok dikkatli incelenmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü, çok açık bir biçimde, hiçbir ilgi olmadığını düşünürüz. Çünkü, Çeçenistan, daha önceden özerkliği ve cumhuriyet olarak değerlendirilmesi yapılmış bağımsız bir ülke görünümündedir. Ancak, Kürtler Türkiye Cumhuriyeti'nin birinci sınıf vatandaşıdır. Birtakım sıkıntılar olabilir; ama, böyle bir sorun söz konusu değildir. Ayrı bir cumhuriyet değildir. Çeçenistan cumhuriyeti daha önceden Rusya Federasyonunun da imza koyduğu bir deklarasyonla, anlaşmayla oluşturulmuştur. Dinleri aynı değildir, kendi yapıları, cumhuriyetleri, sınırları farklı iki devlettir Rusya ile. Türkiye Cumhuriyetimizin sınırları içerisinde PKK adı altında son zamana kadar gelen terör örgütü, Türkiye'de yaşayan Kürtlerin kendisi değildir, Kürt vatandaşlarımız değildir. PKK ile yapılan mücadelede, toptan bir halkın yok edilmesi, toptan sivil halka, kadına, çoluğa çocuğa, kendi bütün yasalarımıza göre birinci sınıf vatandaşımız olan Kürtlerin kendisine uygulanan bir şiddet hareketi söz konusu değildir. Tam aksine, PKK tarafından, bizzat o yörede yaşayan Kürt vatandaşlarımıza karşı geliştirilen şiddet olaylarının engellenmesidir. Televizyonlarda, orada yapılan mücadelenin içerisinde, o insanların ne kadar zor koşullara düştüklerini ve onbeş senedir bu mücadelenin sivil halka saygı duyularak ve onları koruyarak yapıldığını dünyaya anlattığımızı bir kez daha ifade etmek isterim.

PKK, bilindiği gibi, uluslararası alanda, hem Avrupa'daki tüm devletler tarafından hem de Amerika tarafından uluslararası da kabul edilmiş bir terör örgütüdür. 21 inci yüzyılda, dünya insan haklarını her bir bireyine eşit olarak verebilme imkânı ararken, terörle mücadele konusunda da el ele verecek şekilde birtakım gelişmelere açık çalışmalar yapmaktadır. PKK ile birlikte ve Öcalan'la birlikte, dünya, bir kez daha, terör örgütlerini, başka ülkelerde siyasal amaçlı olarak kullanmanın, o ülkelerin insanlarına farklı şekillerde devletlerarası baskı yapmanın ne kadar yanlış olduğunu bir kez daha gördü. Öcalan konusunda şunu söyleyebiliriz: Türkiye Cumhuriyeti en adil biçimde yargılamasını yapmış, kendi iç hukuk kuralları içerisinde gereken cezasını vermiş; ancak, henüz daha iç hukuktaki konu devam etmektedir; ama, yargılamanın sonucu ve yapılan yargılama şekli arasında hiçbir kurum ve kuruluşun ve Türkiye'deki hiçbir vatandaşın bir şüphesi yoktur, bunu da zaten dünya böyle kabul etmiştir. Bağımsız yargı içerisinde.

Bizim komisyonumuzun çalışması olarak değil; Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliği'ne girmeden önce, biliyorsunuz, uzun bir süreçtir, Avrupa Birliğiyle ilgili birçok konuyu, sözleşmeleri kabul etmiştir. 53 tane idam cezası Türkiye Parlamentosunda onay için beklemektedir. 1984 yılından bugüne kadar hiçbir şekilde idam cezası uygulanmamıştır Türkiye'de. Devletlerin, intikam almak amacıyla ceza vermemeleri gerektiğine inanıyoruz. Ayrıca, insanların yaşam hakkının en temel hakları olduğunu da biliyoruz. Bu bağlamda, idam cezasının insan haklarıyla bağdaşmadığını da söyleyebiliyoruz. Hayata, yeniden kendilerini ve topluma kazandırılmak üzere ceza verilmesi gerektiğinin altını çiziyoruz. Bu nedenle de 1984 yılından beri Türkiye'de idam cezasının uygulanmadığını bir kez daha söylüyorum. Türkiye, 1987 yılında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuruyu kabul etti. Ayrıca, Türkiye, 1989 yılında da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bireysel başvurulara vereceği kararları kendi kararları gibi koruyacağını ve uygulayacağını da beyan ve kabul etti. Türkiye Cumhuriyeti, verdiği sözlerin, imzaladığı anlaşmaların ve her attığı imzanın arkasındadır. İdam cezası konusunda, Evrensel Bildirgenin idamla ilgili maddesine –iç hukuk

maddemiz olduğu için– çekince de koymuş bir devlettir. Bütün bu söylediklerim çerçevesinde, Türkiye’de bazı değerlendirmeler söz konusudur. Her bir partinin kendi içinde değerlendirmeleri söz konusudur. Çünkü, şu anda idam cezasının uygulanıp uygulanmayacağı diye bağdaştırılan kişi, bölücü bir terör örgütünün, 30 000 kişinin ölümüne neden olmuş olan bölücü bir terör örgütünün başıdır; ama, buna rağmen, Türkiye, en demokratik bir biçimde, Parlamentosu ve kurumlarıyla konuyu tartışmaktadır. Takdir edilmesi gereken en önemli nokta şudur ki, Türkiye Cumhuriyeti, bu suçluyu en adil biçimde yakalamış, yargılamış ve cezası yönünde, bağımsız yargının sonucunu beklemiştir. Hiçbir şekilde bir faili meçhul, hiçbir şekilde yargıda problem, taraflı bir yaklaşım göstermemiştir. Bunun, hakikaten, dünya devletlerine de örnek olması gerekir diye düşünüyorum.

Bizim burada bulunuş amacımız da, zaten, bu şekildeki değerlendirmelerde dünyanın dikkatini Gürcistan’a, Gürcistan’ın zor koşullarına, ayrıca da, Çeçenistan’daki, Grozni’deki olaylara çekmek içindir. Böyle bir yaklaşımın 21 inci yüzyılda olmaması gerektiğine inanıyoruz. Rusya Federasyonunun da böyle bir girişimde bulunmayacağı, sivillere saldırmayacağı ümidini, bugün, 10 Aralık itibarıyla hâlâ taşıyoruz. Ayrıca, Gürcistan Devletine bir kez daha teşekkür etmek istiyoruz, hem kendi olanaklarının zor koşullarına rağmen, o kişilere kol kanat germeleri, misafirperverlikleri dolayısıyla hem de bizleri kabul ederek bizlere göstermiş oldukları misafirperverlik dolayısıyla; son gün ayrılırken de bu sözleri bir kez daha tekrarlayacağıma inanıyorum.

Gerek Shatili bölgesinde gerekse pazar günü gideceğimiz kampların olduğu bölgelerdeki Çeçen mültecilerin de Gürcistan’ın iç hukuk kurallarına ve Gürcistan devletinin diğer vatandaşlarına en saygılı biçimde onlarla birlikte yaşayacakları umudunu bir kez daha tekrarlayacağız, onları da bu şekilde kucaklamanın, ülkeye daha rahatlık getireceğini düşünuyoruz.”

**ALT KOMİSYON'UN TESPİTLERİ
VE
GENEL DEĞERLENDİRME**

III. ALT KOMİSYON'UN TESPİTLERİ, GENEL DEĞERLENDİRME VE YAPTIKLARI

Gürcistan'a göç etmek zorunda kalan Çeçen mültecilerin durumlarının incelenmesi amacıyla bu ülkeye giden TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Heyeti, bu amaçla Gürcistan'a giden ilk yabancı parlamenter heyet olmuştur.

Heyetimiz, Gürcistan'da Çeçenistan sorununun ayrı bir yönü ile de karşılaşmıştır. Çeçen mültecilerin yaşadıkları insanlık dramının yanısıra, humanist bir yaklaşımla mültecilere sınırlarını açan Gürcistan'ın zaten ağır olan ekonomik sorunlarının bu sebeple daha da ağırlaşmış olduğu gerçeği, Gürcistan üst düzey yöneticileriyle yapılan resmi görüşmelerde olduğu gibi, Gürcistan'da yatırımda bulunan Türk işadamlarıyla yapılan görüşmede de sık sık dile getirilmiştir.

Heyetimizin altı günlük yoğun bir çalışma içerisinde gerçekleştirdiği ziyaret sonucunda, mültecilerin durumlarının yanısıra, Gürcistan'ın bu sorun nedeniyle artan sıkıntılara ilişkin yerinde yaptığı tespitlerin, Çeçen Halkının ve Gürcistan'ın sorunlarının çözümüne katkıda bulunacağını umuyoruz.

A. GÜRCİSTAN ZİYARETİ SONRASI HEYETİN DEĞERLENDİRMELERİ

1. GENEL BİLGİLER

- * Gürcistan zengin su kaynaklarına sahiptir. Ülkede yaklaşık 25.000 akarsu ve 850 göl vardır. Bunları su hacmi 66.3 kilometre küptür.
- * Mineral su kaynakları bakımından zengin bir ülkedir.
- * Zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. Doğal güzellik harikası dağları, kültürel zenginlik, kayak sporu merkezleri ve Karadeniz sahilleri dünyanın her tarafından turist çekmektedir.
- * Ülkenin etnik yapısında bakıldığında 1989 sayımına göre Gürcülerin oranı % 70 idi. Diğer etnik gruplar sırasıyla %8 Ermeni, % 6 Rus, % 6 Azeri'dir. Ayrıca ülkede Osteyalı, Yunan, Abhaz, Ukrayanlı, Kürt, Yahudi diğer bazı etnik gruplara mensup insanlar yaşamaktadır. Azınlıklar içerisinde özellikle Ermenilerin bürokraside üst görevlerde olduğu gözlenmiştir. (Örneğin Parlamento Başkanı Zurab Zhvania ile İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze). Buna rağmen Parlamentoda dört adet Türk Milletvekili de bulunmaktadır.
- * Ülkede yaşayan halkın büyük çoğunluğu Doğu Ortodoks kilisesine bağlıdır. Azeriler Şii Müslüman iken Sünni Müslümanlar daha çok Acara ve Abhazya'da yaşamaktadır.

2. GÜRCİSTAN'A GÖÇ EDEN ÇEÇEN MÜLTECİLERLE İLGİLİ BİLGİLER

- * Şatili'ye gelen çeçen mültecilerin sivil halk ve çoğunlukla kadın ve çocuk oldukları görülmüştür. Genellikle sınıra kadar arabalarla geldikleri yakınlarını kaybetmiş olanların ve diğerlerinin çok üzgün ölüm korkusu içinde ve aşırı yorgun oldukları gözlenmiştir. Çoğu ağlayarak Rusya Federasyonunun sivil halkı ayırmadan ülkede toptan bir katliama giriştiğini anlatmışlardır. Barış yolu açtık diyerek gitmek isteyenleri beyaz bayraklarla çıkabilirsiniz diyen Rusya Federasyonunun, daha sonra yollara bomba atarak barış adına katliam da yaptığını söylemişlerdir.Çeçen mülteciler inançları gereği ölümlerini aynı gün gömmek istemeleri sebebi ile Rusya Federasyonunun kendilerinden fidye alarak ölümlerini teslim ettikleri pek çok da ölüsü ele geçmeyen kayıp bulunduğunu ifade etmişlerdir.

- * Kaçan ve kaçmakta olan çok kimse bulunduğu çocukların, kadınların, tüm halkın yalanlarla toptan terörist olarak ilan edildikleri hiç durmaksızın evlerinin ve caddelerinin devamlı bombalandığını 5-6 metre derinden, yerin altından ilerleyen sonra yüksek güçle patlayan bombaların kullanıldığını bu "toprak" bombalarından çok zarar gördüklerini hatta kimyasal silah şeklinde yasaklanmış olan silahların da kullanıldığını, 4 civarında bu şekilde yaralanmış vak'anın Tiflis Devlet Hastanesi'nde yattığını ağlayarak anlattılar. Yine çeçen mülteciler elbette gençlerden ve erkeklerden direnenlerin de çok olduğunu ve çeçen olarak ülkelerinde yaşamak istediklerini Gürcistan Devletini kendilerine gösterdikleri ilgiden dolayı müteşekkir olduklarını ifade etmişlerdir. Heyetimizden savaşın durdurulmasında barınmaları ve Türkiye'ye gelmek isteyenlerin alınması konusunda yardım ve destek talepleri olmuştur. Ayrıca Gürcistan devlet sınırlarına dahil kısım Rusya Federasyonu tarafından son iki ayda iki kez, heyetimiz ayrıldıktan bir hafta sonra da Şatili Bölgesi'ne olmak üzere bir kez daha bombalanmak suretiyle taciz edilmiştir.
- * Ahmeta Bölgesi Pankisi Vadisinde Çeçen kökenli Gürcü halkın evlerinde yaklaşık 3.583 Çeçen mülteci (05.12.1999 tarihi itibari ile) bulunmakta idi. Şatili'de ise sevk edilmekte olan 500-600 kadar Çeçen mülteci mevcutdu. Ayrıca 240 nüfuslu olan Şatili köyünün nüfusu daha önce gelen Çeçen mültecilerle 400 civarına ulaşmış ve her evde odalarda 20-25 kişi barınmakta idi.
- * Ahmeta bölgesine geçmeyi başarabilen mültecilerin durumları çok kötü olmayıp kendilerine gerekli yardım sağlanarak bu bölgede kalmalarının sağlanması en uygun çözüm olarak görülmektedir.
- * Mülteci olarak Gürcistan'a sığınan çeçenler birinci sırada Almanya'ya ikinci olarak Türkiye'ye üçüncü sırada ise Azerbaycan'a geçiş yapmak istemektedirler.
- * Abhazya'daki olaylara bazı Çeçenlerin karışmış olmasına rağmen Gürcistan Çeçen mültecilere sahip çıkmakta, güç ekonomik koşullarında bile kendi yediklerini paylaşmakta idiler.
- * Azerbaycan, kapılarını Çeçen mültecilere kapatmış durumdadır. Bu durum da Gürcistan, mülteciler için tek adres olarak gözükmektedir. Mülteci sayısının 5.000'i geçmesi durumunda sorunların çok ağırlaşacağına dikkat çekilmektedir.
- * Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğinin çeçenlerin ve mültecilerin durumlarının dünya kamuoyuna yeterli derecede duyurabildikleri veya anlatabildikleri konusunda heyetimizde ciddi kaygılar oluşmuştur.

3. GÜRCİSTAN'IN ETNİK YAPISI İLE İLGİLİ BİLGİLER

- * Ülkenin etnik yapısında bakıldığında 1989 sayımına göre Gürcülerin oranı % 70 idi. Diğer etnik gruplar sırasıyla %8 Ermeni, % 6 Rus, % 6 Azeri'dir. Ayrıca ülkede Osteyalı, Yunan, Abhaz, Ukrayanlı, Kürt, Yahudi diğer bazı etnik gruplara mensup insanlar yaşamaktadır. Azınlıklar içerisinde özellikle Ermenilerin bürokraside üst görevlerde olduğu gözlenmiştir. (Örneğin Parlamento Başkanı Zurab Zhvania ile İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze). Parlamentoda dört adet Türk Milletvekili de bulunmaktadır.
- * Ülkede yaşayan halkın büyük çoğunluğu Doğu Ortodoks kilisesine bağlıdır. Azeriler Şii Müslüman iken Sünni Müslümanlar daha çok Acara ve Abhazya'da yaşamaktadır.

4. GÜRCİSTAN DEVLETİNİN İÇ YAPISI İLE İLGİLİ BİLGİLER

- * Gürcistan iç savaş sonucu topraklarının yaklaşık % 25'ini (Abhazya ve Güney Osetya) kaybetti. Bu topraklar halen Gürcistan sınırları içerisinde gözükmekle birlikte "de facto" bağımsız konumundadırlar. Sokaktaki vatandaştan en üst düzey bürokrata veya siyasetçiye kadar herkes Abhazya konusunda büyük hassasiyet göstermektedir.
- * Abhazya ve Güney Osetya'daki iç savaşın ardından yerlerinden olan 282.000 iç mültecinin büyük çoğunluğu Tiflis'teki büyük otellere ve devlet dairelerine yerleştirilmiştir. Bu insanlardan 130.000'i evsizdir. Halen ülkenin en önemli sorunlarından birisi iç mülteci sorunudur.
- * Ülkede büyük bir ekonomik durgunluk var. Özellikle Tiflis çok zor koşullar altında. Tiflis dışındaki köyler merkezden daha iyi ve daha canlı durumda
- * İstatistiklerin güvenilir olmamasına rağmen % 60 oranında yüksek tahsilli işsiz bulunmaktadır.
- * Kamu görevlileri yaklaşık 100 Lari (25 milyon TL) civarında aylık ücret almaktadır. Öte yandan toplumun yaklaşık % 5'ini oluşturan bir mutlu azınlık mevcuttur.
- * Devlet, memurlarının maaşlarını ödeyememektedir. Örneğin polisler birkaç aydır maaş alamamaktadırlar. Bu durum hukuk dışı gelir kazancını kurumsallaştırmaktadır.

5. EKONOMİK DEĞERLENDİRMELERLE İLGİLİ BİLGİLER

- * Türkiye'den kalitesiz malların ihrac edilerek Gürcistan'a getirilmesi ve satışa sunulması, Türk mallarına ilişkin kamuoyunda negatif bir önyargı oluşturmuştur. Kaliteli Türk malları ise Avrupa veya Japon malları olarak satılmaktadır.
- * Tiflis'te çok sayıda büyük mağazalar yok. Mevcut mağazaların bazılarında ise çok yüksek fiyatla bazı mallar satılabilmektedir. Büyükelçilik Migros'un bir şube açması için girişimde bulunmuş ancak henüz bir sonuca ulaşamamıştır. Halen bir Danimarka şirketi mağaza açmak için Gürcistan ile anlaşmış durumdadır.
- * Bakü-Ceyhan boru hattının inşası, Türkmen doğalgazı, Kars-Tiflis demiryolu projesi, üçüncü bir sınır kapısının (Çıldır) açılması, Tiflis havaalanının modernizasyonu gibi projelere çok özel önem vermektedirler.
- * Ülkede ciddi bir enerji krizi var. Akşamları elektrik kesintisi uygulanmaktadır. Bu günlerde Tiflis şehrine günlük sadece 2 saat sürekli elektrik verilebilmektedir.
- * Türk işadamları durumlarından memnun olmayıp Devletin kendilerine bazı kolaylıklar sağlamasını istemektedirler.
- * Eximbank kredilerinin geri dönüşü olan verimli sektörlerle verilmesi iş adamlarımız tarafından istenmektedir.
- * 1.2 milyar dolarlık ticaret hacminde Türkiye'nin payı yüzde 20 kadardır.

6. TÜRKİYE-GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

- * Özellikle Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze Türkiye ile ilişkilere çok büyük önem vermektedir. Türkiye ile bu avantajı kullanarak ikili ilişkilerin planlı bir şekilde geliştirilmesini arzu etmektedir.
- * Ülkesi için planladığı hukuksal, sosyal alanlarda ve ekonomide önemli reformları uygulamak üzere özel çaba içinde bulunan ve Devlet Başkanlığı seçiminde halkından yaklaşık % 45 oranında oy desteği almış olan Devlet Başkanı Sayın Shevardnadze 8 Nisan 2000 tarihinde yapılacak olan Devlet Başkanlığı seçimlerinde yine halkının desteğini alarak seçilmek istemektedir.
- * Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından demokrasiye geçiş sürecinde siyaset ve yönetimde ciddi bir boşluk oluşmuştur. Bu dönemde mafya-polis, mafya-siyasetçi birliktelikleri öne çıkmış ve belirleyici olmuştur. İç politika ve güvenlikte mafyanın etkin olduğu söylenmektedir. Türkiye'nin geçmişteki tecrübelerinden yararlanarak Gürcistan'ın mafyaya karşı mücadelesinde polis eğitimi, organize suçların takibinde işbirliği ve karşılıklı bilgi alışverişinde bulunulabilir. Gürcistan'da iç istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacak bu tür bir işbirliği ve Türkiye'nin bu konudaki yardım ve desteği, Türkiye-Gürcistan ilişkilerini üst düzeye seviyeye yükseltilmesinde ağırlıklı rol oynayabilir.
- * Rusya ile ilişkileri son derece kötü olan Gürcistan için Türkiye bir çıkış ve güvence olarak görülmek istenmektedir. Rusya'nın Gürcistan'daki kampları Çeçenlere karşı kullanma isteği bu ülke tarafından reddedilmiştir.
- * Bağımsızlığın ardında Gürcistan'ı ziyaret eden ilk yabancı cumhurbaşkanının Sayın Demirel olmasını unutmuyorlar ve takdirle anıyorlar.
- * Gürcistan'da hidroelektrik santrallerin yapılması için yeterli su kaynakları mevcuttur. Türkiye'den bu santrallerin yapımına katkıda bulunmasını ve böylece hem Türkiye'nin hem de Gürcistan'ın enerji sorununun çözülmesine yardımcı olmasını beklemektedirler.
- * Enerji alanında ABD'nin, telekomünikasyon alanında İngiltere'nin etkinliği söz konusudur. Türk işadamlarının hurda ticareti yerine stratejik alanlarda yatırım yapmaları ile ilgili yeni bir strateji getirilmesi hususu önemli gözükmektedir.
- * Gürcistan'da halen Türklerin kurduğu Uluslararası Karadeniz Üniversitesi ile Süleyman Demirel koleji en gözde eğitim kurumları arasında olup Türkçe öğrenmek için pek çok başvuru ve istek olduğu belirtilmiştir. Gürcü yetkililer eğitim alanındaki işbirliğinin arttırılmasını istemektedir.
- * Ulaşım kolaylığı için acilen Poti-Trabzon ve Poti-İstanbul feribot seferlerinin başlatılmasının yararlı olacağı belirtilmiştir.
- * Sarp ve Posof Türközü gümrük kapılarında rüşvetin çok yaygın olduğu, Gürcistan içinde Gürcü polisinin, Sarp-Samsun güzergahında ise Türk polisinin rüşvet aldığı iddiaları ileri sürülmektedir.
- * Gürcistan, Çıldır gümrük kapısının açılmasını çok istemekte ve desteklemektedir. Çünkü Acara sınırları içinde bulunan Batum'daki kapıdan gümrük geliri alamamaktadırlar. Ancak kendilerinin yapacaklarını taahhüt ettikleri 30 km'lik yol yapımı da dahil olmak üzere alt yapıyı maalesef ekonomik yetersizliklerinden dolayı henüz tamamlayamamışlardır. Bayındırlık Bakanlığı'nın Hazine'ye yazdığı yazıda 20 milyon doların yeterli olduğu belirtilmiş, Cumhurbaşkanımız Sayın Demirel'in bu konuda vermiş oldukları söz de yerine getirilerek kapının acilen açılmasının sağlanması çok yararlı olacaktır.
- * Irak'tan mazot gelmekte ancak Artvin'den izin verilmemektedir. Görüşülen işadamları, heyetimize; bir yandan PKK para kazanırken bir yandan da Artvin halkı cezalandırılıyor yorumunu yapmışlardır.
- * Sınır ticareti ile ilgili ciddi bir yaklaşım getirilmemiş olması Kaymakamlıktan alınacak bir belgenin yeterli görülmesi, asıl işi ticaret olmayan birçok kişinin sınır ticaretine girişmesine, birçoğunun başarısız olmasına ve sonuçta sınır ticaretinin yozlaşmasına sebep olmaktadır.

- * İşadamları ayrıca THY'nin TSİ 22.45-04.00 arası olan uçuş tarifesi ve fiyatların pahalılığından şikayet etmiştir. Rekabetin olmayışı fiyatların yüksek oluşuna gerekçe olarak gösterilmektedir.
- * Gürcistan'da Türkiye ile Parlamentolar, bürokrasi, sivil toplum örgütleri, ve halklararası ilişkilerin geliştirilmesinin teşvik edilmesi istenmektedir.
- * Gürcistan'daki özelleştirme çalışmalarında Türkiye hemen hemen hiç yer almamaktadır. Özelleştirme çalışmaları tahkim olmadan ikil anlaşmalar şeklinde yapılmaktadır. Özelleştirme ile pek çok stratejik gayrimenkul satışının yapılmakta olduğu ve yapılacağı belirtilmiştir. Belli sektörler seçilip bunlara yönelik çalışmalar yapılması, ekonomik destek ve özelleştirme çalışmalarına projelerle Türkiye'nin de katılması Gürcistan'daki istikrarlı ortama geçiş için yararlı olacaktır.
- * Gürcistan halkı genel olarak geleceği konusunda endişeli ve umutsuz görünmektedir. Böyle zor bir dönemde onlara uzanacak yardım elini asla unutulmayacaktır.
- * Toplum genel olarak sanata karşı çok ilgili olup sanat, toplumun pek çok kesiminde resim, heykel, müzik, tiyatro ve el sanatları gibi dallarda yerleşik yaşam biçimi olarak benimsenmektedir. Bu alanda işbirliği geliştirilebilir. Ancak Türkiye'yi, halkımızı yeterince tanımamaktadırlar. Negatif propaganda ile de halklar olarak farklı olduklarımızı düşünmektedirler.
- * 8 Nisan 1999 tarihinden önce Türkiye Cumhuriyeti Devlet heyetinin Gürcistan'ı ziyareti ve karşılıklı Türk ve Gürcü günlerinin düzenlenmesi isteği bizzat ülkemizi geçen hafta ziyarete gelen Gürcistan Meclis Başkan Yardımcısı bunu Eldar Shengelaia tarafından tarafımıza iletilmiştir.
- * Sportif faaliyetler geliştirilmeli, dostluk müsabakaları ile iki toplumun birbirini tanıması ve yakınlaşmasına katkıda bulunulmalıdır.
- * Adalet ve İçişleri konularında karşılıklı bilgi ve deneyim alışverişi yapılması her iki ülkenin de yararına olacaktır.
- * Karşılıklı olarak her iki ülkenin okullarında her iki ülkenin dillerinin eğitiminin verilmesi sağlanmalıdır. Gürcistan'ın bu yönde bir talebi vardır.

B. GÜRCİSTAN ZİYARETİ İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE GERÇEKLEŞTİRİLEN ÇALIŞMALAR

Alt Komisyon üyeleri Gürcistan'daki resmi görüşmeler ve yerinde incelemelerin ardından Türkiye'ye döndükten sonra ikili ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla çalışmalarına devam etmiştir. Bu bağlamda başta Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL olmak üzere Kültür Bakanı Sayın İstemihan TALAY, İçişleri Bakanı Sayın Sadettin TANTAN, Milli Eğitim Bakanı Sayın Metin BOSTANCI-OĞLU ve Spordan Sorumlu Devlet Bakanı Sayın Fikret ÜNLÜ ile görüşmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda iki ülke arasında;

- * Ekonomik, sanatsal, sportif ve kültürel alanlarda işbirliği olanaklarının geliştirilmesi
- * İki ülke halkları arasındaki diyalog ve tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi ve artırılması
- * Çeçen mülteciler konusundaki yardımlaşma ve işbirliği olanakları
- * Gürcistan'daki üniversitelerde Türk dili eğitiminin yoğun bir şekilde tercih edilmekte olduğu aynı şekilde Türkiye'deki üniversitelerde de Gürcü dilinin öğretilmesi hususunda yapılabilecek düzenlemeler
- * Polisin eğitimi, organize suçların önlenmesi, terörle mücadele ve güvenlik gibi alanlarda İçişleri Bakanlığı ile işbirliğinin artırılması
- * Kafkaslarda istikrar için iki ülke parlamentoları ve insan hakları komisyonları arasındaki işbirliği ilişkilerin geliştirilmesi
- * Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde Türkiye'den gelecek bir resmi heyetin iki ülke arasındaki dostane ilişkileri daha da arttıracığı konularında işbirliği olanaklarının artırılması hususunda neler yapılabileceği gözden geçirilmiştir.

Heyetimiz Tiflis Büyükelçisi Burak Gürsel ve Elçilik Görevlileri ile Birlikte

Gürcistan Parlamento Başkanı Eldar Shengelaia Kültür Bakanı Sayın İstemihan TALAY tarafından Türkiye'ye davet edilmiştir. Shengelaia ülkemizde bulunduğu 16-17 Aralık tarihlerinde TBMM Başkanı Sayın Yıldırım AKBULUT, TBMM Başkanvekili Sayın Ali İLİKSOY, Kültür Bakanı Sayın İstemihan TALAY ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Sema TUTAR PİŞKİNSÜT ile görüşmüştür. Gürcistan Parlamento Başkan Vekili Eldar Shengelaia, ikili görüşmelerde Gürcistan'daki seçimler öncesinde Türkiye'den resmi bir heyetin Gürcistan'ı ziyaret etmesi isteğini de dile getirmiştir.

Gerek Gürcistan yetkilileri ve Gürcü halkı ile olan yakın ilişkileri ve görünür olumlu icraatları için, gerekse heyetimizin çalışmalarının bu denli verimli geçmesi kousundaki yoğun çaba ve katkıları için Tiflis Büyükelçisi Sayın Burak Gürsel nezdinde tüm Büyükelçilik görevlilerine teşekkürü borç biliriz.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinin Gürcistan'da yaptığı resmi görüşmelerde iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve karşılıklı ziyaretlerin artırılması dileği sıkça gündeme getirilmiştir. Alt Komisyon üyeleri bu çerçevede Türkiye'ye döndükten sonra Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL'i ziyaret ederek çalışmaları hakkında bilgi vermiş, Gürcistan Devlet Başkanı Sayın Eduard Shevardnadze'nin davetleri ve sevgi mesajları ile Parlamento Başkan Vekili Sayın Shengelaia'nın Gürcistan seçimlerinden önce Türkiye'den resmi bir heyetin ülkelerini ziyaret etmesi talebini Sayın Cumhurbaşkanı'na iletmişlerdir.

Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL'in teveccühleri ile Zat-ı Devletlerinin Başkanlığında oluşturulan heyet ile 14-15 Ocak 2000 tarihleri arasında Gürcistan'a bir resmi ziyaret gerçekleştirilmiştir.

CUMHURBAŞKANI SAYIN SÜLEYMAN DEMİREL'İN

14 - 15 OCAK 2000 TARİHLERİ ARASINDA

GÜRCİSTAN'A GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ ZİYARET

**IV. CUMHURBAŞKANI SAYIN SÜLEYMAN DEMİREL'İN
14-15 OCAK 2000 TARİHLERİ ARASINDA
GÜRCİSTAN'A GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ ZİYARET**

Ziyaret Programı

14 Ocak, Cuma

16.00	Tiflis'e Varış
16.05-16.35	Resmi Karşılama Töreni
16.35	'Krtsanisi' Devlet Konukevi'ne Hareket
16.55-17.30	Devlet Konukevi'ne İntikal ve Dinlenme
17.20	İş Konseyi'nin Ortak Toplantısı
17.30-18.40	İlgili Bakanlıklarda ve Kuruluşlarda Görüşmeler
17.30-18.30	Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel ile Gürcistan Devlet Başkanı Sayın Eduard Shevardnadze Arasında Başbaşa Görüşme ('Krtsanisi' Devlet Konukevi, Bina No: 2, 'Şömineli' Salon)
18.45	Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in Tiflis Z. Palişvili Opera ve Bale Devlet Akademik Tiyatrosu'na Hareketi
19.00-20.00	Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel ile Refikaları Bayan Demirel'in Onurlarına Verilecek Konser
20.00	"Krtsanisi" Devlet Konukevi'ne Hareket
20.15-20.50	Devlet Konukevi'nde İstirahat
21.00	Gürcistan Devlet Başkanı Sayın Eduard Shevardnadze Tarafından Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in Onuruna Verilecek Resmi Yemek

15 Ocak, Cumartesi

- 09.00-09.45 Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in Onuruna Başbakan Muadili Devlet Bakanı Sayın Vazha Lordkipanidze'nin Düzenleyeceği Çalışma Kahvaltısı
- 09.45 Devlet Başkanı İkametgahı'na Hareket
- 10.00-10.30 Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel ile Gürcistan Devlet Başkanı Sayın Eduard Shevardnadze Arasında Başbaşa Görüşme
(Devlet Başkanı İkametgahı, XI.Kat,Gürcistan Devlet Başkanı'nın Çalışma Odası)
- 10.30-11.45 Heyetler Arası Görüşme
(Devlet Başkanı İkametgahı, XI. Kat, Müzakereler Salonu)
- 11.20-11.35 Anlaşma İmzalama Töreni
(Devlet Başkanı İkametgahı, XII. Kat, İmza Salonu)
- 11.40-12.25 Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel ile Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze'nin Ortak Basın Toplantısı
(Devlet Başkanı İkametgahı, XII. Kat)
- 12.30 "Krtsanisi" Devlet Konukevine Hareket
- 12.40-13.20 "Sheraton Metekhi Palace" Oteline Hareket.
- 13.30-15.00 Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel ile Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze'nin İştirak Eedecekleri Türkiye-Gürcistan İş Konseyi Yemeği
(Sheraton Metekhi Palace Oteli)
- 15.00-15.30 Devlet Konukevi'nde İstirahat
- 15.30-16.00 Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in Gürcistan Parlamento Başkanı Sayın Zurab Zhvania'yı Kabulü
- 16.00-16.30 Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in Gürcistan Dışişleri Bakanı Sayın Iraklı Menagarishvili'yi Kabulü
(Krtsanisi Devlet Konukevi, Bina No: 1)
- 16.00 Heyet Üyeleri ile Gazetecilerin Havaalanı'na Hareketi
- 17.15 Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in Havaalanına Hareketi
- 17.40-17.55 Havaalanına Varış ve Resmi Uğurlama Töreni
- 18.00 Ankara'ya Hareket

A. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Gürcistan Ziyareti Öncesinde Havaalanında Yaptıkları Basın Açıklaması

Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Gürcistan'ı resmi ziyaretleri öncesinde havaalanında yaptıkları basın açıklaması aşağıda sunulmaktadır:

"Gürcistan Devlet Başkanı, Aziz Dostum Sayın Eduard Shevardnadze'nin davetine icabetle Gürcistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirmek üzere Tiflis'e hareket ediyorum. Bu ziyaretimde bana Başbakan Yardımcısı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın Cumhuriyet Ersümer, Dışişleri Bakanı Sayın İsmail Cem, Bayındırlık ve İskan Bakanı Sayın Koray Aydın ile milletvekilleri, üst düzey yetkililer ve işadamlarından oluşan bir heyet refakat edecektir.

Ziyaretim sırasında Sayın Shevardnadze ile başta Kuzey Ve Güney Kafkasya'daki gelişmeler olmak üzere, her iki ülkeyi de yakından ilgilendiren bölgesel ve uluslararası meselelere ve bölgedeki barış arayışlarına ilişkin görüş alış verişinde bulunacak, ikili ilişkilerimizin her alanda daha da geliştirilmesi, ülkelerimiz arasındaki işbirliğinin ikili ve uluslararası platformlarda daha da güçlendirilmesi imkanlarını araştıracağız. Bu çerçevede, ziyaretim, Türkiye'nin, Gürcistan'ın bağımsızlığına, Toprak bütünlüğüne, egemenliğine ve siyasi birliğine attığı özel önemin bir kere daha vurgulanmasına imkan sağlayacaktır.

Türkiye ile Gürcistan paylaştıkları coğrafyada kalıcı barış ve istikrarın tesisiyle birlikte ortaya çıkacak refah ve zenginlikten beraberce yararlanmak hususunda kader birliği içindedir. Bu çerçevede, ziyaretim, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Hazar Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı ve Kars-Tiflis Demiryolu gibi enerji ve ulaşım konularındaki ortaklık ilişkilerimizin değerlendirilmesi imkanını da yaratacaktır.

Ziyaretim sırasında Sayın Shevardnadze'nin yanısıra, Başbakan Muadili Devlet Bakanı Sayın Lortkipanidze ve Gürcistan Parlamentosu Başkanı Sayın Zhvania ile de görüşeceğim. Ayrıca Türkiye-Gürcistan İş Toplantısına Sayın Shevardnadze ile birlikte katılarak iki ülke girişimcilerine hitap edeceğim.

Bu ziyaretin sağlam ve köklü dostluk ve kardeşlik bağlarıyla bağlı olduğumuz Gürcistan ile her alanda mevcut işbirliği ve ortaklık ilişkilerimizin daha da geliştirilmesine ve Kafkasya'nın barış ve refahına katkıda bulunacağına inanıyorum."

B. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Türkiye-Gürcistan İş Konseyi Toplantısında Yaptığı Konuşma

Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Türkiye-Gürcistan İş Konseyi Toplantısında yaptıkları konuşma aşağıda sunulmaktadır:

"Gürcistan Devlet Başkanı, Aziz Kardeşim Sayın Shevardnadze, Türkiye ve Gürcistan İş Dünyasının Değerli Temsilcileri, Değerli Misafirler,

Dost ve kardeş Gürcistan'a 2000 Yılı'nın bu ilk günlerinde gerçekleştirmiş olduğum ziyaret çerçevesinde, ülkelerimiz arasındaki yakın işbirliği ve ilişkilere önemli katkılarda bulunan böyle seçkin bir topluluğa hitap etmekten büyük memnuniyet duymaktayım. Bu vesileyle, ülkelerimiz arasındaki ticari ve ekonomik işbirliğinin gelişmesine değerli katkılarda bulunan ve bu toplantıyı düzenleyen Deik'e ve Gürcistan'lı karşıtlarına teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

Gürcistan'ın Sayın Shevardnadze'nin dirayetli yönetimi altında kısa sürede ekonomik ve sosyal alanda gerçekleştirdiği atılımları ilgi ve takdirle izliyoruz. Uluslararası toplum tarafından da memnuniyetle karşılanan bu olumlu gelişmelerin, Gürcistan ekonomisini daha sağlam ve istikrarlı bir yapıya kavuşturacağına şüphe yoktur.

Nitekim, bölgedeki bütün ülkelere olumsuz yansımaları olan Rusya federasyonu'ndaki mali krizin, alınan tedbirlerle Gürcistan'da makul seviyelerde tutulmasından memnuniyet duyuyor, Gürcistan'ın 21. yüzyılda dünya ekonomisiyle bütünleşerek uluslararası alanda hak ettiği yere ulaşacağına yürekten inanıyoruz. Bu yöndeki gayretlerin en büyük destekçisinin Türkiye olacağını bu vesileyle bir kere daha vurgulamak isterim. Türkiye, bağımsızlığını kazandığından bu yana Gürcistan'ın iyi gününde de, kötü gününde de daima yanında olmuştur, olmaya da devam edecektir.

Değerli kardeşim Shevardnadze'nin önderliğinde yürüttüğümüz reformların başarıya ulaşacağına olan inancım tamdır. Türkiye halkı, Gürcistan'ın rejim sürecindeki bu başarılarını kendi başarısı olarak görmekte ve kıvanç duymaktadır.

Türkiye ve Gürcistan olarak Avrasya'nın merkezinde doğal bir köprü oluşturan Jeopolitik konumuzun ticari ve ekonomik alanlarda ülkelere çeşitli avantajlar sunduğu açıktır. Türkiye ve Gürcistan, avrasya'nın ulaşım, iletişim ve ticaretinin kavşak noktasında yer almaktadır. İşbirliği ilişkilerimizin bu elverişli zeminde geliştirilmesine ve sağlıklı bir mecrada yürütülmesine özel bir önem atfetmekteyiz. Demokrasi ve ekonomik özgürlükler sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmezleridir. Bu bağlamda, işadamlarımız, özel sektörlerimiz, ticari ve ekonomik ilişkilerimizin gelişmesinin lokomotifidir.

Bu noktada, Türkiye'nin Gürcistan'ın en büyük ticaret ortağı olduğunu ve ülkedeki yabancı yatırımlar konusunda da ön sıralarda yer aldığını belirtmekten mutluluk duyuyorum.

Ancak, ekonomik ilişkilerimizi daha da güçlendirmenin ve çeşitlendirmenin yollarını aramalıyız. Ülkelerimiz arasındaki ticaret hacmi ve karşılıklı yatırım rakamlarımız ülkelerimizin potansiyelinin çok altındadır.

Ekonomik ilişkilerimizin yasal çerçevesi, çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşması dışında tamamlanmış bulunmaktadır. Bu anlaşmanın da ziyaretim sırasında sürdürülen temaslar sonucu en kısa sürede imzalanacağına inanıyorum. Hepinizin bu anlaşmanın imzalanmasını beklemekte olduğunuzu biliyorum. Bizim devlet adamları olarak görevimiz sizlerin girişim gücünüz ve şevkiniz önündeki engellerin kaldırılmasını sağlamaktır. Sayın Shevardnadze ile bugün bu toplantıya birlikte katılmamız bunun en güzel göstergesidir.

Türkiye bölgenin en büyük ve dinamik pazarı olarak Gürcistan'ın refahına da olumlu katkıda bulunabilecek imkan ve kabiliyete sahiptir. Bu bağlamda, girişimcilerimiz, doğrudan veya ortaklık halinde

Gürcistan'da atıl durumda bulunan veya düşük kapasiteyle üretim yapan tesisleri satın alarak kendi yatırımlarından elde ettikleri üretimle de Türkiye'ye mal satabileceklerdir. Türk işadamları için bu kolaylık Gürcistan'da yatırım yapmaları açısından en belirleyici teşvik unsurudur. Böylece Gürcistan'ın istihdam problemine ve dış ticaretini dengelemesine de katkıda bulunabileceğimize inanıyorum.

Gürcistan'ın da bu kapsamda bazı çağdaş teşvik mekanizmalarını devreye sokması yatırım imkanlarını arttıracak, ticaret hacminin ve yatırımların istenilen seviyelere çıkmasına yardımcı olacaktır.

Öte yandan, büyük türk şirketlerinin başta ulaştırma, enerji ve iletişim olmak üzere Gürcistan'daki özelleştirme ve yatırım projelerine katılmalarına imkan sağlayacak şartların yaratılmasının da ekonomik ilişkilerimizin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayacağına inanıyorum.

Türk müteahhitlik sektörü, 40'dan fazla ülkede faaliyet göstermekte ve 40 milyar doların üzerinde yurtdışı iş hacmi ile dünya müteahhitlik piyasasında 10. sırada yer almaktadır. Sadece kafkasya ve orta asya ülkelerinde 10 milyar doların üzerinde proje üstlenilmiş olup, bunun yaklaşık yüzde 75'lik kısmı başarıyla tamamlanmış bulunmaktadır. Halen orta asya'daki imar ve inşaa faaliyetlerinin yüzde 80'i türk firmalarınca gerçekleştirilmektedir. Dünyanın beş kıtasında iş yapan müteahhitlik firmalarımız, komşu Gürcistan'da daha fazla iş üstlenmeye istekli ve ortak projelere katılmaya hazırdırlar.

Öte yandan, Türkiye ve Gürcistan arasında birbirlerini tamamlayan deniz, hava ve demiryolu güzergahlarının geliştirilmesiyle, ticari ve ekonomik ilişkilerimize büyük bir hareketlilik geleceğine de şüphe yoktur.

Bu bağlamda, yeniden tarih sahnesine çıkmakta olan ipek yolu'nun altyapısını oluşturan ve ülkemizle Gürcistan arasındaki ulaştırma ilişkilerine büyük katkıda bulunacak kars-tiflis demiryolu projesinin hayata geçirilmesi şarttır. Bu projenin sadece iki ülkeye değil, bütün avrasya'ya yeni bir ulaşım alternatifi sağlayacak nitelikte olduğu da unutulmamalıdır. Gerekli finansmanın ortak çabalarımızla bulunabileceğine inanıyorum. İki ülke de bu projenin daha fazla vakit geçirilmeden gerçekleştirilmesi hususunda karlıdır.

Gürcistan yollarındaki denetimlerin Çokluğunun ve altyapı yetersizliklerinin orta asya'ya yönelik taşımacılığın bir kısmını komşu ülkelere kaydırıldığını biliyoruz. Bu meyanda ulaşım altyapısını geliştirecek projelere ağırlık verilmesinin ve ücret ve denetim uygulamalarının basitleştirilmesinin önemi açıktır..

Batum havalimanının modernizasyonu ve ortak kullanıma açılması projesinin de en kısa zamanda gerçekleştirilmesini arzu ediyoruz. Çıldır-Aktaş'ta da üçüncü sınır kapımızı en kısa zamanda açacağız.

Ülkelerimizin sadece ekonomik geleceklerini değil, aynı zamanda kaderlerini de birbirine bağlayan ve avrasya'da yepyeni işbirliği imkanlarının önünü açacak olan Bakü-Tiflis-ceyhan petrol boru hattı ve hazar geçişli doğal gaz boru hattı'nın gerçekleşmesi Gürcistan'ın refahına ve stratejik çıkarlarına çok önemli katkılarda bulunacak parlak barış projeleridir. Bu projelerin en kısa zamanda hayata geçirilmesi için gereken bütün adımların kararlılıkla atılacağına inanıyorum. Bütün bu projelerin tamamlanmasıyla Gürcistan avrasya ulaşım ve enerji nakil hatlarının odak noktası haline gelecektir..

Tabiatıyla, bu projelerin hayata geçirilmesinin önünde duran en önemli engel finansman sorunudur. Türkiye bu hususta gereken kolaylıkları göstermeye devam edecektir. ancak, ortak çabalarımız sonucunda, uluslararası finans kuruluşlarının da bu konulara ilgilerinin çekilmesi gerekmektedir. Bu itibarla, bahsettiğim projelere ilişkin hukuki süreçlerin biran evvel tamamlanması hayati önem taşımaktadır.

Önümüzdeki dönemde ticari ve ekonomik ilişkilerimizdeki hedefimiz, ortak geleceğimizi birlikte ve dayanışma ruhu içinde inşa etmektir. Türkiye ve Gürcistan bu doğrultuda birlikte kararlı bir biçimde ilerlemektedirler. Bugün yaşanan zorluklar kimsenin gözünü yıldırmamalıdır. Sekiz yıl gibi milletlerin hayatında çok kısa sayılacak bir sürede bağımsızlığın konsolidasyonu, demokrasi ve serbest pazar ekonomisinin güçlendirilmesi yönünde büyük adımlar atılmıştır. Şimdi önemli olan bugünün zorluklarının ötesine bakabilmek ve geleceğin parlak günlerini görebilmektir.

Türkiye-Gürcistan kamu ve özel sektörünü bu hedeflerimiz doğrultusunda birlikte Çalışmaya davet ederken, başarılarınızın devamını diliyor ve hepimizi saygıyla selamlıyorum. "

C. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in "Altın Post" (Golden Fleece) Madalyasının Tevdii Töreni Sırasında Yaptıkları Konuşma

Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Gürcistan devlet başkanı Sayın Shevardnadze tarafından "Altın Post" (Golden Fleece) madalyasının tevdii töreninde yaptıkları konuşma aşağıda sunulmaktadır:

"Aziz Kardeşim Sayın Başkan Eduard Shevardnadze,
Değerli Misafirler,

Demokrasi, hürriyet ve barışa hizmetle geçen uzun siyasi hayatım boyunca içeride ve dışarıda birçok ödül aldım. Ancak, bağımsızlığını kazanmasını büyük bir coşkuyla karşıladığım ve gerçekleştirdiğim büyük değişim ve dönüşümlere başlangıcından itibaren tanık olduğum dost ve kardeş Gürcistan'dan aldığım bu değerli madalyanın her zaman özel bir önemi ve anlamı olacaktır. Türkiye halkının Gürcistan halkına duyduğu dostluğun bir nişanı olarak şerefle kabul ettiğim bu madalyanın verilmiş gerekçesi beni ziyadesiyle duygulandırmıştır. Önce başbakan ve bilahare cumhurbaşkanı olarak ülkelerimiz ve halklarımız arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmak için elimden gelen her türlü çabayı sarfettim ve etmeye de devam edeceğim. bu ilişkilerin her geçen gün daha ileri gittiğini görmekten büyük bir mutluluk duymaktayım.

Biz komşu Gürcistan'ı yakın bir dost, halkını ise kardeş biliriz. Bir zamanlar yakın ilişkiler içinde bulunarak birbirleriyle kaynaşan iki halkın dünya siyasetinin yarattığı koşullar çerçevesinde 75 yıl birbirine yabancılaştırılması süreci, Gürcistan'ın bağımsızlığına kavuşması ile sona ermiş, tarih halklarımızın bir kere daha birbirleriyle kucaklaşmasını sağlamıştır.

Bugün geldiğimiz noktada, ilişkilerimiz mükemmel düzeyde seyretmektedir. Ancak biz bunu yeterli görmemekte ve işbirliğimizi daha ileri noktalara taşımayı hedeflemekteyiz.

Değerli kardeşim Shevardnadze ile birlikte ülkelerimiz arasındaki dostluğu geliştirmek ve halklarımız arasındaki dayanışmayı güçlendirmek için tüm gücümüzle çaba sarfediyoruz . Bu vesileyle, Türkiye ile Gürcistan ilişkilerinin gelişmesine olan katkılarından dolayı milletim adına kendilerine şükranlarımı sunuyorum.

Gürcistan'a yaptığım bu dördüncü ziyaretir. başbakan olarak 1992'de ilk defa ülkenize geldiğim günden bu yana geçen süre zarfında, Gürcistan'ın demokrasi ve serbest pazar ekonomisinde kaydettiği büyük ilerlemeyi bizzat müşahade etmekten her seferinde ayrı bir memnuniyet ve sevinç duyuyorum. Bu gelişmenin önderi olan kardeşim Shevardnadze'nin dirayetli yönetimi sayesinde, Gürcistan bugün uluslararası camianın sözü geçen, saygın bir üyesi haline gelmiştir.

Devletlerin hayatında oldukça kısa sayılacak dokuz senelik bir süre içinde Gürcistan'ın kaydettiği ilerleme, ancak halkını motive edebilen, uzak görüşlü, ufuk sahibi, devlet tecrübesini milletinin refahı için kullanmaya azimli bir lider sayesinde gerçekleşebilirdi. bu bakımdan, Gürcistan halkı 20. yüzyılın en önemli dönüşümlerinden birinin mimarlarından olan kardeşim Shevardnadze gibi bir devlet başkanına sahip olmakla ne kadar övünse azdır.

Tarih yapan insanlar olağanüstü dönemlerin ürünüdür. Aziz dostum sayın Shevardnadze işte böyle bir şahsiyettir. Dünya barışına, demokrasinin yaygınlaşmasına, bağımsız Gürcistan devletinin parlak geleceğine taşınmasına, kafkasya'nın huzur, refah ve istikrarına yaptığı tarihi hizmetler her türlü takdirin üstündedir. büyük devlet adamı, aziz dostum sayın Shevardnadze hakkında şahsım ve milletim adına ifade ettiğim bu düşünceleri en iyi şekilde değerlendirecek olan kadirşinas Gürcistan halkıdır.

Bundan kısa bir süre önce yeni bir binyıla girdik. bu yeni dönemde ilk yurtdışı ziyaretimi güzel ülkenize yapmaktan ve Gürcistan halkının bana ve heyetime gösterdiği içten konukseverliğe bir kez daha tanık olmaktan büyük bir memnuniyet duymaktayım.

Türkiye'nin Kafkasya'da aradığı barıştır, dayanışmadır, işbirliğidir. Türkiye, bu coğrafyanın Avrupa ve dünyayla her alanda bütünleşmesi, küreselleşmenin sunduğu tüm imkan ve fırsatlardan yararlanabilmesi için her türlü gayreti göstermeye devam edecektir.

Çağdaş ve dostu olmaktan gurur duyduğum değerli kardeşim Shevardnadze'nin elinden aldığım bu madalyayı, Türkiye-Gürcistan dostluğunun bir simgesi olarak muhafaza edeceğim.

Bu nişanın verilmiş gerekçesini teşkil eden Türkiye-Gürcistan ilişkilerini daha ileri götürme doğrultusundaki çabalarımızı bundan böyle de kararlılıkla sürdüreceğimizi bu vesileyle bir kere daha dünyaya ilan ediyorum. Bölgemizde kalıcı barış ve istikrar mutlaka kurulacak, halklarımız refah ve mutluluğa ulaşacaklardır. Çünkü refah ve mutluluk halklarımızın hakkıdır.”

E K L E R

V. EK 1. ALT KOMİSYONUN GÜRCİSTAN ZİYARETİ İLGİLİ BASINDA ÇIKAN HABERLER

PİŞKİNSÜT: ÇEÇENLER AĞLIYOR

Ayyıldız 10.12.1999

TBMM'İ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı DSP Milletvekili Sema PİŞKİNSÜT başkanlığındaki parlamento heyeti, Gürcistan'daki 'Çeçen Mülteci Kampları' nda incelemelerine başladı. Heyet, Rus vahşetinin korkunç yüzüne tanık oldu. Aynı konuda Rusya ve Çeçenistan'da da incelemelerde bulunma isteğine, Rusya'dan henüz bir cevap alamayan heyet, İnsan Hakları Evrensel Beyanname-si'nin 51. Yıldönümü olan 10 Aralık tarihini (Bugün) Gürcistan'daki Çeçen mültecilerin arasında geçirip, Dünya'nın ilgisini buraya çekmeyi amaçlıyordu. TBMM'inde grubu olan her partiden bir temsilcinin bulunduğu heyet, şu anda 500 kadar Çeçen mültecinin bulunduğu belirtilen Parlamenterlerimiz Gürcistan'daki hayat şartlarını incelemenin yanında, Rus vahşetine yönelik anlatımları da dinledi. Asker-Sivil ayrımı yapılmaksızın sürdürülen Rus hava ve topçu saldırılarına birçok çocuk, kadın ve yaşlınının hedef olduğunu belirten Çeçen mültecilerin anlatımları, heyetimizdeki üyelerin tüylerini ürpertti. Bazı yaralıların da bulunduğu kamplarda anlatılanların, bir soykırımı hatırlattığını belirten TBMM heyeti üyeleri, dünyanın Çeçenistan'daki vahşete daha fazla seyirci kalmadan müdahale etmesi gerektiği görüşünde birleşti.

Rusyan'nın iç meselesi değil

Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in Türkiye'de yapılan AGİT Zirvesi sırasında, 'Bu olay bizim iç meselemiz. Dünya kendi işine baksın' yönünde konuşmasının tamamen bir aldatmacadan ibaret olduğunu belirten TBMM heyeti üyeleri, şöyle konuştular: 'Mültecilerin anlatımları ve durumları, hiç de öyle olmadığını gösteriyor. Rusya, Çeçenistan'da büyük bir kıyım yapıyor. ABD Başkanı Bill Clinton'un uyarısına rağmen vahşet devam ediyor. Artık, lafı bir tarafa bırakarak, Çeçenistan'a yönelik yaptırımları gündeme getirmeliyiz. Ekonomik yönden zor durumda olan Rusya, Birleşmiş Milletler'in yaptırımlarıyla sıkıştırılmalı ve bu vahşetten vazgeçmeye zorlanmalıdır'.

MECLİS HEYETİ ÇEÇEN SINIRINDA

Milliyet 12 Aralık 1999

Çeçen mültecilerle görüşmek ve bölgede yaşananları yerinde görmek için Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te bulunan TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Heyeti, dün Gürcistan-Çeçenistan sınırı kabul edilen Şatili'de incelemelerde bulundu.

İnsan Hakları Komisyonu, DSP'li Sema Pişkinsüt'ün başkanlığında dün sabah saatlerinde Gürcistan hükümeti tarafından sağlanan Rus yapımı 20 kişilik bir helikopter ile fayriresmi sınır kapısı olarak kabul edilen Şatili'ye geçti. Çeçenistan-Gürcistan arasında 'geçiş bölgesi' özelliği bulunan ve mülteci akını yaşanan Şatili'de Türk heyeti Çeçenistan tarafında bulunan çoğu kadın ve çocuktan oluşan mültecilerin durumunu yerinde inciledi. Gürcü tarafına geçen mültecilerin sorunlarıyla yakından ilgilenen Türk heyeti burada sınır karakolu olarak kullanılan birimlerde bölgede yaşananlar hakkında bilgi topladı.

Şatili bölgesinde aynı zamanda Gürcistan'da ki kamplara veya hastanelere nakledilmek üzere yaralı Çeçen asterleri de helikopterlerle taşınıyor. Gürcistan ülkesine girmesine izin vermiyor.

Hükümeti, Rusya ile ilişkilerinin gerginleşmemesi için sağlıklı, genç Çeçen erkeklerinin

TBMM HEYETİNE ÇEÇEN BRİFİNGİ

Zaman 10 Aralık 1999

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHRC) Gürcistan Misyon Şefi Ekber Menemencioğlu, Tiflis'te temaslarda bulunan TBMM heyetine, Çeçen mültecilerin durumu ile ilgili bir brifing verdi. Menemencioğlu, Gürcistan'ın Çeçenistan sınırındaki Şatili sınır bölgesinde 300 mültecinin bulunduğunu söyledi. Şatili sınır bölgesinde, Gürcistan'a geçmeyi bekleyen mülteciler arasına 81 çocuk bulunduğunu belirten Menemencioğlu, kötü hava şartları nedeniyle bölgeye ancak helikopterle ulaşılabildiğini kaydetti. Bölgede bulunan Pankisi Vadisi'ndeki mültecilerin, yerli ailelerin yanında kaldıklarını belirten Menemencioğlu, İnguş Cumhuriyeti'ne geçmeyi başaran mülteci sayısının 220 bine ulaştığını bildirdi. Bölgedeki mültecilere yardımların ulaştırılmasında güçlük çekildiğini ifade eden Menemencioğlu helikoptere ihtiyaç duyulduğunu söyledi. Heyete başkanlık eden TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanı Sema Pişkinsüt de , mültecilerin durumunu ve çektikleri sıkıntıları yakında görmek amacıyla bölgeyi ziyaret edeceklerini söyledi. **TİFLİS**

TBMM HEYETİ ÇEÇENLERE GİTTİ

Yeni Şafak 12 Aralık 1999

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Heyeti, Rus soykırımından kaçan çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan Çeçen mültecilerin barındığı Gürcistan'daki kampları ziyaret etti. Gürcistan Parlamento Başkanı Zurab Jvaniya, Rusya'nın Çeçenistan'a düzenlediği askeri operasyonlar sırasında güç duruma düşen ve ciddi zarar gören sivil halkın durumunun rahatsızlık verici olduğunu söyledi. Jvaniya, Tiflis'de temaslara sürdüren TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Sema Pişkinsüt'ü kabulünde yaptığı açıklamada, ülkesinin mültecilere elinden gelen yardımı gösterdiğini söyledi. Pişkinsüt ve beraberindeki heyet, Çeçenistan sınırı yakınlarındaki Şatili bölgesine giderek Çeçen mültecileri ziyaret etti.

ÇEÇENLERİ TÜRK VEKİLLER TEDAVİ ETTİ

Hürriyet 12 Aralık 1999

TBMM İnsan Hakları Çeçenistan Alt Komisyonu üyeleri, Gürcistan'daki mülteci kampında Çeçen yaralıları tedavi etti. Sema Pişkinsüt başkanlığındaki heyet, sınırdaki Şatili Köyü'nde sığınan yaralı Çeçen savaşçıları 2.5 saat boyunca hastanelere taşıdı. ÇEÇENİSTAN'daki Rus saldırısından kaçan Çeçenlerin durumlarını incelemek üzere Gürcistan'a gelen TBMM İnsan Hakları Çeçenistan Alt Komisyonu üyeleri, savaşta yaralananlara acil müdahalede bulundular.

DSP'li Sema Pişkinsüt başkanlığındaki milletvekili heyeti, dün Gürcistan Hükümeti'nin sağladığı ve Çeçen mültecilerin taşınmasında da kullanılan Rus yapımı nakliye helikopteriyle, Çeçenistan'dan Gürcistan'a geçiş yolu olarak da kullanılan sınırdaki Şatili Köyü'ne gittiler.

Acil Müdahale

Çeçenistan'daki Rus saldırıları sırasında yaralanan Çeçenler, önce Şatili Köyü'ne getiriliyor, buradan da helikopterlerle Gürcistan'daki hastanelere sevk ediliyorlar. Köydeki mültecilerin büyük bölümü kadın ve çocuklardan oluşurken, Gürcistan Hükümeti ise "Rusya'yı kızdırmamak" için genç erkeklerin mülteci olarak ülkelerine girmesine izin vermiyor. Gürcistan, bu nedenle sadece kadın, çocuk ve durumu ciddi olan yaralıları kabul ediyor.

TBMM heyetinin ziyaret ettiği sırada da, aralarında savaşçıların da bulunduğu çok sayıda Çeçen mülteci, Lada marka Jeep'lerle sınırı geçip Şatili'ye ulaştı. Yaralıların Jeep'lerden sedye ile helikoptere taşınmasına milletvekilleri Kadir Bozkurt, Emre Kocaoğlu, Mustafa Baş ve Hüseyin Akgül de yardım etti. Milletvekilleri, Çeçenlerle birlikte sedyeleri helikoptere taşıdılar. Asıl mesleği tıp doktorluğu olan heyet başkanı Sema Pişkinsüt de, fenalaşarak bayılan yaşlı bir kadın Çeçen mülteciye acil müdahalede bulunarak, tedavi etti.

Taşıdılar

Milletvekillerini sınıra götüren Gürcistan Sınır Kuvvetleri Komutanlığı'na ait helikopter, milletvekillerinin Şatili'de kaldığı 2.5 saat süresince Çeçen mültecileri de hastanelere taşıdı. Milletvekilleri Çeçenler'in durumuna ilişkin Çeçen askerlerden ve sınırda bulunan Gürcü komutanlardan bilgi aldıktan sonra yine aynı helikopterle Başkent Tiflis'e geri döndüler.

GÜRCİSTAN'DA ÇEÇEN FERYADI

Hürriyet 14 Aralık 1999

GÜRCİSTAN'da bulunan TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeleri, dün başkent Tiflis'te Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ile görüştü. Şevardnadze, TBMM'de Çeçenistan'daki durum konusunda bugün yapılacak olan genel görüşmenin, bu sorunun dünyaya duyurulması için çok önemli olduğunu belirterek, "Umarım Türkiye, bu konuda bir bildiri yayınlayacaktır. Bu bildiriye merakla bekliyoruz" dedi. Şevardnadze, her gün yüzlerce Çeçen mültecinin savaştan kaçarak Gürcistan'a girdiğini belirterek, "Zavallı insanların çoğu bizim sınırimıza akın etmeye başladı. Göçmen akını durmuyor. Bugün de 500 kişi Gürcistan'a geçti. Sayının 13 bine ulaşması bekleniyor. Biz bu kadar mülteciye bakamayız. Bize yardım edilsin" dedi. Gürcistan'ın Çeçenistan'daki teröristlerle sivil halkı aynı kefeye koymadığını söyleyen Şevardnadze, "Ama Rusya sivil-terörist ayrımı yapmıyor. Savaş kısa sürede bitmez. Bizim otel ve misafirhanelerimiz Abhazy'a'dan gelen mültecilerle dolu" diye konuştu.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Sema Pişkinsüt de, Çeçenler'in Gürcistan'a geçiş kapısı olan Şatili'ye gitmelerine yardımcı olduğu için Şevardnadze'ye teşekkür etti. Pişkinsüt, "Bu olayı 21. yüzyıla girerken Rusya'nın sivil halkı toptan yok etmesi olarak değerlendiriyoruz" dedi. Pişkinsüt, İnsan Hakları Komisyonu olarak bu konuda hazırladıkları bir bildiriye uluslararası insan hakları kuruluşlarına ilettiklerini belirterek, olaylar hakkında görüşmek için Rusya Duma'sına talepte bulduklarını da bildirdi. Pişkinsüt, mülteciler konusunda Gürcistan'ın Rusya'ya karşı zor durumda kalacağını, buna rağmen mültecilere kucak açılmasının bir insanlık olayı olduğunu söyledi.

Şevardnadze ile görüşmeye, FP İstanbul Milletvekili Mustafa Baş, MHP Manisa Milletvekili Hüseyin Akgül, ANAP İstanbul Milletvekili Emre Kocaoğlu, DYP Sinop Milletvekili Kadir Bozkurt ve Türkiye'nin Tiflis Büyükelçisi Burak Gürsel katıldı.

EK 2. RUSYA FEDARASYONU İLE İÇKERİYA ÇEÇENYA CUMHURİYETİ ARASINDA İMZALANAN ANLAŞMALAR

1. ORTAK BİLDİRİ

Aşağıda imzaları bulunanlar tarafından,

Aramızda daha önce savaşın durdurulmasıyla ilgili varılan anlaşmalara uyacağımızı, politik yönden savaşa son vereceğimizi, anlaşmazlık durumunda silahlı güce başvurmayacağımızı, tehdite ve korkuya dayalı hareketlerde bulunmayacağımızı, olumlu yönden benimseyip kabul ediyoruz.

Bağımsız yaşama hakkına sahip olan ulusların kabul ettiği devletler arası evrensel hukuk bağlamında eşitlik prensiplerini rahatça ifade edebilme gerçeği,

1949 yılındaki İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile 1966 yılındaki Uluslararası Vatandaşlık Hakları Bildirgesine uygun olmak üzere;

Uluslararası andlaşmalar çerçevesinde halkların güvenliğine ve kişi dokunulmazlığını, insanların yaşama, yerleşme, dini inanç ve politik özgürlüğünü adaletle korumak,

Daha sonraki ilişkilerde belirtilen prensipler doğrultusunda Rusya Federasyonu ile Çeçen-İçkeriya Cumhuriyeti tarafından gözetilecektir.

A. Lebed (İmza)	31.08.1996	A. Mashadov (İmza)
S. Harlamov (İmza)		S. Abumuslim (İmza)

Çeçenya Cumhuriyetinin AGİT Grubu temsilcileri gözetiminde
Başkanı T. Guldiman

2. MÜŞTEREK BEYANAT

Biz, bu belgeyi imzalayanlar;

Savaş hareketlerinin durdurulması hakkında anlaşmanın yerine getirilmesinde elde edilen ilerlemeyi gö önüne alarak,

Silahlı çatışmanın siyasi tanzimi üzere her iki taraf için makbul sayılabilen koşulların yaratılması yolunda çalışarak,

İhtilaf niteliğinde olan soruların ortaya çıktığında silahlı gücün veya onu kullanma tehdidinin edilmesini itiraf ederek,

Herkesçe tanınmış tüm milletlerin kendi mukadderatını kendi tayin etme hakkını göz önünde bulundurarak ve beraberlik, gönüllülük ve irade özgürlüğü, uluslararası barışın sağlanması ve milletlerin güvenliği prensiplerine göre hareket ederek,

Milliyetinden, dininden, oturduğu yerinden ve diğer farklı hususlarından bağımsız olarak insanların ve vatandaşların hakları ve özgürlüklerinin şartsız olarak savunması doğrultusunda ve siyasi muhaliflere karşı zorbalık işlemlerin sona erdirilmesine dair iradeyi ifade ederek ve 1949 yılında tanzim edilen İnsan Hakları Genel Deklarasyonu ve 1996 yılında düzenlenen Sivil ve Siyasi Haklar Hakkında Uluslararası Paktı hükümlerine göre hareket ederek,

Rusya Federasyonu ve Çeçenya Cumhuriyeti arasında karşılıklı ilişkilerin temellerinin saptanması prensiplerini ortaklaşa olarak işlemiş bulunuyoruz ve bu temeller esasında sonraki görüşmeler süreci düzenlenecektir.

A. Lebedev (İmza)	31.08.1996	A. Mashadov (İmza)
S. Harlamov (İmza)		S. Abumuslimov (İmza)

Çeçenya Cumhuriyeti'nde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Yardım Grubu Başkanı'nın huzurunda imzalanmış.

T. Guldiman
(İmza)

3. KARŞILIKLI MÜNASEBETLERE DAYANAN BARIŞ ANLAŞMASI (Rusya Federasyonu ile Çeçen İçkariya Cumhuriyeti arasında)

Uluslararası normlara göre eşit iki devletin üst seviyedeki liderlerin arasında çok uzun yıllardan beri, devam edegelen savaşlara son vermek üzere,

31 Ağustos 1996 gününde Hasavyurt'ta varılan anlaşmayı pekiştirmek için eşit seviyede ve karşılıklı olarak aşağıdaki andlaşmaya varılmıştır.

- 1- Karşılıklı anlaşmazlıklara düşüldüğünde, her zaman için, ikili ilişkilerde savaşa girişilmeyecek ve silahlı tehditte bulunulmayacaktır.
- 2- Uluslararası yasalara göre türevsel andlaşmalar doğrultusunda mutabakat sağlanacak ve taraflar daha sonraki ilişkilerde de, imzalanan akitlere göre davranacaktır.
- 3- Daha sonraki andlaşmalarda üstteki maddele göre davranılacaktır.
- 4- Hukuken eşit düzeydeki devlet tarafından kabul edilen bu andlaşma iki nüshadır.
- 5- İmzalanan bu andlaşma belirtilen tarihten itibaren geçerlidir.

Boris YELTSİN
Rusya Federasyonu
Cumhurbaşkanı
(İmza)

12 Mayıs 1997

Aslan MASHADOV
Çeçen Cumhuriyet İçkariya
Cumhurbaşkanı
(İmza)

4. RUSYA FEDERASYONU HÜKÜMETİ VE İÇKERİYA ÇEÇENYA CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ ARASINDA ANLAŞMA

12 Mayıs 1997 Tarihli Rusya Federasyonu Ve İçkeriya Çeçen Cumhuriyeti Arasında Barış Ve Karşılıklı İlişkilerin Prensipleri Hakkında Anlaşma'ya göre hareket ederek, her taraf için faydalı olan ekonomi işbirliğinin kurulması ve Rusya Federasyonu ve İçkeriya Çeçenya Cumhuriyeti arasında tam anlaşmanın akdedilmesi için gereken koşulların hazırlanması amacıyla, taraflar aşağıdaki hususlarda anlaştılar :

1. Önce ereşmiş oldukları 23 Kasım 1996 tarihli anlaşmaların aşağıda belirlenen hususlar üzerine yerine getirilmesi :

- İçkeriya Çeçenya Cumhuriyeti'nin meskun yerlerinde yaşamı sağlayabilecek tesislerin yeniden kurulması,

- Emekli maaş, yardım parası, ücretlerin ödenmesi,

- Savaş hareketleri sırasında zarar gören şahıslara tazminatın verilmesi,

-İçkeriya Çeçenya Cumhuriyeti Hükümeti tarafından hazırlanan ve Rusya Federasyonu Hükümeti ile görüşülmüş olan sosyal-ekonomi kompleksinin yeniden kurulması programının tamamen yerine getirilmesi,

2. Rusya Federasyonu ve İçkeriya Çeçenya Cumhuriyeti bakanlıkları ile genel müdürlükleri işbu belgenin 1. Bendinin yerine getirilmesi üzerine bir ay içinde somut anlaşmaları imzalayıp akdedilmesi,

3. Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı ve İçkeriya Çeçenya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının ilgili kararları uyarınca zorla tutulan kişilerin hepsinin aranıp serbest bırakılması üzerine gereken önlemleri, hem de ölenlerin hüvviyetini tespit etme ve gömülme işlerin bitirilmesi,

4. İşbu Anlaşmanın imzalandığı anından Birleşmiş Hükümet Komisyonu kendi faaliyetini sona erdirmiş olacaktır,

5. İşbu Anlaşma iki nüsha halinde tanzim edilmiştir ve her bir nüsha eşit hukuki kuvveye sahiptir,

6. İşbu Anlaşma imzalandığı günden yürürlüğe girecektir.

A.MASHADOV
İçkeriya Çeçenya Cumhuriyet
Başbakanı
(İmza)

12.05.97

V.ÇERNOMİRDİN
Rusya Federasyonu Hükümeti
Başkanı
(İmza)

5. AKİT

Rusya Federasyonu Hükümeti ile Çeçen İçkeriya Cumhuriyeti Hükümeti arasında

Rusya Federasyonu Hükümeti ile Çeçenya İçkeriya Cumhuriyeti Hükümeti arasında 12 Mayıs 1997'de anlaşma mucibince taraflar, karşılıklı ekonomik çıkarları için, daha kapsamlı sözleşme çalışmalarına başlamışlardır:

1.23 Kasım 1996'da varılan anlaşma gereği, aşağıdaki hususlar yerine getirilecektir:

-Emeklilik hakları, maaşlar ve sigortalar karşılanacaktır.

-Çeçen İçkeriya Cumhuriyeti Hükümeti tarafından tasarlanan sosyo-ekonominin yeniden yapılması ve canlandırılması programı Rusya Federasyonu tarafından değerlendirilip gerçekleştirilecektir.

2.Rusya Federasyonu Hükümeti ile Çeçen İçkeriya Cumhuriyeti Hükümeti'nin ilgili bakanlıkları ve kurumları aktin birinci maddesindeki hususları bir ay içerisinde değerlendirilip gerekli anlaşmaları yapacaklardır.

3. Rusya Federasyonu Hükümeti ile Çeçenya İçkeriya Cumhuriyeti Hükümeti'nin kararları doğrultusunda rehin alınan insanların aranması, kurtarılması, ölenlerin kimlik tespiti ve cenazelerinin iadesi çalışmaları tamamlanacaktır.

4.Antlaşmanın imzalanmasıyla birlikte taraf devletlerin Ortak Çalışma Komisyonunun işlemleri sona erecektir.

5.Hukuken eşit düzeydeki devlet tarafından kabul edilen bu anlaşma iki nüshadır.

6.Bu anlaşma imzalandıktan sonra yürürlüğe girecektir.

A.MASHADOV
İçkeriya Çeçenya Cumhuriyeti
Başbakanı
(İmza)

12.05.97

V.ÇERNOMİRDİN
Rusya Federasyonu Hükümeti
Başkanı
(İmza)

6. RUSYA FEDERASYONU VE İÇKERİYA ÇEÇENYA CUMHURİYETİ ARASINDA BARIŞ VE KARŞILIKLI İLİŞKİLER HAKKINDA ANLAŞMA

Asırlardan beri devam eden karşı karşıya bulunmanın sona erdirilmesi, sağlam, hakta eşit, her iki tarafın faydasına olan ilişkilerin kurulması üzere

Görüşülmekte bulunan yüksek taraflar aşağıdaki hususlarda anlaştılar:

Herhangi ihtilafların çözülmesinde kuvvet ve kuvvet kullanmak tehdidinden ebedi olarak vazgeçmek.

Kendi aralarında ilişkileri herkesçe tanınmış uluslararası prensipler ve normlara uygun olarak kurmak, bu arada taraflar, somut anlaşmalarda belirlenecek alanlarda müşterek işbirliğinde bulunacaklardır.

İşbu Anlaşma tüm karşılıklı ilişkiler üzerine bağlanabilecek sonraki anlaşma ve sözleşmelerin akdedilmesi için temel olarak kabul edilir.

İşbu Anlaşma iki nüsha halinde tanzim edilmiş ve herbir nüsha eşit hukuki kuvveye sahiptir.

İşbu Anlaşma imzalandığı günden yürürlüğe girecektir.

B.YELTSİN
Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı

12.Mayıs 1999

(İmza)

A.MASHADOV
İçkeriya Çeçenya Cumhuriyeti
Cumhuriyeti
(İmza)

EK 3. ÇEÇENİSTAN'LA İLGİLİ KOMİSYON TOPLANTILARININ TUTANAKLARI

A. 18.11.1999 Tarihli Birinci Toplantının Tutanağı

Açılma Saati: 11.10

BAŞKAN: Sema TUTAR PİŞKİNSÜT

BAŞKANVEKİLİ: Metin ERGUN (Muğla)

SÖZCÜ: Bahri ZENGİN (İstanbul)

BAŞKAN – Değerli arkadaşlarım, hepiniz hoş geldiniz.

Toplantı yetersayımız vardır; toplantıyı açıyorum.

Bugünkü konumuzu, uzun zamandır değişik boyutlarıyla medyada da takip ettiğimiz Çeçenistan olarak değerlendirdik. Aramızda, konuyla ilgili, bizlere, değişik açılardan bilgi verebilecek, bizleri, birikimleriyle aydınlatacak, davetimizi kabul edip gelen uzmanlarımız var. Ben, toplantıya başlamadan önce tanıştırmak istiyorum: Dışişleri Bakanlığında Genel Müdür Yardımcımız Sayın Reşit Uman Beyefendi, Birleşik Kafkasya Konseyi Genel Başkanımız Sayın Enver Kaplan Beyefendi ve Yargıtaydan Cumhuriyet Savcımız Niyazi Güney Beyefendi, yine, Birleşik Kafkasya Konseyi Genel Sekreteri Sayın Kurmay Albay Sönmez Can Beyefendi ve toplantımızın biraz daha ilerleyen saatlerinde dersten çıkarak bize katılacak olan Sayın Anıl Çeçen Hocamız gelecekle. Ben, toplantımıza katılan tüm arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum. Ayrıca, İçişleri Komisyonu üyesi olan ve komisyonumuz dışında milletvekilimiz olan Hüyesin Mert Bey de aramızda; ona da hoş geldiniz diyorum.

Hepimizin bildiği gibi, insan hakları, temel özgürlükler ve güvenlik konuları, dünyanın, evrensel olarak değerlendirdiği konular. Bu nedenle, Çeçenistan'daki sivil halka, masum halka, silahsız halka ve yoksul halka son günlere kadar uygulanan hunharca ve artık sınırları çok aşmış olan yaklaşım biçimi, hepimizin yüreğini acıtıyor. Daha evvelki günlerde, Kosova ile ilgili olayları yaşadık, Kosova'nın sonucunda AGİT'in bu konudaki başarısını ve kısmen yaklaşımını ve dünyada bu konuda gecikmiş olan davranışların ne kadar etkin olduğunu gördük. Önümüzdeki günlerde de şu anda İstanbul'da devam eden AGİT toplantısı, daha sonra Helsinki toplantıları da olacak, içişleri konumu nedir, ülkelerin içişleri, ne kadar insan hakları konusunda insanları rahatsız etmektedir veya bu şekilde mazur gösterilebilmektedir. İnsan haklarının gerçek savunucuları olarak, bütün dünyadaki insanların hangi konulara nasıl yaklaşması gerekir. Bu konunun, özellikle Çeçenistan üzerindeki yaklaşım biçiminin ve Çeçenistan'ın şu anda bulunmuş olduğu durumun tüm boyutlarıyla incelenmesi için, biz, şu anda bir aradayız. Bu konuda, çok değerli uzman ve aynı zamanda, komisyonumuz içerisinde de bu konuda da çok bilgi sahibi olan değerli arkadaşlarımız var. Toplantımızda, uzun bir sürede tartışma olanağımız var; ayrı ayrı herkesi dinleme fırsatı bulacağız. O nedenle, değerli arkadaşlarım, isterseniz, önce misafirlerimize söz verelim. Bu arada, sorularımız ve katkılarımız olduğu sürece de toplantımıza devam edeceğiz.

Önce, arzu ederseniz, daha resmî bir bilgi açısından, Dışişleri Bakanlığımızın temsilci Sayın Reşit Beyden rica edelim.

REŞİT UMAN (Dışişleri Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Komisyon üyeleri, değerli misafirler; bana bu fırsatı verdiğiniz için, ilk önce hepinize teşekkür ederim.

BAŞKAN – Efendim, eğer basınımız, aldınızsa, yazılı basın kalabilir, diğer basın da izleyebilir; ama, hareket halinde olunca biraz zorluk oluyor, ona göre davranmak zorundayız. Çünkü, konu uzun. Siz nasıl arzu ederseniz...

Basının içeride kalmasında yarar görüyor muyuz?

MEHMET BEKAROĞLU(Rize) – Faydalıdır; çünkü, Türk Halkı, Çeçenistan'da olup bitenleri bilmiyor. Bu vesileyle, birkaç kelime gider; o nedenle basın da izlesin.

BAŞKAN – O zaman, değerli basın mensuplarımızı hareket ortamı açısından biraz rahatlatır ve aynı yerde kalmalarını sağlarsak, yazılı basını da yan tarafa alırsak, herhalde daha rahat tartışabileceğiz.

Buyurun efendim.

REŞİT UMAN (Dışişleri Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı) – Kuzey, bütün, 136 yıldır süren büyük bir tarihî ihtilafın, bugün, çok kritik bir dönemine gelmiş bulunuyoruz. Rusya Federasyonu içinde yer alan Çeçenistan Cumhuriyeti, son Rusya Federasyonunun kurulduğu 1992 Ocak ayından sonraki dönemle ilgili bazı bilgiler ve hükümetimizin tutumu hakkında bilgi vermek istiyorum ve son gelişmeler ışığındaki tutumumuza ait noktaları belirtmek istiyorum.

Malumları olduğu üzere, Sovyetler Birliğinin dağılmasına yakın Kasım 1991'de Çeçenistan Cumhuriyeti de bağımsızlığını ilan etmiş ve 1994 Aralığına kadar geçen dönemde, defakto olarak, Rusya Federasyonu içinde, kendisinin, müstakil hareket eden bir bilim gibi kendi yönetimini, kendi idaresini tanımlamıştır. 1994 Aralık ayında başlayan ve daha önce kurulan bazı hükümetlerin, bazı çabaların Çeçen Halkının gerçek temsilini yansıtmadığı ve Çeçen Halkının temsilcilerinin olmadığı şeklindeki mücadeleye; yani, Moskova tarafından, burada oluşturulmaya çalışılan yeni düzen, bu bünye tarafından kabul edilmedi ve bildiğiniz üzere, 1994 Aralığında, federal makamlar, Çeçenistan'a ağır bir askerî harekâta başladılar. Bu harekât, 1996 Mayısına kadar sürdü, büyük acılara neden oldu. Bildiğiniz gibi rakamlar değişmekle birlikte 100 000 yakın insanın öldüğü, bir o kadarının, belki daha fazlasının yaralandığı büyük bir insanî dramı birlikte yaşadık. Bu arada, tabiiyle, bu sorun karşısında tutumumuz, 1994 yılından beri tutarlı ve açık bir çizgiyi takip etmektedir. Yani, tutumumuz, çok kısa özetlemek gerekirse, bu sorunun, tabiiyle meşru bir kaygı olarak nitelediğimiz toprak bütünlüğü anlayışı içinde, Rusya Federasyonunun toprak bütünlüğü içinde, fakat, Avrupa Konseyi, AGİT ve Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiş ve Rusya'nın da yükümlülük aldığı, insan haklarına riayetle, barışçı çözümlerle ve Çeçen toplumunun arzularını yansıtan bir formül içinde çözümü için gayret sarf etmiştir. Tabiiyle, 1994-1996 döneminde de olduğu gibi, bugün de, Rusya Federasyonu nezdinde, bu ölçüsüz şiddet kullanımının, gerek yol açtığı insanî sorunlar, gerek muhtemel siyasi çözüm üzerinde getireceği kısıtlamalarla ilgili endişelerimiz, gerek, alenî, gerek resmî temaslarda, sürekli ortaya konulmaktadır.

Tabii, Çeçenistan konusundaki bu gelişmenin, bir ölçüde, sadece, Rusya Federasyonunu değil, bütün bölgeyi destabilize edecek bazı gelişmeleri de, potansiyel olarak ortaya çıkardığını, şüphesiz göz önünde bulundurmak gerekir.

Burada, tabii, konu, Rusya Federasyonu tarafından içişleri olarak ilan edilmekte, bir antiterörist kampanya olduğu söylenmektedir. Yalnız, tabiiyle, şurası muhakkaktır ki, insan hakları konusu, artık, uluslararası toplumun ortak kaygısı halindedir. Esasen, bu konuda, bu mülahazalarımızı her vesileyle de Rus tarafına aktarmaktayız.

Diğer taraftan, bu konunun bir diyalog içinde çözümü konusunda da ısrar etmekteyiz. Ancak, tabiiyle, Rus tarafının Ekim 1999'da gerek Mashadov yönetiminin gerek yasama organının meşruiyeti kalmadığı gerekçesiyle muhatap bulunamadığı şeklindeki ifadeleri ışığında, burada, tabii, zor bir durumla karşılaşmıştır. Ancak, burası da muhakkaktır ki, Çeçen toplumunun tamamının terörist yahut kriminal diye nitelenmesi de haksız bir ithamdır. Bu toplumda da, her toplumun içinde olabileceği gibi, suç unsurları, hatta terör unsurları olabilir; ancak, bunun, bütün topluma şamil kılınması haksız bir iddia teşkil etmektedir.

Rusya Federasyonuna, ayrıca, biz, insanî açıdan bu kaygılarımızı götürürken, diğer taraftan, somut planda da yardım önerilerimizi götürmekteyiz. Nitekim, Kızılay tarafından, bölgedeki Çeçen Halkına ulaştırılmak üzere, yaklaşık 15 ton ağırlığında bir giyim, yiyecek maddesi, ilaç ve tıbbî malzemeden oluşan insanî yardım malzemesi, hafta başında Viladikafkas'a gönderilecektir. Diğer taraftan, başka imkânlar -yani, gerek İslam Konferansı bünyesindeki bazı fonların harekete geçirilmesi- için de çalışılmaktadır. Ayrıca, tabiatıyla, UNHCR'la (Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği) da temaslarımız devam etmektedir ve bu konuda, özellikle bölgenin insanî yardım kuruluşlarının, sadece bölgenin değil, tüm Çeçenistan'ın mahallen görülmesi, karşı karşıya kalınan durum konusundaki tespitlerin elde edilmesi için çalışılmaktadır.

Bildiğiniz gibi, AGİT misyonu ayrılmıştır Çeçenistan'dan. Bunun tekrar kurulması için, Norveçliler çalışmaktadır. Fakat, insanî fonksiyon dışındaki uluslararası örgütlerin çalışması konusunda, Ruslar, henüz, olumlu bir tutum içine girmiş değillerdir; bu konuda kararlı tutumlarını korumaktadırlar. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği direktörü Bayan Ogata, önceki gün Moskova'da yaptığı görüşme sonunda, Dışişleri Bakanıyla, sadece civar bölgeler değil, aynı zamanda, Çeçenistan'ın en azından Rus kontrolü altındaki bölgesinde de incelemeler için yeşil ışık aldığı anlaşılmaktadır. Burada, tabii, ortaya çıkan tablonun, biraz da nereden çıktığını, bunun nasıl geliştiğinin üzerinde durmakta da fayda vardır. Bilindiği gibi, 1996 Ateşkes Anlaşması ve 1997 ilişkilerin temel ilkelerine dair anlaşmalar, her iki tarafça farklı şekilde yorumlanmış; ancak, Çeçen tarafı, kendilerinin bir uluslararası hukuk sujesi olduğunun Mayıs 1997 anlaşmasında kabul edildiğini, nitekim, anlaşmanın Çeçen İçkerya Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında imzalanmış olduğunu, binaenaleyh, artık 2001'e kadar geçen dönemde, statü konusunun bu parametreler içinde çözüme kavuşturulması gerektiğini iddia etmiştir.

Rus tarafı ise, bunun, statüde, herhangi bir değişikliği gerektirmeyeceğini; ancak, daha ileri bir özerklik, örneğin Tatar Yetki Bölüşümü Anlaşmasındaki çerçevede, daha ileri bir özerklik verilmesi konusunda anlayış gösterebileceğinin işaretlerini vermişse de, tabiatıyla, bu, Çeçen tarafınca tatminkâr bulunmamıştır. 1 Şubat 1999'a kadar, muhtelif temaslara, Kriyankov ve Primadov ile Mashadov arasında yapılan görüşmeler, beklenen üst düzey teması sağlayamamıştır; yani, Yeltsin, Mashadof görüşmesini. Burada, tabii, üzerinde durulacak noktalardan bir tanesi de, birtakım bu savaştan harap olmuş Çeçenistan'a, bir de 1997 Anlaşmasını müteakip, bazı ekonomik ve sosyal yardımlar yapılacağı konusundaki merkezî hükümetin taahhütlerini tam anlamıyla yerine getiremediğini de göz önünde bulundurmak gerekir; çünkü, bir ölçüde, Çeçenistan içinde ortaya çıktığı iddia edilen kriminal ortam yahut terörist ortamın, büyük ölçüde her memlekette, her ülkede olacağı gibi, bir ekonomik ve sosyal kriz ortamının yaşadığı yerde esasen, tabiatıyla, düzenli bir kamu düzeninin de tam anlamıyla teşekkülü beklenemez. Bu itibarla, federal makamların da bu ekonomik vaadlerini yerine getirmemek suretiyle, bir ölçüde bugünkü durumun ortaya çıkmasında sorumlulukları olduğu muhakkaktır.

Öte yandan, başka bir açıdan bakıldığında, tabiatıyla, bu malî imkânsızlıklar, Rusya'nın, Ağustos 1998 krizi vesaire, karşı karşıya kaldığı sıkıntılar bilinmekle birlikte, bugün yürütülen yoğun askerî kampanyanın da herhalde getirdiği ağır malî yükün nereden bulunduğu soRusunu ortaya getirmektedir. Yani, bir tarafta ekonomik ve sosyal kalkınma için imkân yaratılmıyor; fakat, öte yandan askerî kampanya için ortaya imkân çıkıyor. Bunu da düşünmekte fayda görüyoruz.

Tabii, bizim hükümetimizin tutumunda, elbette, bugün, halkımızın büyük bir kesiminin hissettiği duygusal duygulara, karşı karşıya kalınan felakete bigâne kalınması mümkün değildir. Bunlar, elbette, dışpolitikanın herhangi bir konusunda olduğu gibi, hissiyatına tercüman olan bir dışpolitika izlenmesi tabiidir. Bu itibarla, yalnız, şunun da, tabii, unutulmaması gerekir ki, dışpolitikanın gerek oluşumunda gerek uygulanmasında, tabii, akılcılık, ulusal çıkarlar ve uluslararası yükümlülüklerimizin, uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerimizin çizdiği bir çerçeve olduğunu, bunun dışına çıkılmasının bazı güçlükler arz ettiğini de ifade etmek istiyorum.

Konunun, bir de iç ve dış politika boyutları üzerinde bir iki söz söylemek istiyorum. Bilindiği gibi, Rusya, 1999 Haziranında, başkanlık seçimlerinin arifesindedir. Ayrıca, 19 Aralık 1999'da da, Parlamen-

to seçimleri yapılacaktır. Yani, Rusya, Yeltsin dönemini kapatmak üzeredir; çünkü, Yeltsin, ikinci dönemini tamamlamıştır. Bu tablo içinde, tabiatıyla, Çeçen konusu, Moskova'daki bombalamaların, Vı-kans'daki askeri lojmanların bombalanmasının ve Dağıstan topraklarına duhul eden Çeçen savaşçıların yarattığı atmosferi, Rus kamuoyunda, bir genel Çeçen aleyhtarı atmosferi yaratmak bakımından, ortaya, gerçekten, geniş bir kamuoyu desteğini bulan bir durum ortaya çıkmıştır. Bir başka açıyla, artık, içpolitikada kredi yapan bir konu haline gelmiştir.

Öte yandan, dışpolitika alanında baktığınız zaman, Kosova ile başlayan ve Rusya'daki Batı karşısında genel bir zaaf ve Kosova karşısındaki harekâtın kendi bünyesiyle yaptırdığı çağrışımlar, bölgedeki enerji alanındaki gelişmeler ve Rusya'daki aleni açıklamalarda da belirtildiği gibi, Rus kamuoyunda, Rusya'nın bölgeden tecrit edildiği, artık, bu bölgedeki, yani, kendisinin geleneksel arka bahçesi saydığı alandan ayrılmak durumunda kalmasına dair psikozun, ilk başta, kendi evinde temizlik yapma hale-tirihyesini getirdiğini de görüyoruz; bunu, muhtelif açıklamalarda belirtiyorlar. Son dönemde, Kremlin çevrelerinden, hükümetle tam insicamlı olmayan ve siyasî çözüm arayışına kapıyı açık tutan bazı açıklamalar, tabiatıyla, olumlu karşılanmaktadır. Hatta, Mashadov'un, hâlâ, meşru temsilci olarak addedile-bileceği şeklindeki ifade de dikkat çekici olmuştur. Bunun, tabii, ne derece de taktik bir yaklaşım oldu-ğu, son gelişmeler, bunu izleyen gelişmeler, kampanyanın genişlemesi, Gudermes'in alınması, Ba-mut'un da ele geçirilmesi ve harekâtın Urusmarttan etrafında temerküz etmesi, içtenliği konusunda ba-zı istifham noktalarını getirmektedir.

Tabiatıyla, bu konunun, gerçekten, yarattığı, ilk ağızda insanî dramın sona ermesi, insan hakları açı-sından konunun derinliğine ele alınması ve değerli komisyonunuzun, bu konuda, bu toplantıya çağırılmış olması dolayısıyla teşekkürlerimi sunarım.

Spesifik sorular karşısında cevap vermeye çalışacağımı ifade ederim.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN – Sayın Uman, çok teşekkür ediyoruz.

Bu arada, basına da, gerçekten, disiplinleri ve sessizlikleri nedeniyle de bir kez daha teşekkür ede-rim.

Buyurun Sayın Bekâroğlu.

MEHMET BEKAROĞLU(Rize) – Dışişleri Bakanlığı temsilcisine soru sormak istiyorum.

Önce, Çeçenistan'la ilgili, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yaptıkları ya yetersiz ya da halka anlatıla-mıyor. Benim edindiğim intibaya göre, milletimiz, Çeçenistan'da olup bitenleri bilmediği gibi -televizyon-lardan öğrendiklerinin dışında- devletimizin ne yaptığını bilmiyor, bu konuda bilgi verilmiyor.

Şimdi, bazı hassasiyetlerden söz ettiniz. Bu Çeçenistan'daki olay, bence, iki şekilde alınabilir: Tür-kiye'nin güvenliği, bölgenin güvenliği olarak alınabilir. Sanıyorum, bizim komisyon, o konuyla çok fazla ilgili değil; önemli bir şey.

Ama, biz, insan hakları açısından ele alınmasını istiyoruz. Sizin yaptığınız konuşmada, Çeçenistan'da yaşanan insan hakları ihlalleriyle ilgili bir şey yoktu; acı durumlar yaşandı, yüzbin kişi öldü... Şu anda durum nedir? Devletimizin bilgisi var mı? Ne yapmayı düşünüyoruz? Kızılayın 15 ton yiyecek; ya-ni, bu mu?

Sonra, Kosova'da ve Bosna'daki olaylarda devletin de bir şekilde müdahil olduğu, Türkiye'de, ora-ya, insanların, insanî yardım göndermelerinin aleyhine bir psikoloji yaratıldı ve benim takip ettiğim ka-darıyla, bu yardımlar çok azaldı. Devlet bunu yapamıyorsa, sivil toplum örgütlerinin, insanî yardım ör-gütlerinin, ulusal ya da dışarıdan, bunların oraya sevk edilmesiyle ilgili ne gibi planları var Türkiye Cum-huriyeti Devletinin? Biraz evvel, 7 milyon insan Kafkas kökenli dendi, bu çok önemli bir şey.

Şunu sormak istiyorum: Böyle bir dönemde, Sayın Başbakanımızın Rusya'ya gitmesi konusunda, Dışişleri Bakanlığı nasıl bir danışmanlık yaptı, nasıl bir bilgi verdi? Bütün Türk Milleti, görüştüğüm bütün insanlar, bunun, zamanla olarak son derece yanlış olduğunu, özellikle basında yansıdığı kadarıyla, bel-

ki de, güneydoğu kompleksimizden hareketle, Çeçenya'da olup bitenleri, terör anlamına gelebilecek... Bu, tabii, söylenti, bilemiyoruz; çünkü, hükümet ve Dışişleri Bakanlığı, Meclisten ve Türk Milletinden ayrı olarak çalışıyor gibi. Meclise, olup bitenlerle ilgili bir tek bilgi verilmiyor, Dışişleri Bakanlığı gelip, bize bilgi vermiyor. Dış İşleri Komisyonundan bir kere bilgi alabildik geçen hafta. Dolayısıyla, merak ediyoruz, ne oluyor orada? Tüm şeyler de aynı merak içindeyiz; ama, orada ne oluyor?

Biz, bütün olaylara, devlet olarak güvenlik açısından mı yaklaşıyoruz? Örneğin, eğer, biz, Rusya'da öyle bir anlaşma imzalamışsak, protokol her neyse, terör olarak tanımlanmışsa Çeçenistan'da olup bitenler, acaba, biz, bu kadar yanlış bir politika mı izliyoruz? Bizim güneydoğumuzda olup bitenlerle, Çeçenistan'da olup bitenleri aynı kategoriye mi koyduk? Eğer, böyle bir şey varsa, yani, çok büyük bir geri adım atmış oluruz, varsa diyorum, bilemiyorum. Çünkü, Çeçenistan'da olup bitenlerle, güneydoğuda olup bitenlerin hiçbir ilişkisi yok; yani, bunu herkese anlatabiliriz. Acaba, böyle bir yanlışlık mı yapıldı? Başbakanımız, orada, gidince ne yaptı, nasıl bir anlaşma imzaladı? Siz, Dışişleri Bakanlığı uzmanları olarak nasıl bir bilgi verdiniz?

Son olarak da, somut birtakım şeyleriniz var mı insanî yardımla ilgili? Çünkü, yüzbinlerce insandan söz ediliyor. Gürcistan, İnguş; son derece fakir ülkeler, kendileri ekmek bulamıyor. Acaba, bizim, oralara, belki, Çeçenistan içine değil; ama, oralara yapacağımız insanî yardımlarla ilgili ne gibi organizasyonlarımız var Dışişleri Bakanlığı olarak?

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Bir soru da, ben sorabilirim Sayın Başkan.

BAŞKAN – Sayın Uman, soruları değişik arkadaşlarımız iletsinler.

Buyurun.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Şimdi Sayın Başkan, evvelsi gün bize iletilen bu bilgi notunu, ben, sonuna kadar okudum. Dünkü toplantımızda, özellikle, Dışişleri Bakanlığının dışında, Çeçen veya Kafkas kökenli birtakım dernek temsilcilerinin de burada bulunmasının yararlı olacağını önerdik ve arkadaşlar geldiler, sağ olsunlar; çünkü, tek kanaldan gelen bilgiler, bazen, çok eksik oluyor, yanlış oluyor.

Bu bilgi notunda, âdetâ, Çeçenistan içerisindeki, özellikle Şamil Basayev ile Mashadov arasındaki iç çekişmelere çok geniş yer veriliyor ve âdetâ, bu iç çekişmelerden dolayı, Mashadov'un, orada, denetimi, kontrolü kaybettiği dile getiriliyor ve bir yönüyle de, Rusya'nın, Çeçenistan'a müdahale etmesini mazur gösterecek bir tablo çiziliyor burada. Bunu ben sezdim, bunu anladım.

Şimdi, Mashadov'un, acaba, Rusya'dan, bu Şamil Basayev veya taraflarının, oradaki, burada ifade edilen şeyiyle estirmiş olduğu terörist havaya istinaden, Kremlin'den, Moskova'dan bir yardım isteği var mıdır, dileği var mıdır, böyle bir arzusu var mıdır? Şimdi, böyle bir arzusu yoksa eğer, bu, Çeçenistan içerisinde kalan bir meseledir. Şimdi, tabii, bunlar burada eksik, sorun bu.

İkincisi, buradaki hareketlerin, yani, şu veya bu, köktendinci, özellikle Vahhabi hareketi olduğu söyleniyor. Acaba, arkadaşımız, yani, Vahhabi hareketinin temel karakterleri nedir, bu konuda Dışişlerinde oluşan bir bilgi var mı? Yani, bir hareket, şu şu şu unsurları taşırsa, şöyle bir hareket olur veya böyle bir hareket olur diye. Öyle zannediyorum ki, buradaki, Dışişlerindeki notlar, bilgiler, sadece bizim zamanla basından dinlemiş olduğumuz ve Rusya'nın bütün dünyaya propaganda etmek istediği bilgilerden ibaret gibi göründü bana. Bu hususun da açıklanmasında yarar görüyorum.

Diğer bir nokta; tabii, burada, bu bilgi notunda şunları görmek istiyordum: Bir hareketin terörist hareket mi, yoksa, gerçekten bir insan hakları hareketi mi, gerçekten bir bağımsızlık hareketi mi olduğunu bilebilmemiz için, -ki insan hakları açısından bu bizim için önemli- bu anlaşmaların başından sonuna kadar, yani, oradaki hukukî durumun, oradaki devletlerarasındaki durumun bize bildirilmesi lazım. Ben, bunu, bu notlarda göremedim. İşte, burada, bir yazıda görüyorum. Sovyetler Birliği Federasyonu kurulması aşamasında Çeçenistan oraya dahil oluyor. Sovyetler Birliği dağıldığına göre de, gayet haklı olarak, Letonya ve Litvanya gibi, Çeçenistan'ın da bağımsız bir devlet olması gereği ortada. Şimdi, Letonya ve Litvanya bağımsız bir devlet olduğuna göre, ki Sovyetler Birliğinin kuruluşu aşamasında fiilen

işgal edilmiş bu ülkeler, bu devletler bağımsızlığını ilan ettiğine göre, Çeçenistan'ın da bağımsız bir devlet olması gayet tabiidir -Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra- çünkü, birlik bozulmuştur. O halde, eski, hukukî yapılar ortaya çıkması gerekir.

Bunlarla ilgili bir bilgi bize ulaştırılamamıştır ve bu gerçeklere rağmen, burada, sanki, orada yapılan hareketlerin bir terörist hareketmiş gibi yorumlanması veya bu yoruma açık kapının bırakılmasının acaba nedeni nedir; bunu anlamakta güçlük çekiyorum.

Bu konuyu da cevaplandırırsa Sayın Dışişleri yetkilimiz, memnun olacağım.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Buyurun efendim.

HÜSEYİN AKGÜL (Manisa) – Şimdi, Moskova'daki bombalama olayı, bir de askeri lojmanlara patlayıcı madde atılma olayını biliyoruz. Ancak, burada, değişik bir tabloyla karşı karşıyayız. Biliyoruz ki, 1994-1996 savaşı sırasında, Rusya Federasyonundaki halk, Çeçenistan işgaline son vermek üzere harekete geçmişti, buradaki hareketi antipatiyle karşılıyorlardı. Şimdi, Rusya'nın Çeçenistan üzerindeki emelleri üzerine, malum güçler tarafından hazırlanmış bir senaryo olarak, bir provokasyon olarak nitelendirebilir miyiz bu olayı?

İkinci bir olay: Buyurdunuz ki, Yeltsin döneminin kapanması, aralıkta yapılacak seçimlerle ayan beyan gözüküyor. Şimdi, Yeltsin döneminin kapanmasıyla, Rusya Federasyonunda, Çeçenistan üzerindeki uygulanacak politikalar değişebilecek mi? Bu konuda bir yorumunuz var mı? Orada uygulanan insan haklarının, insanlar üzerinde, malum, toplumun ortak kaygısıdır diye buyurmuştunuz, uluslararası toplumun ortak kaygısıdır. Bu hakların iadesi, Çeçen halkının zulmüne, Çeçen halkı üzerine uygulanan zulüm üzerine bir değişiklik olarak görebilir miyiz Yeltsin döneminin kapanmasını?

Teşekkürler.

REŞİT UMAN (Dışişleri Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı) – Birincisi, bilgi babında, insanî yardımlar konusunda, tabiatıyla, bazı şeyleri gerçekleştirme aşamasına gelmeden, onları açıklamakta güçlük çekiyoruz. Nitekim, bu yardımı da, aşağı yukarı iki haftadır uğraşıyoruz. Yalnız, biliyorsunuz, ülkemiz, kendi, bazı tabii afetlerle karşı karşıya. Kızılay, tamamıyla, bu işlere biraz dağılmış durumda açıkçası. Bu itibarla, bunu, maalesef, zamanı olmadı. Bir de, bazı size bahsettiğim ve şu safhada, maalesef, alevi olarak açıklamamın mümkün olmadığı, diğer faaliyetlerimiz de var; yani, bölgeye, insanî yardım konusundaki bazı fonları seferber etmek için. Kaldı ki, Rusya Federasyonu da, federal makamlar da, buna açık bir yaklaşım içindeler. Bir ölçüde, bahsettiğiniz, bu bilgilendirmede eksik, büyük ölçüde bundan kaynaklanıyor.

İkincisi; tabii, biraz bizim de, bütün dünyanın olduğu gibi, büyükelçiliklerimizin, başka kaynakların ve büyük ölçüde, tabiatıyla, bölgeye hiçbir basın organının girmemesi dolayısıyla, aldığımız bilgiler, bir ölçüde eksik olabilir veyahut sayın milletvekilimizin de bahsettiği gibi, belki, yanlış bir izlenim verilebilir. Fakat, biz, ayrıca, bu notlarımızda, tabiatıyla, hüküm, yani, herhangi bir değer yargısına girilmemiş. Bunları, bir, sadece, durumu ortaya koyan çeşitli veçheleriyle not olarak kabul etsinler. Herhangi bir değerlendirme şeklinde telakki edilmemesini rica edeceğim bu meyanda.

Çünkü, birincisi, takdir ederseniz, benim siyasî bir vasfım yok, ben bir bürokratım. Yani, bir ölçüde, kendimin de tabii kaldığı sınırlar vardır. Burada, tabii, onların içinde kalacağımı da anlayışla karşılamanızı istirham ediyorum.

Sayın Başbakanımızın ziyareti konusuna gelince: Bu ziyaret, tam Çeçen olaylarının başladığı dönemde değildir. Bu ziyaretin geçmişi vardır; Kasım 1998'den beri, Primakov, ardından Stepaşin ve en sonunda Başbakan Putin, bunu, ağustos ayında, daha Çeçen olaylarının fevkalade mevzii kaldığı Dağıstan'da, bir dönemde yapılmış ve bu kararlaştırılmıştır. Kararlaştırılan bir ziyaretin, tabiatıyla, geri bırakılması, bambaşka anlamlara da gelebilirdi. Türk-Rus ilişkilerinde, tabiatıyla, yegâne eksen Çeçenistan'da değildir; başka unsurlar da vardır.

Diğer taraftan, ziyaret sırasında paraf edilen, Terörle Mücadele Alanında İşbirliği Ortak Deklarasyonudur. Bu metin, hukukî bir kıymete haiz değildir, siyasî bağlayıcılığı haiz bir beyandır ve burada, bir yanlış anlama herhalde doğdu. Metinde, tamamıyla genel ifadeler vardır. Ne Kuzey Kafkasya'yı ne spesifik olarak herhangi bir Çeçen halkını yahut herhangi bir şeyi çağrıştıran en ufak bir ifade yoktur. Terörle mücadele alanının da bizim de mevcut sorunlarımızı biliyorsunuz. Bu, belki, zamanlaması bunu çağrıştırdı; ama, bunun, Kuzey Kafkasya'daki gelişmelerle hiçbir alakası yoktur ve en ufak, içinde, bu konuyu çağrıştıracak bir hüküm bulunmamaktadır.

Mashadov, Basayev çekişmesi ve Mashadov, Basayev çekişmesi sonucunda, bir ölçüde, Rus müdahalesine, bir ölçüde, sanki, tarafımızdan tecviz ediliyor şeklinde bir anlayış doğduğunu, sayın milletvekilimiz ifade ettiler. Demin de arz etmeye çalıştım: Bu notumuz, tabiatıyla, bir fotoğraf çekmeden ibarettir, herhangi bir değerlendirme manasında telakki etmemelerini istirham ediyorum.

Tabiatıyla, burada, eksik olabilir. Yalnız, Mashadov-Basayev çekişmesinin, biz, sadece, yani, birçok kaynaktan tespit edilmiş bir husustur ve bu, bir ölçüde, bizim elimizdeki bilgiler de, bunu delalet etmektedir.

Vahhabilik konusunda da, notta, belki, yanlış bir izlenim varsa, onu silmek isterim. Vahhabilik konusunun, biz, yani, Dışişleri Bakanlığı olarak, bölgede, yaygın bir anlayış, yaygınlığı konusunda bir kanaatimiz yoktur. Bu iddiaların olduğunu ortaya koymak istedik. Yani, Vahhabiliğin bölgedeki yaygın karakterinin, daha ziyade, bundan şikâyetçi olan tarafça, yani, federal makamlarca ifade edildiğine çalıştık. İfade de kusurumuz varsa, özür dileriz.

Efendim, Çeçenistan'ın bağımsızlığı konusu; tabî, bu, biliyorsunuz, şu anda, Rusya Federasyonu için de yer almış olan bir federal sujedir. Litvanya, Letonya ve Estonya'nın o dönemdeki ayrılıkları, bunlar, 1945'te, harp sonrasında Sovyet bünyesine iltihak etmişlerdir. Çeçenistan, muhtelif isimler, bölge veya Çeçen İnguş Cumhuriyeti gibi muhtelif farklı isimler altında, Sovyet yapısı içinde yer almıştır ve Çeçenistan'ın, tabiatıyla, bağımsızlığı konusu, bu konu, federal makamlarla, Çeçen halkı arasında varılacak bir anlaşma çerçevesinde ortaya çıktığı takdirde, tabiatıyla, doğacak uluslararası hukuk açısından suje ile ilişkilerimiz düşünülebilecektir. Bu safhada, bahsettiğim, yani, uluslararası hukuk limitleri içinde konuya bakmak durumunda olduğumuzu söylemek istiyorum.

Sayın Kafkasya Konseyinin de, tabiatıyla, gerek askeri lojmana yapılan saldırı gerek Moskova'daki üç apartmana yapılan saldırıların, bugüne kadar, muhtelif; yani, resmî makamların iddialarına rağmen, kati kanıtları getirilememiştir. Yani, Çeçen unsurlarca yapıldığı iddia edilmekte, muhtelif tevkifler, tutuklamalar yapıldığı iddia edilmekle birlikte, bu konu açıktadır. Bu konudaki kuşkunuzu paylaşıyoruz; çünkü, ortada, herhangi bir açıkça ilan edilmiş bir şey yoktur. Yalnız, tabiatıyla, biz, resmî planda, resmî açıklamaların, yani, gazeteci veya akademisyen olmadığımız için, daha ziyade resmî açıklamaların çerçevesinde kaldığımızı da söylüyoruz. Yani, bizim için, bu kuşkular paylaşıyor; fakat, başka, aksini de söylecek durumda değiliz.

Yeltsin'in değişimi, tabiatıyla, çok büyük, önemli bir olaydır, Rusya'da, tabloyu tamamıyla değiştirecek bir olaydır; fakat, maalesef, endişemiz, Çeçenistan konusundaki Rus tutumunun, yani, aşırı güce başvurarak ve demokratik haklara, insan özgürlüklerine saygıda itinasız tutumu, aslında, kendi demokratik yapılaşmasında da bazı problemler olduğunu, çok ciddi meselelerle karşılaşılacağını ortaya koymaktadır.

Asıl dikkat çekici nokta, Rusya Federasyonu üzerine yapılan baskılara karşı, eleştirilere karşı, bunlara karşı çıkışın, yani, o günkü hükümetin buna meydan okumasının, bir bakıma, içpolitikada prim yapması, çok tehlikeli bir duruma işaret etmektedir. Yani, meydan okuyan siyasî tarafların, kendi reytinglerinin, siyasî reytinglerinin yükseltilmesi, bugün, görüyorsunuz, ağustos ayında, Yeltsin tarafından takdir edilen, hiçbir siyasî geçmiş, parti kökleri olmayan ve ilk ağızda, bunun da yakın dönemde, herhalde, kısa sürede dönemini tamamlayacak başbakanlar serisinden biri olduğu sanılan Putin, bugün, kamuoyu yoklamalarında en ön sıraya yerleşmiştir.

Tabii, Rusya Federasyonunda, şunu da unutmamalym: Son dörtyüz yıllık tarihi içinde, Rusya Federasyonu, etnik homojenite olarak, yani, Slav yüzde 80 civarındadır. Bu tarihte en yüksek bir miktara te-kabül etmektedir. Tabii, sadece, Çeçen meselesiyle irtibatlı değil, yani, dışpolitikada, Rusya'nın eski ko-numundan uğradığı aşınmanın, Rus toplumunda yarattığı haletiruhiye de, hükümetlerin politikalarında rol oynamaktadır. Bu itibarla, önümüzdeki seçim döneminde, tabii, bu Çeçen sorununun, mutlaka önemli etkileri olacaktır. Temennimiz, konunun, en kısa zamanda, Çeçen halkının meşru arzularını yan-sıtan, tatminkâr bir çözüme kavuşturulması yönündedir. Bu, meşru arzularına saygı gösterecek bir baş-kanın da -Rusya Federasyonunda, tabiatıyla- gelmesi bizim için memnuniyet verici bir unsur olacaktır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz.

İsterseniz, belki, eksik kalan yerler varsa, onları da diğer konuşmacılarla tamamlayabiliriz.

SÖNMEZ CAN (Birleşik Kafkasya Konseyi Genel Sekreteri) – Bir şeyi düzeltmek istiyorum.

BAŞKAN – Tabii.

SÖNMEZ CAN (Birleşik Kafkasya Konseyi Genel Sekreteri) – Şimdi, Sayın Sözcü, ısrarla söylediler; Çeçenistan Rusya Federasyonu içerisinde yer almıştır diye; almamıştır. Rusya Federasyonunun Anayasasını imzalamayan iki cumhuriyet vardır; birisi Tataristan, birisi de Çeçenistan'dır. Yani, bunu, özellikle belirtmek istedim. Rusya Federasyonu Anlaşmasına imza atmayan devletlerden birisi de Çeçenistan'dır.

REŞİT UMAN (Dışişleri Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı) – Yerinde bir şey söylediniz; çünkü, za-man zaman, Rusya Federasyonu federal makamları tarafından, Tataristan, Başkurdistan ve diğer cum-huriyetlerle yapılan yetki bölüşümü anlaşmaları, teklifleri, gayet isabetle belirttiğiniz gibi, Çeçenistan ta-rafından reddedilmiştir ve bu yetki bölümüşü anlaşmasıyla, kendisini bir federasyon sujesi telakki etme-diğini ortaya koymuştur.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Niyazi Güney, sizden genel bilgi alırsak; daha sonra da, Kafkasya Konseyi ola-rak sizlerden rica edelim.

NİYAZİ GÜNEY (Yargıtay Cumhuriyet Savcısı) – Sayın Başkan, İnsan Hakları Komisyonunun de-ğerli üyeleri, değerli basın mensupları; Çeçenistan hadisesini, burada, Türk kamuoyuna gerçekleriyle aktarılması yönünde gösterdiğiniz hassasiyete teşekkürlerimi arz ediyorum.

Efendim, bugünkü bu insanlı dramı, ilk defa yaşanmıyor. Rusya, bu konuda, malumunuz, sabıkalı-dır. Daha önce Macaristan'da, Azerbaycan'da, toplu katliamlar yapmıştır ve Çeçenistan'a yönelik soy-kırım hareketi ise, aşağı yukarı dörtyüzelli yıldır devam etmektedir. Dörtyüzelli yıldır, Kafkaslarda, Çe-çenler, Rusların egemenliğini kabul etmeksizin mücadele ediyorlar.

Bu 1732 yılında İmam Mansur'la başlayan bir bağımsızlık hareketi ve Birleşik Kafkasya idealinin "müridizm hareketi" adı altında yoğunlaştığı, kurumsallaştığı bir mücadele. 1732'den itibaren imamlar devri, İmam Mansur'la atılan bu müridizm hareketinin temelleri daha sonra Gazi Muhammed, İmam Hamzat ve İmam Şamil'le devam ettirilmiş ve 1864 yılına kadar devam ettirilmiştir bağımsızlık mücade-lesi. Şeyh Şamil'in 59'da esareti kabul etmesinden sonra Çeçenler bu mücadeleye devam kararı aldı-lar ve kabul etmediler.

Müridizm hareketinin temelinde Allah inancıyla vatan inancının bütünselleştiği sağlam bir ideoloji yatmaktadır. Bu hareketler 1870'li yıllara gelindiğinde yine Çeçen mücahitler tarafından, dağlarda yapı-lan mücadeleler, devam ettirilmek istenmiş ve 1918 yılı 11 Mayıs'da da bolşevik ihtilali sırasında Çe-çenler ve diğer Kafkas toplulukları, tümü birleşerek Birleşik Bağımsız Kuzey Kafkasya Devletini kurmuş-lardır. Burada Sovyetler Birliği'nin Dışişleri Bakanı tarafından dünya kamuoyuna verilen bir demeç var: "Kafkaslar diledikleri kadar bağımsız olabilirler; biz bütün hak ve özgürlükleri tanıyoruz, yalnız bizimle iyi komşuluk münasebetinde bulunsunlar. Biz bunu arzu ediyoruz, artık karışmayacağız." dediler ve ta-

bi Slav emperyalizminin, tarihin hiçbir döneminde göstermediği ahde vefa prensibine sadakat, akitlere sadakat orada da gösterilmedi ve bolşevik kuvvetleri Kafkasya'ya girerek bu devleti yıktılar. Daha sonraki süreçte 1936 yılında Çeçen-İnguş Muhtar Cumhuriyeti kuruldu. Bu Cumhuriyete birtakım haklar tanındı. Hatta Kafkasya'da Kafkas halklarının karakterinin, dinî inançlarının, geleneklerinin, komünizmin söylemleriyle ters düşeceğini ve bu halkların sürekli isyan halinde bulunacaklarını bilen Sovyet hükümeti Kafkasya'da komünizmin acımasızlığı içerisinde dahi birtakım imtiyazlar tanıdı bu Kafkas toplumlarına. Bir örnek vermek gerekirse: Kadınların çalışma mecburiyetini kaldırdı ve 1944'e gelindiğinde, işte, Rusya'nın en önemli jenosit faciası diye tarihe geçen o trejedi vardır ki, 22 Şubat 1944'te "Kızıldu'nun kuruluş yıldönümü manasebetiyle törenler yapılacak, Çeçen halkı Grozni Meydanına gelsinler, buyursunlar" diye 750 bin insan eksi 30 derecede Grozni Meydanında toplandı ve hayvan vagonlarıyla Sibiryaya steplerine sürüldü, Orta Asya'ya sürüldü. Yolda geçen bu dramı yaşayan, hadiseleri halen anlatan Çeçen büyükleri vardır İfade ettiklerine göre, Müslüman Türk kadınının bir vasfı vardır, müeddeptir, edeplidir; o hayvan vagonunda karışık vaziyette bulunduğu sırada defihacette bulunamadığı için çatlایp ölen Çeçen kadınlarını dışarı atmışlardır, cesetleri dışarı atmışlardır ve bu 23 günlük yolculuk sırasında 250 bin Çeçen insanının cesedi dışarı atılmıştır. Bu dünya tarihine en büyük soykırım, jenosit faciası olarak geçmiştir. Bu arada, trenlerin arkasında kurt bölükleri oluşmuş atılan Çeçenleri parçalamak, yemek üzere. Öyle bir facia ve burada Çeçenler bu sürgün sırasında yaklaşık 150 bin daha ölü vererek 400 bin, yani 750 bin insandan 400 bini helak olmuştur 13 yıllık bir süreçte. 1957 yılında Kuruşçef'in af çıkarması üzerine bu topluluk tekrar eski ata yurtlarına döndüklerinde bu defa evlerinde Kazakları ve Rusları bulmuşlardır. Oturacakları evleri Kazaklara ve Ruslara verilmiş -tabii bu Kazaklar bizim Kazakistan'daki kazaklar değil, sayın milletvekilim uyardı teşekkür ediyorum, Don Kazakları, Rus Kazakları dediğimiz Kazaklar bunlar- ve Çeçenler hükümetten talep etmiş olmalarına rağmen bunların kendilerine verilmediğini görünce bu defa savaşıla, dövüş, kavgayla bunları korkutarak kaçırmışlar ve eski evlerine oturmuşlardır.

Çeçenlerin bu meyanda Dağıstan tarafında kalan 5 Çeçen köyü var. Yani, Çeçenistan'ın doğu tarafında sınırdadır. Rusların son zamanlarda birtakım olaylar çıkarıp Şamil Baseyev'i içeri çekmek için, yani bugünkü müdahalesine gerekçe hazırlamak üzere -hazırladığı komplolardan bir tanesi de budur- 3 yıldır bu 5 Çeçen köyünü taciz etmekteydi Rus askerleri. Kız kaçırmak, ırza tecavüzler, adam öldürmeler, vesaire. Mashadov'un telkinleri ve engellemesiyle "Rusya'ya bir koz vermeyelim, yapmayın, etmeyin, eylemeyin" diye mütemediyen telkinleri sonucu Basayev ve diğer Salman Raduyev -o bölgenin komutanları- müdahale etmediler, fakat iş öyle bir hale geldi ki, artık oradaki insanlık faciası öyle bir boyuta geldi ki artık Şamil Basayev, Mashadov'u da dinlemeden Dağıstan'a girdi ve o 5 köyü kurtardı. Olayın altında yatan gerçek neden budur. Bunu tabii Rusya muazzam propaganda gücüyle bir Vahabi hareketi olarak empoze etti, muazzam bir propaganda yaptı.

Sayın Başkan, ben bu noktada Vahabilik konusunu gündeme getirmek istiyorum: Çeçenlerin geleneksel dinî inançları Kadirilik ve Nakşibendiliktir. Yani, sufiliğe dayanır, tasavvuf hakimidir, caridir Kafkasya'da ve Kafkasların bugün bağımsızlık mefkûresine sahip olmalarının tek nedeni de budur. Rusya'nın, komünizmin etkisi altında ezilmemişlerdir; dinî ve millî inançlarını korumuşlardır bu sayede. Vahabilik ise; Çeçenlerin, daha doğrusu tüm Kafkasların sahip olduğu bu değerleri şiddetle reddeder. Vahabilik tasavvufu şiddetle reddeder ve bir Çeçen'i Vahabiye teslim edin, inanınız kesecek kadar fanatik olarak reddeder. Dolayısıyla, biz bunu yaklaşık iki aydır dünya kamuoyuna anlattık. Yani, Vahabilik Çeçenistan'da, Kafkasya'da, Kuzey Kafkasya'da cari olamayacağını, bunların propaganda olduğunu izah ettik. İki aydır, Çeçenistan'a yardım etmek yerine, bu olumsuz propagandaların izlerini silmeye çalışıyoruz. Yani, aslî olarak yapmamız gerekeni bırakıp bununla uğraşıyoruz. Tabii bu arada Moskova'da, bombalama olaylarının gizli servis tarafından yapıldığı ortaya çıktı, yakalandı adamlar. Onun da tamamen yanlış olduğu ortaya çıktı.

Çeçenistan'ı şöyle bir düşününüz; Türkiye Cumhuriyeti Devleti -biz- PKK ile mücadele ederken, terörizmle mücadele ederken ne kadar hassasiyetli davranıyor, teröristlerin yerlerini buluyor ve büyük bir

sıkıntılıdır; bugün biz Diyarbakır'ı, Hakkari'yi bombalayabilir miyiz tepeden, binlerce ton bomba yağdırabilir miyiz? Rusya'nın şu anda takip ettiği strateji şudur: Çeçenlerle karşı karşıya gelip savaşmaktan korkuyorlar. Çünkü, 1994-1996 savaşında bunu gördüler. AKKA Anlaşmasına aykırı, Helsinki Nihai Sene-dindeki kurallara aykırı, dünyanın ortak normlarına, değerlerine aykırı, hukuka aykırı olarak 7 bin fitten bomba yağdırıyor. Hiçbir fark gözetmeksizin, terörist var mı, yok mu bir belde, Grozni'de, neresinde, hangi noktada terörist var, yukarıdan tamamen yerle bir ederek bu beldeyi, yerleşim birimini ondan sonra girmeye çalışıyorlar. Hatta onunla yetinmiyorlar, karadan karaya atılan füzelerle daha da dövüyorlar, onunla da yetinmiyorlar biraz daha yaklaşıp top ateşine tutuyorlar ve bütün bunlardan sonra orada bir canlının yaşamadığı konusunda bir kanaate kapıldıktan sonra da girmeye çalışıyorlar.

Sayın Dışişleri Temsilcisi arkadaşımızın, tabii verdikleri bilgiler Rusya kaynaklı bilgilerdir; doğal olarak tabii orada başka bir kaynak yok. Geçen savaşta Çeçen Press Ajansı vardı, objektif bilgileri bütün dünyaya gönderebiliyordu, fakat şimdi bütün kaynaklar Rus kaynakları. Bamut ve Samaşki ele geçmiş değil, şu anda direniş var, muazzam bir direniş var ve Çeçenler şu anda savaşa da tam girmiş de de-ğiller henüz. Henüz, savunma, "acaba şu AGİT'ten bir şey çıkar mı, halkı şey yapmayalım" diye müm-kün olduğunca barış kapılarını sonuna kadar açık tutmaya çalışıyorlar. Mashadov ile Şamil Baseyev arasında, Afganistan'da Rusların meydana getirdiği o olumsuzluklar asla ve asla yok; hatta Kuran-ı Ke-rimi ortaya koyup yemin etmişlerdir "biz tamamen merkezî otoriteye bağlıyız, aramızda hiçbir şey yok-tur, bundan sonra Çeçenistan'ın bağımsızlaşma sürecinin selametle atlatılması yönünde birlikte hare-ket edeceğiz" şeklinde yemin de etmişlerdir ve hiçbir güç arasında Çeçenistan'da şu ana kadar bir ça-tışma olduğuna ilişkin, işte Dışişlerimiz de burada, hiçbir haber yoktur ve böyle bir şey yoktur; birlik ve bütünlük içerisinde olduklarıdır.

Şimdi, şu gelinen noktada, şu anda 250 bin Çeçen insanı ve bunların çoğu tabii kadın, çocuk ve yaşlı, savaşamayacak insanlar, İnguş'ya Bölgesine; 30 bini Gürcistan'a, 20 bini de bilinmeyen yerlere göç etmiş bulunmaktadır.

Burada Kızılay marifetiyle gönderilecek insanî yardımların, kesinlikle ifade ediyorum, 1994-1996 sa-vaşından edindiğim tecrübelerle göre konuşuyorum, Çeçenlere ulaştırılması asla mümkün değil. Bu gö-türülecek Kızılhaç'a verilecek, Kızılhaç ve Rusya asla ve asla bu insanî yardımı Çeçenlere ulaştırmaz. Nitekim, geçen dönemde de Türk Milletinin o büyük duyarlılığı sayesinde toplanan yardımlar, bunu açık-lamakta bir beis yok, Bakanlar Kurulunun genelgesine rağmen, Bakanlar Kurulu, toplanan yardımların Kızılay marifetiyle iletilmesini öngörmüştü genelgeyle, fakat o günün Türk Dünyasından Sorumlu Dev-let Bakanı çok büyük bir özveriyle sorumluluğu üzerine alarak bu yardımları direkt olarak Rahmetli Du-dayev'in gönderdiği adamlarına teslim etmiştir Bakanlar Kurulu kararına rağmen, ancak bu suretle ula-şabilmiştir. Devletimizin resmî olarak gönderdiği, Osetya'nın Başkentine gönderdiği yardımların ise tü-mümün Ruslara verildiğini biz tespit ettik. Bir tanesi dahi ulaşmamıştır. O itibarla, bir insanlık dramı şu anda yaşanıyor ve tek hedef, şu ana kadar, Rusya'nın sabıkalı bellidir, bu 250-300 bin insanın Çeçen-istan'dan kovulmasını, Çeçensiz bir Çeçenistan yaratılmasını amaçlayan bir soykırım hareketiyle kar-şı karşıya bulunmaktayız. Çok büyük bir trajedi yaşanmaktadır Çeçenistan'da şu anda. Bunun boyutla-rını elbette medyadan alamıyoruz. Çünkü, Rusya kaynaklı haberler olduğu için. İşin gerçek şeyi de, biz, tabii işte zar zor kaçırılan bir film var elimizde ölen birkaç kişinin ölüsünü çekebilmişler ancak, böyle şeyler var, bunları getirebildik, yeni bilgiler de geldi şu anda.

Efendim, Çeçen asıllı bir Türk olarak benim talebim şu: Devletimizin ebedî bekasının da var olma-sının da en önemli etkenlerinden bir tanesi Kuzey Kafkasya'daki güvenlik şerididir. Dünyanın bütün ül-kelerinin altına imza koyduğu uluslararası anlaşmaları hiçe sayan, AKKA'yı hiçe sayan, üçüncü dünya savaşı için hazırlanmış bulunan, bütün silahlarını burada denemek suretiyle dev gücüyle gelen ve batı-dan destek alan bir ülke durdurulmadığı takdirde, bir kuduz köpeği düşününüz, yani bu köpeği durdur-mazsanız ne olur, nereye kadar varır, onun şeyi nereye kadar gider? Rusya'nın geleneksel amaçlarını da biliyoruz, sıcak denizlere inme amacını ve tarihten de sabittir, Şeyh Şamil'in esaretinden ve Kafkas-ya'nın Rus nüfuzuna terkenden itibaren Ruslar Türkiye'ye inmeye başlamışlardır, Erzurum'a kadar gel-

mişlerdir. O halde, bizim ülkemizin bekasının temel şartlarından bir tanesi de, millî siyaset açısından söylüyorum, insanlık boyutu ayrı bir konu, mutlak ve mutlak Çeçenistan'ın ve Kuzey Kafkasya'nın mutlak ve mutlak güvenlik şeridi orada bulunması gereklidir.

Şu safhada söyleyeceklerim bunlardır; teşekkür ediyorum efendim, sağolun.

BAŞKAN – Biz de teşekkür ediyoruz.

Şu anda aramıza Sayın Halûk Kutlu, Kafkas Çeçen Dayanışma Komitesi Başkanı olarak katıldılar.

Lütfen, Birleşik Kafkasya Konseyi Genel Başkanımız Sayın Enver Kaplan'dan da bilgi alabilir miyiz?

ENVER KAPLAN (Birleşik Kafkasya Konseyi Genel Başkanı) – Değerli İnsan Hakları Komisyonunun muhterem Başkanı ve değerli üyeler, çok değerli basın mensupları; ben esasında çok kısa konuşarak, Komisyonumuzun kararlarına mesnet olacak teknik bilgileri yardımcı, Kafkasya'nın dünya jeopolitiği içindeki önemleri bakımından da yine üyemiz Profesör Anıl Çeçen'e bırakarak ben teşekkürle beraber bir iki cümle söylemekle yetineceğim.

Birleşik Kafkas Konseyi, iskeleti itibariyle; 15-16 parlamenter, eski bakan; 10-12 albay ve general; 10-12 üst düzey yargı organı üyesi; 20-22 doktor; 13-14 profesör ve 40-50 işadamı olmak üzere elit bir kadroca teşkilatlandı. Teşkilatlanmanın amacı, Türkiye'nin, üniter yapı içinde, dünya devletleri arasında şahsiyetli gelişmesine katkılarını artırmak. 7 milyonu aşan Kafkas kökenli insanı birinci sınıf vatandaş düşünerek 60 milyon büyük Türkiye'nin birlik, dirlik içinde, yine bahsettiğim dünya devletleri arasında yerini muhafaza ederek ileri gitmesinde ufak tefek engeller çıkarsa bunları tasfiye etmek, bu gidişte dayanışma içinde olmak amacıyla kurulmuş bir konsey derneğidir. Bu saydıklarımın iki, üç misli de 700 üyemiz var, bunun 400'ü potansiyel üyedir, faal kimseler, derneklere kaydı mümkün olmuyor, fakat bunlarla dayanışma içinde bulunuyoruz.

Konsey durumu şöyle görüyor: Biz 7 milyonun temsilcisi değil 60 milyonun parçasıyız, esasıyız. Çünkü, burada bir gerçek var. Hakkari'sinden, Edirne'sine kadar Türkiye'deki 80 küsür vilayette bir avuç buğdayı bu sahaya serpersen nasıl olacaksa 8 milyon Türkiye'ye serpilmiş vaziyette. Kafkas kökenli insanlar, Türkiye'nin cüzünde bir üzüntü varsa hissedardır, bir sevinç varsa hissedardır. Bu anlayışta konsey ve bir şey daha düşünmektedir: Konsey, Türk Devletinin yapısıyla ahenk içinde çalışmayı azimli olarak takip etmektedir. Bunu bu şekilde devam ettirmekle de kalmıyor, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, devletler arasındaki prestijini de daima birinci planda tutarak gitmesini istemektedir. Bu şekildeki bir konseyin görüşünü şöyle ifade edeyim: Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ve Türk Milletinin, bunu ağırlık derecesine göre söylüyorum, hükümetlerimizin Bosna-Hersek'e, Azerbaycan'a ve benzeri Türki devletlerine gösterdiği alakaya, yakın Kafkaslara gösterdiği ilgiden dolayı saydığım büyük kuruluşlara Konsey adına şükran ifade ediyorum. İş bununla kalmıyor. Konsey, bu gidişi takip ederken Türkiye'deki en ufak menfi unsurları kendisine zarar verecek gibi kabul ederek Türkiye'deki zararları karşılamaya çalışmaktadır. Bunu bu şekilde ifade ettikten sonra Rusya hakkında tek cümle söyleyeceğim. Rusya, bugünkü Rusya, 400 sene önceki Rus Prensiğinden tutunuz da bugünkü Rusya'ya kadar; "bize Kafkaslı değil, Kafkasya lazım" diyorlar. Bir cümleyle, Sayın Güney'in gösterdiği gibi, Kafkas sıra dağları Türk ve İslam dünyasının ortasında bir majino hattı gibi bulunuyor ve bu hattın insanları da teker teker yöneticileri Rus güdümlüsüne tabi olmakla beraber insanları, Türk ve İslam insanının ailesi gibi düşünüyor ve buradaki laik Türkiye Cumhuriyetinin takip ettiği yolu bütün Kafkasya benimseyebilmek için her türlü fedakârlığı yapmayı göze alıyor.

Konseyi şöyle bağlayacağım: Biz, Türkiye'deki bu elit kadroyla güzel bir lobi oluşturarak Türkiye'nin iyiye gidişini bütün gücümüzle desteklemek, doğabilecek ufak, kenimize ait ve bunun dışındaki menfi unsurları yok etmede gayret gösterme gibi bir yol içindeyiz.

Neticeten tekrar ediyorum: Devletimizin başına, bilhassa "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" diyen Atatürk'ün sözüyle Büyük Millet Meclisimizin Çeçenistan'ın yakın geçmişteki karşılaştığı şeye karşı gösterdiği şahsiyete ve bugün de bu yola girmek için burada bir araya gelen Komisyonumuza ve bunların yapacağını takip etmek üzere kamuoyumuzu aydınlatmak isteyen medya mensuplarına, basın

mensuplarına şükran ifade ediyorum, kendilerine, objektif olarak iyi taraflarımızı, isteklerimizi iletinler ki kuvvetli olalım, bu kuvvet dünya sulhu bakımından, Türkiye'nin şahsiyeti olması bakımından kullanalım.

Ben işi uzatmadan teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Biz de çok teşekkür ediyoruz.

Sayın Kaplan aynı zamanda eski milletvekillerimizden.

Genel Sekreter olarak buyurun Sayın Sönmez Can.

SÖNMEZ CAN (Birleşik Kafkasya Konseyi Genel Sekreteri) – Efendim, ben önce Sayın Başkanı ve Komisyon üyelerini saygıyla selamlıyorum.

Çok isterdim, Dışişleri Temsilcisinin, sakın sakın, alçak sesle, rahat rahat anlattığı şekilde sesimi yükseltmeden, hislerimi ortaya koymadan anlatabilmeyi, ama maalesef biraz yüksek sesle söyleyeceğim, kusura bakmayın.

Öncelikle, bize burada bu yüksek huzurda konuşma fırsatı tanıdığınız için teşekkür ediyorum. Kısa ve tamamen doğruları aksettirmeye çalışacağım. Rusya'nın tarihî geçmişini, Türk ve Müslüman toplumlarla olan ilişkilerini, hepimizin çok iyi bildiği gerçeğinden hareketle maruzatta bulunacağım.

19 uncu asır Kafkas bağımsızlık savaşlarıyla geçti ve 1864'de Rus soykırımıyla birlikte Kafkasya'dan büyük sürgün başlatıldı. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve komünist devrimi takip eden 1918-1921 arası Kafkasya'da kurulan cumhuriyeti Kızılordu tankları ezdi ve birçok insan yine yurtlarından oldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında eli silah tutan bütün genç kuşaklar büyük Rusya'yı korumak ve savunmak için cephelere gönderildi. Alman ordularının Kafkasya'ya kadar yürümesi Rus olmayanların günahı sayıldı. Kırım Tatarları, Çeçen, İnguşlar, Karaçay, Balkarlar, Ahıska Türkleri topyekûn yurtlarından sürüldü. Bu defa Sibiry'a'ya, diğer bölgelerde oturanlar da elekten geçirildi ve ağır fatura ödediler. Rus yöneticileri yaptıkları vahşeti bütün dünyadan gizlemeye çalıştılar. Durum ortaya çıkınca da "biz hainleri cezalandırdık" dediler. Kimdi bu hainler?.. Çocuklar mı, hamile kadınlar mı, yürümekten aciz yaşlı ve hastalar mı, Rus ordusuyla birlikte Almanlara karşı savaşmış, fakat sakat kalmış kahramanlar mı? İşte, bu hainler(!) hiçbir ayırım yapılmadan Sibiry'nın buz tutmuş tundralarına sürüldüler. 1994-1996'da 2 yıllık kanlı savaş sırasında da aynı soykırım ve sürgün için Çeçenistan'a giren Rus birlikleri bu defa ağır bir mağlubiyetle karşılaştılar; tabii Çeçenistan'ı terkettiler. İşte, bu Rusya'nın gururunu incitti. Sırf o zaman kazanmak için, gururunu hiçe sayarak sinsice bir planla Çeçenistan'la ikili anlaşmalar yaptı. İşin uluslararası hukuk yönü beni aşıyor, ancak bu anlaşmaları hiçe sayarak kendisini güçlü zannettiği 1 Ekim 1999 tarihinden itibaren, yani 1999 yılının sonbaharında -çünkü, bunu planlamıştı- sözde bahanelerle tekrar kırılan gururunu tamir etmek ve 1996 mağlubiyetini unutturmak maksadıyla Çeçenistan'a saldırdı. Bugüne kadar güçlü bir propaganda uygulayarak tüm dünyada yanlış bir Çeçen imajı yaratmaya çalıştı. Çeçenistan'da İslam fundamentalizmi olduğunu, yasadışılığın kol gezdiğini, mafya, terör, kaçakçılık, sürgün gibi olayların Çeçenler tarafından yapıldığını; Çeçen Devletinin terörist olduğunu; cüretini daha da artırarak, Çeçen toplumuna karşı küstahça suçlamalara ve ifadelere başvurdu. Ne yazık ki, Moskova kaynaklı bu haberlere Türkiye'deki basın da itibar eder oldu. Bunda komünist propaganda taktiklerinin başarılı olduğunu itiraf etmeliyim, fakat Rusya bunu hep yaptı, bugün de yapıyor. Neden?.. Çünkü, Rusya eski güçlü olduğu dönemlerde tesis ettiği nüfuz bölgelerini insanlık dışı yöntemlerle yeniden ele geçirme, Rus şövenizmini canlandırıp güneye doğru genişletme stratejilerini uygulamaya müsait zemini hazırlama gayreti içindedir. Jeopolitik açıdan Basra Körfezi istikametlerini kontrolde önemli bir bölge olan Kafkaslarda bugün yeniden nüfuz bölgeleri tesis için askerî, politik, ekonomik ve insanlık dışı yöntemleri kullanarak müdahalede bulunurken, ne yakın komşu Türkiye'den ve ne de insan hakları savunucusu ABD ve Avrupa Birliğinden tepki görmemesi Rusya'nın cesaretini artırmaktadır. Lütfen, Rusya'nın bu cesaretinin kırılması için aktif bir çaba içerisinde olalım.

Politikanın devamı olan savaş, arzu edilmemesine rağmen, toplumların, devletlerin bir yaşam gerçeğidir. Buna mecbur olduğu durumlar da olur, ama Rusya'nın yaptığı ne politika ve ne de olun de-

vamı olan savaştır. Rusya insanlık suçu işliyor. Rusya soykırım yapıyor. Rusya, çocuklara, annelere, yaşlı-geç yaşlı ayırımı yapmaksızın sivil halka saldırıyor. Bir toplumu 50 yılı aşmayan aralıklarla sürgüne tabi tutuyor. Rusya devletler hukukunu hiçe sayıyor. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilmiş ve devletler hukuku suçu sayılan jenosit suçunu işliyor. Millî, etnik, ırkî veya dinî bir grubu kısmen veya tamamen yok etmek maksadıyla işlenen fiiller jenosit sayılmaktadır. Buna göre, bir grup üyelerinin öldürülmesi, grup üyelerinin bedenî veya aklî melekelerine ciddi şekilde zarar verilmesi, grup içinde kadınların doğurmasını sekteye uğratabilecek tedbirlerin alınması, bir grubun çocuklarını diğer bir gruba vermek suretiyle gruptan koparılması, grubun üyelerinin bedenî varlığını kısmen veya tamamen yok edilmesine neden olacak hayat şartlarına tabi tutulması jenosit suçudur. Ayrıca, insanlığın ortak malı kültür varlıklarını da yok ediyor. Dinî, laik mimarî, tarihî anıtlar, sanat anıtları, arkeolojik değerlerdeki yerler, müzeler, büyük kitaplıklar, arşivler tamamen yok edilmiştir. Kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili kurallar da hiçe sayılmaktadır. Grozni Şehrinin bugünkü durumunu, kültür varlıklarının ne hale geldiğini, Rusların, insanlığın ortak mallarına nasıl saldırdığını görün ve Yeltsin'i yargılamak için insafı olun. Türkiye'deki 7 milyon Kafkas kökenli yurttaşımızla birlikte 65 milyon insanın bizlerden beklediği, Rusya'nın bu umursamazlığının önünün kesilmesi için, insan hakları savunucusu ABD ve Avrupa Birliğine bunları hatırlatıp kendilerine destek verilmesidir.

Kuzey Doğu Kafkas halklarından nice destanlara imza atarak onurlu bir tarih yaratan Çeçen halkı yeryüzünde ölümü köleliğe tercih eden nadir sayıdaki uluslardan biridir.

Bu bağlamda, özgürlük savaşını büyük bedellerle kazanan uluslardan biri olan Türk toplumu, "ulusal ve uluslararası hukukta her devletin halkıyla birlikte kendi kuruluş felsefesini, varlığını koruma hakkı ve sorumluluğu vardır" ilkesi çerçevesinde ve anlaşmalarla kazandığı bağımsızlığını ve özgürlüğünü sürdürmesinde Çeçen halkına desteğini sürdürerek, bir ulusun özgürlüğünü istismara yönelik faaliyetleri karşısında büyük bir duyarlılık göstermelidir. İnsan Hakları Komisyonuna bu yakışır diye düşünürüz. Savaşın bir an önce durdurulması ve işlenen insanlık suçunun önünün kesilmesidir.

Saygılarımla.

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz.

İsterseniz, Sayın Haluk Kutlu, Kafkas-Çeçen Dayanışma Komitesi Başkanımız, sizden de dinleyebilir miyiz.

HALUK KUTLU (Kafkas-Çeçen Dayanışma Komitesi Başkanı) – Sayın Başkan, çok değerli heyet ve misafirler, sayın basın mensupları; kapsamlı olarak sayın Niyazi Bey, Enver Bey ve Sayın Sönmez Can anlattılar; yani, ben, bir daha bunların tekrar bir detayını anlatmak istemiyorum. Yalnız, benim getirdiğim dosyalarda, İnsan Hakları Komisyonunu ilgilendiren, yani, şu anda, Çeçenistan'da, Dağıstan'da yapılan katliamlara karşı çıkmak için gerekli olan belgeler var. Nedir bu belgeler; işte bakın, en üstte duran belge, Sayın Boris Yeltsin ile Sayın Aslan Mashadov'un beraber imzalamış oldukları bir anlaşma var; yani, İçkerya (Çeçenya) Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, imza; Boris Yeltsin, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, imza diye karşılıklı imzaladıkları; yani, asırlardan beri devam eden karşı karşıya bulunmanın sona erdirilmesi, sağlam, hakta eşit, her iki tarafın faydasına olan ilişkilerin kurulması üzerine diye maddeler başlıyor altta ve iki cumhurbaşkanının, karşılıklı, bir masa etrafında imzaladıkları belge. Bunları, ben, hem Başkanımıza hem Metin Beye verdim. Ayrıca, bir kaset de var, bu katliam görüntülerini içeren. Demin bakmış olduğunuz fotoğraflar da yine oradan gelmiş orijinal fotoğraflar, biz çoğalttık bunları.

Demin Sayın Sönmez Can'ın bahsettiği şekilde, Çeçenistan'da mafya, haydutlar yok değil, var; yani, bu, inkar edilecek bir şey değil, savaş sonrasında oluşmuş birtakım küçük marjinal gruplar da var. Bunu tamamen yok diye inkâr etmek de mümkün değil; ancak, bu, bir devlet politikası değil; yani, nasıl ki Sayın Cumhurbaşkanımız "Türkiye'de işkence var; ama, devlet politikası değildir, işkence bir suçtur" diyor. Çeçenistan'da da devlet politikası değildir ve mafya, haydutluk suçtur, insan kaçırma suçtur, her türlü kamu güvenliğine aykırı davranışlar Çeçenistan'da da suçtur ve Çeçen Devleti de, hiçbir zaman terörizmi tasvip etmemektedir ve terörizme de karşıdır.

Bunları belirttikten sonra, belgeler önümüzde efendim, yani, burada bir vahşet var, burada kadınlar, çocuklar öldürülmekte. Orijinaleri de var bunların içerisinde, hem Rusça, artı İngilizce olanları da var, Türkçeye çevrilmişlerdi yeminli tercümanlar tarafından, bu belgeyi heyetinize sunuyorum ve Yüce Meclise yakışır bir şekilde, Yüce Komisyonunuzun da çok yüce kararlar alacağını ümit ediyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum efendim.

BAŞKAN – Çok teşekkür ederiz. Bütün bu verilen belgelerin tümünün fotokopilerini yapıp, üyelerimize hepsini dağıtacağız. Onun dışında, komisyonumuzdaki bu video bant kaydını saklayacağız ve burada izleme olanağımız olacak.

Buyurun Sayın Bekâröğlü.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Efendim, şimdi, bombalanmakta olan yerler, bilgi için gelen Dışişleri Bakanlığı temsilcisi ve dernek yöneticisi arkadaşlarımız, gerçekten, bize bilgi verdiler, teşekkür ediyoruz; ama, bana göre, burada konuşulanlar -bizim her toplantımızda öyle oluyor maalesef- İnsan Hakları Komisyonunun ilgi alanının dışına çıkıyor; ama, burada, elbette, Çeçenistan'da ortaya çıkan insan hakları ihlallerinin sebeplerini konuşmak gerekiyor. O çerçevede söyledikleri bizim için son derece faydalı olur, dosyalardan da istifade edeceğiz, kendilerine teşekkür ediyoruz.

Ben, İnsan Hakları Komisyonu olarak üç tane somut karar alıp, bu yolda gitmemizi istiyorum. Bunlardan bir tanesi, bizim Komisyonumuz, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonudur, Dışişleri Bakanlığının ve devletin ayrı bir politikası olabilir, resmî politikası, bizi çok fazla bağlamaz, bizim anayasamız İnsan Hakları Evrensel Beyannamesidir İnsan Hakları Komisyonu olarak ve bu çerçevede, yayınlanmış olan tüm uluslararası belgelerdir bizim anayasamız, bizi o bağlar. Bu nedenle, biz, Komisyon olarak, Çeçenistan'da olup bitenleri, insan hakları ihlallerini kınayan bir bildiri kaleme alıp yayınlatalım, teklif olarak söylüyorum.

İkincisi, belki şu anda Çeçenistan'da savaşın olduğu bölgelere gitmek mümkün değil; ama, Gürcistan'a, İnguş ve o çevrede, göçmenler, yani, Çeçenistan'dan gelen insanların durumunu yerinde inceleyelim.

Şimdi, değerli arkadaşlarım, insan hakları ihlallerinde, direkt olarak yapılan müdahale, işte Koso-va'da ve Bosna'da olduğu gibi, müdahaleden çok, önceden yapılan propaganda çalışmaları, duyurma çalışmalarının etkisi olmuştur, caydırıcı oluyor. Eğer biz İnsan Hakları Komisyonu olarak -ki, biz, bunu yapabiliriz en çok- bu konunun Türkiye ve dünyaya duyurulmasını sağlarsak, örneğin, bizim bir Komisyonumuz gider de, Gürcistan'da İnguşlerde dolaşır, oradaki dramı yerinde tespit edip, Türkiye de bunu bir rapor şeklinde açıklar, dünya basını da bunu duyurursa, caydırma açısından; yani, insan hakları ihlallerinin önlenmesinde kullanılan en önemli mekanizmayı işletmiş oluruz, dünya kamuyona, şu şeyler gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonunun çalışması diye sunarız.

Üçüncü bir şey, bu, tabii sadece bizim yapacağımız bir şey değil; ama, girişimde de bulunabiliriz, insanî yardım açısından neler yapılabilir, bunu derneklerle ilişkilere geçip; çünkü, ben, çok yakın biliyorum, Gürcistan'ı biliyorum, İnguş'u biliyorum, oralarda, insanların, o gelen nüfusu beslemesi falan mümkün değil, açtır şimdi insanlar. Evet, Türkiye'de problem var, kabul ediyorum, şu anda deprem var, onu da kabul ediyorum; ama, bu millet, depremi de kaldırır, oradaki 200 bin mültecinin aç kalmamasını, soğukta kalmamasını da sağlar. Bu millet bunu yapabilir, yeter ki, biz birtakım korkuları atalım. Birtakım korkular, halen, bu konuşmaların içinde satır aralarında gizlenmiş korkular görüyorum. İşte, biz Türkiye'de toplanmışız da, işte, mücadeleden sonra Çeçenistan'da ... Bırakın onları, o şeylere, yaklaşımlara gerek yok, orada insanlar zaten nasıl yaşayacaklarına karar verecekler. Biz korkularımızı atalım. İşte Vahhabiymiş, çok güzel izah etti. Çeçenlerin dünyaya bakışıyla Vahhabilerin dünyaya bakışı bambaşka şeyler. Bu propagandaları izale edecek şekilde, biz, İnsan Hakları Komisyonu olarak bir güzel hava oluşturalım ve insanî yardımın organizasyonu için koordinasyon yapalım, girişimlerde bulunalım, oraya insanî yardım gitsin. Kış geldi, şimdi orada insanlar gerçekten aç; yani, açlık neyse, aynen yaşanıyor orada.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Sayın Bekâroğlu, teşekkür ediyoruz.

Ben, Dışişleri Bakanlığı olarak Sayın Uman'a sormak istiyorum -zaten toplantının sonunda, şu anda da Anıl Çeçen Hoca'yı da bekliyoruz, arabada, gelmek üzere olduğu söylendi, o nedenle de- geçen dönemdeki komisyon üyesi arkadaşlarımızla birlikte, Kosova'daki o korkunç görüntüleri her gördüğümüzde, Dışişleri Bakanlığının da girişimini isteyerek, Sayın Bekâroğlu'nun bu sefer de söylediği gibi, yerinde görmek istedik; çünkü, objektif değerlendirme yapmak, sadece resmî makamlardan bilgi almak veya derneklerden bilgi almak her zaman yeterli olamıyor, yerinde, araştırmacı bir zihniyetle bunu görebilir miyiz diye defalarca istedik; fakat, o zaman, önce güvenlik konusunda -bizimle ilgili olarak- izin verilmedi, daha sonra da girilemediği söylenildi ve birkaç defa isteğimize rağmen bu gerçekleşmedi.

Aynı sonuç burada da söz konusu; çünkü, biz, sizlerden, özellikle gelen, bize büyük katkıları olan değerli uzmanlardan sonra, Komisyon olarak da kendi siyasal anlamdaki değerlendirmemizi yapıp deklarasyonumuzu ona göre ve aynı zamanda bu gitme işlemimizi yine dile getireceğiz; ama, bu tür yaklaşımlar, öbür dünya ülkelerinden gelenlerle nasıl oluyor? İzin verme konusunda Dışişlerinin izne bakış açısı veya riske ne kadar sebep olunur veya üyeler ne kadar korunur şeklindeki yaklaşımı neye göre oluyor? Halbuki, bizim gidemediğimiz zaman da, mesela Kosova'ya gidenler oldu, çok ısrar etmemize rağmen, Kosova'ya yine girilmedi ve o konuda, biz, gözümüzle belli şeyleri göremedik. Bu konuda da hakikaten istiyoruz, gerçekten, yerinde görelim. Sonra, üye arkadaşlarımızın da, o konudaki çok büyük desteklerinin dışında bilgileri de var, yerinde inceleme yapılabilecek kadar bilgi sahibi olunabilir. Ne diyorsunuz efendim?

REŞİT UMAN (Dışişleri Bakanlığı, Genel Müdür Yardımcısı) – Şimdi, efendim, birincisi, biz sadece destekleriz bunu, böyle bir teşebbüs. Yerinde, mahallen durumu tespit etmek, ihtiyaçları görmek, acıları görmek önemli bir unsur. Yalnız, bugüne kadarki tecrübemiz, daha buraya herhangi bir parlamenter grup gitmedi; yani, Rus Federal makamlarının ona izin konusunda nasıl yaklaşacağı tamamiyle kehanetten ibaret. Yalnız, şurası muhakkak ki, biz, elimizden geleni yaparız.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Ama efendim, uluslararası anlaşmalar filan bu konuda bir imkân tanımıyor mu?

REŞİT UMAN (Devamla) – Tabii, biliyorsunuz, AGİT misyonunu dahi çok büyük zorlukla aldı. Şimdi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri burada, en son AGİT dönem başkanı, Norveç'in misyon şefi oraya gitti. Ona söz vermelerine rağmen, Rus kontrolü altındaki Çeçenistan topraklarına sokmadılar; yani, tabii, Çeçenistan toprakları riskli, güvenlik riski de var; yani, onu kabul etmek lazım; fakat, civar bölgeler, İnguşetya, ki, 200 binin üzerinde mülteci var, keza, Kuzey Osetya'da, 10 000 civarında- Burada, tabii, hakikî bir perişanlık yaşanıyor; yani, izin vermemeleri, tabii, yanlış bir tutum olur. Biz, elimizden geleni yaparız. Tabii, sonucu konusunda bir şey söylemem mümkün değil, deneyeceğiz, elbette, bütün gücümüzü kullanırız.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Girişimde bulunup izin almamayı dünyaya duyurmak...

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Sabah Rus Başkanı Yeltsin'in konuşmasını dinledim, çok sert bir konuşma yaptı ve Çeçenistan'ın iç mesele olduğunu, hatta bu konuda diğer ülkelerin, devletlerin, Rusya'yı eleştirme haklarının bile olmadığını dile getirdi ve muhtemelen, Çeçen kelimesinin bulunması halinde bile, bu İstanbul Senedinin AGİT Senedini imzalanmayacağına ve bu akşamdan itibaren Rus Heyetinin imzalamadan Türkiye'yi terk edeceğine dair yorumlar da yapıldı ve burada ayrıca bir not geliyor, Clinton'ın Çeçenistan olayını gündeme getirmesi üzerine Yeltsin toplantıyı terk etti diye.

Şimdi, dolayısıyla, bu konuda, şu aşamada, yani, Türkiye'den gelen bir parlamenter heyete "buyurun gelin, burada gerekli incelemeleri yapın" diyeceklerini zannetmiyorum. Diğer ülkelerden de, zannediyorum bazı bu konuda girişimler oldu. Buna, bugüne kadar imkân tanınmadı.

Ben, bunları aktardıktan sonra, özellikle bize bilgiler sunan arkadaşlarıma teşekkür ediyorum, derneklere, Başkana, Sayın Savcıya, Sayın Komutanımıza teşekkür ediyorum, Sayın Dışişleri temsilcimize teşekkür ediyorum.

Yalnız, bir konuyu bu vesileyle, izin verirseniz dile getirmek istiyorum. Bakanlıkların bu komisyonu biraz ciddiye almaları gerekir diye düşünüyorum. Şimdi, Kafkasya'daki şeyin tarihçesini burada dile getirmedim, Sayın Savcımız bunu çok iyi dile getirdiler. Gerçekten, tasavvufî hareketlerin temeli Kafkasya olmuştur, Türkî cumhuriyetler olmuştur ve buradaki hareketlerin, Vahhabîlik gibi bir harekete de ihtiyacı yoktur; yani, Kafkas toplumlarının Vahhabîlik hareketine ihtiyacı yoktur, Sayın Başsavcı da bu konuyu dile getirdiler. Ben sadece şunu söylemek istiyorum; bir değerlendirme yapılırken, bir yerdeki gelişmeler izlenirken, doğru fotoğraf çekilmelidir, hatta doğru videosu çekilmelidir; yani, sadece fotoğraf da yetmiyor, tarihî gelişimler içerisindeki tarihî bağlantıları kurularak olaylar değerlendirilmelidir. Dışişleri Bakanlığımız, bir Çeçenistan olayını, bir Kafkas olayını dile getirirken, buranın tarihî boyutunu, tarihî perspektif açısından da değerlendirme yapmak mecburiyetindedir.

Şimdi, bu konuda ben bir yetersizlik görüyorum, başışlasınlar beni. Bendeniz uzun zaman yayıncılık yaptım ve burada birtakım dosyalar dizisi hazırladım, mesela Irak dosyasını, Suriye dosyasını hazırladık. Bunların bir tanesi şeyde satılmadı. Cezayir dosyasını da yaptık, iki tane büyük Cezayir hareketini yönlendiren iki büyük insanın, ki, birisi Ahmet Bin Bella'nın şeyidir, birisi de geçen yüzyıldaki, bu Şazeliye Tarihî lideri Şeyh Abdülkadir'in hareketidir, Fransızlara karşı... Bunlar anlık değerlendirilmemiştir.

Şimdi, burada, demek istediğim nokta şudur: Bir... olayının konumu; yani, devletlerarası hukuktaki yeri çok sağlıklı bir şekilde belirtilmelidir. İkincisi, sadece fotoğraflar doğru tespit edilmelidir, tarihî bağlantıları çok iyi korunmalıdır, iyi değerlendirme yapabilmek için.

Bakıyoruz şimdi şurada, aynen, Rusya'nın propagandası, bir tespit olarak, bir fotoğraf olarak bize sunulmuştur. Başışlasın, elbette, Dışişlerinin ayrı bir politikası olabilir; ama bu bizi bağlamaz. Bakın, söz konusu muhalefetin güçlendirilmesinde önemli faktörler, din geniş bir biçimde kullanılmış ve özellikle Rusya coğrafyasında kendini göstermeye başlayan Suudî kökenli Vahhabîlik zemin kazanmaya başlamıştır. Bu, Rusya'nın öteden beri propagandasıdır ve Kafkaslarla ilgilenen, Kafkaslarla ilgili en ufak bir tarihî bilgiye sahip olan insanlar bile, Kafkasya'daki hareketin veya Kafkasya'da Vahhabîliğin, Türkiye'de belki tutar ama, Kafkasya'da tutmasının mümkün olmadığını bilir.

Şimdi, bu tespitleri, Dışişlerimizin, yani, Rusya'nın çektiği fotoğrafı bizlere göndermesine gerek yok, biz bu fotoğrafı zaten biliyoruz, basından biliyoruz, dünya basınından biliyoruz, bize doğru fotoğraflar göndermesi gerekir diye düşünüyorum. Onun için, Dışişleri Bakanlığımızın, bu noktada, Komisyonu, Meclisi biraz daha önemsemesini ve doğru fotoğrafları, videoları çekerek buraya göndermesini özellikle rica ediyorum. Geçen dönemde de bazı şeyler oldu.

Şimdi, zannediyorum, şu aşamada, işte Sayın Başbakanın Rusya'ya gitmesi, birtakım Mavi Hat Projelerinin gündeme gelmesi dolayısıyla, Rusya'yla çok ılımlı bir politika güdülebilir, hükümetimizin politikası olabilir, devletimizin de bir politikası olabilir, bunu ayrı tutmamız lazım; ama, buraya gelen bilgi, Bekâroğlu'nun da dediği gibi, sadece insan hakları açısından derlenip toparlanan bir bilgi olmalıdır. Buna özen gösterilmesini özellikle rica ediyorum sizin delaletinizle.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Zengin.

Biz, zaten, komisyon çalışmamız olarak ne hükümetin bir parçasıyız ne de başka türlü bir organizasyon. Kendimizi en güçlü bir NGO olarak değerlendirip, her taraftan bilgi alabilen, aynı zamanda da, ulusal egemenliğin de bize verdiği yetkiyle, bu egemenliği taşıma yetkisiyle çalışma yapmak isteyen bir komisyonuz. Bunu ortaya koymamız lazım. Kendi aramızda tekrar tartışabiliriz, çok taraflı yerlerden, çok farklı yerlerden bilgileri bir arada alıp, bunları derleyip doğruyu bulabilmek bizim komisyonumuzun kendi görevidir, Dışişlerinden de gelebilir bilgi, öteki taraftan da gelebilir; ama, önemli olan tartışarak, nedenleri veya kimler neden dolayı sıkıntıya giriyor, bunları da araştırmak bence doğru yanımızdır diye düşünüyorum.

Aramızda Sayın Anıl Çeçen Hocamız var. Yalnız, birçok konuşmalar yapıldı, yazılarınızı da aldık, onları da dağıttık arkadaşlarımıza; ama, bir iki dakika sizi dinlendirelim, önce sayın üyelerimizden Sayın Metin Ergun Bey söz istemişlerdi, arkadan da sizden bir toparlama isteyelim.

Yalnız bu arada, biraz önce kendi aramızda, acaba Çeçenistan'a gidip yerinde olayları komisyon olarak incelersek, objektif, başka türlü bir değerlendirme veya gözümüzle gördüğümüz olayları dünyaya yayımlamada daha etkin olabilir miyiz gibi bir değerlendirme oldu. İzin verilmeyeceği konusunda endişeler tabii ki var; ama, sizin de, sonunda bu konuya değinmenizin faydası olacağını düşünüyorum.

Buyurun Sayın Ergun.

METİN ERGUN (Muğla) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben temel değerlendirmeme girmeden, Sayın Bekaroğlu'nun tekliflerini kabul ettiğimi belirtiyorum.

Üçüncü teklifte böyle bir hadiseyle karşılaşacağımızı tahmin ettiğim için, ben, Alman Parlamentosunun İnsan Hakları Komisyonuna beraber gitme teklifini götürdüm; çünkü, Rusların Türkiye'ye tek başına izin vermeyeceğini tahmin ettim. Böyle bir açılım yakalayabilirsek, diğer ülkelerin insan hakları komisyonlarıyla birlikte hareket edersek, belki bir izin koparabiliriz. Gürcistan'a gitmekte sıkıntı yok, o ayrı, Gürcistan değil, bizim hedefimiz İnguşetya ve daha ötesi, öyle düşünelim. Ancak böyle bir şey olabilir.

Şimdi, gerçekten bir insanlık dramı yaşanıyor, insan haklarını falan filan geçti bu hadise, bir genosit söz konusu, ciddî manada genosit söz konusu; fakat, bizim Komisyonumuz, her ne kadar İnsan hakları komisyonu da olsa, biz, neticede Parlatentonun üyesiyiz ve Türk devletinin politikasını belirleyen insanlardan, fertlerden birileriyiz. Dolayısıyla, bunun genel politikayla da alakalı olduğunu düşünüyorum ben.

Bu hadisenin temelinde ne vardır; her şeyden önce, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin veya Türkiye'de düşünen insanların şunu kabul etmesi gerekir; Sovyetler Birliği dağılmadı, Sovyetler Birliği yıkılmadı, Sovyetler Birliği dağıtıldı, şuurulu olarak dağıtıldı, Sovyetler Birliği yeniden yapılanmak üzere, Rus İmparatorluğu yeniden yapılanmak üzere strateji değiştirdi, üçüncü basamağa geldiler.

Birinci basamak, biliyorsunuz, Çarlık Rusyasıydı. Çarlık Rusyasına karşı ciddî bir tepki doğmuştu, işte Kafkasya'da Müridizm hareketi, yine Türkistan coğrafyasında benzer, özellikle Nakşilerin -o tarafta Kadirîler pek fazla yoktur- Nakşilerin yürüttüğü büyük bir hareket vardı, Rus Çarlığına karşı bir tepki hareketi vardı. Bu tepki hareketini yok etmek için ve Rus İmparatorluğunu devam ettirebilmek için sosyalizm bulunmaz bir nimet oldu ve sosyalizmle birlikte tekrar Rus İmparatorluğu devam ettirildi.

Şimdi, 20 nci Yüzyılın sonlarına doğru yaklaşılırken, tekrar sıkıntıya girdi. Üstelik dünyayla rekabet edemez oldu; çünkü, neokolonizm denilen anlayış doğdu, artık o eski, elinde süngü, insanları zorla sömürme anlayışı bitmişti. Bunun için, Sovyetler Birliğinin dağıtılması ve Rus İmparatorluğunun üçüncü safhasına geçmesi gerektiği kanaati uyandırıldı ve bunun adı da ekonomik imparatorluktur. Bu ekonomik imparatorluğun ordusu, özellikle enerji kaynaklarıdır; yani, Kızılordu'nun yerine enerji kaynakları vardır ve Kızılordu'nun şu andaki komutanı da Mavi Akımdır. Hadisenin bana göre özünde yatan şeylerden biri budur; yani, üçüncü safha, neokolonizm, ekonomik imparatorluk meselesi ve bu ekonomik imparatorluğu elden kaçırmak istemiyor, üçüncü safhayı elden kaçırmak istemiyor.

Yalnız, şunu söyleyeyim; Ben, Sovyetler Birliğini iyi bildiğimi iddia etmiyorum; ama, bilen insanlardan biriyim, Sovyetler Birliği dağılmadan, Sibiryada dahil, Kafkasya dahil, Grozni'si, Kabartay-Balkarya'nın Başkenti Nalçik'i, bütün coğrafyayı çok iyi dolaştım Tomsk'a kadar, Ekatiranaburg'a kadar, Tyumen'e kadar dolaştım ve yapılan çalışmaları gördüm, Vahhabîlik hareketi vardır. Vahhabîlik hareketinin temeli, 1986 yılında Tacikistan'da atıldı, hem de Nakşiler içerisinde atıldı, çok enteresadır, Ali Turani diye bir adama, Nakşi olduğunu iddia eden bir adama bu görev verildi, 1986 yılında bu görev verildi, Tacikistan'da. Önce bu Özbekistan'da yaygınlaştırıldı, daha sonra Dağıstan'da yaygınlaştırıldı ve belli merkezler kanalıyla Kafkasya'nın diğer bölgelerine yayıldı, ama, potansiyel az. Kafkasya'da potansiyel az, Özbekistan'da çok daha yoğun, onu söyleyeyim. Haa, burada etnik şey de olabilir, Özbekistan coğrafyasındaki Araplardan, Dağıstan coğrafyasındaki Araplardan temel bulmuş olabilir, Arap kökenlilerden temel bulmuş olabilir, öyle işaretler de var nitekim; ama, bu oyuna düşüldü.

Şimdi, Sovyetler Birliği dağıtılırken, her bölgeye problem bıraktılar, piyon olarak kullanılacak problemler bırakıldı. Rus İmparatorluğu üçüncü safhasında gerçekleştirilirken, sıkıntıya düşülünce, bu piyonlardan biri öne sürüldü. Mesela, Ermenistan-Azerbaycan-Karabağ sorunu, mesela Fergana olayları, mesela Oş olayları, daha ilerisi var, mesela Kazaklarla Özbekler çatışma noktasına gelmişti, 1 milyon Kazak yüzünden çatışma noktasına gelmişti. Başkurdistan, Tataristan olayları, Başkurdistan'daki Tatarlar ile Başkurtlar çatışma noktasına gelmişti, sıkıştıkça öne sürdüler; ama, Kafkasya'nın önemi başka, tabii Ruslar açısından. O arkadaşlarımızın belirttiği stratejik önemi tamamen doğru, Ruslar da bunu buradan kaybetmek istemiyor.

ikincisi, enerji boru hatları meselesiyle alakalı ve coğrafyanın halledilmesi lazım Ruslara açısından ve şu anda da onu yapıyor. Ben, o, korkudan dolayı savaşa girme meselesine falan pek katılmıyorum, gerçi komutanımızın yanında bunu da söylemek pek uygun düşmez ama, bu savaş stratejisidir, bombayla savaşmak arzu etmiştir, o ayrı bir taktiktir, bilemem; ama, Rus karar verdi, bu işi yapıyor.

Dışpolitikayı belirlerken bir şeye dikkat etmemiz lazım, her milletin belli karakteri vardır, hastalıkları vardır. Benim Ruslar konusunda edindiğim, ki, KGB tutukladı da beni, onu da söyleyeyim, Cernovtsi'te bir hafta KGB tutukladı, bu Başkurdistan'daki işlere karıştığım için, Başkurtlar miting yapıyordu Tatarlara karşı, 1989 yılında, çıktım orada dedim ki; bu Rus oyunudur... Sovyetler Birliğinde bunu söylersen hemen kaçtım tabii, Cernovtsi'te tutuklandım, rüşvet vererek kurtuldum, onu da söyleyeyim.

Olayı çok fazla dağıtmayalım; ama, Rus buna karar verdi ve bunu yapacak. Bizim de yaptırmamanın yolunu aramamız gerekir. Bu manada, dünya insan hakları örgütleriyle ortak çalışma yapabiliriz. Bekârıoğlu'nun tekliflerine tamamen katılıyorum, bu manada hareket etmek zorundayız. Kesinlikle, Çeçenistan Rusya'nın iç işi değildir ve kesinlikle güneydoğu problemiyle hiçbir alakası yoktur. Çeçen Rus değildir, Rus ırkından gelmiyor, Çeçen Hıristiyan değildir, Çeçenistan işgal edilmiştir, Rus orduları tarafından önceden işgal edilmiştir. Güneydoğudaki yaşayan insanlar, yer yer benim ırkımdandır, şudur budur, onun ötesinde, benim dinimdendir. Üstelik ben işgal etmemişim, işgal hadisesi söz konusu değil; yani, böyle bir bağlantı kurmak son derece yanlıştır, çok da gereksiz bir bağlantı.

Tabii, insan hakları boyutu farklı bir hadise, ama, bunu durdurmanın yolu, bence, yine Gürcistan'dan geçiyor. Mutlaka, Gürcistan'a her türlü desteği vermek zorundadır Türkiye. Benim kanaatim bu, her türlü ekonomik desteği vermek zorundadır, Gürcistan bağlantısını kesmek zorundadır ki, Kafkasya biraz rahatlayabilsin. Yoksa, Rus, istediği gibi oturacak.

Bir şey daha söyleyeyim, eğer Mavi Akım değil de Bakü-Ceyhan boru hattı meselesi gerçekleşecek olursa, Gürcistan terörizme teslim olacaktır, kesinlikle terörizme teslim olacaktır. Ermenistan'daki parlamento baskınının arkasında da bu hadise yatıyor. Bunlar dama taşları. Biliyorsunuz, Ruslar dünyanın en iyi satranç oyuncularıdır, satranç oyununu devam ettiriyor, bütün coğrafyayı satranç tahtası halinde düşündü, yeri geldikçe bunları öne sürüyor, yeri geldikçe kullanıyor. Şu anda kullandığı, Kafkasya, Çeçenistan. Bir sıkıntı var yalnız; şunu belirteyim, ben Kafkasya'yı da dolaştım; daha geçen yıl oradaydım. Bir sıkıntı var: Kafkasya'da, Kafkas kökenli halkların birliği yok. Bakın, 1994-1996 savaşında Rus ordusunun yanında savaşan Kafkas kökenliler vardı. Ben bunların mezarlarını da fotoğrafladım. Rus ordusuyla birlikte Çeçenlere karşı savaşmış insanlar vardı. Tam tersi de var. Bu birlikteliği sağlamak zorundadır. Mesela, Adige, Kabardeylerle Çeçenler arasındaki dayanışmayı sağlamak zorundadır. Kimse, bu problemi çıkarıcılar bunların hemen yok edilmesi gerekir. Zaten sıkıntının sebebi de bu. Olay, Kafkasya'ya yayılmadan, bir Çeçen olayı olarak, küçük bir olay olarak gösterildi ve netice bu. Ondan sonra da dedi ki, Rusların propagandasını biliyorsunuz hepiniz, işte bu Çeçenler bağımsız olursa, buraya, bütün Kafkasya'ya hâkim olur, sizi esir eder... Bu propagandayı yadık. O yüzden Dağıstan'da gördük ki, en son olayda, efendim, Çeçenlere karşı oradaki Dağıstan halkları silahlandı. Bunları inkâr etmeyelim; bunlar var. Ha, bunu yok etmek zorundayız; Rusya'yı bu coğrafyada silebilmek için bunu yok etmek zorundayız. Bunlar tabii, insan haklarıyla alakalı mı değil mi; o sizin takdiriniz. Ben hocamı daha fazla bekletmemek için, aslında söylenecek çok şey var; ama, daha fazla bekletmemek için sözlerimi burada kesiyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz Sayın Ergun.

Toplantıdan sonraki, deklarasyon metni konusunda da eğer elimizde birkaç şey oluşturabilirsek, bunu da hazırlamak kolaylığı... Bu arada Sayın Hocamızı dinledikten sonra. Buyurun.

ANIL ÇEÇEN (Birleşik Kafkasya Konseyi Üyesi) – Efendim, böyle bir toplantı yaptığınız için teşekkür ederim. Yalnız, eğer bu toplantı AGİT zirvesiyle bağlantılı bir şekilde gündeme geldiyse, bence geç kalınmış bir toplantıdır. Çünkü, daha önce yapılacak böyle bir toplantı ve toplantı sonucunda kamuoyuna yansıtılacak bir bildirin işte komisyon görüşünün Türkiye Cumhuriyetinin dışişleri açısından da ve dışişleri politikasının AGİT'e yansımaları açısından da etkin olabileceğini varsayabiliriz; ama, bugün AGİT toplantısı başlamışken, böyle bir toplantı ancak kamuoyuna belki bir açıklamayla yetinilebilir ama, AGİT üzerinde etkili olabilir miyiz; bilemiyorum.

Aslında ben yazılarımla daha önce Türkiye'yi bu yöne doğru biraz etkilemek istedim açık söyleyeyim, bunu burada itiraf ediyorum genelde. Çünkü, Çeçenistan olayını biz 90'dan beri yoğun bir şekilde yaşıyoruz. 1989 sonrasında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra biliyorsunuz, iki önemli olay ortaya çıktı. Bir tanesi işte Türki cumhuriyetler dediğimiz ve Baltık cumhuriyetleri dediğimiz ülkelerde kendiliğinden bir bağımsızlık gündeme geldi. Rusya Federasyonu buna bir şey demedi.

İkincisi, Varşova Paketi çözüldüğü için bu paktta üye olan ülkelere Batıya açılma şansı elde ettiler. Rus baskısı kalktı; ama, tabii, Rusya aynı süreci, Federasyon sınırları içinde olan ülkelere tanımadı; bunun tek istisnası Çeçenistan'dı ve biz o noktada yakalayarak, Çeçenistan'ın bu istisnai durumunu hukuken korumak için büyük çaba sarf ettik. Tabii, çok açık bir şekilde öne geçemiyorduk. Yani, Türkiye'nin politikalarını özellikle bu bölgeye dönük politikalarını ters etkilememek için ama, Dışişleriyle o zamanki dernekler çatısı altında çalışan bizler bir diyalog içerisindeydik. Türk dışişleri maalesef şimdi burada herhalde basın mensubu var mı bilemiyorum.... ("Var, açık toplantı yapıyoruz" sesleri) O zaman daha dikkatli konuşmak durumundayım. (Gülüşmeler) Efendim, "kapalı" demedim, "dikkatli" dedim; yani, kelimeleri seçerek kullandığımı vurgulamak isterim; çünkü, basının içinden gelen bir insanım; ben de basında bu konuları dile getiriyorum.

Türkiye'nin önemli bir çelişkisi var; yani, bunu tabii, kendi ağızla kamuoyuna bu şekilde yansıtmak durumunda değilim. Biz 90'lı yılların başındaki politikayla 90'lı yılların sonundaki politikada birbirine ters düşmüş durumdayız. Bu 9-10 yıllık geçiş süreci içerisinde Türkiye, Türk dünyasıyla bağımsız kalan ülkelere sahip çıkarken, Çeçenistan'a da sahip çıkan bir süreç içerisindeydi; ama, bu on yıllık süreç içerisinde o zaman tabii, 90'lı yılların başında Türkiye'de harita bilinci yoktu, şimdi harita bilinci var. Önceden konular gündeme geldiğinde, Dışişlerinde bile, arkadaşlarım var, yani Abhazya'nın, Çeçenistan'ın yerin bilmiyorlardı; şimdi, herkes biliyor artık. Bir on yılda gerçekten bir bilinçlenme oldu. O bilinçlenmeyle beraber de Türkiye'nin politikasında Kuzey Kafkasya'dan uzaklaşan ve Çeçenistan meselesini kendi haline terk eden bir konuma geldi Türkiye.

Bunda tabii, Güney Kafkasya ülkeleri, bağımsız kalan ülkelerin yaşadığı problemlerin Türkiye'yi etkileyen boyutları. Türkiye tabii, bütün bunların etkisi altında kaldığı noktada Kuzey Kafkasya'ya, yani Güney Kafkasya ile baş edemeyen Türkiye bir de Kuzey Kafkasya'ya bulaşmayayım süreci içerisinde biraz daha mesafeli davranmaya başladı. Tabii, bu mesafe süreci Çeçenistan'ın ilk kurtuluş savaşı sonucunda elde etmiş olduğu hukuki statüyü Türkiye desteği olmadan koruyamayacağını ortaya koydu. Nitekim, işte Avrupa ülkeleri, Amerika, ciddi boyutlarda Çeçenistan kurtuluş savaşına Rus emperyalizmine karşı destek verirken, bugün mesafeli davrandıklarını görüyorum. Çok açık, aramızda yani ben politikacı değilim ama, gözlemlerimi bu şansı değerlendirerek açıkça söylemek isterim; bugün Gürcistan'ın Hıristiyan bir ülke olması, Ermenistan'ın Hıristiyan bir ülke olması, Azerbaycan'ın da petrol ülkesi olması konusunda Batı ülkelerinin Türkiye'yi de etkileyen bir şekilde Kafkasya'yı bir bütünlük içerisinde değil, güney ve kuzey olarak ayırma noktasında baktığını görüyoruz.

Böyle bir noktada Batı ülkeleri Ermenistan'a, Gürcistan'a ve petrol merkezi Azerbaycan'a yaklaşırlarken Kuzey Kafkasya'dan uzaklaştığını görüyorum ve Çeçenistan hem Türkiye desteğini kaybetti, hem

de Batıdan gelen bu belirli bir sempatinin geri kaldığını görüyoruz. Çünkü, önplana çıkan 1 inci ve 2 nci Dünya Savaşlarında olduğu gibi petrol ve enerji hatlarının giderek önplana çıktığını, bu bölgelerde yaşayan halkların, ulusal bağımsızlıkları, geleceklerinin ikinci planda kaldığını görüyoruz ki, böyle bir süreçte ver güneyi, al kuzeyi gibi bir noktaya geldi ilişkiler. Yani, yine Güney Kafkasya'ya sen aman girme, Kuzey Kafkasya sende kalsın gibi bir durum ortaya çıktı.

İkinci olay, biliyorsunuz, Rusya toparlanırken, sadece Kafkasları değil, Balkanları da hesap etmek durumunda. Balkanlarda Rusya Kosova meselesiyle Batıyla karşı karşıya geldi ve Balkanlarda yaratılan yanlışların faturasını Çeçenler Kuzey Kafkasya'da ödemektedir. Çünkü, Balkanlarda NATO harekâtı Rusya'yı hiçe sayarcasına bir askeri harekâtı gündeme getirdiğinde, Rusya gerçekten uluslararası alanda çok zor bir durumda kaldı.

Bunun faturasını, hıncını, şimdi, Rusya Kuzey Kafkasya'yı bombalayarak almaktadır ki, Balkanlarda belli standartları aşmıştır Batı dünyası. Mesela Türkiye'de tartışılmadı bu. Dışişleri temsilcisi varsa, açıkça da söylemek isterim: Kosova'ya müdahale NATO'nun meselesi değildir, Birleşmiş Milletlerden karar çıkması gerekiyordu. NATO harekâtı NATO ülkeleri BM'yi yok sayarcasına hareket ettiği noktada özellikle Yugoslavya Federasyonunun ve Rusya'nın tabii ki, NATO'ya karşı zor durumda kaldığını görüyoruz Balkanlarda Batının önü açıktı; Batı o açık önünde devam etti. Kafkasya'da da çözümsüzlük noktasında Rusya'nın önü açık. Batı, Balkanlarda bunu oynarsa, Rusya da dengeyi Kafkasya'da kurar. Nitekim Rusya'nın bugünkü emperyalist saldırısını Çeçenler üzerinde etkin bir noktaya gelmesine sebep, Batının Kosova'daki, NATO harekâtıdır. Bunu da unutmamak lazım.

Bu süreç içerisinde tabii, Rusya Federasyonunda 10 yıllık süreç içerisinde yeni dünya düzeninin nereye gideceği konusunda artık bir netlik var. Türkiye de bunu görüyor; önce bir sarhoşluk vardı, bir hazırsızlık vardı, o hazırsızlık içerisinde birtakım olaylar rayına oturamıyordu; ama, şimdi hem Türkiye hem Rusya bunu oturtabiliyor. Nitekim, Rusya, Sovyetler Birliğinden sonra kaybedeceğini gördüğü için Çin'le, Hindistan ve Japonya ile Amerika'ya, Batıya karşı ciddi bir ittifak sağlamıştır. Bu, barış anlaşmaları imzalandı; tek merkezli dünyaya karşı çıkma hesabı ciddi boyutta, Sibiryada, Pekin'de, dünyaya basın toplantılarıyla açıklandı ve böyle bir noktada kilit ülke ve bölge konumuna Kafkasya kendiliğinden geldi.

Evet, Balkanlarda NATO'nun genişleme harekâtı devam ediyor; belki Kafkasya'yla yoğunlaşacak, Karadeniz işbirliği Rusya'nın tavrı nedeniyle işlemiyor; ama, Kafkasya'da da çözülmemiş bir mesele var ve bu mesele giderek petrole kilitlenmiş noktada. İşte, böyle bir noktada Çeçenistan meselesi ki, ben Çeçen devletinin bu ikinci savaşa isteyerek girmediği kanısındayım. Çünkü, onlar kendilerini Hasalyurt antlaşmasıyla yani kurtuluş savaşı sonrasında Rusya ile yapılan barış antlaşmalarıyla bağlı sayıyorlardı. 2001 yılına kadar tanınmış geçiş sürecini Çeçenistan herhangi bir savaş veya terör hareketiyle zedelenmeden tamamlanmaya çalışıyordu; ama, olay biliyorsunuz, işte buradan geldiğim noktada, Vehhabi hareketi, Dağıstan meselesinin önplana çıkması, petrol meselesinde Hazar Denizinin konumu, Hazar Denizinde kıyı ülkelerin petrol meselesinde öne geçmesine karşı petrol şirketlerinin Dağıstan'ı bir kıyı ülke olarak Rusya'dan koparmak hesabı, hepsi beraberinde bu hareketleri gündeme getirdi ve bu hareketlerle beraber de istemeden Çeçenistan bu olaya bulaştırıldı. Çünkü, Rusya için önemli olan şuydu: Gerçekten, burada Rusya Federasyonunun geleceği açısından Rusya Federasyonuna bağlı olan ülkelerin bağımsız geleceği açısından bir pencere açılmıştı. Rusya, bu hareketle bu pencereyi kapatmaktadır ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının ağzından "bu mesele Rusya'nın iç işidir" denilerek, bakın dikkat edin petrol meselesinde de Güney Kafkasya'yı koparmak isteyen Batılı ülkeler de artık yavaş yavaş "Çeçenistan meselesi Rusya'nın iç işidir" demeye başladı. Halbuki, şimdiye kadar böyle bir şey denmiyordu. 90'lı yıllarda başlayan süreçte 99'a kadar Çeçenistan'ın bağımsız olabileceğini uluslararası otoriteler platformlarda ciddi boyutlarda ifade ediyorlardı. Ama, bugün Rusya'nın iç işidir meselesine gelmesi, petrol meselesidir, Güney Kafkasya'yı kurtarmak meselesidir, Rusya'yla yeni dengelere girme meselesidir.

Böyle bir süreçte, bakın Türkiye çok önemli bir noktada kalmıştır; o da şudur: Ortadoğu'nun ve Avrasya'nın yeniden yapılanma süreci içerisinde İsrail ve Amerikan işbirliği giderek netlik kazandığı nok-

tada Avrupa bundan çok rahatsızdır. Zaten, Türkiye Avrupa'nın dışında bırakıldığı noktada bugün Türk basınına yansımayan, yazılmayan boyutta tıpkı Hitler zamanında olduğu gibi Hitler nasıl Batı Avrupa güçlerine karşı Stalin'le anlaşma yaptıysa, bugün Almanya da ve Avrupa ülkeleri de Rusya ile bir anlaşma içerisindedir, Kuzey hattı noktasında. Amerika ve İsrail petrolün Bakü-Ceyhan hattıyla Türkiye'den geçmesi için çalışırken, artık Avrupa ve Almanya, Amerika'ya karşı ciddi biçimde rekabet içindedir. Almanya, İsrail'e karşı bu bölgede rekabet içindedir. Artık, Avrupa ve Almanya ciddi boyutlarda kuzey hattını istemektedirler. Kuzey hattının gündeme geldiği noktada da artık kuzeyde bir barış olması söz konusu; Almanya ile Rusya arasında gizli bir dayanışmanın kendiliğinden geldiği kanısındayım. Dikkat edin bakın, hiçbir Avrupa ülkesi açıktan Rusya'ya tavır koymamaktadır. Çünkü, bunun sonucunda Hazar petrolünün kuzeyden Rusya üzerinden Avrupa'ya taşınması söz konusudur. Bunu da Amerika istememektedir. İsrail, Almanya, Avrupa, Amerika rekabeti vardır. Bu rekabette Rusya kilit ülke konumuna gelmiştir ve Kafkasya-Çeçenistan hattı da bu süreçte kilit noktadır.

Böyle bir noktada meselenin patladığını görüyoruz ki, artık bu petrol savaşıdır; bu, hegemonya savaşıdır, bölgesel yapılanmanın kimin kontrolünde olacağı kavgasıdır. Türkiye ortada kalmıştır, Türkiye şaşkındır, Türkiye dışpolitikasıyla yetersizdir. Bu alternatiflere uygun bir dışpolitikayı Türkiye üretmemiştir. Burada Dışişleri Bakanlığı temsilcisinden özür dileyerek, bunları açıkça söylemek durumundayım. Çünkü, bütün bu ihtimaller gelişmeleri belirlemektedir. Daha düne kadar, Çeçenistan'ın bağımsızlığını savunanları bugün Çeçenistan, Rusya'nın iç işidir demeye gelmesi noktasında işte Mavi Akım, Türkmenistan hattının alternatif olarak gündeme gelmesi noktasında bütün bunları Çeçenistan meselesini, Kuzey Kafkasya meselesini etkilediğini görüyoruz.

Çok uzatmayacağım; bu genel çerçeveyi çizdikten sonra meseleye, çok kısa olarak şunlara değinerek vurgulamak istiyorum: Birincisi, insan hakları açısından büyük bir katliam vardır. Türkiye burada maalesef yeterince etkili olamamıştır. AGİT bir fırsattır, bunu değerlendirmek lazım; AGİT toplantısından mutlaka bu konuda bir karar çıkması lazım ve Rusya'ya, Batı dünyasının baskı yapması lazım. Türkiye'nin gücüyle insan hakları meselesi Çeçenistan'da ve Kuzey Kafkasya'da çözülemez.

İkincisi, uluslararası hukuk açısından Çeçenistan'ın sahip olduğu konumun korunması lazım. Bu tabii, AGİT'le çözülemez; Çeçenistan'ın sağlamış olduğu ve Rusya'ya kabul ettirdiği bir kurtuluş savaşından sonra ve Rusya'ya kabul ettirdiği fiili bağımsızlık düzeni ki, 8 yıldır bağımsızlık düzeni devam etmektedir. Uluslararası hukuk açısından korunması lazım. Rusya ile Çeçenistan arasında imzalanmış olan anlaşmaların geçerliliğini uluslararası hukuk açısından uluslararası kuruluşların desteğiyle yeniden gündeme getirilmesi lazım. Böylece Kuzey Kafkasya'nın geleceğindeki bağımsızlığa açılmış pencere korunabilir. Böylece, Rusya Federasyonu çatısı altında yaşayan ülkelerin geleceği açısından bu bağımsızlık penceresi korunabilir. Aksi takdirde, mümkün değildir.

Bugün, Kuzey Kafkasya'da Çeçenistan'da yaşananlar uluslararası barış hukukuna ve uluslararası savaş hukukuna terstir. Savaş hukukuyla ilgili olarak, BM'nin çıkardığı sözleşmelere bakarsanız, hepsi çiğnenmektedir. Uluslararası barışın korunmasıyla ilgili olarak BM çatısı altında çıkan şeylere bakarsanız hepsi çiğnenmektedir. O nedenle, meselenin sadece insan hakları hukuku açısından değil, ama, uluslararası hukuk hem savaş hem de barış hukuku açısından ele alınıp, Çeçenistan meselesinin Rus emperyalizmine karşı korunması çerçevesinde Türkiye'nin daha aktif, dinamik bir politika izlemesi gerektiği kanısındayım. Bu meseleyi sadece AGİT'e değil, BM'ye, AB'ye ve diğer uluslararası alana taşınması gerektiği kanısındayım. Ancak, bu şekilde Kuzey Kafkasya'nın geleceğinde sağlanmış olan geleceğe dönük özgürlükçü yaklaşım korunabilir. Aksi takdirde Rusya bugün petrol dengelerini kullanarak, tekrar geriye dönme çabası içindedir ki, Avrupa ülkelerinin desteğini almıştır. Türkiye bu yeni durumu kavrayan Kuzey Kafkasya'ya da sahip çıkan Güney Kafkasya ile yetinmeyen Avrasya yapılanması içerisinde Kafkasya'ya merkezi konum tanıyan yeni bir dışpolitikayı devreye sokması gerekmektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin yeni bir dış politika geliştirmesi kanısındayım. Bu mevcut yapıyla geleneksel politikalarla Türk-Rus dostluğuyla çözülemeyecek bir konuma gelmiştir.

Ben Rusya ile Türkiye'nin karşı karşıya getirilmek istendiği gibi bir oyunu seziyorum, bu Kuzey Kafkasya meselelerinde. O nedenle Türkiye tek başına hareket etmemeli, Amerika ile İsrail'le, Batılı müt-

tefikleriyle Avrasya ülkeleriyle, Kafkasya ülkeleriyle işbirliği içerisinde Karadeniz işbirliği, ekonomik işbirliği çerçevesinde bütün platformlarda bu mesele gündeme getirilerek, Güney Kafkasya'da sağlanmış yeni yapılanmanın Kuzey Kafkasya için de düşünülmesi gerektiğini ve bunu çeşitli platformlarda destek sağlayarak, kabul ettirmesi gerektiğini vurgulamak istiyorum.

Bence, Kafkasya bir bütündür bölünemez. Eğer, güney ve kuzey olarak ayırırsanız, Güney Kafkas ülkelerinin de gelecekte bağımsızlıkları tehlikeye düşer. Güney Kafkasya ülkelerinin bağımsızlığı Kuzey Kafkasya'nın bağımsızlığından geçmektedir. Ancak, ondan sonra ki, 1918 yılında gündeme gelen biliyorsunuz, güney-kuzey birlikteliği çerçevesinde bir bağımsız Kafkasya gündeme gelebilecektir ki, bölgede kendi çıkarları doğrultusunda gündeme getirdikleri yapılanmalara karşı komşumuz olan, akrabamız olan Kafkas ülkeleriyle Türkiye'nin daha yakın ve bağımsız bir işbirliğine gitme imkânı açılacaktır.

Kısaca, bu şekilde özetlemek istiyorum. Bu toplantıdan çıkabilecek bir açıklamayla, Türkiye'nin gelecekte daha aktif bir dışpolitikaya yönelmesi konusunda ısrarlı olması gerektiğini vurgulamak istiyorum ve bu çerçevede AGİT'in sonuç toplantılarında etkili olabilecek birtakım niyetler de deklarasyonda belirtilirse, AGİT sürecinde de özellikle Çeçenistan somutunda özelleşen Kuzey Kafkasya meselesinin çözüme kavuşması açısından yararlı olacağını vurgulamak isterim.

Bana bu imkânı verdiğiniz için teşekkür ediyorum; komisyon çalışmalarında başarılar diliyorum.

BAŞKAN – Sayın Çeçen, teşekkür ederiz; değerli bilgilerinizden ve analitik bilgilerinizden dolayı, komisyonumuza katkılarınız olumlu oldu.

METİN ERGUN (Muğla) – Sayın Başkanım, izninizle, bir şeyi ilave edebilir miyim: Kayıtlara yanlış girmemesi açısından paragrafta benim eksiklik olmuştu; her milletin hastalığı, karakteri olduğunu söylemiştim; ama, Rusunkini belirtmemiştim. Rusun söylediğine değil, yaptığına bakacaksınız. Ne yapıyorsa, o doğrudur, söylediği kesinlikle değil; onu belirtmek istemiştim. Kafkasya meselesinde de bunu yaptı; çok şey söyledi ama, yaptığı farklı.

NİYAZİ GÜNEY (Yargıtay Cumhuriyet Savcısı) – Sayın Başkan, bu noktada bir cümle: Bismarck'ın bir sözü vardır; "Rusların antlaşmalara verdiği değer, o antlaşmanın yazılı bulunduğu kâğıdın değeri kadardır." Çok ünlü bir söz, Bismarck'ın sözü.

BAŞKAN – Değerli arkadaşlar, bundan sonraki çalışma kısmını hızlandırabilmemiz için, aramızdaki, bugünü dinlemiş olan arkadaşlarımız, tutanakları da alacaklar, deklarasyon konusundaki çalışmamızı da hızlandırabilmek amacıyla bir alt komisyon hemen kuralım. Kısa süre içerisinde yazalım ve ondan sonra komisyon olarak tekrar toplanıp, bunu imzaya açalım.

HÜSEYİN AKGÜL (Manisa) – Sayın Başkan, teklifinizi uygun olarak mütalaa ediyor ve alt komisyon aday olmak istiyorum.

BAŞKAN – Sayın Akgül, aday oldu; Sayın Süleyman Yağız, Sayın Bekâroğlu, Sayın Ergun.

Zaten, tekrar kendi aramızda tartışacağız; o zaman dört kişilik...

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Sayın Başkan, bir video kaset, zannediyorum verildi...

BAŞKAN – Tamam, onu en kısa zamanda, toplantı düzenlediğimizde komisyonumuzda izleriz.

Deklarasyon hazırladıktan sonra, iki günde yazılır tahmin ediyorum, alt komisyon hemen izler, diğer komisyon üyelere ancak deklarasyon hazırlandıktan sonraki oturumda hem izletiriz hem de arkadan deklarasyonu konuşuruz.

Bir dahaki toplantı gündemini arkadan göndereceğiz.

Bize çok değerli katkıları olan tüm katılımcılara komisyonumuz adına teşekkür ederim.

Kapanma Saati:13.25

B. 25.11. 1999 Tarihli İkinci Toplantının Tutanağı

Açılma Saati : 14.00

25 Kasım 1999 Perşembe

BAŞKAN : Sema Tutar Pişkinsüt

BAŞKANVEKİLİ : Metin Ergun

SÖZCÜ : Bahri Zengin

BAŞKAN – Değerli arkadaşlar, toplantı yetersayımız mevcuttur; toplantıyı açıyorum.

Bugünkü gündemimizde, Çeçenistan'daki olaylarla ilgili olarak, geçen toplantımızda aldığımız karar uyarınca, alt komisyonumuzu oluşturmuştuk; alt komisyonumuz, bir diğer toplantıda konuşulmak üzere basın bildirisini hazırlayıp bize sunacaklardı. Alt komisyondaki arkadaşlarımızın çalışması sonucunda hazırlanmış olan basın bildirisini, bugünkü toplantıya çağırırken sizlere göndermiştik, bu konuyla ilgili, önce, basın bildirisini kendi aramızda okuyalım, alt komisyonun hazırladığı bu bildiri üzerinde ilaveler, eksikler ve Komisyonumuzun söyleyecekleri varsa, onları değerlendirelim ve tek maddelik gündemle topladığımız için bu bildirin sonucunu da bir arada kararlaştıralım.

Ben, izninizle, basın bildirisini okutuyorum.

(Alt komisyon tarafından hazırlanan basın bildirisini okundu)

BAŞKAN – Evet arkadaşlar, alt komisyonumuzun hazırladığı basın bildirisini böyle Bu konuda konuşmak isteyen arkadaşlarımız varsa buyursun.

Buyurun Sayın Zengin.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Sayın Başkan, bence bu bildiriye bu şekilde yayınlamamız, bana öyle geliyor ki, mümkün değil; çünkü, bu bildiri, sanki, İnsan Hakları Komisyonunun eline, tamamen, dışarıdan taraflı birinin verdiği bir bildiri şeklinde bir görüntü veriyor ki, fevkalade yanlış. Yani, bu tür uluslararası nüfuz alanı olan bildirimlerde, bence, biraz daha dikkatli olmamız gerekiyor. Bir kere, bildiri metni fikri uygun değil, bana kalırsa, metin olarak uygun değil. Şimdi, bir bildiri metni yayımlarken, önce giriş olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin İnsan Hakları Komisyonunun yetkisinden bahsetmek lazım. Yani, insan hakları, hangi yetkiyle bu konuyu inceliyor.

İkincisi, olayın kendisinden kısmen bahsetmek lazım. Yani, bu amaçla İnsan Hakları Komisyonu şu şu gün toplandı, şunları, yani, gayet objektif olarak şu şu şu taraflar dinlendi, şu şu şu tehlikelere değinildi ve tabii, video bantları eğer izlendiyse, bence, bir Rus gazetecisinin, zannediyorum, AGİT'te de bulunuyor, ya NTV'de veya başka bir kanalda, ben kendim izledim, bir Çeçenistan ile olan olaylarla ilgili bir demeci var, o film de izlenebilir, o da bir doküman olarak gösterilebilir. Bu olayın mahiyeti, bu olayın belgeleri, olayın nasıl olduğu ortaya konulur, ondan sonra da, işte uluslararası hukuk zikredilir. Yani, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, işte, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, AGİT sözleşmesi, Helsinki Nihaî Senedi, bunlar zikredildikten sonra bir cümle olarak, yani, işte, Çeçenistan'da olup bitenlerden, bunlara dayanılarak, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, insan hakları ihlalleri konusunda kaygı duymaktadır veya insan hakları ihlalleri olduğu kanaatine varmıştır gibi, artık oradaki o ifade, duruma göre değiştirilebilir, bir cümle olarak bunlar ifade edilmelidir.

Yani, Şu, baŐtan beri, Şimdi bizim, bilmem başka kuruluşları göre ve çağırma, uluslararası kuruluşları göre ve çağırma gibi bir Şeyimiz fevkalade yanlış. Biz, meseleye sadece bir kurum olarak, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak bakıyoruz, yanlı değiliz, taraflı değiliz, bize gelen bilgi ve belgelerden diyoruz ki, burada bir insan hakları ihlalleri vardır veya yoktur, bir karar vereceğiz. Yani, bildirinin, bir kere ũslubu deĐiŐmeli, bana kalırsa, mesela Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ki, biz geçen dönem bu karma parlamento komisyonu ũyeliĐini de yaptık geçen dönemde, o dönemde, Ŗzellikle bu Güneydoğu meselesi dolayısıyla zaman zaman kaleme aldıkları bildiriler vardı, Şimdi o bültenleri bir form olarak ele alıp, o forma uygun bir Şekilde bir bildiri metni hazırlamak, zannediyorum ki, yararlı olur. Onlarda bile böyle Şeyler yok; yani, işte, insanlar dışarıya çıkmış, gitmiŐler, Şu kadar mülteci olmuş ve saire, bunlara hiç gerek yok, o form dikkate alınarak yapılırsa, o formlardan yararlanıp bir bildiri metni hazırlamak gerekir diye düşünüyorum.

Yani, sonuç itibariyle biz burada bir tek cümleyle sonucu getireceğiz, bütün bu olup bitenler, uluslararası hukuk, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini dikkate aldığımızda, bir de elimizde bize ulaşan bilgi ve belgeleri dikkate aldığımızda, biz, orada insan hakları ihlallerinin olduğu kanaatine vardık yahut insan hakları ihlallerinden kaygı duyuyoruz gibi bir tek cümleyle meseleyi bağlamak gerekir diye düşünüyorum. Bu fevkalade yani, diplomasiye aykırı hazırlanmış bildiri. Ayrıca, İnsan Hakları Komisyonunun, bu meseleye gayri ciddi yaklaşımının görüntüsünü veren bir bildiri, ũzerinde hiçbir inceleme yapılmadan, sadece işte, dışarıdan taraflı birinin, ellerine tutuŐturmuŐ oldukları bir Şeyin kamuoyuna duyurulması konusunda, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun bir vasıta olduğu...

Yani, ben, baŐtan bu Şeye baktım, görüŐlerim bu; bunun için, bildiri metninin yeniden hazırlanması ve biraz daha belge ve bulgulardan bahsetmesi, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun bu alanda yapmış olduğu çalışmaları bu bildiri metnine koyması gerekir diye düşünüyorum.

BAŞKAN – Buyurun Sayın ERGUN.

METİN ERGUN (Muğla) – Sayın Başkanım, tabii biz, ilmî bir lisan hazırlamıyoruz, yani ilmî bir makale hazırlamıyoruz ve herhangi bir görüŐümüzü herhangi bir komisyonda tartıŐmıyoruz. EĞer, politik bir hareket içerisinde olmuş olsaydık, gerekli delilleri Ŗnlerine koyardık. Dolayısıyla, bu, sadece bir basın bildirisidir. Ben, bu belgelerin bu basın bildirisine girmesi taraftarı değilim açıkçası. EĞer bu tip bir bildiriden sonra başka bir gelişme olursa, o belgelerimiz varsa elimizde, ki var, belli oranda var, o gösterilebilir, ispatlanabilir.

İkincisi, İnsan Hakları Komisyonunun hüviyetini belirtmek, biraz fazla gereksiz gibi geliyor bana. Böyle bir basın bildirisinde gerekli olmayan bir Şey. İnsan Hakları Komisyonunun kuruluş amacı bellidir, bütün dünyada kuruluş amacı bellidir, basın bildirisine bunun girmesi yersiz olur kanaatindeyim.

Bir diğeri; diplomatik dil meselesinde, biz arkadaşlarımızla, mümkün olduğunca tartıştık. Diplomatik dil açısından sakıncalı bulduğumuz bazı Şeyleri kendi aramızda defalarca tartıştık ve mümkün olduğunca diplomatik dile uydurmaya çalıştık.

Bu, dayatma bir bildiri falan değil, biz kendi aramızda tartıştık, kendi aramızda konuştuk, hiç kimse nin dayatması da söz konusu değil, bu, bizim gönlümüzden geçenlerin ancak bir bölümüdür, yazmak istediklerimizin ancak bir bölümüdür, hepsi değil. Yani, bütün dünya görüyor, Clinton, gayet ũslupsuz bir Şekilde ilgili devletin başkanına sert bir tenkitte bulunuyor, buna karşılık bizimki oldukça yumuŐak olduğu düŐüncesindeyim ben.

Dolayısıyla, ne bir dayatma bildiri ne de ispat çalıŐmasıdır bu, bir basın bildirisidir. Böyle bir hadise vardır dünyada, bizi de ilgilendirmektedir, biz bundan kaygı duyuyoruz ve bu bir jenosit hadisesidir, bunu inkar etmemize de gerek yok, bir jenositir.

Benim Şeyim bu, ben bildiri metninin belki bir iki cümlede sıkıntımız olabilir, onu, tek tek cmlerini ele alarak tartışabiliriz, zaten bir ũst komisyonun vazifesi de bu, tartışabiliriz; ama, bildiri metninin ana ilkeler olarak aynen kalması taraftarıyım.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Bekaroğlu.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Alt komisyonda bildiriye hazırlayanlardan biri olarak, bir kere, Bahri Beye ben teşekkür ediyorum, gerçi, işte diplomasiye aykırı, gayri ciddî, taraflı, dayatma filan yani, yanlış yaptıysak, biz yaptık, bir araya geldik, yanlış yaptıysak biz yaptık ve o gün konuşulan, yani böyle bir bildiri yayınlayalım derken, gerekçe olarak söylediğimiz bu tip olaylarda belki devletlerarası hukuk, bölgenin durumu, Türkiye-Rusya ilişkileri filan hemen bir şeyler yapılamaz; ancak, bu tip olayların kamuoyuna duyurulması, tartışılması bile, caydırıcı olması açısından son derece önemlidir diye bir şey söylenmişti ve biz buradan hareketle, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, oradaki olayları, Türkiye'nin, yani devlet olarak şeyini de rahatsız etmeyecek bir dille duyurma amacı, hem Türkiye hem de dünya kamuoyuna duyurma amacıyla böyle bir şeyi kaleme aldık. Şimdi, İnsan Hakları Komisyonunun ne olduğu, vazifesi, aslında, yani onu da düşünmedik değil, yani İnsan Hakları Komisyonu şöyle kurulur, şöyle çalışıyor; ama, zaten insan hakları komisyonlarının nasıl kurulduğu ve ne olduğunu, bunu alacak olanlar tarafından bilinir yani, insan hakları dernekleri, kuruluşları, komisyonları ne amaçla çalışıyorlar, ne yaparlar, o, zaten bellidir.

Şimdi, belgeler; belgeler şöyle olabilir, eğer bizim İnsan Hakları Komisyonu, gerçekten görev verir, izinler alınır, komşu ülkelerde ya da Çeçenistan'da bir araştırma yahut bir çalışma yaparsa, orada olup bitenleri belgeleriyle ortaya koyar.

Netice itibarıyla, şimdi herşey insanların gözü önünde oluyor. Rusya, bunu yapmıyorum da demiyor, Rusya'nın dediği şöyle bir şey var: Bu, benim iç meselemdir, terörist avlıyorum ben, dolayısıyla böyle şeyler olur diyor. Yani, o tanklarla insanlar sürükleniyor, gayri ciddî falan dediniz de, uluslararası anlaşmalarda şöyle şöyledir diye tarif edin, yani niye herkesin bildiği bir şeyi şimdi biz İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine, AGİT senetlerine yani bunları niye buraya alacağız; onu da şey yapamıyorum; ama, yani biz, kısalsın diye çıkardık, aslında işte jenositin tarifi, işte jenositi yasaklayan Birleşmiş Milletler kararını filan bütün bunları buraya koyabiliydik; ama, çok uzardı ve böyle bir bildiri için, yani sadece konuyu duyurmak amacıyla yapılan bir bildiri için fazla olurdu.

Üçüncü olarak, bu bildiri de biz somut birtakım şeylere de dikkat çekmek istedik İnsan Hakları Komisyonu olarak. Gerçekten, bir çifte standardın olduğu, uluslararası camianın Bosna'da olduğu gibi çok geç kalarak belki bir şey yapacağı, yapmadığı, öyle bir izlenim edindiğimizi bize göre tabii, diplomat filan değiliz; ama, öyle bir dille anlatmaya çalıştık ve somut teklifler var. Yani, gerçekten, bu insanlara yardım gitmiyor, gitse bile bizzat ihtiyaç sahiplerine filan diye böyle işe yarayacak bize göre tekliflerde bulduk diye düşünüyorum; ama, yani, diplomatik bir dil, sonra şöyle bir yanlış yapıyoruz, ben, her toplantıda bunu tekrar ediyorum, yani biz elbette Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisinin İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuyuz ve bizi bağlayan şeyler, elbette devlet politikası, ulusal çıkarlarımız, hükümetin yaptıkları, ettikleri, bölgedekiler hepsi bizi ilgilendiriyor; ama, bunların ötesinde bir şey bizi ilgilendiriyor, o da, insan hakları. Dolayısıyla, insan haklarını tespit eden, bu konudaki belgeler var, biz, her şeyden çok ona bağlıyız. Biz aramızda çok tartıştık, hükümeti zor duruma düşürecek bir şey söylemeyelim filan diye, çok da dikkat ettik, çok şeyleri çıkardık; ama, şunu da aramızda konuştuk: Yani, biz, öyle bir şey hazırlayalım ki, hükümetimizi zor duruma filan düşürmesin, tam tersi hükümetimiz, yapacağı konuşmalarda, müzakerelerde, bu, elini güçlendirsin, kuvvetlendirsin, benim Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu bu konuda ısrar ediyor, işte benim kamuoyum bu konuda ısrar ediyor diyerek elini kuvvetlendirsin diye bir şeyimiz de vardı.

Tabii, üslup olarak, bilemiyorum, ben, metni savunuyorum, belki daha güzel cümlelerle ifade edilebilir; ama, Bahri Beyin söylemiş olduğu bilgileri almak ve bu somut, bize göre mutlaka yapılması gerekli önerileri çıkarmanın ne derece doğru olduğunu bilemiyorum.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Baş.

MUSTAFA BAŞ (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; gerek Bosna olayları başladığında gerek Kosova olayları başladığında, işte, diplomatik dil kullanıldı. Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden bahsedildi, bu tarz yöntemler kullanıldı, şimdi de bu kullanılabilir; ama, biz, İnsan Hakları Komisyonu

üyesiyiz, bu metinde, bütün dünyaya mal olmuş olaylar üzerinde duruldu, işaret edildi. Ayrıca, ilave belge gerekiyorsa da, komisyon kurularak buralara gidilmesi, inceleme yapılması istendi, gazetecilerin bu bölgelere girilmesi istendi.

Dolayısıyla, metni, ben çok uygun görüyorum, alt komisyondaki arkadaşlarıma teşekkür ediyorum ve bunun, belki, arkadaşlarımızın ilave teklifleri de olabilir; ama, ana çerçevede kabul edilmesini uygun görüyorum.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Fatsa.

EYÜP FATSA (Ordu) – Ben teşekkür ediyorum.

Tabii, ben, geçen haftaki toplantıya katılmadım; ancak, tutanakları dikkatle okudum, metni de dikkatle okudum, her şeyden önce, Türkiye Büyük Millet Meclisinin İnsan Hakları Komisyonunun, böyle bir konuya ciddiyetle eğilmiş olmasından büyük bir memnuniyet duyduğumu ifade etmek istiyorum. Bu metin tartışılabilir, yani, o tartışmayı, o konu üzerinde konuşmak istemiyorum. Özellikle, metnin 5 inci ve 7 nci maddeleriyle ilgili bazı görüşlerimi ifade etmek istiyorum. Burada, 5 inci maddede : “Başta İnguşet-ya olmak üzere mültecilerin bulunduğu ülkelere ve Çeçenistan’a insanî yardımların güvenli bir şekilde ulaştırılmasına izin verilmelidir. Bu amaçla insanî yardım kuruluşları harekete geçirilmelidir. İnsanî yardımların bizzat ihtiyaç sahiplerine verilmesi sağlanmalıdır.” denilmektedir. Şimdi, tabii, bundan önce de Çeçenistan’da bu tür olaylar oldu, Türk kamuoyu, Çeçenistan konusunda çok duyarlı ve hassastır. Yani, gerçekten, o dönemde de çok ciddi yardımlar, büyük insanî yardım kampanyaları oluşturuldu; ancak, insanî yardım yapan teşkilatlar önünde, dernekler, vakıflar veya bu tür hizmetler yapan kurum ve kuruluşlar önünde Türkiye’de ciddi bir handikap var. Biliyorsunuz, yurt dışına yapılan insanî yardım organizasyonlarında bir Kızılay tekeli vardır, Kızılayı aşmak suretiyle, birtakım insanî yardım kuruluşlarının bile bu yardıma muhtaç olan bölgelere yardım ulaştırması bir hayli zor, hatta, hemen hemen hiç imkAnsız, burada da zaten, bunların önündeki engeller kaldırılmalı falan diye ifade edilmiş. Şimdi, geçmişte Türk kamuoyu da bunu biliyor, hepimiz biliyoruz, özellikle Kızılay üzerinden yapılan yardımların, bu bölgede Rusların eline geçtiği ve direkt olarak mültecilere ve ihtiyaç sahiplerine ulaşmadığı gibi kamuoyunda da çok tartışıldı, konuşulan bir meseleydi. Ben şahsen, bu, adı geçen bölgeleri çok iyi tanıyan, bilen birisiyim; kendim de, uluslararası bir insanî yardım kuruluşunun uzun zaman genel başkanlığını yaptım. Özellikle Türkiye’de bu yardımları organize eden kurum ve kuruluşlarla da, o dönemde çok yakın diyaloglarımız vardı. Biz, gerçekten, Çeçenistan’a olsun, Kosova’ya, Bosna’ya olsun, insanî yardım ulaştırmada çok sıkıntılar çektik; çünkü, bu tekeli aşamadık. Bu tekeli aşamayınca, Kızılay, ya oradaki Birleşmiş Milletler yardım kuruluşlarıyla bu hizmetleri yapıyor veya oradaki Kızıllaç teşkilatlarıyla bunları yapıyor ki, bunların, insanî yardımların ulaştırılması noktasında mesela, bizim duyduğumuz veya Türk Halkının duyduğu hassasiyetleri duymadığını, taşımadığını ifade etmek istiyorum. O açıdan, Türkiye’de, Çeçenistan’a insanî yardım yapacak kurum ve kuruluşların önündeki bu Kızılay tekeli, engelinin mutlaka kaldırılmalı; ama, kontrol edilsin, takip edilsin, sağlıklı bir şekilde ulaşması noktasında yardımların, belki yardımcı olunsun; ama, bu gönüllü hizmetleri yapan kuruluşlara da bu imkAnlar, fırsatlar verilsin diye düşünüyorum. Yani, mutlaka, bu konuda bir gayretimiz olmalıdır diye düşünüyorum, bunu ifade etmek istedim.

Bir diğeri, 7 nci maddede; TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun, Çeçenistan’da yaşanan olayları yerinde incelemek üzere mutlaka bir heyetin gidilmesine müsaade edilmesi noktasındaki talebi de çok yerinde ve güzel bir talep olarak, belki bu heyet gider, Çeçenistan’ın içlerine kadar çok fazla veya çok fazla ulaşması gerekli yerlere kadar ulaşamayabilir; ama, başta İnguşet-ya olmak üzere, Gürcistan’daki, Karaçay’daki, Balkar’daki ve diğeri o yöredeki, Dağıstan’daki mültecilere ulaşılacak suretiyle, en azından bu insanların, orada çekmiş olduğu sıkıntıları ve ızdırapları yerinde görmemiz, belki dertlerine deva olmaz; ama, TBMM’den bir heyet olarak orada olmamız, o insanları ziyaret etmenin, onlara çok büyük bir manevî moral destek olacağı kanaatindeyim. Mutlaka, bu ziyaretin önünde bir engel varsa, bu engelin kaldırılması noktasında bir gayret göstermeliyiz diye düşünüyorum.

Mustafa Bey'in söylediği, ifade ettiklerine de bir cümleyle bir katkıda bulunmak istiyorum: Ben, özellikle Kosova'daki, şubat 98'de başlayan o olayları, ta başından sonuna kadar çok aktif olarak Kosova'ya insanî yardım kuruluşunda görev yapmış bir arkadaşınızım. Yani, defalarca, belki onlarca defa etrafındaki ülkelerle Kosova'nın içine gittik, geldik; ama, o zaman da Türkiye'nin, böyle, Kosova konusunda bir çekincesi vardı. Ya işte Kosova, Yugoslavya'nın iç meselesi gibi falan; ama, sonunda geldiğimiz noktada, uluslararası güçlerle beraber, iç mesele olmadığını gördük ve hep beraber oraya gittik, askerlerimiz de orada şimdi, Cumhurbaşkanımız da oraya gitti, devletimizi temsilen en yüksek seviyedeki makamdaki insanlar da oraya gitti ve hiç kimse de, bu Türkiye Cumhuriyetinin, Kosova'nın iç meselelerine müdahale etti gibi bir algılaması ve ifadesi de olmadı. Bu, Çeçenistan konusunda da, başlangıçta sanki biz böyle bir hata yaptık gibi geliyor bana, yani, Çeçenistan, Rusya'nın iç meselesidir; ama, Çeçenistan, 450 seneden beri bağımsızlık mücadelesi veren özerk bir cumhuriyettir. Yani, uluslararası anlaşmalar var, en son yaptıkları anlaşmada, birbirlerini eşit iki devlet olarak kabul etmişler, karşılıklı devlet başkanları anlaşmalar imzalamışlar, bundan sonraki süreçte, uluslararası iki özel bağımsız devletin münasebetleriyle, kendileri arasındaki münasebetleri götürecekleri ve takip edecekleri noktasında da bir irade birliği olmuş; ama, Rusya, tek taraflı olarak bunu ihlal etmiş, hayır, bunlar teröristtir, biz bunları toptan yok edeceğiz, bu hareket veya buna öncülük eden insanlar yok olana kadar da bu operasyonu devam ettireceğim diyor.

Şimdi, yani, biz burada, Kosova'da düşmüş olduğumuz duruma düşmemeliyiz diye düşünüyorum, onu ifade etmek istiyorum. Yani, Çeçenistan, Rusya'nın iç meselesi olmaktan artık çıkmıştır. Mutlaka bizim de, İnsan Hakları Komisyonu olarak bu konuda, o insanların mağduriyetini gerek Türk kamuoyuna gerekse dünya kamuoyuna duyurma noktasında yapabileceğimiz çok önemli görevler olduğunu ifade etmek istiyorum ve özellikle, yardım kuruluşlarının önündeki Kızılay tekelinin mutlaka kaldırılması gerekir. Aksi takdirde, bu kuruluşların buralara yardım götürme imkânları hemen hemen yoktur.

Teşekkür ediyorum, sağ olun.

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Sayın Başkan, arkadaşımızın konuşmasından sonra, önerimi açmak ihtiyacı hissettim, dilerseniz, onu bir açayım.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Demir.

FARUK DEMİR (Ardahan) – Önce, 10 dakika gibi gecikmeli geldiğim için özür diliyorum hepinizden.

Ayrıca, rahmetli İncetahtacı'ya da, Allah'tan rahmet diliyorum, değerli bir arkadaşımızdı.

Alt komisyona teşekkür ediyoruz, emek vermişler, metin hazırlamış. Tabii, içerik, herkes farklı yorumlar, şöyle de olsun, böyle de, hepsi olur. Hükümetimizi, Türkiye Cumhuriyetini, Komisyonumuzu zora koşmayacak ifadeler kullandıktan sonra, geniş de tutulabilir, detaya da inilebilir ama, yine de, bu, Başkanlığımızın önemli bir açıklaması olacağı için... Benim kişisel kanaatim, işte, tanklara ayakları bağlanarak sürüklenen insanlar, yani, bu, bize gelen bir duyum, bir işkence şeklidir; ama, bunun çeşitlileri de vardır mutlaka. Biri burada söylenmiştir. Bu konulabilir de, konulmayabilir de; çünkü, dediğim gibi, bu, bizim aldığımız, orada uygulananlardan işkence ya da zulüm türlerinden sadece biridir ve bunun çeşitlileri de vardır. Bu belki olmayabilir, yani, bu üslup metnin dışında da tutulabilirdi, kendi kişisel kanaatim.

Ayrıca, son paragrafta "Komisyonumuza gerekli izin verilmelidir" denilmiş. Peki, bunun için nereden izin alınabilir -gerçi, ben, bu 10 dakikalık gecikmeden dolayı burayı kaçırmış olabilirim- herhalde, Rusya hükümetinden alınacak. Söyleyeceklerim bu kadar.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz.

Buyurun.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Sayın Başkan, ben, anlaşılan, önerimi açıklamak mecburiyetindedim.

Şimdi, evvela, şunun anlaşılması lazım: Çeçenistan'da olan bitenlerin bir jenosit olduğu, Çeçenistan'daki olayın bir iç olay olmadığı, orada insan hakları ihlalleri olduğu konusundaki kararlarımızı veya kanaatlerimizi yumuşatalım diye bir iddia sahibi değilim, asla da buna razı değilim; ama, burada bir metin hazırlanırken, bu metnin bir girişi olur, bir gelişmesi olur, bir sonucu olur. Şimdi, daha sonuca varmadan, daha en başta katliam diye ifade edersek, o metin, nereden bakarsanız bakın, bir ön yargıyı yansıtır. Şimdi, burada, o bakımdan, ben öyle aldım. Mesela, bir giriş yapalım isterseniz, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, şu sayılı yasanın ve insan hakları alanında uluslararası hukukun kendine tanıdığı yetkiye dayanarak, Çeçenistan'ı, Çeçenistan'daki olayları incelemek üzere gündemine almıştır. Bu, bir giriş cümlesidir. Şimdi, arkasından, bu gündemle birlikte yaptığı toplantılarda, mevcut bilgi ve belgeler değerlendirilmiş, bu konuda ilgililer dinlenmiş, filmler izlenmiş, Türkiye'ye yansıyan şunlar şunlar tetkik edilmiştir. Yani, bunları teker teker söylemeye gerek yok; ama, çalışma alanımızın kapsamını belirtmek üzere buraya bir cümle koymak durumundayız. Hatta, mesela, Rusya Federasyonunun falanca muhabiri falanca televizyona verdiği demeçler de dikkate alınmış ve bütün bu bilgi ve belgelerin sonucunda -bakın, gayet kısa bir metin- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini, Helsinki Senedini ve Rusya ile Çeçenistan arasında 1996 yılında yapılmış olan sözleşmeyi, anlaşmayı ve diğer uluslararası hukuku dikkate alarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu aşağıdaki karara varmıştır. Şimdi, burada katliamlardan, tanklardan, bilmem nelerden bahsetmeye gerçekten gerek yok. Bu, uluslararası hukukta diplomasiye aykırıdır. İşte diplomasi dediğim budur. Bu karar nedir; bu karar şudur: 1- Çeçenistan'daki olup bitenler, bütün bunları dikkate aldığımızda, bu, Rusya'nın iç sorunu değildir. 2- Orada yapılanlar insan hakları ihlalidir. 3- Arkasındaki diğer birkaç öneri -varsa- sıralanır.

Yani, şu girişteki bütün bu üslup fevkalade yanlıştır ve bu çalışma, alelacele yapılmış bir çalışma ve bir ön yargılı çalışma görüntüsü vermektedir. Şimdi, giriş kısmını yapmadan, orada, daha başlangıçta, biz, katliam diye bir ifade kullanırsak, bu, fevkalade yanlıştır. Şimdi, buradaki çalışmanın kapsamını bir cümleyle belirtmemiz lazım. Nedir o? Biz oturduk, birtakım elimize ulaşan bilgi ve belgeleri değerlendirdik, Dışişlerini dinledik, buradaki komisyonları dinledik, ayrıca bir alt komisyon kurduk ve alt komisyon birtakım çalışmalar yaptı. Ayrıca Rus Federasyonu gazetecinin bu konuda yaptığını da görmemiz lazım geldiğine inanıyorum; hatta, oradan da bir cümle almamız gerektiğine inanıyorum.

Bütün bu çalışmalardan sonra da, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Helsinki Sözleşmesi -ki, Rusya'nın da altına imza attığı- ve diğerlerini de dikkate alarak ve hatta Rusya ile Çeçenistan arasında yapılmış olan şu tarihli sözleşmeyi de dikkate alarak şu karara vardık deyip, bir cümleyle bu işi bitirmemiz lazım. O zaman, metin bu kadar uzun da olmaz. Bizim, bunun uluslararası bildiri formuna uygunluktan kastımız budur, yoksa, buradaki şeyi yumuşatalım şeklinde bir ifadem yok. Elbette, burada, jenositliği yazalım, insan hakları ihlali diye yazalım; ama, eğer tarafsız bir kişi şuna baktığı zaman, metnin hazırlanışı, girişi, başlangıcı, gelişmesi itibarıyla, bu metnin, taraflı bir metin olduğu, ön yargılı bir metin olduğu kanaatini verir. Biz ön yargılı olmasak bile, metin o kanaati verir.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Biz, taraflı ve ön yargılıyız, insan haklarından yanayız.

BAHRİ ZENGİN (Devamla) – Bu ayrı bir konu; ama, bir yerde insan hakları ihlal edilmiş mi edilmiş mi konusuna bakmalıyız. Biz, insan hakları yönünden taraflıyız; ama, o olayın kendisinde ihlal var mı yok mu diye olaya daha yaklaşırken -ha, bu olay Rusya tarafından yapılıyorsa mutlaka ihlal vardır şeklinde yaklaşmak- herhalde o anlamda taraflı olmamız mümkün değil. Efendim, Amerika yapıyorsa, mutlaka ihlal yoktur diye yaklaşmak, o da yanlış bir şey. Biz, elbette insan hakları konusunda taraflıyız; ama, bir yargıç hassasiyetiyle, acaba, suçun faili falanca mıdır değil midir, suç sübut bulmuş mudur değil midir, bunu araştırıyoruz.

Şimdi, o bakımdan, bu metin, şimdikininki yarısı kadar kısa olabilir. Bütün bu söyleyeceğimiz şu alttaki önerilerimizin bazılarını tabii gözden geçirmemiz lazım, hepsini söyleyebiliriz; insan hakları ihlalleri vardır, bu, iç müdahale sayılmaz bu anlaşmaya göre diyebiliriz; ama, şu girişteki ön yargıyı verecek, işte, tanklar gitti, falanca gitti... Biz şunları inceledik, şu araştırmaları yaptık, bize gelen bilgi ve belgele-

ri değerlendirdik, alt komisyon kurduk, alt komisyon inceledi, Türkiye'deki bazı ilgilileri dinledik ve bunun arkasında da şu kanaate, yargıya vardık. Yani, metnin bu çerçeveye içerisinde olmasının çok daha yararlı olacağına şahsen inanıyorum.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Ergun.

METİN ERGUN (Muğla) – Sayın Başkanım, tabii, basın bildirisini ayırt etmek gerekir. Basın bildirisini, basın toplantısı sırasında sunulan metindir. Basın toplantısı sırasında, Bahri Beyin belirttiği her şeyi, siz Başkan olarak belirteceksiniz ne de olsa; biz şu şu çalışmalarını yaptık, şunları dinledik, şu delillerle hareket ettik ve neticede, şu kanaate vardık; bu kanaatin doğrultusunda da bu basın bildirisini açıkladık diye bir açıklama yapacaksınız Komisyon Başkanı olarak. Dolayısıyla, basın toplantısında söylenecek olan sözlerin basın bildirisine girmesi, bana göre, yersizdir. Bu bildiri, bu endişeler, basın toplantısında açıklanır.

Bir diğeri, Bahri Beyin tenkit ettiği, giriş, gelişme, sonucu meselesi zaten bizim metnimizde var. İlk paragrafa dikkat ederseniz, ilk paragrafta "insan hakları uluslararası bir konudur. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, Çeçenistan'daki olayları bu şekilde ele almaktayız" denilmektedir.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Bir kere, burada cümle bozuk.

METİN ERGUN (Muğla) – Cümle bozukluğunu ele alabiliriz; o, ayrı bir konu.

Daha sonra örnekleme bölümüne giriyoruz; oradaki olayı genişçe ele alıyoruz.

Tank meselesini ise örnek olarak vermiştik biz; ama, oraya bir kelime ilavesi veya iki kelime ilavesiyle o örnek tam manasıyla yerine oturabilir, yani, bir iki kelimeyle onu düzeltebiliriz. Yani, metin böyle kurulur, metin örneğe dayalı kurulur ister istemez.

Daha sonra, sonuç bölümünde de, biz bu kanaate vardık ve şunları talep ediyoruz.

Yani, metin bir bütündür ve bunun bana göre bir sıkıntısı yoktur. Üstelik, biz, her iki devletin bakış açısını, mümkün olduğu kadar, yansıtmamaya çalıştık. Mesela, Rusya "terörist bunlar" diyor. Bizim ilk metnimizde terörist ifadesi vardı. Daha sonra, izahı oldukça güç bazı olayları gerekçe göstererek, mümkün olduğunca, terör kelimesini kullanmamaya çalıştık. Bu iç meselesi de olsa, olmasa da -hatta dün bunun epeyce tartışmasını yaptık- şöyle bir ilave yaptık: AGİT diye başlayan paragrafın üstünde, bu ihlalleri yapmasının hiçbir haklı gerekçesi olamaz dedik. Yani, iç meselenin olsa da olmasa da, bunun hiçbir haklı gerekçesi olamaz; sen burada toplu katliam yapıyorsun, şehirleri bombalıyorsun; bunu belirtmeye çalıştık.

Dolayısıyla, ben, metni olduğu gibi savunuyorum, ana ilkeleriyle savunuyorum; ama, kelimeler üzerinde, cümleler üzerinde düşünebiliriz. Yani, basın toplantısı ile basın bildirisini ayırt etmek gerekir.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Bekaroğlu.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Önce, bu Çeçenistan manzaraları, tanklarla ayaklarından sürülen insan manzaraları bütün dünyada -CNN'den BBC'ye kadar- görüldü. Yani, bu, bir örnek olarak konuldu. Bahri Beyin dediği bir şey bizim metinlerimizin birinde vardı.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Burada objektif cümleler kurmak lazım.

MEHMET BEKAROĞLU (Devamla) – Aslında, giriş cümlesine Bahri Beyin dediği konulabilir; İşte Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Çeçenistan'da olup bitenlere bu şekilde bakmış ve ele almıştır; işte toplanmış, sivil toplum örgütlerini ya da ilgili kuruluşları dinlemiş, Komisyonumuza ulaşan belgeleri incelemiş ve bu doğrultudaki uluslararası senetler, belgeler de dikkate alınınca, Rusya'da olan bitenlerden ciddi bir şekilde insan hakları açısından endişe duyuyoruz diye ilk paragrafı bu şekilde düzeltilir.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Katliam dedikten sonra, endişe duyuyoruz denilmez, katliam dedikten sonra kaygı duyuyoruz denilmez. Kusura bakmayın, tabii, arkadaşlara teşekkür ediyorum; burada daha sonuca gitmeden, "katliamdan kaçan" diye bir ifade kullanılıyor; yukarıda ise "kaygı duyuyoruz" de-

niliyor; olmaz, yani, metin kendi içinde tutarlı olmalı. Katliamdan söz ediliyorsa, kaygı duymak olur mu artık?! Yani, bu, dünyaya yansiyacak.

METİN ERGUN (Muğla) – Neticesi nereye varacak, bundan kaygılanıyoruz; ama, ortada bir katliam var.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Bakın, bu, uluslararasına yansiyacak bir bildiridir, yani, İnsan Hakları Komisyonunun da bir ilk bildirisi bu anlamda; bundan evvel yapıldı mı yapılmadı mı, bilmiyorum.

BAŞKAN – Birkaç kere yapıldı.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Hangi olayda yapıldı?

BAŞKAN – Abdullah Öcalan olayında yapıldı.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – O ayrı.

BAŞKAN – Ama, uluslararası alana çıktı ve o, İtalya'nın yargılamasıyla ilgili olarak yapıldı.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Dolayısıyla, bu bildiri hemen hemen buradaki bütün elçilikler tarafından alınacak, değerlendirilecektir; dolayısıyla, buradaki kelimeler önemlidir. Yani, kelimeler bu Komisyonunun ciddiyetini ortaya koyar. Onun için, kelimeler arasındaki tutarlılık da önemlidir, tutarsızlık da önemlidir. Ben bu konuya dikkatinizi çekmek istiyorum. Yani, katliam dedikten sonra öbürü kullanılmaz, öbürü deniliyorsa, katliam kullanılmaz. Yani, bunu misal olarak söylüyorum.

METİN ERGUN (Muğla) – Bahri Bey, Türkçeyi bir parça bildiğim kanaatindeyim. Birinci paragrafta olan hadise şudur: Süreç devam ediyor ve bu sürecin nereye varacağını bilmiyoruz, bir katliam hadisesi var; yani, yaşanan, gözümüzle gördüğümüz bir hadise var; ama, bu sürecin devamı daha bitmemiş; ondan dolayı, bu sürecin devamından da kaygı duyuyoruz.

MEHMET MAİL BÜYÜKERMEN (Eskişehir) – Efendim, alt komisyonun çalışmalarından dolayı çok mutluyuz, çok teşekkür ederiz; gayet güzel bir metin çıkmıştır. Burada, aruz vezniyle şiir yazmıyoruz; iş kaçırırım, sarpa sardırmayalım. Kusur bulmak kolaydır, her şeyde tenkit yapmak da kolaydır; ama, iş kaçırırım.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Büyükerman.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Bahri Beyin dediği gibi, bunun giriş cümlesine konulmasında, paragrafa eklenmesinde fayda var bence.

BAŞKAN – Değerli arkadaşlar, öncelikle, hem alt komisyonumuzdaki arkadaşlarımızın çalışması için hem de Komisyonumuzda her yönüyle daha mükemmel bir metin nasıl çıkarılır amacıyla yaptığımız tartışmalar ve konuşmalar için herkesin katkısından ötürü teşekkür ediyorum. Bence çok verimli bir çalışma oldu.

İzin verirseniz, ben bir iki noktaya değinmek istiyorum; ondan sonra, belki ne yapacağımız konusunda bir yöntem çizebiliriz. Basın bildirileri ne kadar kısa ve öz olursa ve ne kadar ana noktaları içerirsinde -bunu benimseyecek veya benimsemeyecek insanlar bile olsa- şuurlarda yer edecek bir izlenim verirse, o kadar faydalı olur diye düşünüyorum. Cümleleri anlatmak için, daha ziyade, çarpıcı bölüm olarak oradan seçip alacakları bir şey kalabilir; bir, bu yönünü söylemek istiyorum.

Bir de, biz en çok İnsan Hakları Komisyonu olarak, tabii, devletlerin ister iç işi olsun ister dış işi olur, ne türde olursa olsun, dikkat etmemiz gereken konu, bunun bir boyutunu evrensel hale taşıyabilmek ve bu garantiyi de bütün ülkeler içerisindeki vatandaşlara yayabilmek. Bizi rahatsız eden nokta burada nedir? Şu cümlede çok net veriliyor; AGİT toplantısının üstündeki cümlede "toptan katledilmesi girişimidir" arkadan da "insanların kadın, çocuk, yaşlı gözetilmeden katledilmesinin hiçbir haklı gerekçesi olamaz" diyoruz. Burada, Çeçenistan'daki olayda, toplumun tümüne şamil bir terörist, hukuk dışı ve suçlu göstermeye çalışma çabası var. Yani, en azından "sivil ve yoksul halkın, çocuk ve kadın gözetilmeden" gibi bir kelime yazarsak, "orada terör var" dese bile, aradaki sivil halkı unuttuklarını anlatma, yani, bu noktayı acaba daha vurucu yapabilir miyiz? Yani, sivil ve yoksul halkın tümüne şamil gösterilerek belli şeyler suçlanıp katledilmesi olayını vurgulayabilir miyiz? Bunu sormak istiyorum.

Yani, isterseniz, bir iki nokta olarak alalım, ondan sonra tekrar bir durum değerlendirmesi yapabiliriz.

METİN ERGUN (Muğla) – Sayın Başkanım, paragraf zaten bir bütün, yani, belirttiğiniz endişe tamamen paragrafa hâkim, değil mi; yani, jenosit yeterli bence...

BAŞKAN – Bunu sade vatandaş da okuyacak. Ben şöyle bir kamuoyuna baktım, insanlar bunun çok da farkında değil.

METİN ERGUN (Muğla) – Ama, biz cümleyi bitirmedik, onu da tahmin ettim; olay “bir halkın toptan katledilmesi girişimidir...”

BAŞKAN – İki daha böyle birden bire böyle vurucu getirebilir mi? Yani, bu, benim bir teklifim.

Bir de, bir teknik yanlışlık yapmayalım diye şurada bir not aldım. İkinci paragraftaki “Rusya Federasyonu, izahı oldukça güç olan bazı olayları gerekçe göstererek, altına imza koyduğu uluslararası anlaşmaları yok saymış” burada bir noktada da kastettiğimiz, 1997’de Çeçenlerle yapılan bir anlaşma, Mashadov ile Yeltsin arasında yapılan anlaşma. Onu, Rusya, her seferinde, işte, bunu, iç anlaşmamız gibi hale getirmek istiyor, pek uluslararası gibi kabul etmiyor.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Ondan çok, uluslararası insan haklarıyla ilgili sözleşmeler...

BAŞKAN – Kabul edilirse, bu türdeki anlamayı da engellemek için veya o türdeki bir itirazı da karşımıza koymalarını getirmemek için, zaten daha ilerde, biz, uluslararası her şeyin işletilmesini söylüyoruz. Oradaki uluslararası yerine anlaşma diyebilir miyiz? Yani, sadece uluslararası kelimesini kaldırıp, anlaşmalar diyebiliriz miyiz?

METİN ERGUN (Muğla) – “Altına imza koyduğu anlaşmaları yok saymış...”

BAŞKAN – Yani, o tür bir tartışmaya girmek doğru olur mu; bunu sormak istiyorum.

Bir de, bizim, acaba, bu sözümün yanlış anlaşılmasını istemiyorum; ama, insan hakları olarak, objektif olabilmek için, ben bütün gönlümle metindekilere daha fazlasıyla katılıyorum; ama, objektif olabilmek için, biz buraya sivil toplum örgütlerini çağırdık, Dışişlerimizden çağırdık ve bizzat orada yaşayıp, gidip görmüş olan derneklerin dışındaki kişilerden de çağırdık, konuyla inceleme yaptığı için bir hoca çağırdık ve kendi aramızda değerlendirdik. Acaba, taraf olarak, Rusya elçiliğinden bir eleman çağırmak uygun olur mu olmaz mı; ama, en azından, bunu şunun için söylüyorum; yani, kendi kendilerine metin hazırlamışlar da bize söz hakkı vermediler... Zaten kendileri büyük bir ihtimalle katılmayabilirler. O zaman, biz de, en azından, AGİT zirvesinde yapılan toplantıdaki Yeltsin’in tavrının geçerli olduğunu anlayabilir ve onu da deklare edebiliriz. Böyle bir şeyi Komisyonumuz olarak düzenleyip, en kısa zamanda, metin üzerinde bir kez daha kendi aramızda tartışarak ve gayet olumlu yönleriyle metne sadık kalarak; ama, belki ufak tefek şeyleri de bir kez daha değerlendiririz. Bir de onu dinleyip, en azından, oraya da, biz objektif değerlendiriyoruz, bütün ülkelere yaklaşımımız eşittir; dolayısıyla, oradan da gelsinler, sorguya çekmek gibi değil; ama, biz bu konularda üzülüyoruz, bu sizin iç işiniz; ama, ne kadar gibi, belki bir değerlendirme olabilir mi?

Değerli arkadaşlar, son bir saptamam da, geçen toplantımızda, buraya da yazdık; ama, vakit kaybetmemek açısından, Çeçenistan’a izin verilirse de verilmese de, biz gidip yerinden görelim demiştik. Öğrendiğimize göre, 3 200 civarında Çeçenistan’tan Gürcistan ve diğer bölgelere de mülteci olarak sığınan Çeçen kökenli insanlarımız var. Bunların yaklaşık 2 000’i aslında Gürcü olup Çeçenistan’da yaşayan, 1 200’ü de bizzat Çeçen olan insanlardır. Gürcistan’a gitme konusunda da çok büyük rahatsızlığımız yok. Onları dinlemek bize objektif bir şey kazandırır mı? Bunun için bir alt komisyon kurarak, arkadaşlarımızın orada bir inceleme yapmasını sağlayabiliriz. Rusya’nın iznini beklemeden, Dışişleri, bunun için sadece, evet, hemen hazırlamak konusunda etkin olacak tahmin ediyorum. Gürcistan’daki mültecileri de dinlesek ve heyetimiz bu işi kısa sürede yapsa diyorum. Rusya’daki elçilik aracılığıyla gönderilse de gönderilirse de, en azından, resmî yazımızla bir teklifi yapsak; ondan sonra, bu arada da, çok verimli çalışma yaparak, arkadaşlarımızla birlikte bu toplantının da tutanaklarını bir araya getirsek

ve ondan sonra, metni yazsak çok vakit kaybedebilir miyiz, yoksa bu, bize ne kazandırır ne götürür? İsterseniz, bu yönüyle de bir tartışalım diyorum.

Teşekkür ederim.

METİN ERGUN (Muğla) – Sayın Başkanım, ben, her şeyden önce, şu tanklarla ilgili olan bölümde “tanklara ayaklarından bağlanarak sürüklenen insan manzaraları” cümlesinden sonra “bile” dersek, Çeçenistan’da yaşanan vahşetin boyutlarını açıkça ortaya koyacaktır. Yani, buraya “bile” kelimesini eklersek, onun tam bir örnek olduğunu vurgulayabilir gibi geliyor bana. Bilmiyorum, arkadaşlar bu konuda ne düşünür.

BAŞKAN – “Manzaraları bile...”

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Sayın Başkanım, şimdi sizin dediğiniz o olay çok uzatacaktır. Gürcistan’da zaten çok az sayıda insan var. Önemli olan, İnguşetya’ya gitmek gerekir. Bunun izinleri falan, bu işi çok soğutacaktır, çok zaman alacaktır, en az bir ay sürecektir. Bence, böyle girişimlerde bulunalım, yine yapalım, yine rapor hazırlayalım; ama, bu metni, itirazlar çerçevesinde, birkaç gün içinde düzeltelim, yayımlayalım; çünkü, bu metnin amacı, ben daha evvel de söyledim, kamuoyunda, Türk ve dünya kamuoyunda bizim de bu işin üzerinde olduğumuzu göstermesi açısından, caydırıcılığı açısından son derece önemlidir; ama, daha sonra yapacaklarımızı yapalım yine.

BAŞKAN – Sayın Bekaroğlu, ben de çok önemsiyorum. Bugün eğer yayımlasak bile, şu anda bunu hazırlasak bile, bir basın bildirisinin de zamanı ve yeri de çok önemli. Bugün Abdullah Öcalan’ın yargısıyla ilgili olan konu da gündeme girdiği için, yarınki vurucu özelliğini zaten belki yakalamayabiliriz. Onun için, bir iki gün içerisinde bunu yaparız; ama, arzu ederseniz, ben hemen bugün Rusya Büyükelçiliğine, bir yazıyla, bu konuyu üzerimize aldığımızı, birinci defa toplantı yaparak incelediğimizi, değişik grupları dinlediğimizi, kendilerini de objektif olarak değerlendirebilmek için dinlemeyi arzu ettiğimizi bildiren bir yazı göndereyim ki, tarafsızlığımız biraz daha netleşsin.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Pazartesi günü dinleyip, salı günü yayımlayalım.

BAŞKAN – Evet, mesela, pazartesiye davet çıkaralım; ama, pazartesi günü toplantı yapmaktan çekiniyorum.

EYÜP FATSA (Ordu) – Sayın Başkan, pazartesi saat 14.00 yine uygun olabilir; çünkü, birçoğumuz, gittiğimiz yerlerden dönmüş oluruz.

BAŞKAN – Ama, en azından güzel bir tartışma yaptık. Bugün bu gruptaki arkadaşlarımızın hepsi katılacak mı pazartesi günü? Gördüğüm kadarıyla, o zaman, pazartesi günü toplanalım. Salı günü de, ikinci toplantıyı yapıp metni yayımlayalım. O zaman, pazartesi gününe kadar metni iyice olgunlaştıralım.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Bence fazla zaman harcamayalım, Bahri Beyin dediği giriş cümlesi konulsun ve metin yayımlansın.

BAŞKAN – O zaman, pazartesi günü saat 11.00 diyelim; öğleden sonraya yetiştirebileceğimizi anlarsak, öğleden sonra da toplanıp metni düzenlemeye çalışalım.

METİN ERGUN (Muğla) – Bir teklifim var; mümkünse, bir heyet oluşturalım, Gürcistan’a müracaat edelim İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak; böylece, Gürcistan’a ilk girişimimizi başlatmış olalım.

BAŞKAN – O zaman, pazartesi günü her partiden bir kişi olacak şekilde heyetin oluşumu konusunda da bir araya geldiğimizde, tabii ki olur.

EYÜP FATSA (Ordu) – Sayın Başkanım, ben özellikle bir kere daha altını çizmek istiyorum; bu insanî yardım yapan kuruluşların önündeki yardım engelinin ortadan kaldırılması noktasında bir gayretimiz olsun.

BAŞKAN – O konuyla ilgili, ister misiniz belli delilleri ve belli konuları, yani, sözden ziyade, daha vurucu olmamız açısından acaba daha somut yaklaşabilir miyiz? Şu anda Kızılay konusunda bir alt komisyon var biliyorsunuz, onlarla diyaloga geçelim mi?

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Sayın Başkan, bugün Kızılaydan 5 kişi -genel sekreter dahil olmak üzere- tutuklandı. Bundan sonra, Kızılayla ilgili mutlaka birçok tutuklamalar olabilir.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Sayın Başkanım, olayı genelliyoruz ve iş yapamıyoruz. Tamam, Kızılayla ilgili böyle bir şey var; ama, burada, Çeçenistan'a yardım konusunda biz İnsan Hakları Komisyonu olarak yardımların bizzat ihtiyaç sahiplerine ulaşması için neler yapılabilir, bunu hükümetimize, Dışişleri Bakanlığına, işte şöyle şöyle yapılabilir diye... Mesela, Eyüp Bey ve birkaç arkadaş da bu konuda bir çalışma yapsınlar, size arz etsinler. Siz bunu -tartışmaya açarak veya açmayarak- ilgililere götürerek; bu konuda bir yol gösterebilir miyiz, yardımcı olabilir miyiz; yoksa, Kızılayı bütünüyle tartışmakla bir yere gidemeyiz.

EYÜP FATSA (Ordu) – Biraz önce de ifade ettim, ben bu tür organizasyonlarda çok görev yaptım. Yani, sivil kuruluşlar Kızılaydan çok daha öte ileri noktalara gidebiliyor.

METİN ERGUN (Muğla) – Eyüp Bey, onda hemfikiriz de, bizim şimdiki gündememiz basın bildirisi olduğu için, buna gerek yok.

BAŞKAN – Ne yapacağımızı ben şu şekilde özetlemek istiyorum: Eşzamanlı çalışacağımız için, birkaç olay aynı şekilde yürüyecek. Bunlardan birincisi, bugün resmî bir yazı çıkarıp, Rusya Elçiliğinden bir kişiyi dinlemek arzusunda olduğumuzu, pazartesi günü saat 11.00'de davetiye çıkarttığımızı bildireceğiz.

İkincisi, bu iki üç gün içerisinde, arkadaşlarımız, kısmen metni bu aldığımız notlarla birlikte derleyecekler, pazartesi günü o kişiyi dinleme olanağımız olursa, dinledikten hemen sonra, alt komisyon bir kez daha kendi arasında tartışır, öğleden sonra saat 14.00'te Komisyonumuzu toplarız ve basın bildirisini yayımlarız.

Bu arada da, yine eşzamanlı olarak, ben, bugünden başlamak üzere, büyükelçiliğimiz aracılığıyla Gürcistan'a gidecek olan heyet için böyle bir isteğimiz olduğunu ileticeğim; pazartesi günü de her partiden birer arkadaşımızla bunu bir kez daha tartışacağız.

Katkılarınızdan dolayı çok teşekkür ediyoruz, güzel bir çalışma oldu, iyi günler diliyoruz.

Toplantıyı kapatıyorum.

Kapanma Saati: 15.05

C. 29.11.1999 Tarihli Üçüncü Toplantının Tutanağı

AÇILMA SAATİ: 14.00

BAŞKAN: Sema Tutar Pişkînsüt

SÖZCÜ: Bahri Zengin (İstanbul)

KÂTİP: Mustafa Eren (Karabük)

BAŞKAN – Değerli arkadaşlarım, bugün, üç, dört oturum içerisinde, titiz çalışmamızla, elimizdeki bilgi ve belgeleri de değerlendirerek hazırlamış olduğumuz basın bildirisini sunmak üzere bir arada toplandık.

Basın bildirimizi okumadan önce, elimizdeki bantta, Çeçenistan'daki bazı olayların görüntüleri mevcut; çok fazla bilgi ve belge dışarıya sızmamakla, orada, bu konuyla ilgili fazla miktarda araştırma yapılmamakla beraber, bu birkaç görüntüyü hep bir arada izleyelim istedik; bu nedenle, önce bantı izleyeceğiz.

(Çeçenistan'daki olaylarla ilgili video bantı izlendi)

BAŞKAN – Değerli arkadaşlar, bir yandan o görüntüler yan tarafta devam ederken, biz, geçen üç toplantımızda, önce, Çeçenistan'la ilgili konular hakkında basına sızanların dışında da bilgi edinebilmek ve bu konuyla ilgili, komisyonumuzun hassasiyeti yönünden, yapacaklarımızı tartışmak üzere Dışişleri Bakanlığından o bölümün genel müdür yardımcısı Sayın Reşit Uman Beyi dinlemiştik. Yine, konuyla ilgili uzun süredir çalışan Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Sayın Niyazi Günay'ı dinlemiştik. Birleşik Kafkasya Konseyi Genel Başkanı Enver Kaplan'ı, üyelerinden Genel Sekreter Sönmez Can'ı ve yine, akademisyen çevrelerden ve aynı zamanda bu konseyin üyelerinden olan Anıl Çeçen Hoca'yı dinlemiştik. Geçen toplantımızda, yine, Kafkas-Çeçen Dayanışma Komitesinin eski başkanı Haluk Kutlu Beyi de dinlemiştik. Bu görüntülerden elimizde iki bant var. Toplantı sonunda arzu eden basın mensuplarımıza, çoğaltmaları için, bir tanesini takdim edebiliriz.

Yaptığımız toplantılarda ve bugün sabahki toplantımızda da kendi aramızda tartışarak hazırlamış olduğumuz bu basın bildirisini oybirliğiyle kabul ettik ve şu anda sizlere bu bildiriye sunuyoruz:

(Çeçenistan'daki olaylarla ilgili Basın Bildirisi okundu)

BAŞKAN – Komisyonumuz, hakikaten çok büyük bir hassasiyetle bu konunun üzerine eğildi ve tek tek, kendi aramızdaki tartışmalarımızdan sonra oybirliğiyle bu basın metnini hazırladık ve bundan sonra da takibini yaparak, ileriki günlerde, hem Çeçenistan'a hem de Gürcistan'a gidecek olan alt komisyon gruplarımızla konuyu bir kez de yerinde inceleyerek ve yapılacak ve bu arada oluşacakları da izlemek suretiyle, bundan sonra da tekrar gündemimize alıp yeni bir basın bildiriyle sizlere sunmak istemektedir.

İlginize teşekkür ediyoruz.

GAZETECİ – Efendim, alt komisyon üyeleri belli oldu mu? Bu, bir.

İkincisi de, Çeçenistan'a gitmek için bir izin başvurunuz oldu mu Rusya'ya yönelik olarak ya da bu engel nasıl aşılacak?

BAŞKAN – Bu basın bildirimizin hemen arkasından, biz, alt komisyondaki arkadaşlarımızı, evvela Gürcistan'a gitmek üzere, basına sızan haberlerden 3 200 civarında olduğunu tahmin ettiğimiz mevcut mültecilerle görüşmek üzere düşünüyoruz. Arkadaşlarımız orada çalışma yapacaklar. Bu arada, resmî bir şekilde, basın bildirimizin metnine dayalı olarak bu isteğimizi Rusya Federasyonuna Çeçenistan için

de iletceğiz, Çeçenistan'a da girmek üzere iletceğiz. Kendi aramızdaki toplantılarımızda bundan sonraki icraatımızı tartışacağız.

GAZETECİ – Sayın Başkan, Rusya Federasyonu Büyükelçiliğinden bir temsilci rica etmişsiniz bildiğimiz kadarıyla, bu geldi mi? Gelmediyse bir gerekçe bildirildi mi size?

BAŞKAN – Bu türdeki bir temsilciyle görüşme isteğimizi kendi aramızda bir kez daha tartıştık ve konuyu çok açık bir biçimde şu şekilde değerlendirdik. Büyükelçilikler, hükümetlerin temsilcisi olarak ülkelerde bulunmaktadır. Dolayısıyla, büyükelçiliklerin parlamento boyutu yoktur. Biz, kendi aramızda, parlamentolar arasında iletişim kurmak üzere bir yeni çalışma şekli düşünüyoruz. Bunu da, büyük bir ihtimalle hem Çeçenistan'a hem de Gürcistan'a gidecek olan alt komisyondaki arkadaşlarımızın mümkün olabilirse Duma'da Parlamento Başkanıyla görüşme isteğini ileterek yapabileceğiz ve böylece de parlamentolar arasındaki çalışmayı da sürdürmek istiyoruz.

GAZETECİ – Siz Rusya Federasyonu Büyükelçiliğine başvurmamış mıydınız efendim?

BAŞKAN – Biz, kendi aramızda yazdığımız metinle hazırladığımız geçen toplantıdaki tartışmamızda, büyükelçilikten bir elemanın gelmesi konusunda istek düşünmüştük ve hem siyasî anlamda hem de diplomatik anlamdaki yaklaşım biçimimizin nasıl olacağını da tartışmıştık. Bu tartışmadan sonra, büyükelçiliklerin, hükümetlerin fikirleri ve hükümetlerin doğrultusunda bulunmasından dolayı, biz, Parlamento ve Parlamento Komisyonu olduğumuz için, parlamentolar arasında iletişim kurmanın diplomatik anlamda daha doğru olacağına karar verdik.

Metin, bütün arkadaşlara, basın bildirisi olarak çıkışta dağıtılacaktır. Ayrıca, elimizde iki bant var, biz bir tanesini basına vereceğiz. Tahmin ediyoruz, basın o görüntüleri çoğaltacaktır.

Teşekkür ediyoruz.

Toplantıyı kapatıyorum.

Kapanma Saati: 14.21

D. 20.01.2000 Tarihli Dördüncü Toplantının Tutanağı

Açılma Saati: 13.00

BAŞKAN : Sema TUTAR PİŞKİNSÜT

BAŞKAN – Toplantı yetersayımız mevcut; toplantımıza başlıyoruz.

Bu toplantımız, İnsan Hakları Komisyonu olarak 2000 senesinin ilk genel toplantısı. İnşallah, bu dönemde de insan hakları açısından Türkiye’de çok olumlu gelişmeler kaydederiz; dünyayı da o gözle hem irdeleyici hem de yorumlayıcı bir şekilde takip ederiz.

Bugünkü toplantımızı, geçen salı günü yapmış olduğumuz Divan toplantımızın içerisinde değerlendirdik ve Çeçenistan’daki olayları incelemek üzere, mültecilerle görüşmek üzere Gürcistan’a giden alt komisyon heyetimizin hazırlamış olduğu raporu tartışmak, orada gördüklerimizi bir noktada aktarmak ve bu konuda bilgi vermek üzere yapıyoruz.

8-14 Aralık tarihleri arasında, her bir partiden birer milletvekiliyle 5 kişiden oluşan alt komisyonumuz Gürcistan-Tiflis’e gitti. Heyet üyelerimizin içerisindeki arkadaşlarımızı ben bir kez daha belirtmek istiyorum. DSP’den ben vardım, Milliyetçi Hareket Partisinden Sayın Hüseyin Akgül vardı, Anavatan Partisinden Emre Kocaoğlu, Doğru Yol Partisinden Kadir Bozkurt ve Fazilet Partisinden de Mustafa Baş Bey vardı. Yoğun bir çalışma yaptık hep birlikte. Heyet üyelerimiz de şu anda burada. Bu rapor, isteyen arkadaşlar için çoğaltılabilir. İlk gittiğimiz gün, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğinin şefi Ekber Meneñcioğlu’yla görüşme yapıldı. Daha sonraki sıralamada, Mülteciler ve İskân Bakanı, Parlamento Başkanvekili Elder Shenqalaia, oranın İnsan Hakları Komisyonu Başkanıyla görüşme, Parlamento Başkanıyla görüşme yapıldı ve Gürcistan Başkanı Sayın Schwardnadze’nin eşiyile, kurmuş olduğu Barış ve Kadın Vakfının yaptığı çalışmalarla ilgili görüştük ve en son da Edward Schwardnadze’yle görüşüldü.

Bu arada, heyetimiz, hem özellikle Tiflis’te Ahmeta bölgesinde yerleştirilmiş olan, daha önceden gelmiş olan Çeçen mültecilerle görüştük. Ki, bunların sayısı 3 583’tü 29 Aralık tarihi itibarıyla. Ahmeta bölgesinde, daha çok akrabalarının evlerinde yerleşecek şekilde oturuyorlardı. Oraya o şekilde gelmişler. Bu arada da, Birleşmiş Milletler Komiserliği bize, çatışmalardan kaçan bazı mültecilerin, Çeçenlerin, Gürcistan’ın kuzeyinde, Rusya’nın güneyinde gayriresmî bir giriş olan Kafkas dağlarının üzerindeki Şatili bölgesinden 500-600 kişi olarak gelip geçmek istediklerini belirttiler ve zor koşulları olmasına, Gürcistan’ın özellikle zor koşullarda bulunmasına rağmen, helikopterle, heyetimiz, o Kafkas dağlarının olduğu yere gitti. Halen de arabalarla gelmekte olan 240 kişinin barındığı bir köy Şatili. Orada daha önceden gelenlerle nüfus 400 kişiye kadar ulaşmış ve evlerde -zaten hepsi köy şeklinde, çok ufak bir yerleşim alanı- yaklaşık 20-25 kişi aynı evde, odalarda kalıyorlar. Çocuklar ve kadınlar fazla olmak üzere birçok mülteci vardı. Biz oraya gittiğimiz zaman da, orada bekleyen 400-500 civarında, helikopterle durmadan Tiflis’e taşınmaya çalışılan mülteciler vardı. Tabii, onlarla görüşmeler oldu.

Ben, özet olarak -bütün tutanaklarımız ve raporumuz burada- mülteciler hakkında önce iki bölümde belli konulara değinmek istiyorum. Bunlardan arkadaşlarımızla hep birlikte gördüklerimiz, mülteciler, giyim ve kuşam bakımından -evvela Şatili bölgesindeki söylemek istiyorum- çok kötü şartlarda değiller. Üstleri, başları, ayakkabıları oldukça iyi; ama, moral yönünden ve çektikleri yönünden insan haklarının aşırı derecede ihlali, katliamların, orada hepsinin bir ıstırabının olması yönünden de çok zor durumdaydılar. Özellikle kadınlar ve çocuklardan oluşan gruplar vardı; çok yaşlı veya orta yaşlı erkeklerin, gelmeyip, savaşmak üzere hâlâ yerlerinde kaldıkları söylendi. Genç olanlar da, kadınları ve çocukları getirip tekrar geri döneceklerini beyan ediyorlardı. Yaralılar vardı. Bunların içerisinde, çok açık söylenmemek-

le birlikte kimyasal silahla yaralanmış olduğu ifade edilerek, Tiflis Devlet Hastanesin kaldırılmış olanlar -4 civarında- vardı. Daha sonraki resmî diyaloglarımızda ve en son Cumhurbaşkanıyla gidişimizdeki diyaloglarda, Tiflis Devlet Hastanesinden bunlara ait herhangi bir bilgi verilmiyor; ama, oradaki ifadeler, kimyasal silah kullanıldığını, yasaklanmış silahların da, bizzat Rusya tarafından, ayırt edilmeksizin sivil-lerin üzerine kullanıldığını söylüyorlar.

İkinci önemli nokta, toprak altında ilerleyen ve patladığı zaman büyük bir imha gücüne sahip olan yeraltında ilerleyen bombaların kullanıldığını ve bütün bunların, devamlı olarak o bölgede hiçbir kişiyi ayırmadan kullanıldığını; yeraltından ilerleyip patlayanların da, imha gücü nedeniyle ve nereye gittiğini de tam kestiremedikleri için onları zor duruma soktuklarını söylüyorlardı.

Üçüncü dikkatimizi çeken, Müslüman Çeçenler, inançları gereği ölümlerini aynı gün veya en geç ertesini gün gömme istekleri olduğu için, ölümlerini, anlaşmayla fidye ödeyerek Rusya'dan almak zorunda kaldıklarını, ağlayarak, hem ölüyoruz, yani, hiçbir şeyimiz yokken ölüyoruz, bizlere bakın, bizler için terörist deniliyor, bizler için her türlü mafyayla ilişkili deniliyor, bunları kastî olarak yayımlıyorlar, söylüyorlar; ama, bizlere bakın, bizde böyle bir hal yok; ayrıca da, bizim topumuzun birden böyle bir şey olması mümkün değil, çok zor koşullardayız diye söylüyorlardı. Yani, fidye ödeyerek almaları çok ağırlarına gidiyor. Bunun altını çizerek söylediler.

Bunun dışında, bir de çok dertlendikleri konu, barış yolu açtık, artık gidin, sizleri bırakıyoruz diye söylediklerini, ellerine beyaz bayraklar alarak o yolda yürümeye başladıkları zaman, o yolu bombalayıp orada da birçok ölüye neden oluyorlar. Bu da çok ağırlarına gidiyor; çünkü, madem, tamam bir savaş şartı varsa, madem bazı şeyler oluyorsa kabul edelim; ama, en azından, barış diye elimizde beyaz bayraklarla giderken bizi niye bombalıyorlar diye söyleniliyordu.

Yaklaşık 500 civarındaki kişinin, o anda çok karlı ve kötü bir hava değil; ama, Kafkasların en üst tepesi olduğu için zor koşullarda giriş... Öğrendiğimiz kadarıyla, o bölgeyi, yani, Gürcistan'ın sınırının içerisinde olan kısmı, daha önce, Çeçenlere yardım ediyorlar diyerek Gürcistan topraklarının içini iki kez bombalamışlardı. Bu seferki Cumhurbaşkanıyla gittiğimiz zamanki şeyde de, biz, heyet olarak ayrıldıktan üç gün sonra, o gördüğümüz Şatili köyünü tekrar gelerek bombalamışlar. Fakat, halkın ve bizzat o mültecilerin söylediklerine göre, oradaki kenarlarda arkadaşlarımızla birlikte gördüğümüz tarihî eser kalıntıları gibi olan yapıları hiçbir şekilde bozmamışlar. İnsan veya herhangi bir canlıya da zarar vermemişler. Dağları, taşları; ama, Gürcistan'ın sınır içini bombalamışlar bir gözdağı vermek amacıyla.

Ahmeta bölgesindeki mülteciler, yaklaşık 3 500-4 000 kişi civarındaydı. Orada da, arkadaşlarımızla birlikte iki türlü bir çalışma yaptık. Zaten çok dağınık ve evlerin içerisindeydi; öyle, çok toplu olarak bütün mültecilerle görüşmemiz olmadı. Aynı cümleleri onlar da söylediler. Ancak, ilave olarak, daha ziyade kendi akrabalarının yanına gelmiş durumda olduklarını ve bölgeden, Gürcistan'ı bir noktada boğaz gibi kullanarak başka ülkelere geçme isteklerinin olduğunu ve buralara geçerken de, birinci sırada Almanya'ya, ikinci sırada Türkiye'ye, üçüncü sırada da Azerbaycan'a gitme isteklerinin olduğunu ve Türkiye olarak bizden de, ısrarla, bizleri alın, kabul edin, ne yapacağız bu kadar zor koşullarda dediklerini söylemek istiyorum.

Sağlık yönünden zor durumdadır; ama, kendileri oldukça sağlıklı görünüyorlar; fakat, zor durumdadır. Oradaki bir bayan doktorun, daha doğrusu, Çeçenistan'da da doktorluk yapan Gürcü kökenli bir bayan doktorun söylediklerini dinledik. O gelen grupların içerisinde yaklaşık 100 civarında tüberküloz hastasının olduğunu söyledi. Bunlar, nereden biliyorsunuz, laboratuvar tahlilleri yapma olasılığınız yok, burada ne kadar zor durumdasınız diye sorduğumuzda, Rusya'dan ellerinde karneleri yazılı olarak tüberküloz oldukları belli olarak gelmişler. Daha ziyade, çok yaşlı olanlar ile çocuk yaşta olanlar tüberküloz olarak... Tetkik yapamıyoruz, zor koşullardayız, çok hasta oluyor, bakamıyoruz, sadece iki doktoruz diye söylediler.

Gene oradakilerin, tabii ne kadar süre orada kalacakları hakkında rahatsızlık varken, bir yandan da, Gürcüler olarak, tabii, Rusya'nın yayınlarına da bağlı olarak daha önceden de yönlendirmelere bağlı olacak şekilde Çeçenlerle kendilerinin problemi olduklarını biliyorlar; ama, buna rağmen, biz, aynen halkın söyledikleri ve resmî heyetlerin de söyledikleri bu bağlamda, biz bunun neden kaynaklandığını, Rusya'nın değişik konularla bu şekilde kışkırtma yaptığını biliyoruz; dolayısıyla, Çeçenleri de zamanında yönlendirdiler, aramızda epey üzücü olaylar oldu; ama, şimdi onlar çok zor durumda, kapımıza gelmiş olan kimseleri almamalık edemeyiz, alacağız biz bunları. Ama, biz de çok zor şartlardayız, ekonomik yönden de çok zor koşullarımız var. Alsak bile bize de destek olunması lazım. Bir, ekonomik anlamda, iki, siyasal anlamda da Rusya bizi hep hedef olarak alıyor. Uluslararası alanlardan da, Türkiye olarak da sizden destek bekleriz diye sözleri var.

Bu arada, sade Gürcü vatandaşlardan Ahmeta bölgesinde yerli olanlarla görüştük. Hatta, heyetlerimizdeki arkadaşlarımızla birlikte, onlara, siz zamanında bunlar teröristti, mafyaydı deniliyor, herhangi kötü bir şey gördünüz mü diye sorduk. "Hayır, hiçbir şey görmedik" diye cevap veriyorlar. Peki, uluslararası alandan olsun, Kızılhaç örgütü, Kızılay örgütü, Müslüman örgütlerinin yardımlarını görüyorsunuz, aynı yardımların size de yapılmasını ister misiniz diye de yaklaştık sorduk. Onlara da, hayır, ne olur, bizi düşünmeyin; ama, önce onları yerlerine yerleştirin veya ne yardım yapılması gerekiyorsa onlara yardımlarını yapın, onlara öncelik tanıyın dediler. Bazıları, biz insan olarak, insanlığımız nedeniyle onlara yardım ediyoruz; hâlâ Çeçenistan'da, Gürcistan kökenli olup da hapisanelerde kalan, rehin olarak tutulan birçok vatandaşımız da var; ama, onlar başka olaylar, şu andaki olaylar başka diye ifade ettiler.

Bu arada Mustafa Beyin birkaç sorusuyla, dışarıdaki Müslüman derneklerin içerisinde, Amerika Birleşik Devletlerinden de gelip orada yardımda bulunanların olduğunu öğrendik.

MUSTAFA BAŞ (İstanbul) – Doktorlar...

BAŞKAN – Doktorlar özellikle ve sağlık ekipleri şeklinde yardım olduğunu ve her konuda herkesten de yardım beklediklerini özellikle söylediler.

Resmî makamlarla olan görüşmelerimiz bütün tutanaklarda, dosyalarımızda; arkadaşlarımız okuyabilir, görüşmelerin tümü var; ama, genel anlamda altı çizilecek noktalar, bir defa, çok tedirgin oldukları, Gürcistan olarak çok tedirgin oldukları, geleceklelerinden çok endişe duydukları, ekonomik yönden çok zor koşullarda oldukları. Bunun uluslararası alanda yeterince değerlendirilemediğini ve uluslararası kendilerine yeterince desteğin gelemediğini; Türkiye olarak bize güvendiklerini -en son, Cumhurbaşkanının gezisinde de biz Türkiye'yi bu bölgenin lider ülkesi olarak kabul ediyoruz şeklindeki açık mesajları da var- ifade ettiler.

Çeçenistan'daki tabloyla, Gürcistan'ın şu andaki ekonomik şeyleri hakkında da ben birkaç spot not söylemek istiyorum. Bir defa, Gürcistan, bu iç savaşları nedeniyle, Abhazya ve Osetya bölgelerine ait yüzde 25 toprağını kaybetmiş. Yaklaşık 382 400 iç mültecisi var. Çok enteresan bir biçimde Tiflis'te çok büyük bir otelleri var ve yine resmî kamu daireleri var. Onların bütün odalarını, bu 382 400 iç mültecilere vermişler. Şehre girildiği zaman, zaten, çok büyük bir bedbinlik, insanların yüzünde hiç gülmeme ve çok büyük bir gelecek kaygısını hemen fark ediyorsunuz. Fevkalade bir altyapı var. Son derece dantel gibi işlenmiş binalar ve eski yapılar var; ama, soluk, ışiksiz, renksiz ve umutsuz bir yapı. Bir tane çok büyük otelleri var ve kamu binaları var; o binaların tümünü, her bir odasını, aynen bizdeki ılıcalar gibi olacak şekilde iç mültecilere vermişler. Bütün çamaşırları, her bir şeyleri... Eskinin yıldızlı otelleri o duruma gelmiş; ama, sokakta bırakmamışlar. Bir başkasının evini alamıyorlar; çünkü, herkes çok zor durumda ve o kamu binalarının içerisinde onları barındırıyorlar. Onlara Birleşmiş Milletler Komiserliğinin oldukça yardımı olmuş, dışarıdan da oldukça yardımlar gelmiş, epey bir ekonomik yönden desteklenmişler; ama, daha hâlâ zor durumdalar.

Günde iki saat elektrik veriliyor. Çok fazla miktarda enerji yetersizliği içerisinde. Geceleri bütün ışıklar kesik. Şehir, bir ölü şehir manzarasında. İstatistikleri çok belirgin değil; ama, yüzde 60 civarında işsizlik var ve çok enteresan; Meclisin İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Ermeni kökenli bir bayan ve

bu konuyu kendi gündemlerine alamadıklarını; ama, insan hakları açısından ne yardım yapılması gerekirse destek olmak istediklerini; fakat, resmî olarak bunu gündemlerinde pek tutamadıklarını ifade ettiler; çünkü, gene aynı siyasî sıkıntılarından dolayı. Onun bir çocuğu doktor, bir çocuğu mühendis; onlar da dahil olmak üzere işsiz. Bu yüzde 60 olan Gürcistan'daki işsizliğin yaklaşık hemen hemen yüzde 70-80'lerine varıncaya kadarı yüksek tahsilli işsiz. Hepsi üniversitede okuyabiliyor. Gürcü lisanı yanında Türkçe'ye çok büyük merakları var. Bizim, orada, Uluslararası Karadeniz Üniversitemiz var. Oraya da gittik arkadaşlarımızla. Gelişmeye çalışan ve oldukça iddialı olmaya çalışan bir üniversite. Ayrıca, bir de Türk kökenli kolejimiz var, orada da Türkçe eğitim yapılıyor. Bizden istedikleri, Gürcü Dilinin Türkçe'ye çok büyük bir yakınlığının olduğu; aynı şekilde de, eğer imkân olursa, Millî Eğitim ve YÖK'le yapılacak konuşmalardan sonra Türkiye'de de Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde de olabilir diye ifade ettikleri bir Gürcü Dili bölümünün açılması şeklinde.

Meclis Başkanıyla ve Sayın Shevardnadze'yle olan görüşmelerde de, Türkiye'nin kendilerine her konuda destek olduğunu, daha önce de en zor koşullarındayken 50 milyon dolarlık bir buğday yardımı yapılmış, onu unutmadıklarını ve bağımsızlıkları ilan edildikten sonra kendilerini ziyaret eden ilk devlet büyüğünün Cumhurbaşkanı Sayın Demirel olduğunu ifade ettiler ve bizi lütfen anlayın, biz de çok sıkıntıda; Çeçenlere de çok üzülüyoruz; çünkü, burada duyduklarınızın da dışında çok büyük ıstırap çekiyorlar ve çok büyük insan hakları ihlalleri orada yaşanıyor, hâlâ daha yaşanacağını tahmin ediyoruz. Bunun Kafkasya'ya sıçramasını, bizlere kadar gelmesini ve geri dönülmez başka insan hakları ihlallerinin de yaratılmasının endişesini taşıyoruz. Ne kadar erken tedbir alınırsa o kadar hepimiz rahatlayacağız şeklindeki mesajları vardı.

Buraya geldikten sonra hemen -zaten oradayken bize ifade edilmişti- onların Meclis Başkan Yardımcısı Elder Shenqalaia Türkiye'yi ziyaret etmek istiyordu. Kültür Bakanımız İstemihan Talay'ın davetlisi olarak buraya gelmesini sağladık ve yanında danışmanı ve tercümanı birlikte, heyetimizin buraya dönüşünden bir iki gün sonra onlar geldiler. Bizim Meclis Başkanımız, Meclis Başkan Yardımcılarımız, Kültür Bakanımız, Spordan Sorumlu Devlet Bakanımız da olmak üzere hepsiyle görüşmeleri yapıldı. Arkasından da, biz alt komisyon heyetimizle birlikte, Sayın Shevardnadze'nin Cumhurbaşkanımıza olan iyi dileklerini, seçimlerdeki başarılarını, kendisinin de tekrar seçilme isteğini iletmek üzere Cumhurbaşkanımızdan randevu aldık.

Shevardnadze, birinci sefer toplumun yüzde 53 civarında oyunu alarak devlet başkanı seçilmiş; ikinci seferinde de yüzde 42-43 oyu var. Şimdi 8 Nisanda devlet başkanlığıyla ilgili tekrar seçim olacak. Türkiye'nin, stratejik açıdan da Gürcistan'a bakışıyla ve birtakım bizim ilişkilerimizle de söylemek gerekirse, Shevardnadze, Gürcistan için oldukça bir şans. Çünkü, parçalanmış olan Sovyet ülkelerinin tabii yapısı içerisinde mafya türündeki örgütlenmelerin gelişmesi, orada da devletin içerisinde ve özellikle de güvenlik birimlerinde, İçişlerinde bu türdeki organizasyonların artması; yapılacak reform hareketlerine ait birtakım terör hareketlerinin de oluşması söz konusu ve bunlarla mücadele ediliyor. Bu konuda çok net bir biçimde, reform hareketlerinde geri dönüşmeyecek şekildeki tavrını koyan Shevardnadze. Kendisinin de birkaç kez ölümlerle karşı karşıya gelecek şekilde terörist saldırılara maruz kalması, özellikle eşi tarafından çok acıklı bir biçimde anlatıldı: "Biz bunu çok iyi yaşıyoruz, terörün her türlüüne karşıyız" şeklinde de çok altı çizilecek cümleleri vardı.

Sayın Cumhurbaşkanımıza, bu ifadelerini, destek beklediklerini ve 8 Nisanda seçim olacağını ilettik. Hakikaten Sayın Demirel çok hassasiyet gösterdi ve hemen akabinde, geçen hafta Meclisimiz tatil deyken 14-15 Ocak tarihleri arasında bir günlüğüne, gruplara yazıyla her partiden birer milletvekili arkadaşımızın, Dışişleri Komisyonu Başkanına vekaleten yardımcısının ve İnsan Hakları Komisyonu Başkanı olarak da benim heyette yer alabileceğim şekilde bir gidiş ve dönüş yapıldı. Bu heyetin içerisinde, o söylenenlere ve onların isteklerine de bağlı olacak, karşılıklı ilişkileri de kuvvetlendirecek şekilde, Başbakan Yardımcısı ve Enerji Bakanı olarak Sayın Cumhurbaşkanımız, Bayındırlık ve İskân Bakanımız Sayın Koray Aydın ve Dışişleri Bakanımız İsmail Cem de heyetin içerisindeydi.

Cumhurbaşkanının Gürcistan ziyaretiyle ilgili konuşma notları ve diğer şeyler elimizde var. Ben bunu vereceğim, arzu eden bütün arkadaşlarımıza da fotokopi olarak çoğaltabiliriz.

Ayrıca, çok geniş bir heyet tutulmuştu. İşadamlarından, basın mensuplarından, savunma ve güvenlik birimlerinin elemanlarından ve devletin değişik bürokratlarına kadar olan kişiler de bu heyetin içerisindeydi. Bir günün içerisinde 6-7 çalışma grubu kurularak, hem savunma alanında hem ekonomik anlamda hem de özellikle enerji alanında birçok görüşmeler yapıldı. Bunların bir kısmı zaten basına yansdı. İkili anlaşmalar çerçevesinde ve çifte vergilendirmenin önünün alınması için gerekli olan sözleşmeler bir kez daha konuşuldu. Bunlar resmî yünden ilerliyor.

Değerli arkadaşlarım, Çeçenistan'daki olaylarda Rusya'nın savaşı durdurmuş olması veya durdurması, oradaki insan hakları ihlallerinin bir noktada biteceğini de göstermez. O nedenle, İnsan Hakları Komisyonu olarak biz bu konunun üzerine çok iyi bir şekilde eğilmeye çalıştık. Üç defa toplantı yaptık, basın bildirimimizi yayımladık. Gittik, en azından mültecileri gördük. Hâlâ daha Duma'dan, bizim heyet olarak bir kez de yerinde inceleme yapma ve de Duma'nın kendisiyle bu konuyu görüşme isteğimiz de mevcut. Ancak, parlamento, daha dün veya evvelki gün ilk toplantısını yaptı, yeni teşekkül ediyor ve bu arada da henüz bize bir cevap gelmedi.

Aramızda Dışişleri Bakanlığında Çeçen dairesine de bakan Sayın Reşit Uman var. Bir kez de bu konuyu kendisinden dinleyebilirsek...

REŞİT UMAR (Dışişleri Bakanlığı Doğu Avrupa Daire Başkanı) – Hay hay efendim.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Tabii, son görüşmelerden sonra, Rus makamları nezdinde, komisyon üyelerimizin, gerek Duma'daki muhatapları gerek bölgede tetkiklerde insan hakları konusunda incelemelerde bulunma arzusunu aktarmıştık, resmen talepte bulunmuştuk. O dönemde aralık ayı başında yaptığımız şeyde, tabii 19 Aralıkta Duma seçimleri dolayısıyla, özellikle, parlamentoda milletvekillerinin seçim bölgelerine dağıldığı, komisyonların artık faal olmadığı belirtilerek, özellikle, seçim sonrasına kadar bu dönemde, yani, muhataplarınız tarafından, ev sahiplerinden bir davet gelemeyeceği belirtilmişti. Seçimlerden sonra, bildiğiniz gibi, daha önceki gün Duma toplanabildi ve ben, bugün, yine, Rus Büyükelçiliği Elçi Müsteşarı nezdinde talebimizi tekrarladım, bu girişimimizi tekrarladım ve komisyon üyelerimizin bunda ısrarlı olduğunu, bölgede incelemelerde bulunmak istediğini Duma'daki ilgili muhatap komisyona söyledim. Araştıracaklarını söylediler.

Dün de size şifahî maruzatta bulunduğum gibi, bu ağustos ayından bu yana herhangi bir millî parlamento heyeti, bölgeye gitmedi; yani, sadece, işte, Avrupa Konseyi bünyesinde veyahut AGİT bünyesinde gibi kompozisyonlar içinde gidildiğinde, hatırlamakta fayda var; yani, burada, biz, tabii, girişimde bulunuyoruz; ancak, şu safhada, açıkçası buna bir olumlu cevap alma şansımızı az görüyoruz.

BAŞKAN – Bir milletvekili arkadaşımız, şu anda bölgede; söylenmişti.

REŞİT UMAR – Onu da arz edeyim efendim. Biliyorsunuz, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Parlamentosu Genel Sekreteri Lord John Stone, dün sona erdirdi ziyaretini. Bu parlamenter heyetimiz arasında Sayın Cevdet Akçalı de bulunuyor. Moskova'da bu heyet, Başbakan Putin tarafından kabul edildi. Aşağı yukarı dört saat süren bir toplantı yapıldı ve daha raporlarını almamış olmakla birlikte, söylenen bütün soruları cevaplamaya uğraştığı söyleniyor. Ayrıca, Dışişleri Bakanı İvanov ve Bakan Yardımcısı Karastin ile de görüşmeler yapıldı. Heyet, ayrıca, önceki gün, Dağıstan'ın Botlik bölgesine götürüldü. Biliyorsunuz bu bölge, ağustos ayında olayların başladığı nokta. Burada da temaslar yapıldı. Bunların tabii sonuçları, 27 Ocak günü, Avrupa Konseyinde Çeçenistan konusunda özel bir oturum var, buna Rus Dışişleri Bakanı İvanov da katılacak sorulara cevap vermek üzere. Tabiiyle genel sekreterin raporu ışığında konu ele alınacak. Biz de heyetimize, bu Avrupa Konseyi parlamentolararası heyetimize gerekli şekilde teşhiz ettik.

Şimdi, ziyaret bakımından böyle. Bizim, aralık ayından geçen bu dönem içinde, isterseniz bir olayların seyri, Türkiye'nin tutumu hakkında da kısa bir maruzatta bulunayım. Komisyonumuzun AGİT Zir-

vesine eşzamana düşen toplantıları müteakip yayımlanan bildiriden sonra, aralık ayından itibaren özellikle, her alanda biz faaliyetlerimize devam ederek, gerek insan hakkı ihlalleri bakımından gerek bu konunun siyasî, askerî olmayan yöntemlerini, barışçı şekilde ve derhal ateşkes yapılarak, bir siyasî arayış içine girebilmesi için, gerek ikili planda gerek resmî açıklamalarla gerek çok taraflı forumlarda faaliyetlerde bulunduk. Örneğin, bazı misaller vermek gerekirse, tabii, Avrupa Birliğine adaylık statümüzü müteakip, ilk defa adaylık statümüz altında, bir Doğu Avrupa ve Ortaasya uzman çalışma grubu toplantısı oldu. Bu toplantıya katılma şerefi de bana nail oldu Türkiye'nin aday statüsüyle Avrupa Birliğinde katıldığı, burada da Çeçenistan konusundaki kaygılarımızı, daha faal olunması gerekliliğini, Avrupa Birliği camiasının bu konuda faal olması hususu dile getirildi. Avrupa Birliği için de şubat başında bir Moskova'yı ziyaret söz konusu Avrupa Birliğinden bir heyetin bu konuyu izlemek üzere. Ayrıca, tabii, yeni adaylık statümüzün getirdiği imkânlar içinde, bildiğiniz gibi, adaylar da Avrupa Birliği açıklamalarına katılırlar. Biz de, örneğin dün de yaptığımız bir açıklamada, yine Rus tarafını bu konudaki davranışından vazgeçmeye, burada, artık, barışçı çözüm, bölgenin ihtiyaçlarını, gerçeklerini gözönünde bulunduran çözüm yoluna imale etmeye uğraşyoruz.

Diğer taraftan, AGİT çerçevesinde de, aynı dönemde, AGİT Zirvesinde alınan karar çerçevesinde, bildiğiniz gibi, dönem başkanı Norveç Dışişleri Bakanı Folebek, biraz zor olmakla birlikte, ulusların ayak sürmesine rağmen, 15-16 Aralık tarihlerinde, gerek Moskova ve bölgeye gittiler. Yalnız, uluslar AGİT nihai bildirisinde; yani, AGİT'e barışçı çözüme yardımcı olma görevini veren nihai bildirideki bu paragrafı sulandırmak için, ellerinden geleni yaptılar ve AGİT'e böyle bir misyon üstlenmesine müsamaha etmeyeceklerini ortaya koydular. Tabii, bu dönemde, biliyorsunuz, Avusturya'nın dönem başkanlığı AGİT'te. Bu Avusturya nezdinde de çalışmaktayız. Aynı zamanda, Çeçenistan ihtilafının bölgesel istikrarı ve güvenliği tehdidi endişesiyle, tarafımızdan da Gürcistan hükümetiyle ve Batılı müttefiklerimizle bir istişare, AGİT gözlem komisyonu konusu karara bağlandı. Bu gözlem misyonu ilk olarak bölgeye gitti, ihtiyaçları tespit etti. İki gün evvel de bütçesi kabul edildi, bunda biz de yer alıyoruz. Bildiğiniz gibi, Rus tarafının, Gürcistan'ın müsamaha gösterdiği Çeçen militanlara şeklindeki iddiaları karşısında, bu bölgenin kontrolü ve Ruslara bu şeyi istismar ederek, Gürcistan'ı tazyik etme imkânını elden almayı öngörüyor. Esasen, bildiğiniz gibi, bölge, kış şartları dolayısıyla, büyük çaplı bir insanî harekâta, sizin de bizzat gördüğünüz gibi pek müsait değil.

İslam konferansı örgütü nezdinde de çalışıyoruz. İslam Kalkınma Bankası nezdinde bazı fonların harekete geçirilmesi bakımından. Nitekim, ilk ziyaret oldu aralık ayı içinde. Bu Harrazi başkanlığında, bir önceki dönem ve bir sonraki dönem başkanı ve Burkina Faso, Fas ve Katar temsilcileri, sekreteryaya temsilcisiyle bir ziyaret yapıldı Moskova'ya. Maalesef, ilk ziyarete, bütün ısrarlarımıza rağmen ve anlayışımıza göre, biraz İran'ın anlaşılabilir tutumu içinde katılmadık. Fakat, bu hafta başında o ziyarete devam etmek üzere bir yüksek görevli memurlar toplantısı için buna katıldık. Bu heyetimiz, gerek Moskova'da gerek bölgede temaslarda bulundu. Bu hafta başında bunun da raporlarını alacağız.

NATO bünyesinde de çalışmalarımıza devam ettik. Aralık ayında, bakanlar konseyinde, Sayın Bakanımız, Çeçenistan konusunun her veçhesiyle gerek siyasî yansımaları gerek insanî veçhesi itibariyle, Türkiye açısından arz etti ve bizim bakımımızdan kaygılarımızı ortaya koydu ve bakanlar konseyi sonunda yayınlanan nihai bildiride de, gerek Çeçenistan konusunda, artık, Batı'da genel olarak teşekkül edilmiş konsensüs içindeki ifadelerle Rusya kınandı ve diğer taraftan bunun bölgesel yansımaları konusuna da müsamaha edilemeyeceği belirtildi.

Öte yandan, bildiğiniz gibi, aynı dönem içinde, Rusya'da ilginç değişiklikler oldu. 19 Aralık tarihinde yapılan seçimler, büyük ölçüde Putin'le özdeşleştirilen birlik partisinin tahmin ettiğinin üstünde bir başarı gösterdiğini ortaya koydu. Bu da, Putin politikalarının, Rus kamuoyunun ekseriyeti tarafından tasvip edildiği şeklinde olumsuz bir tabloyu, maalesef, ortaya koydu; yani, bir ölçüde, Rus hükümeti, kendi halından bu seçimle, bu harekât konusunda güvenoyu alarak, pervasızca davranmaya devam ettiği görülmekte. Cumhurbaşkanımız, Yeltsin'in ayrılmasını müteakip, protokol olarak kutlama mesajı içinde Çeçenistan konusuna da özellikle değinen bir mesaj gönderdi ve bu konuyu, ortadaki görüşlerimizi dile

getirdi. Bildiğiniz üzere, Sayın Başbakanımız da yaptığı açıklamada, Rusya'nın davranışlarının genosit şeklinde nitelendirilebilecek bir mahiyet kazandığı hakkında açıklamalarda bulunduğunu görüyoruz.

Tabii, sadece Türkiye'ye has değil, bütün Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği gibi, çok büyük ellerinde manivelalar olan ülkeler dahi, bugün sadece faaliyetlerini diplomatik ve siyasi planda tutmaktadırlar. Bildiğiniz gibi, bunun ötesinde ve özellikle ekonomik yaptırımlar şeklinde mesela Amerikan Eximbank yatırım kredilerinin durdurulması için Amerikan hükümetinin gösterdiği faaliyet şeklinde tezahür ediyor.

Öte yandan, insan hakları açısından, bu dönem içinde, tabii, bildiğiniz gibi bir ultimatom söz konusu oldu. Grozni'deki halkın şimdi terk etmemesi durumunda, tamamının saldırıya tabi tutulacağı şeklinde; bu da tabii anlaşılmayacak kadar vahşice bir tutumu sergilemiştir. Buna, gösterilen tepki karşısında, Rus makamları tutumlarını ayarlamak zoruna gitmişlerdir. Birtakım koridorlar açarak, göstermelik bir iki şeyle durumu idare etme yoluna gitmişlerdir. Tabii, aradaki dönemde, özellikle bu ihtilafın seçimlerde kamuoyunu da arkasına alan Putin'in daha bölgeye agresif bir şekilde gireceğine dair bazı emareler de görüldü. Yıl sonuna doğru, karşılıklı suçlamalar şeklinde, özellikle Rus makamları, işte, sürgünde hükümet kurulmasına müsamaha edileceği Gürcistan'da, Çeçen savaşçılarının burada himaye edildiği, tedavi gördüğü vesaire şeklinde fevkalade sıkıştıran açıklamalar yaptılar. Buna, Gürcü Dışişleri Bakanlığı ve Parlamentosu aynı ölçüde cevap verdi. Fakat, tabii, özellikle enerji bağımlılığı, Gürcistan'ın, bazen bu konuda dikkatli davranmasını şey yapıyor. Sayın Cumhurbaşkanımız, bildiğiniz gibi, ziyaret sırasında, Gürcistan'a 5 milyon dolar tutarında mazot yardımında bulunacağımızı da ortaya koymuştur. Tabii, bu ziyaretin bir önemli tarafı da, pazartesi salı günü önümüzdeki hafta, bir bağımsız devletler topluluğu zirvesi olacaktır Moskova'da. Bu kabil toplantılarda, umumiyetle, Ruslar, evsahipliği ve eski efendilik tavırları içinde çok sıkıştırma şeyleri ararlar; o itibarla da, Sayın Cumhurbaşkanımızın ziyareti ve ona tekaddüm eden bir noktayı, Aliyev'in buraya yaptığı ziyaretler, Türkiye'nin, bölgede, Rus emellerine müsamaha etmeyeceğini ortaya koymak bakımından yararlı olmuştur.

Maruzatım bu kadar. Özel spesifik bir konu varsa, cevaplamaya uğraşayım efendim.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ediyorum; ancak, bu süre içinde, Türkiye'nin, o bölgeye yapmış olduğu insanî yardımla ilgili çalışma var mı?

REŞİT UMAR – İnsanî yardımlarımız, işte, biliyorsunuz, son olarak 30 Aralık tarihinde oraya varan giyim malzemesi, bazı ilaçlar; onu yaptık. Ondan sonra da, Sayın Cumhurbaşkanımız biliyorsunuz... Bu oldukça büyük bir taahhüt bu mazot şeyi, tabii imkânlarımız da namütenai değil biliyorsunuz; fakat, bu arada, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği de çok alarme edici; yani, Gürcistan babında bir durum olmadığı şeklinde bilgi veriyor.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Ben, Çeçenlerle ilgili soruyorum.

REŞİT UMAR – Yani, Rusya içindekiler...

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Ya da Gürcistan'dakiler...

REŞİT UMAR – Gürcistan'dakiler bakımından, tabii, orada Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği faaliyet gösterdiği için, iyi kötü ve bunlar da -siz de yerinde mahallen gördünüz- akraba evleri vesaire; aslında, ihtiyaçları; yani, çok vahim ölçülerde değil.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – İnguşetya'da bulunanlar...

REŞİT UMAR – Tabii, geçen seferki yardımımızın akibeti konusunda da bazı şüpheler ortaya çıkması üzerine, açıkçası, orada, hakikaten ihtiyaç sahibine ulaştıracak kanallar vesaire tesis etmeden, Ruslara da yardımı kaptırmak istemiyoruz doğrusunu isterseniz; bir o bakımdan. Şimdi, bu İslam Konferansı Teşkilatı, yüksek dereceli memurlar ziyareti sırasında, bir dinî; yani, müftülükler vesaire aracılığıyla başka bir kanal açılması yardımların dinî kurumlar aracılığıyla bir imkân araştırılıyor, bunun sonuçları alınır ve gerçekten de ihtiyaç sahibine ulaşacağı kanaatini edinirsek bu da denenebilir; ama, öbür yardımımızın açıkçası ne ölçüde hakikaten ihtiyaç sahibine gittiği konusunda izhar edilen tereddütlerimizde zaman zaman doğrusu endişe ediyoruz. Tabii, başka bir imkân da yok. Oraya hiçbir ülke, Rus

otoriteleri dışında; yani, onlarca tayin edilmiş otorite dışında, teslim edilmek üzere bir insanî yardım gönderemiyor. Yani, daha doğrusu, meşru yollardan bizim devlet bakımından bizim imkânlarımız bunlar tabii, taahhülle sınırlıdır.

MEHMET BEKAROĞLU (Rize) – Peki bilginiz var mı insanî yardım kuruluşları, sivil toplum örgütlerinin yardım gönderdiğine dair bilginiz var mı?

REŞİT UMAR – Tabii, orada en çok Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği faaldir. Onun dışında, AGİT, Nazran'da bir büro açmak istiyor İnguşetya'da; fakat, ona da, Ruslar şu aşamada müsaade etmiyorlar; ama, insanî yardım konusuna açığiz demekle birlikte, akıbeti belli olmayan yardımlar gönderme durumuna da düşmek var. Bu da, tabii, hiç parlak değil. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği aracılığıyla da yardım yapılabilir. Belki daha fazla ihtiyaç sahibine gitmesini sağlayabilir. Yalnız, şurada biz umumiyetle pek tercih etmeyiz; ikili çerçevede yardımı tercih ederiz; çünkü, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, çok pahalı çalışan bir teşkilat; yani, oradaki memuru vesairesi, oraya da tabii nakdî yardım yapılıyor. Dolayısıyla, yardımın malî efektifitesi bakımından bazı rezervlerimiz var.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Umar.

Değerli arkadaşlarım, eğer izin verirseniz, arkadan, tartışma gibi daha neler yapabileceğimize ait konuşuruz; ancak, ben, Komisyonumuz içerisinde alt komisyon olarak giden arkadaşlarımızın da belki bir iki söyleyecekleri vardır; onlara söz verelim, arkadan, sizlerle beraber şey yapalım.

Buyurun Hüseyin Akgül.

HÜSEYİN AKGÜL (Manisa) – Yeteri kadar siz açıkladınız, raporumuzda da belirtildi; ancak, ben, Mehmet Beyin, insanî yardımların ulaşmasıyla ilgili bir konuyu müsaade ederseniz açıklayayım. Biz, gerek Ahmeta'daki mülteci kamplarını ve gerekse Satili'deki vuruşma noktası köydeki sınır birliklerine bol miktarda yiyecek verdik, bol miktarda konserveler, yiyecekler verdik. Bizimle beraber de battaniye, giyecek malzemesinin -bir kısmına beraber gittik- hepsini açta açıkta kimseyi göremedik. Hatta ilaçları, doktorları hepsi vardı. Tabii, netice itibariyle, kaynağını bilemiyoruz nereden geliyor diye. Mustafa Bey birkaç arkadaşına sordu orada, yurt dışından, Amerika'dan da doktorların, insanî yardımların geldiği söylendi. Ancak, Mecliste bu Çeçenistan'la ilgili görüşme yapılırken, İçişleri Bakanı da açıkladı, bizim yetkililerin emriyle o insanî yardımların oraya ulaştığı ifade edildi. Yalnız yeterli mi; tabii, Çeçenistan'ın içine gitmek mümkün değil, İnguşetya'ya varmak mümkün değil. Onun için çözümlerin, tedbirlerin alınması gerekir. Bunu ifade etmek istedim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz.

Buyurun Sayın Kocaoğlu.

A. EMRE KOCAOĞLU (İstanbul) – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Komisyon yeni geldim, ilk konuşmam. Beni kabul ettiğiniz için önceteşekkür ediyorum, sıcak kabul ettiğiniz için sağ olun.

Benim, bu gezide yaptığımız muhtelif gözlemler arasında pratik bakımdan önem taşıdığını sandığım bir tanesinin altını çizmek istiyorum. Demin de açıklandığı gibi, Çeçenistan'ın içine yapılacak yardımların akıbetini kontrol etmek mümkün değil. Bu sebeple, Çeçenistan'a yapılacak yardımların Çeçen mültecilerine, Çeçen'deki savaştan insanlara yapılacak yardımların daha bir durmuş oturmuş bir yakın ülke vasıtasıyla yapılabilmesinin daha realist olduğu gözlemini edindim. Bu da olsa olsa Gürcistan oluyor; yani, bunun pratik sonucu, Çeçenistan'a ve Çeçen mücadelesine yapılacak yardım, Gürcistan'a yapılacak yardımdan geçiyor. Bu, tabii, Gürcistan'a yapılacak yardımların Çeçenistan'a dönmesini de bir şekilde gözlemekle, nezaret etmekle kabil olabilecek. Sanıyorum, benim şahsen bu ziyaretten çıkardığım en pratik ve taktik sonuç bu. Bunu ifade etmek istedim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Baş.

MUSTAFA BAŞ (İstanbul) – Ben, sizin bu açıklamalarınıza ilaveten, Gürcistan yetkilileriyle görüşmelerimizde aşağı yukarı edindiğimiz izlenimi ilave etmek istiyorum. Rusya'nın kendileri için çok büyük bir tehdit olduğunu, Çeçenistan'daki savaşı bitirdikleri takdirde, kendi toprak bütünlüklerinin ve özgürlüklerinin de tehlike altında olduklarını söylediler. Bunu ifade etmek istedim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz.

Ben de, huzurlarınızda, bu alt komisyonumuzdaki arkadaşlarımızın tümüne çok teşekkür etmek istiyorum. Özellikle orada Satili bölgesindeki yaralıların taşınmasına kadar Sayın Kadir Bozkurt ve Sayın Emre Bey son derece yakın ilişkiler içerisinde oldular. Hep birlikte yaptık. Sayın Hüseyin Bey, Mustafa Bey de son derece bir arada ve olumlu, hep birlikte raporun hazırlanmasından ve oradaki ne yardımın ne şekilde yapılabileceğinin tartışılmasına kadar çok olumlu bir izlenimimiz oldu. Ayrıca, heyetkilerin bize karşı da Gürcistan Devletinin izlenimlerinin çok iyi olduğunu, bu seferki Cumhurbaşkanımızla beraber gittiğimiz zaman daha iyi anladığım. Çünkü, tekrar tekrar Gürcistan yetkilileri, Meclis Başkanı ve Sayın Shevardnadze başta olma üzere, alt komisyon heyetimize ve komisyonumuzun tümüne teşekkürlerini iletiler.

Sayın Bozkurt, arkadaşlarımızla birlikte ilave edecek bir şeyimiz var mı diye konuştuk. Siz dışarıdaydınız. Lütfen, sizin de varsa, bu heyette beraberdik çünkü.

KADİR BOZKURT (Sinop) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan; yok.

BAŞKAN – Biz de teşekkür ediyoruz size.

MUSTAFA BAŞ (İstanbul) – Ben bir şey daha söyleyeyim bu yardımlar konusunda. İnguşetya ve diğer bölgeleri bilemiyoruz. Biz oradaki durumu gördükten sonra, ben İstanbul'da bazı arkadaşlarla görüştüm. Bir TIR, iki TIR hemen yola çıkaralım iki gün içinde, nereye teslim edebiliriz, nereye ulaştırabiliriz diye arkadaşlarımız İstanbul'da sağ olsunlar şey yaptılar. Biz, orada, bunu nasıl ulaştırabiliriz diye konuştuk. Gürcistan'ın şartları çok kötü; yani, yardım TIR'larının bile bölgeye gidene kadar dörtte 3'ünün gümrüklerde sağda solda alındığını, satıldığını ve sağlıklı bir yardımı oradaki bölgeye ulaştırmanın şu anda mümkün olamayacağını, olmadığını gördük. Oradaki insanlar da, zaten akrabalarının evinde, çok fakirler; ama, ekmeklerini pay ediyorlar. Esas, tabii, daha çok üzerinde durmamız gereken konu, belki, sayın bürokratımızın da üzerinde durduğu, onun bilgileriyle, savaş bölgesine ya da diğer bölgelere yardımlar nasıl ulaşır, belki Eyüp Beyin de bu konuda bilgileri olabilir; çünkü, daha önce insanî bir yardım örgütünün başında görev yapıyordu. Şu anda örgüt belki o bölgelere de ulaşıyordur, bilmiyorum. Yani, Gürcistan'daki şartlar bu; ama, diğer bölgeleri tabii biz bilemiyoruz.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz.

Sayın Fatsa, buyurun.

EYÜP FATSA (Ordu) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Ben, sadece bir şey sormak istiyorum, öğrenmek istiyorum. Bu sivil kuruluşların bu bölgeye yapmak istediği insanî yardımın önünde bir hukukî engel var mı? Yani, yapmak isteyenler rahatlıkla bu izni alabilirler mi?

REŞİT UMAR – Tabii, benim biriminin konusu değil; ama, biraz biliyorum, aşınayım. Şimdi, bu zaten bir şey konusu da oldu. Son dönemde, biz, Bakanlık görüşü olarak şunu verdik; sivil toplum kuruluşlarının yardım toplama; yani, Çeçenistan'a yardım için nakdî yardım toplama konusunda bizden gelen herhangi bir rezerv yoktur. Yalnız, bu konudaki düzenleyen Başbakanlık genelgesinde bir husus vardır. Yani, bir kere, nakdî bağışın, fiilen bu savaş şartları altında ulaşacağı mahal zordur ne banka sistemi ne normal kanallar yoktur. Aynî yardıma gelince, aynî yardımda bir tahdit var. Türkiye'de her konuda bunların Kızılaya devri esastır bildiğim kadarıyla. Tabii, bu Başbakanlığın bir konusu. Biz, sadece, bu yardımın uygulaması dolayısıyla bu konuyu biliyoruz efendim.

EYÜP FATSA (Ordu) – Sayın Başkanım, yurt içindeki yapılan bu insanî yardımlar önünde, özellikle yurt dışına çıkacak yardımlar önünde bir Kızılay tekeli olduğunu biliyoruz. Ancak, bir şey daha var ki,

Türk Halkında, son dönemlerde, olup bitenlerden sonra, Kızılaya karşı bir güvensizlik de var. Bir diğer husus da, geçen yapılan yardımların hedefine ulaşmadığı, yanlış adreslere gittiği noktasında da kamuoyunda bilinen bir gerçek var. Şimdi, Mustafa Bey ifade etti; ben daha önce böyle bir yardım kuruluşunda genel başkanlık yaptım, bu kriz bölgelerine çoğu zaman, ya bulunduğumuz mekânlardan, trenlerle, gemilerle veya TIR'larla yardım götürüyorduk veya da kriz bölgelerine yakın ülkelerden bizzat temin etmek suretiyle, en yakın ülke hangisiyse oradan daha kolay bir şekilde yardımların ulaşması noktasında birtakım hizmetlerimiz oldu. Yani, bugün İnguşetya'da olsun, Gürcistan'da olsun veya Çeçen mültecilerin bulunduğu birçok mekânda olsun, eğer Türkiye'den olmasa bile, daha yakın ülkelere, belki buradaki kadar ucuza mal edilemeyebilir; ama, bu yardımları bir şekilde temin edip, muhtaç insanlara, mültecilere ulaştırma imkânı vardır. Ancak, özellikle Türkiye'de, bu tür yardım hizmetlerini yürüten dernekler, vakıflar, sivil kuruluşların, özellikle Marmara'daki depremlerde de gördüğümüz gibi, resmen, vakif senetlerinde, dernek senetlerinde yardım toplayabilir, yardım organizasyonu yapabilir hükmü olmasına rağmen, çoğu zaman bu yardımlara engel olduğu, bu derneklerin, vakıfların banka hesaplarına el konulduğu, yine, özellikle deprem bölgelerinde kurmuş oldukları çadır ve dağıtım merkezlerinin çoğu zaman el konulmak suretiyle, bu hizmetleri yapan arkadaşların sorgulandığına da şahit olduk; yani, böyle bir sıkıntı var. Esasında, bu yasal sıkıntılar kaldırılır, bu hizmetleri yapan insanlara biraz imkân verilirse, kolaylık gösterilirse, ben, çok daha geniş çaplı yardımların, muhtaç insanlara ulaşabileceğine inanıyorum. Bugün de, zor şartlar altında da olsa, samimiyetle söylüyorum Sayın Başkanım, Gürcistan'ın dışında, Çeçen mültecilerin bulunduğu ülkelere, bölgelere de yardım yapabilen, sürekli bu yardımları organize ve teşvik edebilen, ulaştırabilen kurum ve kuruluşlar vardır. Biraz kolaylık...

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Biz de teşekkür ediyoruz.

MEHMET GÖZLÜKAYA (Denizli) – Bir şey söylemek istiyorum.

Türk Ocakları, bu sene, Kurban Bayramı için üyelerinden 100 dolar istiyor veya vermek isteyenlerden. Bu sene Çeçenistan için kurban bayramında 100 dolar talep ediyorlar. Ben arkadaşların itilâına arz ediyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz.

MUSTAFA BAŞ (İstanbul) – Kafkas Derneklerinin bir yardım toplama ve gönderme organizasyonu izin talepleri vardı, İçişleri Bakanlığından da çıktı bildiğim kadarıyla. Onlar da şimdi bu organizasyonu yürütüyorlar.

KADİR BOZKURT (Sinop) – Son gelişmeleri takip edemedim; ama, şu anda yüklü bir miktar para topladılar bildiğim kadarıyla.

BAHRİ ZENGİN (İstanbul) – Bir şey arz etmek istiyorum.

Şimdi, siz de zannediyorum yakinen müşahade ettiniz. Gürcistan sürekli olarak, Rusya'nın, kendilerini, hürriyetlerini tehdit ettiğini ileri süren birtakım iddiaları var ve büyük endişe içerisinde olduklarını da zaten görüyoruz. Halbuki, bütün dünya yardımları, bir bakıma, işte, Çeçenistan'da mücadele eden veya orada mağdur olan insanlara değil de, doğrudan doğruya, Gürcistan'a göç etmiş insanlara ulaştırılmaya çalışılıyor. Yani, Gürcistan'da yardımların yoğunlaşmış olması, bir bakıma, Rusya'nın Gürcistan üzerindeki tehditlerini artırmaz mı; bir. İkincisi, doğrudan doğruya Çeçenistan'daki insanlara gönderilmesi bir bakıma Gürcistan'ı da rahatlatmaz mı? Ne düşünüyorsunuz bu konuda acaba? Kaldı ki, bu sivil toplum örgütlerinin önünün kesilmiş olması, Çeçenistan'a bizzat yardımların ulaşmasını da önüyor ve bütün yardımların Gürcistan'da toplanmasını sağlıyor. Bu Gürcistan için daha tehlikeli değil midir?

BAŞKAN – Sayın Zengin, şöyle bir şey yapabilir miyiz. Tabii ki bunun cevabını alalım. Aramızda ayrılmak isteyen arkadaşlarımız olabilecek, işleri olması dolayısıyla. Biz bunu tekrar tekrar konuşalım, zamanımız var; ancak, dün, Amnesty International olarak, onların hazırlamış olduğu raporları bize getiren ve şu anda da bizimle görüşmek üzere bekleyen bir heyet var. Amnesty International uluslararası bir kuruluş; ancak, Türkiye'de henüz temsilcilikleri oluşmuş değil; fakat, onlar adına görev yapan bir grup

var. Kendilerini takdim edecekler. Amnesty'nin Çeçenistan'la ilgili hazırlamış olduğu raporu İngilizce olarak getirdiler. Eğer uygun görürseniz, sadece pointler şeklinde bu raporda neler olduğunu, maddeler halinde belirtecekler ve aynı zamanda da, kendilerinin bu konuyla ilgili yaptıkları bir çalışmayı kısaca bize aktaracaklar. Bu arkadaşlardan sonra biz tartışmamıza devam edelim isterseniz.

REŞİT UMAR – Efendim, tabii, bazıları benim ihtisas alanımın dışına çıkıyor. Tabii, benim görev sahaları Rusya, Belarus, Ukrayna ve Moldova. Dolayısıyla, Gürcistan, tabiatıyla, bölgede takip ettiğim bir yer.

Yardımların yoğunlaşmasından bahsettiniz. Açıkçası, Gürcistan'a böyle bir, ileri ölçüde yardım yapıldığı kanaatinde de değilim. Yani, Gürcistan'a masif bir yardım yapılmıyor. Dolayısıyla, sorunuzun öbür bölümü, yardımdan dolayı tehlide maruz kalması kısmı, bence değil. Bence asıl tehlike, bir çatışma halinin, silahlı bir militan grubunun Gürcistan'a geçmesi, bir sıcak takip durumu, zaman zaman Kuzey Irak'ta olduğu gibi. Yani, böyle bir bahane ortaya çıkması Ruslar bakımından, asıl tehlikeli nokta olabilir; çünkü, uluslararası hukuk açısından da kendine göre onun bir tutanağı var. O tabii çok tehlikeli bir gelişme olur.

İkincisi, bugünkü dünyada, 2000 senelerinde, Amerika'nın bölgeye daha fazla ilgi gösterdiği bir dönemde, yani, bir neo Brejnevist bir şekilde, bir Çekoslovakya örneği gibi, paldır küldür, Rusya'nın Gürcistan'a saldırması pek realist bir şey değil. O bakımdan, başka daha hassas, daha ince formüller, yani, istikrarsızlığa sevk etmek... İçeride askerleri var, güney kısmında Ermenilerin şey ettiği, Gürcü parasının geçmediği bölgeler var, Osetya krizi var, Abhaz krizi var, enerji sıkıntısı var, 300 bin mültecinin yarattığı kendi iç sıkıntıları var. 8 Nisan seçimleri yaklaşıyor. Yani, Gürcistan da homojen, öyle çok istikrarlı bir yer değil. Dolayısıyla, Ruslar, tabii, bölgeyi de iyi bildikleri için, bütün melanetleri başka türlü yapabilirler; ama, yani, açıkçası, kişisel görüşüm –belki de yanılabilirim– böyle kaba bir şekilde, tankla filan oraya girme ihtimali pek az gözüküyor.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz.

Lütfen kendinizi tanıtır mısınız?

LEVENT KORKUT – Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesindeyim; Anayasa hukuku ve insan hakları hukuku üzerine çalışıyorum.

HANİFE ALİEFENDİOĞLU – Sosyoloğum. Amnesty International'da 3 yıldır çalışıyorum. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünde de sosyolog olarak istihdam ediliyorum.

HAYATİ ÖZİPEK – Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesindeyim, siyaset bilimciyim, Amnesty International'de iki yıldır çalışıyorum.

OSMAN YURT – Ticaretle uğraşıyorum. Amnesty International'de gönüllü olarak çalışıyorum.

LEVENT KORKUT – Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Sayın Başkan özetledi bir miktar; ama, ben birkaç nokta üzerinde durmak istiyorum. Uluslararası Af Örgütü Türkiye'de resmen kurulmuş bir yapıya sahip değil. Biz bunu bir girişim grubu olarak başlatmak üzere bir araya geldik. Bizim, Uluslararası Af Örgütü'nün çalışma koşullarından en önemlisi, ülke içi gruplar, ülke içi sorunlarla uğraşamıyorlar. Yani, biz bir grup olarak, Türkiye'deki insan hakları ihlalleriyle uğraşamıyoruz. Esas olarak, ülkelerdeki grupların hedefi, ülke dışındaki insan hakları ihlalleriyle uğraşmak. Bir diğer önemli husus da, bu grupların hiçbir şekilde, ülkedeki belli bir siyasî görüşün veya belli bir düşüncenin uzantısı şekline bürünmemeleri gerekiyor. O nedenle, biz de bunun için uzun bir hazırlık dönemi olması gerektiğini düşündük ve geçtiğimiz iki yılda bu hazırlığı sadece oluşturmaya çalıştık. Şu gün için oldukça tatmin edici bir düzeye ulaştığımız söylenebilir. İçimizde her görüşten, her düşünceden, her dernekten temsilciler var ve oldukça uyumlu bir çalışma yürütebiliyoruz.

Bu hazırlık döneminin sonunda, bizimle ilgili, ilk bizi doğrudan etkileyen Çeçenistan sorunu oldu, duygusal yönden; bunun yanında, başka kampanyalara da katıldık, Amerika Birleşik Devletleri kampanyası vardı son dönemlerde, Suudî Arabistan kampanyası başlıyor yakında. Kadın haklarıyla ilgili bir

kampanya var. Bunların yanında, Çeçenistan sanki gökten düşen bir taş gibi oldu. Eylül sonundan itibaren, bu konuyla ilgili çalışmalar sürdürdük.

Burada kısaca özetledikten sonra, Uluslararası Af Örgütü'nün hazırladığı rapor üzerinde durmak istiyorum. Bu görmüş olduğunuz 60 sayfalık bir rapordur. Bu raporda iki konu ele alınıyor. Birincisi, Çeçenistan'daki problemler, ikincisi ise, pek vurgulanmayan, ama, son zamanlarda oldukça önemli bir başka konu haline gelen, Rusya'nın diğer bölgelerinde ve özellikle büyük şehirlerde, Moskova'da, Çeçenlerin ve Kafkas kökenli kişilerin karşı karşıya kaldıkları insan hakkı ihlalleri. Bu konu da giderek önem kazanmaya başladı son dönemlerde.

Kasım 1999'da, Uluslararası Af Örgütü yetkilileri, bir Rus insan hakları kuruluşu olan Memorial ile birlikte sınır bölgesine gittiler ve bunun yanında, Strapoloski, Kray bölgesinde de incelemeler yaptılar.

Bu gezi sırasında, sınırdaki kamplarda yaşayan ve Çeçenistan'daki çatışmalardan etkilendikleri için mülteci olmak zorunda kalan halkın durumu doğrudan gözlemlenmiştir. Bu geziye ek olarak, yine, af örgütü yetkilileri, Moskova'da yaşayan Çeçenler ve diğer Kafkas halklarından kişilerle de görüşmeler yapmıştır. Moskova'da yaşayan Kafkas kökenli vatandaşlara kötü muamele ve işkence uygulandığı, bu kişilerin keyfi olarak gözaltına alındıkları ve polis tarafından, uyuşturucu ve silah taşımaktan haksız yere suçlandıklarına ilişkin raporlar mevcuttur.

Uluslararası Af Örgütü yetkilileri tarafından sınır bölgesindeki mülteci Çeçenlerden doğrudan elde edilen bilgiler, Rus Federal güçlerinin sivil halkın güvenliğini sağlamak üzere yeterli önlemleri almadıkları ve başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere, Çeçenistan'daki sivil halkı bilinçli olarak hedef almış olabileceklerini ortaya koymaktadır. Rusya'nın da taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi ve ek protokollerine göre, sivil bireyler ve genel olarak sivil toplum saldırıların hedefi kılınamaz, sivil halkı terörize etmek üzere şiddet tehdidinde bulunamaz ve buna yönelik eylemler gerçekleştirilemez.

Rus askerî yetkilileri, Çeçenistan'a karşı havadan ve karadan gerçekleştirilen askerî saldırıların sivil alanları hedeflemediği, İslamî nitelikteki gerilla örgütlerine karşı olduğunu iddia etmiş olsalar da, uluslararası af örgütü tarafından yapılan vakıa çalışmaları, bu iddiaların sorgulanabilir nitelikte olduklarını ortaya koymaktadır.

Uluslararası Af Örgütü, bu vakıalar temelinde, Rusya Federasyonunun Birleşmiş Milletler bünyesindeki temsilcisi Sergey Lavrov'la bir görüşme yapmış ve bölgedeki sivil Çeçen halka karşı Rusya'nın ayırım gözetmeksizin saldırdığına ilişkin iddiaları kendisine iletmiştir. Ancak, Rus otoritelerden bu konuda bir cevap alınamamıştır.

23 Kasım 1999'da Rusya'nın Norveç Büyükelçisi Yuri Kivitzinski Uluslararası Af Örgütüne gönderdiği bir mektupta, Rusya Federasyonunun kendi egemenlik alanında İslamî terörizme son verme amacından sapmadığı, Uluslararası Af Örgütü'nün elinde olan vakıaların Çeçen propogandacıların yönlendirdiği kesimlerden ele geçirildiği ve bu türden bilgilerin yayılmasının, federasyon ile Uluslararası Af Örgütü arasındaki ilişkilerin bozulması sonucunu doğurabileceğini ifade etmiştir. Uluslararası Af Örgütü, saldırıya uğramış mağdurları ve saldırı tanıklarına doğrudan ulaşmış ve Rus güçlerinin sivillere ve sivil alanlara doğrudan saldırdığı, saldırılan bu hedefler arasında hastaneler, tıp personeli ve üzerlerinde kızılhaç amblemi bulunan acil yardım araçları olduğunu, bu durumun sivil kayıpların fazla olmasına neden olduğuna ilişkin iddiaları içeren bir dizi vakıayı ortaya çıkarmıştır. Bu vakıalarda Rus güçlerin ayırım gözetmeksizin saldırdığı iddialarına da yer verilmiştir. Bunlardan önemli olan birkaçı ise şunlardır:

a) Elisansi Köyüne saldırı, 7 Ekim 1999. Bu saldırıda 48 sivil ölmüş ve 100 kişi yaralanmıştır. Ölenler arasında, 18 yaşında hamile bir kadın olan İmani Muzeyeva da mevcuttur.

BAŞKAN – Sayın Korkut, biz bu sizin hazırlamış olduğunuz, İngilizce olarak verilmiş olan raporun Türkçe özetini alıp arkadaşlara dağıtabilir miyiz.

LEVENT KORKUT – Ben uzun uzun okumayacağım. İki üç örnek verip bitireceğim. Sadece çarpıcı birkaç şey söylemek adına. Çünkü, somut vakalar çok önemli; bir sürü soyut laf ediliyor, bu soyut laflar içerisinde iş siyasî bir mecraya da çekiliyor. Oysa, somut, ölen insanların isimlerini vermek ve bazen onları zikretmek daha çarpıcı oluyor.

Yine, Grozni Merkez Çarşısında ki, bu en büyük şey; ben bunun video bandını da gördüm. Çok korkunç bir video bandıydı. Bir kişi otomobil sürerken bomba saldırısı olmuş ve kafası uçmuş, öyle kalmış direksiyon başında. Burada 137 sivilin öldüğü ve 400'ü aşkın kişinin yaralandığı tespit edilmiş. Buna karşın, Rus yetkililerin yaptığı açıklamalar çok çelişkili, bu çarşı saldırısında. İlk önce, bunun bir özel operasyon olduğu söylenmiş; daha sonra, bunun, Çeçen güçlerin kendi arasındaki çatışmadan böyle bir sonuç olduğu yine resmî olarak ifade edilmiş. Bunun yanında, birçok hastaneye –bir akıl hastanesi de dahil olmak üzere– saldırılmış, doktorlar ve hastalar ölmüş. Sivil konvoylara saldırılmış. Ki, Sayın Başkan da bu konunun çok yerinde ifade edildiğini söylemişti, sivil konvoylarda çok ölen mevcut.

Ben sadece başlık olarak bunları ifade etmekle yetineceğim. Raporda bu konular ayrıntılarıyla ve örnekleriyle birlikte hazırlanmış durumda.

Hemen, kısaca, bizim ne yaptığımız konusuna geçmek istiyorum. Biz, Türkiye'deki gönüllüler olarak, oldukça iyi ifadeyle yazılmış, diplomatik dile yakın bir dile sahip olan bir mektubu Sayın Rusya Federasyonu Büyükelçisine gönderdik ve bunun gönderilmesi için değişik sivil toplum örgütlerine çağrıda bulduk. Bugün için bu mektuptan aşağı yukarı 2000-2500 civarında gönderdiğimizizi düşünüyoruz. Burada istenen, sivillere yönelik operasyonların acilen durdurulması ve insan hakkı ihlallerine son verilmesi isteği.

Bunun dışında, geçenlerde Ankara'da bir kurultay oldu, hukuk kurultayı; bu kurultayda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sekreteri de vardı. Kendisi, Çeçenistan'daki ihlaller temelinde, Rusya'ya yönelik dava açılabilirliğini ve burada iki yol olduğunu, devlet tarafından şikâyet yoluyla, bireysel başvuru yolu olduğunu hatırlattı. Bunun üzerine, biz de, dava açmak isteyen avukatlara yol göstermek ya da yöntem göstermek konusunda bir karar aldık. Bir Türk avukat, bölgedeki bir ihlalden dolayı dava açabilir. Yeter ki, o ihlali yaşayan kişi o avukata bir vekâlet vermiş olsun. Bunu burada milletvekillerine söyleme ihtiyacı duydum; çünkü, partiler bu konuda çalışmalar yapabilirler ve çeşitli hukuk ekipleri oluşturarak, bu tür davaların açılması mümkün olabilir. Bugün için tek bir dava mevcut değil henüz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde.

BAŞKAN – Çok teşekkür ederiz Sayın Korkut.

HANİFE ALİEFENDİOĞLU – Ben de kısaca, arkadaşşıma ek olarak, Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreterinin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine yazdığı mektupta dile getirdiği çağrılarını okumak istiyorum. Bu, özellikle Güvenlik Konseyine yapılmış çağrılar.

Güvenlik Konseyi, 17 Eylül 1999'da almış olduğu 1265 sayılı kararındaki, silahlı çatışmalarda sivillerin korunmasına yönelik kendi kararlılığını hatırlatarak, özellikle, kararın ikinci maddesindeki silahlı çatışmalarda sivillerin bilinçli olarak hedef alınmasını ve uluslararası hukuka göre korunmuş olan nesnelere yapılan hücumları şiddetle lanetler ve bütün tarafları, bu tür uygulamalara son vermeye çağırır. Hükümleri gereğince, çatışmanın bütün taraflarını insancıl yasaların standartlarına uymaya çağırmalıdır.

Bu, Birleşmiş Milletlerin kendi kararı.

Uluslararası Af Örgütü Güvenlik Konseyini, gerçekleri açıklamak ve sorumlu olanları belirlemek üzere, insancıl yasaların ihlaliyle ilgili olarak, uluslararası bir soruşturma oluşturmaya çağırır.

Uluslararası Af Örgütünün üçüncü önerisi de, Güvenlik Konseyinin 1265 sayılı kararına göre, Uluslararası Af Örgütü, Güvenlik Konseyinin Rusya Federasyonu Hükümetini Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin yurt içinde yerlerinden edilmişlere tam, engellenmiş ve güvenli bir biçimde ulaşmasını garanti etmek üzere zorlamaya çağırır. Ayrıca, Güvenlik Konseyi, Çeçenistan'da savaşı bütün tarafları Birleşmiş Milletlere bağlı veya sivil toplum kuruluşları olsun, insani kuruluşların veya personelin statüsüne saygı göstermeye çağırmasını ve savaşçılara 1994 Birleşmiş Milletler ve ona bağlı çalışan personelin güvenliği konvansiyonunun maddelerini ve uluslararası insancıl yasanın ilgili maddelerini hatırlatmalıdır.

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz.

Değerli arkadaşlar, ben bir şeyin altını çizmek istiyorum. Biz Tiflis'e indiğimizde, Büyükelçimiz aracılığıyla, Büyükelçilik binasında, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğinin oradaki temsilcisi olan Ekber Menemencioğlu ile görüştük ilk olarak. Birleşmiş Milletler Komiserliğinin, 50 senedir savaş bitecek, biz de ona göre artık çekileceğiz, 50 senedir bir türlü bitmiyor, biz hep aynı şeyin içerisinde kalıyoruz, bizim amacımız, yapımız, savaşın bitmesine ve ondan sonra da bizim değişmemize ait diye ifade ettiler.

Bu nereden çıktı; Sayın Menemencioğlu bize bazı bilgiler verdi. Bu bilgilerin hemen hemen tümü yanlıştı. Çok enteresan bir şey; uluslararası bir örgülle bağlantısı olan bir yeri dinlemenin belki o yönden faydası olabileceğini düşündüğüm için ben konuyu getirmek istiyorum. Shatili Bölgesinde 1000 civarında mülteci olarak gelen savaştan kaçanların olduğunu, orada şartların son derece kötü olduğunu, kar yağışının tipi şeklinde devam ettiğini, dört beş metre kar olduğunu, helikopterlerin havalanıp inemediğini, ancak saat 10 ile 12 arasında helikopterin kalkabildiğini, onun dışında, öğleyin saat 12'den sonra çok şiddetli tipinin olduğunu ve ulaşmanın mümkün olmadığını ifade etti. Biz çok tedirgin olduk; çünkü, Gürcistan, helikopter yönünden ve ekonomik yönden oraya gidebilecek durumda değil. Hatta, kendi aramızda arkadaşlarımızla değerlendirdik; dedik ki, yani, biz bir helikopterle gidecek olursak, oradaki insanları buraya getirirlerken bir de helikopter dolu gitmesin, bari biz feragat mi etsek, acaba nasıl gitssek... Başbakanlığımızı aradık, Sayın Hüsamettin Özkan'ı aradık, Dışişleri Bakanımızı aradık; acaba, helikopter bulunur mu, sınır birlikleri ne der, nasıl olur diye; böyle, ilk andaki, ilk gündeki o geceye kadar devam eden bir sıkıntı halı... Sonra Sayın Shevardnadze'ye aktarıldı bu durum ve kendisi bir helikopter bize verdi. Ertesi gün biz oraya gittik. Hiç kar yok. Sadece Kafkasları geçerken dağlarda vardı; ama, Shatili günlük güneşlik. Acaba daha önce mi yağdı, o bilgi mi diye baktık; en az bir ay öncesine kadar sadece yağmurların olduğunu, hiç kar olmadığını gördük. Gelenlerin hiçbir tanesinin öyle üşüme, titreme veya donma veya tipide helikopterin kalkamayacağına ait bir şey yoktu.

Şimdi, Birleşmiş Milletler Komiserliklerinin, ülkelerdeki insanî yardım ve bu türdeki incelemeler dışında, dünyaya, artık bilgi çağına girdiğimiz bir konumda, belli konuları çok daha hızlı duyurabilme fonksiyonunun olması gerektiğini düşündüğümüz için, ben sayın temsilciye sordum; yani, acaba, bu türdeki komiserlikler bir yapısal değişikliğe uğratılıp da daha aktif bir şekilde uluslararasına, insan hakları ihlali oluyorsa, orada olay oluyorsa bilgi veremez mi diye; biz efendim, elli senede bunu kapatmak için, işte, savaş için örgütlendik, ama bir türlü savaş bitmiyor şeklinde bir cevabımız oldu; tutanaklarda görülebiliyoruz.

Buradan söylemek istediğim şu: Oradaki olaylar, Birleşmiş Milletler tarafından bile, Avrupa'da ve dünyada yeterince duyurulamıyorsa, oraya gelenler daha farklı bir gözle bakılabiliyorsa, durmadan, içerideki iç mültecilere yapılan yardımlardan da bahsediliyor; ama, bu Çeçenlerin, bizzat Çeçenlerin oradaki mücadelesi ve çok kötü durumları ve bütün bir toplumun terörist ve bütün bir toplumun mafya olmayacağı, sivil yapıların bu şekilde bombalanamayacağı çok açık da belirtilemiyor demek ki; yani, kendilerine bunu çok açık bir şekilde de sorduk. Bunun altını çizmek istiyorum.

Uluslararası olarak yapıldı denilen şu çalışmada da gördük işte, birkaç tane point şeklinde, çok yeterli olunamıyor.

Değerli arkadaşlar, bu raporumuz herhangi bir yorumu değil, gördüklerimiz, izlediklerimiz, gidilirken ve dönerken bütün arkadaşlarımızla birlikte hemfikir olduğumuz noktaları içeriyor. Başta da kendimiz karar alırken, hem Çeçenistanla ilgili bir dosya açalım, bütün gelişmeleri, bundan sonraki gelişmeleri de, savaş durduktan sonra Çeçenistan'a, Çeçen halkına yapılabilecek olan insan hakları ihlallerini de düşünerek, potansiyel olayları da düşünerek, bu dosyaya devam edelim. Gidip gören arkadaşlarımızla birlikte, hep birlikte, o dosyanın içeriğinin güncelleştirilmesine çalışalım diye öneriyorum. Yine, Duma'dan haber gelip gelmemesi çok önemli değil ama, bu konuyu da takip edelim. Ayrıca da, bu raporumuz, biz, noktalar şeklinde, neler gördük, neler yaptık diye, rapor dili şeklinde bir baskı haline getirelim ve geçen sefer yine konuştuğumuz gibi ve bildirimizi çektiğimiz gibi, uluslararası olan insan haklarıyla ilgili kuruluşlara gönderelim. Bir kısmını internet aracılığıyla, bir kısmının adreslerine ve yine, eğer izin verirseniz ve bu kabul görecektir olursa, Avrupa'daki Parlamento insan hakları komisyonlarına... Ki, gi-

derken, Alman İnsan Hakları Komisyonuna da hadi siz de gelin Dumaya diye söyledik, hiç cevap gelmemişti. Onlara da, yani, Türkiye'nin Parlamentomuzun İnsan Hakları Komisyonu olarak yaptığımız bu incelemeyi, bir noktada dünyaya da haber verebilmek için göndermeyi teklif ediyorum. Bu konuda oy-birliğimiz olduğun sanıyorum.

Değerli arkadaşlarım, toplantıyı kapamadan önce, Batı Trakya ile ilgili, altı yedi senedir, bu komisyonun kuruluşundan beri heyetler gitti geldi, birtakım çalışmalar yapıldı. Artık, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine de taşınıp kazandıkları davalar da var ve onların, Türkiye'den gelen bu desteğe karşı çok güzel duyguları var. İstekleri de, bize her seferinde gidip gelen heyetlerimiz aracılığıyla belirttikleri, biz de Türkiye'ye gelelim, Parlamentomuzda sizlerle birlikte sıkıntılarımızı aktaralım, bizleri çağırın diye söylüyorlardı. Üç tane Batı Trakyalı Türk kökenli milletvekili ve oradaki davaları devam eden öğretmenler derneğine ait, Türk birliğine ait, yine, müftülüklerle ait olan yapıların da başlarındaki liderleri ve diğer gelmek isteyenleriyle birlikte, biz komisyonumuzda ağırlayabileceğimizi, getirebileceğimizi, Parlamentomuz olarak da onlarla böyle bir konuyu tartışmaktan memnuniyet duyacağımızı her seferinde de ifade etmiştik. Şimdi, şubat ayı çocukların okullarının tatile girdiği bir dönem. İsterseniz, bu konuyu Divana verelim; nasıl uygun görürseniz. Aramızdan 3 veya 5 kişilik iletişim grubu ve organizasyon grubu gibi, bu konuyla ilgili bir grup kuralım ve şubat ayının ilk veya ikinci haftası içerisinde, Meclisimizde –çünkü, Meclis Dış İlişkiler Dairesi ve Meclis Başkanlığımızın da bu konuda desteğinin olacağına inanıyorum– birkaç tane günlük toplantı yapalım geldiklerinde; çünkü, aynı konuyu bir defa tartışmak zaman alıyor. Bir gün öğretmenlerle, bir gün Türk birlikleriyle, bir gün de müftülüklerle ilgili olan davaları ve yorumlarını ve onların milletvekilleri ile bizlerin, Parlamentomuz içerisinde Batı Trakya kökenli olan milletvekillerinin de katılımı, ayrıca, hepimizin bir arada konuşup önerebileceğimiz iletişim grubumuzun getireceği önerilere göre de, dışarıdaki bu konuyla ilgilenen derneklerin de çağrılmasıyla, geniş çaplı bu konuyu sonuçlandıralım, Dışişlerimize de bu konuda bizim yaptıklarımıza ait bir bilgi dosyası sunalım diyorum.

Bu konuda başka bir öneriniz veya bana söyleyeceğiniz başka bir şey olabilir mi?

Sayın Fatsa, buyurun efendim.

EYÜP FATSA (Ordu) – Bu alt komisyon raporundan edinme imkânımız var mı?

BAŞKAN – Bütün arkadaşlarımıza, bütün içeriğiyle birlikte hemen göndeririz. Şimdi, siz şu anda istediğiniz için, bu elimizdekini, rapor tekniğine dönüşmeden, hemen size takdim edelim. Diğer bütün arkadaşlarımız da, şu anda, artık, alt komisyon raporundan, komisyonumuzun tasdikinden geçmiş bir rapor yapısına büründüğü için hepsi olabilir ve ayrıca da, basıldığı takdirde bütün arkadaşlarımıza veririz.

Teşekkür ediyoruz.

Kapanma Saati: 14.32

EK 4. GÜRCİSTAN'DA YAPILAN RESMİ GÖRÜŞMELERİN TUTANAKLARI

A. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği Gürcistan Misyon Şefi Ekber Menemencioğlu ile Görüşme Tutanağı

(9 Aralık 1999, Perşembe Saat: 14.00)

EKBER MENEMENCİOĞLU - Gürcistan'ın iki büyük problemi var; bir tanesi, Abhazya ile ilgili, diğeri Güney Osetya problemi var. 300 000 küsur iç mülteci Abhazya'dan 10 bin tane Osetya'dan, bir de Rusya'dan, Kuzey Osetya'dan Gürcistan'a 24 000 tane mülteciyi geri getirmeye çalışıyor. Zaten, son zamanlarda, ekim ayında Çeçenya'da iç savaş başladı. Bugüne kadar Shatili sınırında -bu resmi sınır kapısı değildir, gayriresmidir, Çeçenistan ile Gürcistan arasında- bu giriş noktasında 3 400 tane mülteci, yani, Gürcistan devleti tarafından mülteci statüsü verilen kişi geçmiş durumdadır. Bunlar, Akhmeta vilayetinde ve Pankisi vadisinde bulunmaktadır. Bu vadi içinde zaten Gürcü vatandaşı olup da Çeçen grubundan, zaten, bir grup var 8 000 kişilik. Bunun üzerinde Çeçenistanda Gürcistan vatandaşı olup da Gurbeçi olan 3000 daha sınırı geçmiş; ama, bunlar vatandaş. 3 400 tane daha mülteci var.

Dün haber aldık. Devlet tarafından bize haber verildi; Shatili sınır kapısında 200-300 arasında çeçen var. Şimdi, mülteciler arasında durum bu. Bunların yüzde 50'si çocuk, yüzde 20'si kadın, diğeri erkek. Çocuk ve kadınlar erkeklerden çok daha fazla, yüzde 80'e yakın durum sınır kapısında son görülen 200 kişiden yüzde 81'i çocuk.

Şimdi, Çeçenistan'dan Gürcistan topraklarına, Shatili'ye geçiş arabayla olmuyor; çünkü, yollar bombalanmış durumda. Çeçenistan toprakları içinde yollar bombalanmış, köprüler bombalanmış. İtım-Kale'ten Shatili'ye ancak yaya olarak geçiliyor. Bu Shatili bölgesi yüksek bir yer. Ancak, Shatili ve Gürcistan'ın iç yerlerine geçiş de kapalı kış yüzünden. Yani, Shatiliye giriş var, Shatili'den sonra Barışko ve Jinvali bölgesine giriş kapalı. Bunun üzerine, Gürcü devletiyle toplantı yaptık dün, kabul edildi. Bugün bir helikopterle elemanlarımız durum muhakemesi yapıyorlar sınır muhafızlarıyla birlikte. Ben burada konuşurken iniş noktaları arıyor. Galiba Barışko köyüne helikopterle iniş müsait olacak. Daha fazla helikopter bulabilirsek, yarın bu mülteciler yavaş yavaş Barışko'ya inecek, Barışko'da biz bunlarla görüşeceğiz. Otobüslerle Barışko'dan, Pankisi vadisine geçiş sağlanacak. Medisel Sofratir denilen örgüt -bunlar, Nobel barış ödülünü kazandılar- yardım verecek; herhalde donma tehlikesi olan insanlar var, bunların çoğu çocuk; yardım yapılacak. Ayrıca, Shatili'ye bu sabah 200 kilo sıhhi yardım yapılmış durumda. Barışko'dan Pankisi Vadisine geçilecek, bu 200-300 kişiye yardım yapılacak.

Vahim bir durum var, bu da iklim. Uçuşlar ancak sabahleyin yapılabilir. Saat 12 civarında kar başlıyor; o bir. Önümüzdeki 3-4 gün içinde daha kötü bir hava gelmek üzere; onun için, üç günümüz var. Eğer her şey işlerse, bu üç gün içinde sınırda bulunan 300 kişiyi içeri alacağız. Eğer daha fazla insan sınırı geçerse, belki Şatili'de biraz daha fazla kalmaya mecbur kalacaklar, havalar açılınca tekrar operasyon başlayacak. Bu bir harp durumudur. Gürcistan devletinin bu insani yardım anlayışına biz çok memnunuz. Mültecileri topraklarına kabul ettiler, bu gerçekten büyük bir insanlık dersidir. Bu az bir rakamdır şimdiye kadar, sınırın ötesinde kaç kişi olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Tek bildiğimiz, Çeçenistan'ın yanındaki İnguşetya bölgesinde 220 000 iç mülteci var. Eğer, bu Grozni'ye olan hareket devam ederse, belki daha fazla insan gelir, şimdilik bir şey diyemeyeceğiz. Sadece, elimizden geldiği kadarıyla Gürcü hükümetine yardım etmeye çalışacağız.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Ben teşekkür ederim verdiğiniz bilgiler için.

Gürcü devletinin bu kadar çetin şartlara rağmen yaptıkları, gerçekten, herkes tarafından takdir edilmesi gereken bir durum. Ancak, çocuklarla birlikte dün biz uçakta gelirken de basın mensuplarının geçen haftaki incelemelerinden belli bilgiler aldık; katlanılmayacak derecede koşullarda olduklarını, mülteciler olarak gelenler ne kadar yerleşseler de acı ve ıstıraplarının kolay geçemeyeceğini de öğrendik. Halen, daha çok endişe verici bir biçimde oradaki olay devam ediyor ve 300 kişi çok az gibi, zannediyoruz, bunun arkası çok daha fazla olacak. Tabii, bu arada, bu helikopter açısından ve diğer açıdan, Gürcü devletine ne gibi bir yardım yapılabileceği konusunda Sayın Büyükelçimizin de katkılarını almak istiyoruz.

Dediğiniz gibi, çok acil, dakikalarla yarışacak bir program olması lazım. Üç gün içerisinde ne destek sağlamak gerekiyorsa, yardımcı olmaya çalışalım.

BÜYÜKELÇİ BURAK GÜRSEL - Söylediğiniz gibi, zorluklar dolayısıyla, mültecilerin yüksek rakamlarda gelmesi halinde bunlarla baş edemeyeceğimizi söyledik; fakat, yerlerinde kaldıkları takdirde elimizden gelen yardımı vereceğimizi söyledik. Dolayısıyla, belki sizin Ankara'daki ofisiniz bizim makamlarımızla temas ederek böyle bir yardım talebinde bulunabilir.

EKBER MENEMENCİOĞLU - Bu Şatili'ye geliş şartları oldukça çetin. Anladığım kadarıyla, pazar günü Pankisi Vadisine gidiyorsunuz. Göreceksiniz, genellikle, gelen mülteciler iyi durumdadır, sıhhatli insanlar. Sıhhatli olmayanlar, zaten, o yirmi kilometrelik yolu yaya geçemiyorlar. Yani, bu, Kosova'dana Arnavutluk'a göç edenlerin durumuna benzeyen bir profil değil. Onlar kamyonla, traktörle geçebildiler, ihtiyaçları ve yaralıları da yanlarına aldılar; bu çetin dağları geçebilmek için biraz sıhhat lazım.

Şimdi, yaralı ve ihtiyaçlara ne oluyor bilmiyoruz, o bölgeye giremedik. Genellikle, İnguşetya'ya geçiş yolları önemli. Kamyon araba, traktörle, ihtiyaçları, sıhhatli olmayanları geçirmek için...

Bugün Şatili'de bulunanlar bile sıhhatli insanlar, yoksa bu yolu zaten katedemezler, bunlar çok yüksek dağlar, kar yağıyor. Bilirsiniz, rakım 4451 metre. Bunlar Kafkas dağları; oldukça sıhhatli olmak lazım bu yerleri geçmek için.

İlkyardım yapılıyor, helikopter harakatı işlerse, indikleri yer, Barısako'da ilkyardım yapılacak, oradan da Pankisi Vadisine gidilecek. Şaşacaksınız, Pankisi Vadisi'nde kamp yok, kamp kurmak istemedik. Pankisi Vadisindeki aileler mültecileri evlerine aldılar, bu büyük bir yardım ve insani bir davranış. Bazıları evlerinde 20-25 kişiyle kalıyor, yer yataklarında. Dolayısıyla, biz, bütün o Pankisi Vadisindeki ailelere yardım etmek istiyoruz. Yerel sıhhi noktalarının durumunu yükseltmek istiyoruz ki, her şey işlerse, önümüzdeki ilkbaharda bir dönüş olursa tekrar Çeçenistan'a arkada bir şey kalır.

NTV MUHABİRİ HİLMİ - Sayın Menemencioğlu, bir soru sormak istiyorum. Bugün, İnguşetya'da 220 000 iç mülteci var. Orada UNHCR insani yardım yapıyor mu?

İkinci sorum: Sanıyorum, Rusya 11 Aralık tarihini verdi topyekün saldırı başlatmak için, bunu erteledi mi, kararında bir değişiklik oldu mu?

Bir başka sorum da şu: UNHCR'in bir helikopterle, orada birikmiş olan 200 kişiyi bu tarafa taşımalarını sağlamaya çalışacağız demiştiniz; biz, basın mensupları olarak bunu görüntüleme şansına sahip miyiz?

EKBER MENEMENCİOĞLU - UNHCR bu 220 bin kişiye yardım ediyor. Bizimle birlikte uluslararası Kızılağaç Teşkilatı yardım ediyor; diğer kuruluşlar da yardım ediyorlar. Bu, tabii, Rusya Federasyonu Devleti tarafından koordine ediliyor. Geçen hafta, bizim yüksek komiser gitti, Rusya Federasyonu Devletiyle görüştü ve yardımın nasıl yapılacağı, benim bildiğim, anlaşıldı.

İnguşetya'daki iç mülteciler zor durumdadır. Rusya Federasyonunun, verdiği 11 Aralık tarihini ertelleyip ertelediğini bilmiyorum. Bunu, AGİT teşkilatı da görüyor. Benim bildiğim, önümüzdeki günlerde, AGİT Başkanı Sayın Volbek, Rusya Federasyonuna gidilecek ve görüşmeler yapılacak.

Sizin, helikopterlerle Şatili'ye gidebileceğinizi pek sanmıyorum; çünkü, yer yok. Bir helikopter, N-8 helikopteri 15-20 kişi alabiliyor. Bugüne kadar tek bir helikopter bulabildik, 4 tane daha lazım ve boş

döndükleri zaman mal götürecekler; yani, battaniye, gıda, sıhhi yardım malzemesi gidecek, onun için, yer yok maalesef. Çünkü, havalar kapandığı zaman, yeni gelecek mülteci varsa, belki bir iki hafta uçuş olmayacak; onun için, mutlaka oraya bir stok yapmamız lazım.

BÜYÜKELÇİ BURAK GÜRSEL - Tabii, heyetimiz oraya gitmek istiyor ve Şevardnadze de heyetimin sınıra gitmesini uygun görmüş. Bir helikopter sağlanması hususundaki talebimizi ilettim. Onlar da bu akşam görüşecekler. Çünkü, sınır birliklerine ait anladığım kadarıyla. Ben, basın mensuplarının da oraya gitmesinin çok iyi olacağını söyledim görüntülemek açısından durumu. Onlar bu akşam görüşecekler ve yarın sabah bize haber verecekler.

EKBER MENEMENCİOĞLU - Biz şimdi helikopter arıyoruz, belki 4 tane daha bulabiliriz, bugün tek bir helikopter var.

KADİR BOZKURT - Rusya Federasyonu 11 Aralığa kadar süre verdi sivil halkın çekilmesi için. Sınırlara, belli bölgelere kaçışlar başladı. Bu, sınırdaki hareketlilik nedir, ondan bir haberiniz var mı?

EKBER MENEMENCİOĞLU - Diğer devletlerin içişlerine karışmamaya çok dikkat ediyoruz.

BÜYÜKELÇİ BURAK GÜRSEL - Sınırdan bir haber alamıyor musunuz yani?

EKBER MENEMENCİOĞLU - Hayır, alamıyoruz.

KADİR BOZKURT - Çeçenistan sınırından en son ne zaman haber aldınız resmi olarak?

EKBER MENEMENCİOĞLU - Bu sabah... Şimdi, iniş yerleri aranıyor. En son haber, bu helikopter Dusheti'ye indi, beğenmediler; şimdi, Barışakho Köyüne inmek üzereler; bakacağız, iniş imkanı var mı yok mu. Bir de, öyle bir iniş yeri lazım ki, bizim otobüslerimiz de oraya gidebilsin. Kamyonlarla yardım gidecek, ilkyardım kampı kurulacak. Oradan Pankisi Vadisine gidilecek. Daha yeri bulamadık, önümüzdeki bir saat içinde bulacağız inşallah.

HÜSEYİN AKGÜL - İnsani yardımlar yeteri kadar geliyor mu? Gelen yardımlar kimler vasıtasıyla mültecilere ulaştırılıyor?

Daha önceki 1994-1996 Çeçen-Rus savaşında Kızılhaç vasıtasıyla yapılan insani yardımların Çeçenlere ulaşmadığı, bunların, içpiyasada satıldığı şeklinde duyular almıştık; bunlarla ilgili bilgi lütfeder misiniz.

EKBER MENEMENCİOĞLU - Gürcistan sınırları içinde Çeçenlere yardım yapılmadı. 1 500 kişi sınırı geçmişti ve Pankisi Vadisindeki aileler bu mültecilere baktılar, kendi imkanlarıyla yardım ettiler. Onun için, Birleşmiş milletler tarafından yardıma ihtiyaç görülmedi, kenidileri istemediler. Bugün, durum biraz değişik. Şimdiye kadar gelen sayı 3 500-4 000 kişi olacak. Biz 5 000 kişiye bakabiliriz. Sobalar verildi, yer yatakları, battaniye, gıda gidiyor, sıhhi yardım gidiyor, eğer 5 000 kişiyi geçerse, o zaman, gerçekten, Gürcü Devleti için zor bir durum meydana gelecek. Shatili'deki yol meselesinden ve İtım-Kale arasındaki yol bakımından büyük bir akım beklenmiyor. Gerçi, biz 3 500 kişi de beklemiyorduk, demek ki, hata yapmış olabiliriz. Bu haktır; insan, canını kurtarmak için 4 000 metrelik dağdan bile geçebiliyor. Şimdilik, 5 000 kişinin aşağısında olduğu için idare edebiliyoruz. 5 000 kişiyi geçerse o zaman durum değişebilir.

BAŞKAN - Birleşmiş milletler olarak daha ne yapılabilir, hassas kaldığınız nokta nedir?

EKBER MENEMENCİOĞLU - Hanımefendi, UNHCR kurulduğu zaman 1950 yılında, 3 sene devam edeceği düşünülmüştü. Çünkü, harp bitecekti, ikinci dünya savaşının sonuydu. Bizim kuruluş amacımız yok olmaktı; çünkü, harp bitecekti, harp bitince de mülteci olmayacaktı. Önümüzdeki 2000 yılının aralığında 50 nci yılımız kutlanacak maalesef. Harple geçinen bir örgütün olması, insanlık açısından bir ayıptır; utanarak söylüyorum, devam ediyoruz. İç mültecileri saymazsak, 17 milyon mülteci var bugün. Gürcistan'da, Abhazy'a'dan gelen 300 bin mülteci var. İnşallah, önümüzdeki yeni asırda harp de biter, biz de yok oluruz.

BAŞKAN - Harp bitmeyebilir. Acaba, daha teknik, daha farklı bir boyutta yapılanmaya gitmek uygun olmaz mı komiserlik için?

EKBER MENEMENCİOĞLU - Komiserlik, ancak devletler istediği zaman yardım edebiliyor. Sınırı geçmek için bile zorluk çekiliyor. Sınırını geçtiğimiz devletin rızası olması lazım. Kuzey Irakta, Afganistan'da, Tacikistan'da öyle oldu. Sınır, kanuni bir mefhumdur.

BAŞKAN - Gürcistan şu anda sizin burada bulunmanızı istiyor.

EKBER MENEMENCİOĞLU - Evet...

BAŞKAN - Birçok zorluklarla mücadele ediyorsunuz, helikopter bulmakta zorluk çekiyorsunuz. Daha teknik anlamda...

EKBER MENEMENCİOĞLU - Para meselesine geliyor efendim, devletler bunu ya veriyorlar ya vermiyorlar. İnsani yardım için devletler tarafından bağış kolay gelmiyor. Bizim Gürcistan için bütçemiz 9 milyon dolar olacaktı, 6 milyon dolar geldi bu yıl; bağış meselesi... Önümüzdeki ocak ayında Gürcistan için bir bağış kampanyası başlatacağız. Gürcü devletinin az helikopteri var, üstelik bunları işletmek için maddi olanakları yok. Biz kendi imkanlarımızla, hiç olmazsa bu helikopterler için benzin bulmaya çalışıyoruz, bulacağız inşallah ve bu helikopterler uçacak.

BAŞKAN - Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ediyoruz.

B. Büyükelçilikte Düzenlenen Basın Toplantısı Tutanağı

(10 Aralık 1999, Cuma)

BAŞKAN – Değerli basın mensupları, öncelikle, toplantımıza sizlerin de katılımıyla birlikte daha bir canlılık geldiğine inanıyorum. Hepinizi, heyetim adına saygıyla selamlıyorum.

Önce, sizlere, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu alt komisyonu olarak, komisyon üyesi arkadaşlarımı tanıtmak istiyorum.

(Milletvekilleri basın mensuplarına takdim edildi)

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak dört toplantımızda, Çeçenistan'da devam eden olayları gündemimize almıştık. Konuyla ilgili olarak Komisyonumuzun ortak görüşünü anlatan bir basın bildirisini dünyaya yayınladık. Arzu eden basın mensubu arkadaşlarımıza, bu yayınlamış olduğumuz bildirinin bir metnini toplantı sonrasında verebiliriz.

8-14 Aralık tarihleri arasında da, özellikle, Gürcistan'a bugüne kadar gelmiş olan –3 400 civarında– mültecilerle görüşebilmek ve durumu daha net, yerinde takip edebilmek amacıyla gelmiş bulunuyoruz.

Görüşmelerimize, dün, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği temsilcisi Sayın Menemencioğlu ile başladık. Devam eden günlerde, İmar İskân Bakanlığı, Gürcistan Parlamentosu Meclis Başkan Vekili, İnsan Hakları Komisyonu ve pazartesi günü de Cumhurbaşkanı Sayın Shevardnadze ile görüşmelerimiz olacak. Cumartesi ve pazar günleri de, mültecilerle görüşüp, onların yerlerindeki durumlarını ve Gürcistan Devletinin bu konuda göstermiş olduğu yakınlığı ve bu çerçevede hangi sıkıntıları olduğunu görmeye çalışacağız.

Değerli basın mensupları, bundan sonraki konuşmamın içerisinde, esas, günün özelliğine ait olan, yani, 10 Aralık gününün özelliğine ait olarak bir ufak mesaj vermek istiyorum. Bugün, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin imzalanmasının 51 inci yıldönümünü kutluyoruz. Çok uzun bir süredir dünyada var olan insanlık âlemi, insan hakları konusundaki yazılı bildirgesini çok yeni bir tarihte, 50 yıl önce yazılı metne dökebilmiştir. Her insan hakları savunucusu çalışanın, komisyonların yaptığı gibi, biz de Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, her yıl bugün hem basın toplantısı yapar hem de bir bildiri yayınlıyoruz. Bugün, 10 Aralık burada mesajlandırmak istedik; çünkü, öğrendiğimiz kadarıyla, bütün dünyadaki ülkelerin parlamentoları ve komisyonları içerisinde, parlamento heyeti olarak, Gürcistan'a mültecilerle görüşmek ve olayları değerlendirmek amacıyla gelen ilk heyet bizim komisyonumuz oldu.

İnsan hakları kavramı, dünyadaki evrenselliği ve küreselleşmeyi en iyi şekilde değerlendiren ve en iyi şekilde yaşatan bir kavramdır. Her geçen gün gelişen, statik olmayan bu kavramı, bütün ülkeler, sadece kendi insanları için değil, dünyadaki diğer ülkelerin insanları için de düşünebilmeli ve bu konuda yerleştirebilmelidir. Elbette, her ülke insanının, her ülkenin içerisinde insan hakları ihlalleri konusunda birtakım sıkıntılar yaşanabilmektedir. Ancak, önemli olan, ülke vatandaşlarının birey olarak, hangi ülkede olursa olsun, evrensel garantiler altına alınmış olan insan hakları garantilerinden yararlanabilme hakkına kavuşmalarıdır. Ülke devletleri de, vatandaşları niçin uluslararası hukuk çerçevesinde ve uluslararası insan hakları garantileri çerçevesinde belli yerlere müracaat ediyor diye endişe duymamalıdır. Burada önemli olan, devletlerin ve ülkelerin, insan hakları evrensel garantileriyle ülke vatandaşlarına sağlanan her türlü desteği ve yaklaşımı, kendi ülkeleri içerisindeki hukuk kuralları ve kendi ülkeleri içerisindeki uygulamalarıyla yerleştirebilmeleridir.

Değerli basın mensupları, savaşların bizzat kendileri, barış ortamının ortadan kalkmasıyla birlikte insan hakları ihlalleri yaratır. Çok kısa bir zaman aralığı içerisinde dünya Kosova'daki olayları gördü, Ko-

sova'daki rahatsızlıkları, kadınlara ve çocuklara uygulanan muameleleri çok açık bir şekilde yaşadı. Bugün, Çeçenistan'daki olayları da izliyoruz ve basına yansıdığı kadarıyla görebildiğimiz yönüyle, son derece üzüntü verici manzaralarla karşı karşıyayız. Yüzlerce insanın öldürüldüğü, sivil halkın ve hiç ayırım yapılmaksızın çocukların, kadınların ve kaçmakta olan kişilerin öldürüldüğü ve şiddetle başbaşa bırakıldığı ortamları izlemekteyiz. İnguşetya bölgesine geçen iç mülteciler dışında, bizzat Gürcistan'a gelen mültecilerin de durumları ortadadır. Elbette ki, ülkeler kendi içişlerinde serbest ve özerktirler, özgürdürler; ancak, hiçbir hedef ayırmaksızın, bütün sivil halkın yaşadığı bölümler de dahil olmak üzere herkesin bombalanabildiği ve herkesin büyük çoğunluk olarak öldürülebildiği alanda, hiçbir şekilde, insanların öldürülmesine yönelik bir mazeret ortaya konulamaz. Yoksul, sivil, masum veya suçlu halkın, özellikle kadın ve çocukların öldürülmesinin de önünde bir mazeret olması asla düşünülemez. Yine, basına yansıdığı kadarıyla görüldüğü kadarıyla, dünya haberlerine geçen konularda, Çeçenistan'la ilgili değerlendirmelerde, suçlu kesimin fazla olduğu, bunların bir kısmının mafyayla ilişkili olduğu, bir kısmının terörist olarak değerlendirildiği yazılar görmekteyiz; ancak, toplumların tümüne şamil olacak şekilde, bu tür değerlendirmelerin, o toplumlara şiddet uygulanmasını ve insanların öldürülmesini gerektirdiğini hiçbir şekilde düşünmüyoruz.

Çeçenistan'dan Gürcistan devletine geçen yaklaşık 3 400 kişinin, cumartesi ve pazar günleri gitmek istediğimiz kamp bölgelerinde, Gürcistan vatandaşları tarafından kendi evlerinde ağırlandıklarını, bazı evlerde 20-25 kişi civarında Çeçen mültecinin bulunduğunu öğrendik. Bu noktada, bütün dünyanın dikkatini, Gürcistan'ın misafir etmekte olduğu mültecilerle ilgili zor koşullara çekmek istiyorum. Yine, kendileri de çok zor koşullarda olan bu insanların misafirperverlikleri karşısında, Çeçenlere kucak açmaları, onları insanî bir şekilde barındırmalarındaki zorlukları bütün dünya ülkelerinin hissetmesini ve onlara yardımcı olunmasını hepimizin sağlaması gerektiğine inanıyorum. Ayrıca, Çeçen mültecilerin de, o zor koşullarında kendilerine kucak açanlara karşı minnet borçlarını ve değerlendirmelerini de her zaman için yaşatacaklarını, içlerinde sevgiyle saklayacaklarını, ona göre bir yaşam biçimi geliştireceklerine inanıyorum.

Şu anda Grozni'de devam eden olaylar nedeniyle Shatili bölgesine gelmiş olan ve dağlarda bekleyen, çoğu kadın ve çocuk olan, yeni giriş yapan kişilerin durumunu da dünyanın dikkatine sunmak istiyorum, onların da yardıma ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.

Ülkeler, kendi içlerindeki demokrasiyle, barış yollarını anlaşmalarla yaşatırlarken, ülkelerarası diyaloglarla belli güvenlik ortamlarının sağlanması ve ülkelerarası demokrasiyle de savaşların önlenmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu konuda da en büyük ihtiyacımız, açıklık, dürüstlük ve bilgi olmaktadır. Buradaki sübjektif kavram olan dürüstlük, sadece ve sadece, insanın insan değerinin korunması üzerinde herkesin anlaşabilmesi ve herkesin, bu konuda kendisini bir kez daha tartması gerektirir.

İnsan haklarını evrenselleştirip küreselleştirirken, bir yandan rant dağıtır hale, bir yandan siyasallaştırmaya, bir yandan da ülkelere baskı oluşturmaya yönelik yapmaktan uzaklaştırmalıyız.

Sözlerimi, Gürcistan Devletinin şu anda bize göstermiş olduğu ilgiden, siz değerli basın mensuplarının bu toplantıya katılmasından dolayı teşekkür ederek bitirmek istiyorum. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin en önemli savı olan, insanlık ailesinin tüm üyelerinin özünde bulunan onurunu, eşit ve ayrılmaz haklarını tanımanın, dünyaya özgürlük, barış ve adalet getirmenin temeli olduğuna hepimizin bir kez daha yürekten inanması gerektiğini belirtmek istiyorum.

Değerli basın mensuplarının bizlere sormak istediği sorular için de yaklaşık 40 dakika kadar zamanımız olduğunu sanıyorum; toplantıyı o şekilde devam ettirmemizin uygun olacağını düşünüyorum.

ALYA GAZETESİ MUHABİRİ – Gürcistan'da, Çeçenler yüzünden kendi evlerini ve topraklarını terk eden göçmenler vardır; bu göçmenlerle görüşmeyi planlıyor musunuz?

İkinci sorum; Abhazya Savaşına Türk vatandaşları da katılmışlardır ve bugüne kadar, Abhazya ayrılıkçılarına yardımları devam etmektedir. Bu konudaki yorumunuzu rica edeceğim.

Üçüncüsü; Türkiye'de, Kürtlerin hakları konusunda durum nedir?

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum sorularınız için.

Birinci sorunuzdaki, Gürcistan'daki, evlerini terk eden kişilerin, göçmenlerin olduğu yerlere de gitmeyi düşünüyoruz. Bu geldiğimizde, hem kampların bulunduğu vadilere hem de daha sınıra kadar gitme planımız var. O konuyu da çok net olarak inceleyeceğiz; ayrıca, Gürcistan Devletinin bize vereceği her türlü bilgiden de yararlanmaya çalışacağız.

Burada, iki noktayı ayırmak gerektiğine inanıyorum. Bir ülkeye, bir başka ülkeden, o ülkenin maddî olanakları da çok yeterli olmadan –gerek ekonomik anlamda gerek barınma anlamında– gelen kişiler, elbette ki, o ülke insanları için büyük bir yükür. Ayrıca, hukuk düzeni bakımından ve hukuk düzenine gelecek olan etkiler bakımından, suç ve suçluluk kavramları bakımından da ayrı bir statüde incelenmesi gerekir. Dikkat edilirse, sözlerimizin başında, bütün dünyayı, Gürcistan'a gelen bu kişilere yardım dışında, Gürcistan'ın kendi koşulları içerisindeki zorluklarıyla ilgilenmek üzere de davet ettik. Bu, konunun bir tarafıdır; ama, bu, gelmiş oldukları ülkede, sivil halka şiddetin toptan uygulanmasının bir mazereti değildir.

Kürtlerle ilgili, Türkiye'deki Kürt haklarıyla ilgili bir soru geldi. Bütün devletlerin içerisinde, herkesin kendi kimlikleri, kişilikleri, onurlarıyla yaşamalarının insan haklarının temeli olduğuna inanıyoruz. Onun çalışması, mücadelesi devam edecektir.

Abhazy savaşı içerisindeki Türk vatandaşlarının olup olmadığı konusunda da; savaşa kim katılırsa, kim yanlışlık yaparsa, kimde sorunlar varsa, toplumların, devletlerin açıkça bunları değerlendirmesi ve bir daha bu tür hataların yapılmaması için de gerekli önlemlerin alınması hepimizin isteğidir.

INTERFAKS AJANSI MUHABİRİ – Çeçenistan olaylarıyla ilgili, Türkiye Parlamentosunun ve Türkiye hükümetinin bir açıklaması var mı, tutumu nedir?

İkinci sorum: Çeçenistan hükümeti göç ederse, Türkiye barındıracak mı Çeçenistan hükümetini? Çeçen göçmenleri Türkiye alacak mı?

BAŞKAN – Türkiye, bütün Parlamentosu ve bunun yanında hükümetiyle birlikte, özellikle sivil halkın şiddete ve öldürülmeye maruz bırakılacak şekilde, topluca yapılacak olan her türlü konunun bir an önce çözümlenerek engellenmesi taraftarıdır. Bilindiği gibi, AGİT İstanbul toplantısında da bu konu gündeme getirilmiştir. Defalarca da Türkiye, komisyonlar olarak ve hükümet olarak bu türdeki açıklamalarını devam ettirmektedir. Parlamentomuz da, salı günü, Çeçenistan'daki olayları görüşmek üzere toplanacaktır. Ayrıntıları, desteği, yardımı, ülkeler arasındaki görüşme koşulları, elbetteki ülkeler arasındaki koşullara bağlıdır. Biz, parlamento heyeti ve İnsan Hakları Komisyonu olarak, bu konunun özellikle kadın, çocuk ve sivil halk tarafındaki yapılanların, bir an önce ve demokratik yollarla, konuşularak önlenmesinden yanayız.

Türkiye Cumhuriyeti büyük bir devlettir. Biz, devletimiz adına, burada, göçmenlerin alınıp alınmama çağında konusunda bir karar veremeyiz; ancak, devletimiz, her türlü koşulda yardım etmeyi bir borç bilir ve bunu da, dünyadaki diğer devletlerin de bu konuya yaklaşarak, insan hakları açısından ele alınması gerektiği şeklinde de ifade ederek söylüyoruz. Nitekim, çok üzücüdür ama, sadece ve sadece, dünya devletlerinin içerisinde, bunca gündür devam eden olaylara, 3 400 - 3 500, hâlâ kapıda bekleyen yüzlerce kişiye rağmen, ilk kez parlamento heyeti olarak gelen, Türk heyetidir.

INTERFAKS AJANSI MUHABİRİ – Çeçenistan hükümetini alacak mı göç ederse, Mashadov ve beraberindeki kişileri?

BAŞKAN – Bunun cevabını verdim. Türkiye Cumhuriyeti büyük bir devlettir. Biz, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, devletin göçmenleri alıp alamayacağını kararı burada veremeyiz; ancak, devletimiz, gereken her türlü yardımı yapacaktır.

Bizler de, gördüklerimizi, incelemelerimizi, salı günü Parlamentomuzdaki görüşmelerimiz sırasında Parlamentomuza aktaracağız.

ASSOCIATED PRESS MUHABİRİ – Shatili bölgesine gitmek için, Gürcistan Hükümeti sizin heyetinize helikopter vermedi; Türk heyeti, Türk Silahlı Kuvvetlerinden helikopter ve diğer araçlar talep etti mi, Pankisi ve diğer bölgelere gidip göçmenlerle görüşmek için?

BAŞKAN – Biz böyle bir şey bilmiyoruz. Rusya Federasyonu, Gürcistan ve etrafımızdaki diğer ülkeler, Türkiye'nin birbirinden ayırmadığı ve birbirine tercih etmediği komşularıdır. Bizim buradaki incelemelerimiz, gelmiş olan kadın, çocuk, diğerlerinin ıstıraplarıyla ilgili incelemelerdir. Gürcistan Hükümetinin burada bulunduğumuz süre içinde bize yaklaşımı için her zaman teşekkür ediyoruz; ama, biz, Shatili ve Pankisi bölgelerine gideceğimizi ümit ediyoruz ve bunun için de programımız içinde değerlendirmelerimiz var. Türkiye'den de herhangi bir şekilde Silahlı Kuvvetlerden helikopter temini diye bir şey şimdilik söz konusu değildir.

ASSOCIATED PRESS – Helikopteri kim veriyor heyetin oraya gitmesi için?

BAŞKAN – Helikopterle ilgili olan çalışmaların ne aşamada olduğunu bilmiyorum. Yarın, öbür gün bunu göreceğiz, değerlendireceğiz; ama, gideceğimize inanıyorum. Ayrıca, Rusya Federasyonuna, Duma'yı da ziyaret ederek parlamentolararası görüşme talebimiz ve bizzat, Rusya Federasyonundan da yine, Çeçenistan'a gitme talebimiz de oldu; Ankara'dan gerekli müracaatlarımızı yaptık ve haber bekliyoruz. Rusya Parlamentosundaki seçimler nedeniyle biraz yazışmalar gecikiyor büyük bir ihtimalle; ama, cevap alacağımızı da ümit ediyoruz.

DRONİ GAZETESİ MUHABİRİ – Siz, çalışmalarınız süresince başka göçmenlerle görüştünüz mü? Çeçenleri neden seçtiniz?

İkinci sorum, Azerbaycan'da da benzer görüşmelerin yapılmasını planlıyor musunuz? Çünkü, bildiğimiz kadarıyla, Azerbaycan, göçmenleri almıyor.

Üçüncü sorum da, ziyaret dışında, göçmenlere somut bir yardım yapılacak mı?

BAŞKAN – Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu, Meclis içindeki iç komisyonlar arasında, kendi kanunuyla kurulmuş tek komisyondur. Bunun anlamı, hükümete ve diğer bürokratik yapılara bağlı kalmaksızın, komisyonumuzun 25 üyesi, gündemine hangi maddeyi almak ve görüşmek isterse o madde üzerinde görüşür ve çalışır. Bu bağlamda, savaş hali gözümüzün önünde, kadınların ve çocukların çok zor koşullarda olduğunu gösterecek bir biçimde, hele hele bazı görüntülerde, ayaklarından tanklara bağlanarak bu şekilde sürüklenen insanların görüntülerini de görmekte olduğumuzdan, Çeçenistan üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha önce de, Kosova'daki, Bosna'daki, Kuzey Irak'tan gelen göçmenlerle ilgili çalışmalarda da heyetlerimiz bu çalışmaların içerisine karışmış ve göçmenlerle görüşmüşlerdir. Göçmen almak, kabul etmek, ülkeler için çok kolay değildir. Siyasallaştırmanın dışında, ekonomik koşulların da gerçekten objektif bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Biz, birebir, insan hakları konusundaki yaklaşımdan dolayı önceliği Çeçenistan'a verdik.

Yardım konusunda, Parlamentomuzun salı günü yapılacak olan toplantısında, hükümetin bu konudaki düşüncelerinde, bizim de aktaracaklarımızla birlikte, ne tür destekler çıkacağı ve dünyanın AGİT eliyle de –çünkü, AGİT'in de Çeçenistan'a gitme isteği var– buradaki yardımlaşma kampanyasına ne şekilde katılacağı önümüzdeki günlerde belli olacaktır.

Bu bağlamda, İsveç ve Almanya'da da göçmenlerle ilgilenen bakanlıklarla görüşmelerimiz ve o bölgelerdeki göçmenlerle ilgili çalışmalarımız da daha önce olmuştu.

DRONİ GAZETESİ MUHABİRİ – Azerbaycan konusu?..

BAŞKAN – Azerbaycan konusundaki göçmen yapısını komisyonumuz içerisinde, biz, döndükten sonra bir kez daha değerlendiririz. Gündeme alınıp alınmama veya insan haklarının acil bir şekilde korunmasında sorun olup olmadığını bir kez daha kendi aramızda değerlendiririz.

INTERFAKS AJANSI MUHABİRİ – Çeçenistan ve Kürt sorunları arasında bir benzerlik var mı? Çünkü, hem Türkiye hem Gürcistan hem Rusya terörizmle mücadele etmektedir.

BAŞKAN – Çok dikkatli incelenmesi gerektiğine inanıyorum bu konunun. Çünkü, çok açık bir biçimde, hiçbir ilgi olmadığını düşünüyoruz. Çünkü, Çeçenistan, daha önceden özerkliği ve cumhuriyet ola-

rak değerlendirmesi yapılmış bağımsız bir ülke görünümündedir. Ancak, Kürtler Türkiye Cumhuriyetinin birinci sınıf vatandaşı olup, birtakım sıkıntılar olabilir; ama, böyle bir sorun söz konusu değildir. Aynı bir cumhuriyet değildir. Çeçenistan cumhuriyeti daha önceden Rusya Federasyonunun da imza koyduğu bir deklarasyonla, anlaşmayla oluşturulmuştur. Dinleri aynı değildir, kendi yapıları, cumhuriyetleri, sınırları farklı iki devlettir Rusya ile. Türkiye Cumhuriyetimizin sınırları içerisinde PKK adı altında son zamana kadar gelen terör örgütü, Türkiye'de yaşayan Kürtlerin kendisi değildir, Kürt vatandaşlarımız değildir. PKK ile yapılan mücadelede, toptan bir halkın yok edilmesi, toptan sivil halka, kadına, çoluğa çocuğa, kendi bütün yasalarımıza göre birinci sınıf vatandaşımız olan Kürtlerin kendisine uygulanan bir şiddet hareketi söz konusu değildir. Tam aksine, PKK tarafından, bizzat o yörede yaşayan Kürt vatandaşlarımıza karşı geliştirilen şiddet olaylarının engellenmesidir. Televizyonlarda, orada yapılan mücadelenin içerisinde, o insanların ne kadar zor koşullara düştüklerini ve onbeş senedir bu mücadelenin sivil halka saygı duyularak ve onları koruyarak yapıldığını dünyaya anlattığımızı bir kez daha ifade etmek isterim.

INTERFAKS AJANSI MUHABİRİ – Bunun devamı olarak, Öcalan'la ilgili karar yeniden değerlendirilebilecek mi veya değişebilecek mi?

BAŞKAN – PKK, bilindiği gibi, uluslararası alanda, hem Avrupa'daki tüm devletler tarafından hem de Amerika tarafından uluslararası da kabul edilmiş bir terör örgütüdür. 21 inci yüzyılda, dünya insan haklarını her bir bireyine eşit olarak verebilme imkânı ararken, terörle mücadele konusunda da el ele verecek şekilde birtakım gelişmelere açık çalışmalar yapmaktadır. PKK ile birlikte ve Öcalan'la birlikte, dünya, bir kez daha, terör örgütlerini, başka ülkelerde siyasal amaçlı olarak kullanmanın, o ülkelerin insanlarına farklı şekillerde devletlerarası baskı yapmanın ne kadar yanlış olduğunu bir kez daha gördü. Öcalan konusunda şunu söyleyebiliriz: Türkiye Cumhuriyeti en adil biçimde yargılamasını yapmış, kendi iç hukuk kuralları içerisinde gereken cezasını vermiş; ancak, henüz daha iç hukuktaki konu devam etmektedir; ama, yargılamanın sonucu ve yapılan yargılama şekli arasında hiçbir kurum ve kuruluşun ve Türkiye'deki hiçbir vatandaşın bir şüphesi yoktur, bunu da zaten dünya böyle kabul etmiştir. Bağımsız yargı içerisinde yer almaktadır.

DRONİ GAZETESİ MUHABİRİ – Komisyonunuz içerisinde, idam cezasının iptali konusunda çalışmalar var mı?

BAŞKAN – Bizim komisyonumuzun çalışması olarak değil; Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliğine girmeden önce, biliyorsunuz, uzun bir süreçtir, Avrupa Birliğiyle ilgili birçok konuyu, sözleşmeleri kabul etmiştir. 53 tane idam cezası Türkiye Parlamentosunda karar beklemekteyken, 1984 yılından bugüne kadar hiçbir şekilde idam cezası uygulanmamıştır Türkiye'de. Devletlerin, intikam almak amacıyla ceza vermemeleri gerektiğine inanıyoruz. Ayrıca, insanların yaşam hakkının en temel hakları olduğunu da biliyoruz. Bu bağlamda, idam cezasının insan haklarıyla bağdaşmadığını da söyleyebiliyoruz. Hayata yeniden kendilerini ve topluma kazandırılmak üzere ceza verilmesi gerektiğinin altını çiziyoruz. Bu nedenle de 1984 yılından beri Türkiye'de idam cezasının uygulanmadığını bir kez daha söylüyorum. Türkiye, 1987 yılında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuruyu kabul etti. Ayrıca, Türkiye, 1989 yılında da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bireysel başvurulara vereceği kararları kendi kararları gibi koruyacağını ve uygulayacağını da beyan ve kabul etti. Türkiye Cumhuriyeti, verdiği sözler, imzaladığı anlaşmalar ve her attığı imzanın arkasındadır. İdam cezası konusunda, Evrensel Bildirgenin idamla ilgili maddesine –iç hukuk maddemiz olduğu için– çekince de koymuş bir devlettir. Bütün bu söylediklerim çerçevesinde, Türkiye'de bazı değerlendirmeler söz konusudur. Her bir partinin kendi içinde değerlendirmeleri söz konusudur. Çünkü, şu anda idam cezasının uygulanıp uygulanmayacağı diye tartışılan kişi, bölücü bir terör örgütünün, 30 000 kişinin ölümüne neden olmuş olan bölücü bir terör örgütünün başıdır; ama, buna rağmen, Türkiye, en demokratik bir biçimde, Parlamentosu ve kurumlarıyla konuyu tartışmaktadır. Takdir edilmesi gereken en önemli nokta şudur ki, Türkiye Cumhuriyeti, bu suçluyu en adil biçimde yakalamış, yargılamış ve cezası yönünde, bağımsız yargının sonucunu beklemiştir. Hiçbir şekilde bir faili meçhul, hiçbir şekilde yargıda problem, tarafı bir yaklaşım göstermemiştir. Bunun, hakikaten, dünya devletlerine de örnek olması gerekir diye düşünüyorum.

DRONİ GAZETESİ MUHABİRİ – Rusya Federasyonunun bir tehdidi var; 11 Aralığa kadar Grozni'den çıkmazlarsa, insanlar ölecek diye bir tehditte bulunmuş Rusya ve en çok yardıma ihtiyacı olanlar bu insanlar. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

BAŞKAN – Bizim burada bulunuş amacımız da, zaten, bu şekildeki değerlendirmelerde dünyanın dikkatini Gürcistan'a, Gürcistan'ın zor koşullarına, ayrıca da, Çeçenistan'daki, Grozni'deki olaylara çekmek içindir. Böyle bir yaklaşımın 21 inci yüzyılda yapılmaması gerektiğine inanıyoruz. Rusya Federasyonunun da böyle bir girişimde bulunmayacağı ümidini, bugün, 10 Aralık itibarıyla hâlâ taşıyoruz. Ayrıca, Gürcistan Devletine bir kez daha teşekkür etmek istiyoruz, hem kendi olanaklarının zor koşullarına rağmen, o kişilere kol kanat germeleri, misafirperverlikleri dolayısıyla hem de bizleri kabul ederek bizlere göstermiş oldukları misafirperverlik dolayısıyla; son gün ayrılırken de bu sözleri bir kez daha tekrarlayacağıma inanıyorum.

Gerek Shatili bölgesinde gerekse pazar günü gideceğimiz kampların olduğu bölgelerdeki Çeçen mültecilerin de Gürcistan'ın iç hukuk kurallarına ve Gürcistan devletinin diğer vatandaşlarına en saygılı biçimde onlarla birlikte yaşayacakları umudunu bir kez daha tekrarlayacağız, onları da bu şekilde kucaqlamanın, ülkeye daha rahatlık getireceğini düşünüyoruz.

Basın toplantısı için teşekkür ederiz.

C. Gürcistan Mülteciler ve İskan Bakanı Valeri Vashakidze ile Görüşme Tutanağı

(10 Aralık 1999, Cuma)

VALERİ VASHAKİDZE - Geldiğiniz için teşekkür ediyorum.

İnsan hakları alanında faaliyet gösteren bütün insanlar birbirine benziyor; bu bakımdan, biz, hemen aynı dilden konuşmaya başlayacağız.

BAŞKAN - Ben de bizlere vakit ayırdığınız için, heyetimiz adına teşekkür ediyorum.

3 400 civarında gelmiş ve sınırdaki beklemekte olan mülteciler var. Dost ülkenin dost parlamentosu olarak, kendilerinin bizi bilgilendirmelerini rica ediyoruz. Mülteci olarak Çeçenistan'dan gelen kişiler, daha önce, basına, Rusya tarafından, mafya yapılı, terörist, suçlu ve başkaldıran insanlar olarak deklare edildi. Bunların içerisinde, çocuk, kadın, sivil halkın bu şekilde toptan değerlendirilmesinin hiç akılla bağdaşır yanını göremiyoruz. Ancak, bir kısmıyla ilgili olan düşüncelerinde doğruluk payı olduğunu da görüyoruz. Dolayısıyla, bu bağlamda, birinci olarak öğrenmek istediğimiz, bu kişiler geldi ve gene duyduğumuza göre, vadide, kamplarda, Gürcistan'ın sade vatandaşları, zor koşullarına rağmen, 20-25 kişi de olmak üzere onları kucaklayarak evlerinde barındırdı. Böyle yapıdaki kişilerin, ileride, Gürcistan'ın iç hukukuna ne kadar sıkıntı getirebilecek ve buna ait sıkıntılar nelerdir? Bu bağlamda, orada yaşayanların, Gürcistan vatandaşları olarak maddi olanaksızlıkları hem de gelenlerin maddi olanaksızlıkları söz konusu. Dolayısıyla, onlarla ilgili, İskan Bakanlığının ne gibi sıkıntıları var? Tabii, sade vatandaşın üzerine dışarıdan gelen herkes ayrı bir yükür, bunu bütün devletler çok iyi biliyor ve bu konuda, Gürcistan'ın dünya devletleriyle teması ve yardım imkanlarına bakış açısı ve ulaşılabilirlik imkanı ne kadardır?

VALERİ VASHAKİDZE - Gürcü milleti olarak 200 yıldır kuzey komşumuzdan bağımsız olmaya çalışıyorduk. Şu anda Gürcistan'ın maddi sıkıntıları olmasına rağmen, biz yine de çok mutluyuz. Zaten, Rusya basınında yayınlanan haberler onların çıkarlarına göre yayımlanmış haberler oluyor. Biz Rusya'nın kim olduğunu iyi bildiğimiz için, gerçeğin de ne olduğunu iyi biliyoruz.

Ben bir tarihçiyim. Tarihçi olduğum için hem Gürcistan'ın hem Türkiye'nin tarihini iyi biliyorum. Tanrı bizim Kuzey Kafkasyayla komşu olmamızı istedi. Tabii, Çeçen tarafında da terörist olan, suçlu olan insanlar olabilir. Zaten, bu suçlulardan bazıları Abhazya'da da savaşıyorlardı. Ancak, Gürcü milleti, teröristlerle göçmenleri birbirinden iyi ayırıyor. Bizim komşularımız tarafından yapıldığı gibi, Gürcistan, asla mültecilere kapılarını kapatmaz. Zaten, Gürcistan da terör olaylarının gelmemesi için çok çalışmalar yapıyor şu anda. Zaten, teröristlere kapılarımızı açmıyoruz; ancak, çocuklara ve kadınlara daima yardımcı oluyoruz.

Gürcistan 1951 ve 1967 yıllarında Cenevre Anlaşmalarına imza attı. Gürcistan'da mültecilerle ilgili kanun var. Bu bakımdan, biz, bu mültecileri kabul ediyoruz, alıyoruz ve onlara mümkün mertebede yardımcı oluyoruz. Zaten, biz mültecileri almadan önce Cumhurbaşkanımız, Gürcistan'ın kapılarının mültecilere daima açık olacağını açıkladı. Tabii ki orada yaşayan insanların zorlukları var. Durumumuz bayağı ağır. Gürcistan kendi toprağının kendi yüzde 25'ini kaybetti; yani, Osetya ve Abhazya kısımlarını. Şu anda, Gürcistan'da 282 000 mülteci var, kendi mültecisi bunlar. Bunlar arasında 130 bin kişi evsiz kalmaktadır halen. Bunlar, bugüne kadar akrabalarının ve yakınlarının evlerinde kalmaktadır. Gürcistan'da Metechi ve Ksanisi konukevlerinden başka bir otel kalmadı. Zaten, buradaki en güzel otelimiz olan İveria'da mülteciler oturuyor. Aynı zamanda, göçmenlere biz birkaç aydır yardım primleri veremiyoruz. Bu kış şartlarında yaşamak çok zor. 8 Aralıkta yapılmış hesaplama göre, Gürcistan'da 3583 Çeçen göçmeni var. Ancak, bahse konu insanlar mülteci statüsü taşıyan insanlar, mülteci statüsü taşımayanların

sayısı da çok ancak, tam olarak bilemiyoruz; aynı miktarda olabileceğini düşünüyoruz. Çünkü, BDT ülkeleri arasında vizesiz geçiş imkanı var. Bunun için, tam kayıtlarını yapamıyoruz. Ancak, biz, aynı miktarda daha olabileceğini tahmin ediyoruz. Bugün Shatili'de 400 Çeçen göçmeni var. Sınırın diğer taraftakilerle birlikte 500 kişi oluyor. Sınırın bu parçası Rusya tarafından kontrol edilmektedir. Bu Argun yolu, Rusya tarafından kontrol edilmeyen tek yoldur. Argun yolundan Shatili'ye kadar gelmesi bir sorun değil; ancak, Shatili'den sonraki yol, Gürcistan'a gelmek çok zordur, orada dağlar olduğu için sürekli kar yağıyor. Bugün, 4 metreye kadar kar var orada. Yoksa, bir kez daha söylüyorum, sınırın geçilmesi çok zor değil, ancak, Barışhako şehrine kadar gelmek çok zor. Yani, kışın oradan araba geçmesi imkansız. Sayın Menemencioğlu'nun teklifiyle, Shatili'den Barışhako'ya mültecileri helikopterle taşımaya çalışacağız. Barışhako'dan sonra otobüslerle Pankisi'ye kadar götüreceğiz, burası da Ahmeti bölgesindedir. Pankisi bölgesinde onları neden barındırıyoruz, bunu da izah edeceğim size. Bugüne kadar Çeçenlere karşı herhangi bir eylem bile olmadı Pankisi bölgesinde. Bir kez daha söylemek istiyorum ki, bizim milletimiz mülteciler ile göçmenleri iyi ayırabiliyor. Böyle olmasaydı, Çeçenler tarafından Abhazya'da yapılmış savaşları herkes iyi biliyor.

Şimdi, siz Gürcü hükümetinin durumunu iyi anlayınız. Gürcistan'da, Çeçenlerin yardımıyla göç ettirilmiş, işkenceye çekilmiş 282 bin insan olmasına rağmen, biz Çeçenleri ülkemize kabul ediyoruz. Bunların yan yana oturması ve ikamet edilmesi imkansızdır. Bugün bile, şu anda, Çeçenistan'da 10 tane rehine var; Gürcüleri rehin alıyorlar ve ailelerinden para istiyorlar. Ancak, bir şey açıklamak istiyorum, terörizm sınır tanımaz. Ancak, bu göçmenlerin sayısı arttığı takdirde, komşu ülkelere rica etmek zorunda kalacağız, çünkü, biz, binlerce mülteciye birden yardımcı olamayız. Bu sürede, biz, Gürcistan'ın bir koridor olarak kullanılmasını rica edeceğiz. Çünkü, hiç boş binamız kalmadı Gürcistan'da. Bu bakımdan, düşüncelerimizin tarafınızdan anlayışla karşılanacağını ümit ediyorum. Tekrar aynı şeyi söylüyorum; mültecilerin sayısı arttığı takdirde, komşularımıza başvurmak zorunda kalacağız. Çünkü, Pankisi bölgesi de bayağı güç durumda şu anda. Benim birinci yardımcım şu anda Pankisi bölgesindedir, ikinci yardımcım Shatili'ye gitti. Yani, bakanlık olarak her türlü yardıma hazırız. Gürcistan'da akrediti olan bütün diplomatik kuruluşlara başvurduğum yazılı şekilde. Zaten, bu kuruluşların yardımıyla, biz oradaki binaların onarımını yaptık, orada barındırdık göçmenleri. Ancak, bu binaların sayısı da çok az. Shatili tam sınırda olduğu için, birkaç defa Rusya tarafından bombalandı. Zaten, komşumuzu siz de iyi tanıyorsunuz, onun için, bir bombanın sınırın bu tarafına atılması bir sorun değil. Ben açık konuşabilirim, benim için sorun değil. Çünkü, ben politikacı değilim, insanlık işlerine bakıyorum, hümanistim. Zaten, bu savaşın Gürcistan'a dönmesi tam Rusya'nın çıkarıdır. Zaten, Rusya hükümeti tarafından, Gürcistan Cumhurbaşkanı'ndan, buradaki Rus üslerinin Çeçenistan'a karşı kullanılması talep edildi; ancak, Cumhurbaşkanı'na kabul etmedi. Gürcülerin cevabı çok sert oldu. Biz, Çeçenlerin Abhazya'da yaptığı eylemleri bir yanlış olarak kabul ediyoruz ve şimdi, istikrar ve dostluk bağlarını güçlendirmeye çalışıyoruz. Bu yanlışlığı gidermeye çalışalım, hem biz hem Çeçenler... Çünkü, komşularımızı biz istemedik, bunu Tanrı istedi.

Bir şey daha ilave etmek istiyorum; orada çarpışan çeçenler bize geliyorlar, bizim hastanelerimizde tedavi oluyorlar ve kimse onlara bir şey söylemiyor. İnşallah, onlar bu olayı iyi değerlendirecekler gelecekte. Zaten, Rusların Gürcistan'ın teröristleri barındırdığını söylemesi bir bakıma doğrudur; çünkü, hasta olanları biz alıyoruz, burada hastanelerimizde yardımcı oluyoruz; ancak, biz korkmuyoruz, çünkü, böyle insanlara yardım etmek çok güzel. Zaten, Çeçenistan'da savaş bittikten sonra kendileri anlarlar, kim terörist, kim yurt satan, kimin kim olduğunu kendileri anlar ve kendileri onları cezalandırır.

BAŞKAN - Özellikle açık ve değerli bilgiler vermesinden dolayı teşekkür ediyoruz. Hem bir tarihçi olarak olayları değerlendirmesi nedeniyle de ayrıca çok mutlu olduk. Çeçenistan'ın bu durumu karşısında, Gürcistan devletinin hakikaten çok fedakarlık yaptığını, kendi olanaklarının dışında olanakları insanca geliştirmiş olduğunu çok açık bir şekilde gördük. Biz de, bu konuyu Komisyonumuzda partilerüstü bir anlayışla ele alıyoruz. Bütün arkadaşlarımız farklı partilerde olmasına rağmen, son derece net bir şekilde görüş birliği içindeyiz. Elbette, bütün komşularımızla, Rusya federasyonu da dahil olmak üzere, hem ekonomik anlamda hem dostluk anlamında ilişkilerimiz mevcut. Burada, bir yanda 21 inci yüzyıla hiç yakışmayacak bir insanlık dışı olay devam ederken, diğer yandan da, Gürcistan devletinin içinde 21 ic-

ni yüzyıla yakışacak şekilde bir hümanist yaklaşım söz konusu. Önümüzdeki günlerde geri döndüğümüz zaman, salı günü, Parlamentomuzda Gürcistan'ın bu durumu, ayrıca Çeçenistan'daki olaylarla ilgili bir görüşme yapacağız. Yarın Shatili bölgesinde, pazar günü Pankisi bölgesinde görüşmeler ve incelemelerde bulunacağız. Ayrıca, pazartesi günü de Sayın Shevardnadze'nin görüşlerini alacağız. Misyonumuzu sadece yurt içinde değil, yurt dışındaki insan hakları savunucularına da bu olayları anlatarak tamamlamak istiyoruz.

Bize zaman ayırdıkları için teşekkür ediyoruz. Sonuna kadar, Türkiye Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu, Çeçenistan'daki olaylar bitinceye kadar izleme kararı almıştır.

VALERİ VASHAKİDZE - Tekrar söylemek istiyorum; binlerce kişinin Gürcistan'a gelmek istemeleri halinde Gürcistan bunların tamamını kabul edemez, alamaz; o zaman, belki size başvurmak gerekecek, çünkü başka bir yol kalmayacak.

BAŞKAN - Bu konuyu çok iyi anladık. Hem Cenevre anlaşmalarıyla hem kendilerinin yaklaşımıyla bunu kabul etmek açısından her türlü fedakarlığı gösterdiklerini, tabii, bunun da bir had noktasının olduğunu çok iyi anladık.

Belki değerli arkadaşlarımla da Sayın Bakana soruları olacaktır...

VALERİ VASHAKİDZE - Anlayışınız için teşekkür ederim.

Gürcistan, buradaki mültecilere her türlü yardıma hazır. Siz yarın gideceksiniz ve göreceksiniz. O köyün toplam nüfusu 240 kişi; ancak, bu 240 kişi, 400 kişiye kapılarını açtı ve ayrıca da orada, Akhmeta bölgesinde binlerce kişi oturuyor. Biz, Gürcü milleti olarak onlara sürekli yakınlık göstereceğiz ve mümkün mertebe yardımcı olacağız.

Bu mültecilerden 967 kişi okul çağında çocuklar. Onlar için ocak ayının ikinci döneminde bir okul açmayı planlıyoruz. 256 çocuk var 2 yaşına kadar olan. Gençler de var tabii. Ancak, bir şeyi daha açıkça söylemek istiyorum, orada, bu gençlerin bazıları Gürcistan kanunlarına aykırı davrandığı takdirde, Gürcistan onlara hiçbir zaman kapılarını açmayacaktır. Ayrıca, 10 sene önce Rusya tarafından yönetildikleri halde bizimle savaşıyorlardı, bugün ise onlar bizi, biz de onları tutuyoruz. Yarın göreceksiniz onların tutumu nasıl. Sizin ziyaretiniz Gürcistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişimine katkıda bulunacak. Ancak, siz benim sözlerime inanmazsanız, yarın gittiğinizde kendi gözlemlerinizle göreceksiniz.

BAŞKAN - Hem göreceğiz hem de çok açık olduğu için zaten inanıyoruz.

Bir şey öğrenmek istiyorum: Acaba, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, bu gelenlerle ilgili olarak, Avrupa'ya, Birleşmiş Milletlere, sadece onlarla ilgili çok hızlı bir yardım kampanyası başlatarak, daha önce gelenler de dahil olmak üzere, hepsini barındıracak yeni bir kasaba oluşturma yönünde bir girişimde bulundu mu; böyle bir girişim olacak olursa, Gürcistan toprakları içinde, yoluyla, okuluyla, onlara ait bir yerleşim birimi yapılabilse nasıl bakarlar acaba?

VALERİ VASHAKİDZE - Maalesef... Keşke olsa. Çünkü, dediğim gibi, Abhazya'dan göçmen olarak gelmiş 130 bin kişi şu anda evsiz olarak yaşıyor, akrabalarının yanında. Bu kişiler dururken biz Çeçenler için bir kasaba inşa edersek bu doğru olmaz.

BAŞKAN - Sadece Çeçenler için değil.

VALERİ VASHAKİDZE - Ayrıca, güvenlik açısından, kasaba oluşturulması doğru olmayacaktır.

HÜSEYİN AKGÜL - Bizi yeteri kadar aydınlattınız. Mültecilere bir baba şefkatiye yaklaştığınızı burada izliyoruz. Teşekkür ediyoruz.

BAŞKAN - Belki bir espri de olabilir; baba şefkatinden çok anne şefkati galiba; çünkü, bir de affediyorlar, tarihte Çeçenlerin yapmış olduğu hataları affediyor, bir de kucaklıyor; hem baba hem ana şefkati.

VALERİ VASHAKİDZE - Biz, bu tür yanlışların yalnızca Çeçenler tarafından yapılmadığını, diğer güçlerin etkisiyle yaptırıldığını düşünüyoruz.

BAŞKAN - Çok teşekkür ediyoruz. Zamanınız müsait olursa en kısa zamanda sizi Türkiye'de görmek istiyoruz.

D. Gürcistan Parlamento Başkanvekili Eldar Shengelaia ile Görüşme Tutanağı

(10 Aralık 1999, Cuma)

ELDAR SHENGELAIA (Parlamento Başkanvekili) – Bu ziyaret çerçevesinde, amaçlarınızın gerçekleşmesini diliyorum.

Biz, birçok defa Parlamentoda Türk heyetlerini ağırladık; görüştük. Devlet adamları ve diğer önemli insanlarla görüşme yapmıştık. Türkiye Cumhurbaşkanı bizi ziyaret etti. Parlamentomuzda konuşma yaptı. Tüm bunlar, ülkelerimiz arasında dostluk ve işbirliğin gelişmesi için altyapı oluşturmaktadır. Yabancı ilk lider olarak Gürcistan'ı Sayın Demirel ziyaret etmiştir; biz, bunu hiçbir zaman unutmuyoruz. O zaman da Parlamentomuzda konuşma yapmıştır. O zaman, kendisi, Başbakanken bizi ziyaret etti, 1992 yılında. Ülkelerimiz arasında anlaşma yapıldı, çerçeve anlaşması ve bundan itibaren her sene ülkelerimizi yaklaştıran süreçler gelişmektedir ve ülkelerimiz arasında bir köprü inşa eden süreçler ortadadır. Gürcistan genç ve bağımsız bir ülke olarak çok zor bir yoldan geçti. Şimdi de pek iyi bir durumda değil; ama, bizim için en zor dönemde Türkiye'nin bize yaptığı yardımı hiçbir zaman unutmuyoruz ve bu aşamada, ilişkilerimizde hiçbir gölgenin olmadığını söyleyebiliyoruz.

Ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin gelişmesinden biz son derece memnunuz. İstanbul zirve toplantısında alınan kararlar çerçevesinde ilişkilerimizin gelişmesini beklemekteyiz. Bizim beraber gerçekleştireceğimiz çok ciddi projeler vardır. Sayın Büyükelçi'ye de çok büyük teşekkür etmek istiyorum. Türk Büyükelçiliğiyle bizim ilişkilerimiz son derece verimlidir, yapıcıdır ve tüm fikirlerimizi ve sorunlarımızı birbirimize anlatıyoruz ve bu şekilde bu konuları çözme imkânlarımız oluyor. Sayın Büyükelçi'nin geçen günlerde bana gönderdiği bir yazı ülkelerimizin yapacağı, gerçekleştireceği bir program olmuştur. Bu stratejik yönler. Bunun dışında, bizim, ilişkilerimizin çerçevesinde, yapmamız gereken diğer şeyler de vardır; ama, bu ortak çalışmalar, Gürcistan ve Türkiye'nin beraber yapacağı çalışmalar, sadece bizim ülkelerimizin menfaatlarına değil, tüm dünya politikasının menfaatıdır. İlk önce tabii ki, Bakü-Ceyhan boru hattının inşası. Türkmenistan'dan, Türkiye'ye tabii gazın ulaştırılması. Kars-Tiflis demiryolu inşası projesi. Üçüncü sınır kapısının açılması; bu, üçüncü olacak, iki sınır kapısı daha açılacak. Batum Havaalanının modernizasyonu ve rekonstrüksiyonu ve Parlamentomuzda çifte vergilendirmeyi önleme konusu görüşülmektedir.

Ayrıca, bizim ve Türkiye'nin enerji sistemlerinin yakınlaştırılması konusunda çalışmalarımız var. Bugün, Gürcistan'da enerji kıtlığı var ve Türkiye'de de enerji talebi çoktur. Ama, Gürcistan'da, hem Türkiye'nin hem Gürcistan'ın taleplerini karşılayabilecek Hidroelektrik santrallerinin inşası mümkündür. Gürcistan'da sadece dağ ve su var.

Başka projeler de var, büyük projeler; ama, tabii ki, ekonomi ve kültür alanındaki ilişkilerin geliştirilmesini de isteriz. Gürcistan on senedir bağımsız bir ülkedir ve sınırlarımız açık artık. Eski Sovyetler Birliği dönemindeki duvar kaldırılmıştır; ama, yine de, birbirimizi tanıma açısından kıtlık vardır; özellikle kültür alanında. Bizim Türk Milletine göstereceğimiz şeyler çok ve Türk Milletinden de görebileceğimiz şeyler de çoktur. Eğitim alanında daha fazla işbirliği yapılabilir. Gürcistan'da iki eğitim müessesesi faaliyet göstermektedir ve hem kolej hem Karadeniz Üniversitesi mevcuttur. Ayrıca, bizde Türkoloji alanında çalışan bilim adamlarımız da vardır, Türkoloji fakültelerimiz vardır; Doğu Bilimler Enstitüsünde de özel fakülte vardır. Biz de, Gürcistan'ın kültürünün, tarihinin, halkının Türkiye'de tanıtılmasını isterdik. Belki Gürcistan'ın daha istikrarlı, daha huzurlu günlerinde turizm ve insanlar arasındaki değişimi, gençlerin değişimi konusunu da görüşebiliriz, düşünebiliriz. Yani, ilişkilerin sadece siyasî seviyede değil, halklar arasındaki ilişkileri sağlamak amacıyla diğer seviyelerde de gelişmesini isterdik. Biz, komşuyuz. Bizde bir söz var: "İyi komşu, uzak akrabadan daha yakındır." Biz komşuyuz, akrabayız; Gürcü asıllı çok Türk

vatandaşı vardır Türkiye’de. Bizim dost ilişkilerimizin pekiştirilmesinin her bakımdan faydalı olacağını düşünüyorum.

Birkaç defa Türkiye’ye gittim ve her zaman son derece memnundum ve iyi anılarla buraya döndüm.

Bir kez daha sizi selamlıyorum ve sizi memnuniyetle dinleyeceğim.

BAŞKAN – Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun bir alt grubu olarak arkadaşlarımızla birlikte geldik; bizleri kendilerinin de karşılamış olmasından son derece mutluyuz. Teşekkür ederiz.

Dost Gürcistan Devletinin, dost Parlamento Başkanvekiliyle de görüşmek bizlere ayrıca bir memnuniyet verdi. Çok zor günler geçirdiklerini ve sadece suyu ve dağı olduğunu söylemiş olduğu Gürcistan’da, aynı zamanda, yürekleri çok geniş, fedakâr ve insan sevgisiyle dolu olan insanların da olduğunu gördük bir kez daha. Zamanında, yönlendirmelere bağlı da olsa, Çeçenlerle ilgili birtakım sorunlar yaşamış olmalarına rağmen, Çeçenlerin yönlendirilmelerine bağlı olarak gelişen sorunlar yaşamış olmalarına rağmen, bugün, 4 bine yakın mülteciyi ve hâlâ daha gelmekte olanları lokmalarını paylaşarak bağırklarına basmış olduklarını görüyoruz.

Biraz önceki Sayın Mülteciler ve İskân Bakanıyla görüşmemizde çok etkilendik. Yarın programımız içerisinde olmamasına rağmen, Gürcistan Devletinin sıcak yaklaşımı ve isteğimiz doğrultusunda Şatili sınır bölgesine gitmemizin de programa eklenmesi yine bizi çok etkiledi.

Mülteciler içerisindeki Çeçen grupları olsun, daha önce göçmenler olarak iç mülteci olarak gelmiş olan gruplar olsun, hep Çeçenistan’ın zor koşullarından kaçanlar, gene, Gürcistan’ın zor koşullarında yaşayanlar tarafından kucaklanmış durumda.

Biz, burada, insan hakları açısından Gürcistan’ın bu güç durumuyla ilgilenecek şekilde gelmiş olan dünyadaki devletler arasında ilk parlamento heyetiyiz. Çeçenistan’daki insanlık dışı olayların bir an önce sonlandırılması dışında, Gürcistan Devletine ne şekilde, nasıl yardım edilebileceğini kendi Parlamentomuza ve kendi hükümetimize, kendi devletimize aktaracağız; ama, bunun dışında, esas misyonumuz, dünyadaki bütün insan haklarıyla uğraşanlara ve devletlerin içerisindeki parlamentolara bir an önce buralara gelip, mültecileri ve Gürcistan’ın durumunu, Çeçenistan’daki olayları görmeleridir; bu çağırışı buradan yapıyoruz.

Çeçenistan’dan buraya gelmiş olan mülteciler de dahil olmak üzere, tüm göçmen ve mültecilerin, Gürcistan’ın bütün hukuk kurallarına ve devlet işleyiş kurallarına ve vatandaşlık şartlarına uymaları gerektiğini ve o şartlar içerisinde kalacak şekilde yaşamlarını devam ettirmeleri gerektiğini ve bu konuda da, Gürcistan’a hem ekonomik anlamda hem de onlar konusunda yapılacak yardımlar anlamında da destek olmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Parlamentolar arasındaki ilişkiler ve bu türdeki dostluk heyetlerinin birbirleriyle olan ilişkileri halklar arasındaki kültür birleşimini ve kültürel değerlerin de aktarımını çok daha kolay sağlayacaktır. Ülkeler arasındaki kültürel anlamdaki gelişmeler ve birbirlerini anlama noktaları ülkelerin dostluklarını da çok güçlendirir. Bu bağlamda, kendilerine bir teklifimiz de var. Sayın Büyükelçimiz aracılığıyla, buraya heyet olarak gelmeden önce, Sayın Başkanımızın ve Danışmanının Türkiye’yi ve bugünlerde Konya’da yapılacak olan Mevlana programını görmek üzere Türkiye’yi gelmeyi arzuladıklarını duymuştuk. Kültür Bakanımız Sayın İstemihan Talay, eğer kabul edecek olurlarsa, hem kendilerini hem danışmanlarını, istedikleri program çerçevesinde, önce Ankara’da, daha sonra da Konya’da olmak üzere, geliş, gidiş ve kalış konularında kendilerinin davetlisi olarak davet etmektedirler. Kabul ettikleri takdirde biz de onur duyacağız.

Türkçe olarak, Parlamentomuzu, Türkiye Büyük Millet Meclisini tanıtıcı bir kitap getirdik; kabul ederlerse, memnun oluruz.

Ben heyetimizi de tanıtmak istiyorum.

(Heyet tanıtıldı)

Bütün burada gördüklerimizin, sizlerin sorunlarıyla ilgili olarak göçmenlerin ve mültecilerin konumlarını Parlamentomuza aktaracağız. Bizim için Gürcistan'ın bağımsızlığı, güçlü devlet olması, stratejik konumunun her geçen gün artması, her geçen gün ekonomik anlamda güçlenmesi son derece yararlıdır. Bu, sadece Gürcistan için değil, hem jeopolitik anlamda hem ekonomik anlamda Türkiye için bu böyledir.

ELDAR SHENGELAIA – Bir konuya değinmek istiyorum; Çeçenistan durumuyla ilgili bizim Parlamentomuz dün bir açıklama yapmıştı. Bizde seçimler olduğu için bugüne kadar bu açıklama yapılmamıştı, daha bugünlerde Parlamento çalışmaları başladı. Bugün, Gürcistan'ın durumu bayağı ağır. Çünkü, Rus idarecileri, hükümeti ve basını tarafından alınan bir hedeftir Gürcistan. Yalanlar yayınılanıyor ve provakasyonlar yapılıyor. Güya, Gürcistan'dan, Çeçenistan'a silah giriyormuş. Bunun yanı sıra çeşitli ülkelerden gelen insanlar Çeçenistan'a geliyormuş; bu, tamamen yalan. Biz, kendi sınırlarımızı koruyoruz. Savaş başladıktan sonra, sınırlarımıza azamî dikkat verilmektedir; ama, kadın, yaşlı, çocuk gibi göçmenlerin tarafımızdan kabul edilmemesi söz konusu değil. Bunlar ölümden kaçan insanlar çünkü Çeçenler bizim komşularımız ve Devlet Başkanımız Sayın Edward Shevardnadze'nin dediği gibi, komşu milletlere karşı kötü bir hatıranın kalmaması lazım. Biz, Rusya'nın toprak bütünlüğünü tanımakta ve içişlerine karışmamaktayız. Çeçenistan'ın durumu, tabii ki Rusya federasyonunun bileceği bir iştir. Bizim tarafımızdan insanî yaklaşım gösterilmesi gerekmektedir.

Size çok teşekkür etmek istiyorum. Çünkü, bizim Abhazya göçmenlerimiz olduğundan dolayı zor bir durumda olduğumuzu vurguladınız. Çünkü, Abhazya'dan yaklaşık 300 000 göçmenimiz vardır; bu, Gürcistan için ağır bir yükür. Buna rağmen, insanî prensiple savaştan kaçan insanlara el vermemiz, bir destek vermemiz gerekmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından diğer dünya ülkelerine ve parlamentolarına Gürcistan'a yardım çağırısı yapılırsa -netice itibarıyla Gürcistan'dan bu insanlara bakacaktır- biz çok seviniriz. Bu açıdan, tabii ki, sizin ziyaretiniz çok önemli. Rusya basınında, Gürcistan'ın bu savaştan sonraki ağır durumu hakkında bilgiler çıkmamaktadır; bizim, tüm dünya ülkelerine bu haberleri iletme gücümüz de olmuyor ve yetmiyor. Kış olduğu için, Gürcistan'a geçmek çok çok zor olmasına rağmen, savaş daha da gelişmektedir, daha da artmaktadır. Geçişin zor olmasına rağmen, göçmenler gene gelecek; göçmenlerin sayısı artacak ve bu yüzden, uluslararası toplumun yardımına çok ihtiyacımız olacaktır. Sosyal açıdan bu insanlara en ufak bir şeyler sağlamanız gerekmektedir. Aksi takdirde, başka türlü gelişmeler başlayabilir; az da olsa bir şeyler sağlamanız gerekir. Karnı aç olan insan çeşitli sorunlar yaratabilir ve oldu böyle bir olay. Bu konunun tarafınızdan incelenmesini ve sizin fikrinizin de ulaştırılmasına çok müteşekkir kalırız.

BAŞKAN – Gürcistan'ın 1951 ve 1967 Cenevre Anlaşmalarını ve kendi mülteci kanunlarını aynen uyguladığı ve mültecileri kabul etme isteğinde olduğunu çok iyi biliyoruz; ama, ne olursa olsun, bunun da dayandığı bir sınır ve sıkıntılarının hemen arkasından geleceğinin de bilincindeyiz. Biz, Komisyon olarak bu konuyu görüştüğümüzden sonra, hem Rusya'da Duma'ya hem de Çeçenistan'ın bizzat içerisinde olanları da görmek üzere de iki yere de müracaat ettik. Ayrıca da, bütün Avrupa devletlerinin insan hakları parlamento komisyonlarına, Avrupa Birliği Parlamentosuna Gürcistan'ın bu durumunu ve Çeçenistan'daki olayların durdurulması için girişimde bulunulması yönünden yazılı olarak uyarımızı, isteğimizi belirttik.

Yaklaşık 1 saat önceki CNN haberlerinde, Türkiye'nin Avrupa Birliği konusundaki olumlu görüşmeleri yanında, Avrupa Birliğinin Çeçenistan'daki olayları bizzat Birleşmiş Milletlerde gündeme getirmiş olduğunu da öğrendik. Dönüşte de burada gördüklerimizi, tuttuğumuz notları ve görüntülü olarak da dünyaya bildirilmesi gereken konuları da parlamentomuzda tekrar tekrar tekrarlayacağız ve Çeçenistan'daki olaylar son buluncaya kadar da komisyon bu konuyla ilgilenmesini kesmeyecek.

Kendilerini tanımış olmaktan ve ayrıca bizi kabul etmiş olmalarından çok memnun olduğumuzu bildirir, bir kez daha teşekkür ederiz.

ELDAR SHENGELAIA (Parlamento Başkanvekili) – Çok teşekkür ederim, bizi ziyaret ettiğiniz için.

Amacınız çok insanî olduğundan dolayı; bizim için insanî, evrensel prensipler çok büyük önem taşır. Bu konuda Gürcistan Devlet Başkanının tutumu çok nettir. Başka ülkeler, maalesef, söz konusu göçmenleri kabul etmemektedirler. Birtakım tehditler ve bizim tarafımızdan kabul edilmeyen açıklamalar olmasına rağmen, biz, doğru bir yoldan geçtiğimizi, geçeceğimize inanıyoruz ve sizin heyetinizin ziyareti bizim desteğimizdir.

BAŞKAN – Çok teşekkür ederim.

E. Gürcistan Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Elena Tevdoradze ile Görüşme Tutanağı

(10 Aralık 1999, Cuma)

ELENA TEVDORADZE – Biz, iki tarafta insan hakları üzerinde çalışıyoruz ve biz meslektaşız; bu, benim çok sevindirici. Sizin ilgilendiğiniz tüm konuları dinlemeye hazırım. Benim de bazı sorularım olabilir.

Benim meslektaşım da bir bayan olduğu için çok sevindim. Biz, kadınlar daha sertiz diyebilirim. Bugün, bu toplantının İnsan Hakları Gününde yapılmasının da ayrı önemi vardır.

Daire Başkanımız, Zachary, uluslararası hükümet dışı kuruluşları çok iyi biliyor insan hakları açısından. Özellikle azınlıklar konusunda çalışmaktadır. Bizim komitemiz daha yeni oluşturulmuştur. Bu yüzden diğer üyelerimiz henüz burada yok.

Ben, ikinci dönem milletvekiliyim. Geçen dönem, 4 üncü dönem Parlamentomuzda ben alt komite başkanıydım ve tutuklular hakları üzerinde çalışmaktaydık bizim alt komitemiz. Bizim alt komitemizin eski ismi Hapishane Sistemi ve Tutuklular Hakları. Bizim asıl amacımız hapishane sisteminin yapılması ve İçişleri Bakanlığından, hapishane sisteminin Adalet Bakanlığına geçirilmesi. 1 Ocaktan itibaren kanun yürürlüğe girecek ve Adalet Bakanlığının sorumluluğunda olacak. Hapishane sistemi, İçişleri Bakanlığından Adalet Bakanlığına geçiyor. Bu, sadece bir bakanlıktan bir bakanlığa geçiş değil, daha medeni ve gelişmiş yöntemlerin hapishanelerde uygulanması öngörülmektedir.

Bu şekilde, bizim alt komitemiz amacına ulaştırılmıştır ve artık komite başkanı olarak seçildim ve komite başkanı olarak benim alanım daha geniş oldu. Bizim en önemli çalışacağımız alan sivil toplumun inşası ve tabii ki, insan hakları. Burada da bazı önceliklerimiz vardır. Çocukların sorunları, kadınların sorunları, yurt dışında oturan Gürcistan vatandaşlarının hakları ve basınla ilişkiler önem verdiğimiz konular.

BAŞKAN – Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun bir alt komisyonu olarak bizleri kabul ettikleri için teşekkür ediyoruz. Dost ülkelerin, dost parlamentolarının eşdeğer gruplarının birbirleriyle anlaşması çok daha güzel ve kolay oluyor.

Biz, kendilerine Türkiye Büyük Millet Meclisini tanıtıcı Türkçe bir kitap da getirdik; kendilerine takdim ediyorum.

Sizlere arkadaşlarımızı tanıtmak istiyorum.

(Heyet tanıtıldı)

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu 1990 yılında iç komisyonlar içerisinde kanunla kurulmuş tek komisyon. Kanunumuz nedeniyle, hem yurt içindeki hem yurt dışındaki insan haklarıyla ilgili olayları hükümete bağlı kalmaksızın özGürce, kendi vereceğimiz kararlar inceleyebiliyoruz. Komisyon 25 milletvekilinden oluşuyor. Her bir parti kendi sandalye sayısına göre Parlamentoda komisyona üye veriyor. Biz, çalışmalarımızı yurt içinde ve yurt dışında üç ana temel üzerinde yapıyoruz; esas temel, insan hakları ve insan hak ve özgürlüklerinin temel kavramdaki yapısı. Bu bağlamda, hem be-densel yönden temel özgürlükler hem de ifade ve düşünce yönünden temel özgürlükleri yurtiçi yurtdışı değerlendirmek üzere... Tabii ki, cezaevleri, polis sorgu yöntemleri hep bu konular içerisinde değerlendirilecek.

İkinci olarak siyasal haklar adı altında parti kurma, partiler içerisinde çalışma, özgürlükleri yaşatma biçimi, dernek ve sivil toplum örgütleri, örgütlenme hürriyetleri şeklinde topladığımız grup.

Üçüncü olarak da, sosyal haklar adı altında kadın, çocuk, özürllü ve birtakım sosyal alanlardaki çalışmaların insan değerinin yönünden değerlendirilmesine yönelik çalışmalar.

Çeçenistan'la ilgili olan olayları Parlamento Komisyonumuz çok net olarak gündemine aldı; iki üç kez yaptığı toplantılar sonucunda da hem burada yerinde görmek hem de Dumada Parlamentoda görüşmek, aynı zamanda, Çeçenistan için bir değerlendirme yapmak üzere sonuçta, bunun yanı sıra da bütün Avrupa Parlamentosunun ve Avrupa'daki devletlerin insan hakları komisyonlarına da buradaki olayları duyurmak ve aynı zamanda olaylar konusunda kamuoyunun dikkatini çekmek üzere yazılarını yazdı; o amaçla da şu anda burada bulunuyoruz.

Kadın, çocuk ve sivil halkın toptan yok edilmelerine neden olacak şekilde şiddete maruz bırakılması, özellikle, savaşta bizzat sivil insan hakları ihlalinin olması ve bugün, Gürcistan Devletinin çok büyük bir fedakârlıkla gelen mültecilere sahip çıkması hep beni etkileyen konular olmuştur.

Gürcistan Devletinin ve özellikle de sade vatandaşların, gerek kamp yerlerinde mültecileri bağırırlarına basmaları, lokmalarını onlarla paylaşmaları yapılabilecek en büyük fedakârlıkların içerisinde; tüm devletlerin bunu görmesi lazım. Her devletin kendisine yetecek kadar olabilecek ekonomik koşulları olduğunu da biliyoruz; buradaki ekonomik koşullar çerçevesinde, bu konunun bir sınır içerisinde dayanılır olduğunu da görüyoruz. Ayrıca, Çeçenistan'dan gelen mültecilerin Gürcistan'ın iç hukuk kurallarına, yasalarına uygun yaşayıp yaşayamayacakları veya o konuda belirecek olan zorlukların da Gürcisten Devleti için ayrıca bir zorluk olduğunu da farkındayız. 282 000 civarında Abhazy'a'dan gelen iç göçmen, onun yanı sıra da 3-4 bin civarında Çeçenistan'dan gelenler bir devlet için ve o devletin halkı için oldukça zor koşullar yaratır.

Yarın Şatili bölgesine, sınıra, ertesi gün de Ahmeta'ya gideceğiz; ondan sonra da, salı günü, tüm gördüklerimizle birlikte, Gürcistan Devletinin fedakârlıklarıyla birlikte, ne yapılabilir, nasıl yaklaşılabilir, dünya kamuoyu nasıl oluşturulabilir; bunun tartışmasını Parlamentomuza taşıyacağız.

Kendilerinin daha önce anlatmış oldukları alt komisyon başkanlığıyla birlikte buraya geliş biçimini ilgilendiklerini bildiğim için bir konuya değinmek istiyorum. Gürcistan'la da aramızda adli mahkûmlarla ilgili olan sözleşmeler gereği, ayrıca da, tüm bu devletlerin arasında bu şekildeki mübadelelerin, cezaevlerinde bulunan mahkûmlarla ilgili yapılması gerektiğine inanıyoruz.

Gelirken, Türkiye'deki, Gürcistan Devletine mensup olan kişilerle ilgili, mahkûm olanların listesini aldım. Sayın Büyükelçimizin de bize söylediklerinden sonra, Türkiye'de şu anda 37 tane tutuklu ve mahkûm statüsünde Gürcistan kökenli mahkûm mevcut. Büyük bir kısmı Artvin, Ardahan yöresinde yakalanmış ve çoğu hırsızlık, kaçakçılık ve organize bir şekilde kaçakçılık yapmakla suçlanan kişiler. Bizim de Gürcistan'da bu türde mahkûm veya tutukluların olduğunu biliyoruz. Türkiye'de mevcut olan 37 tutuklu ve hükümlünün 7 tanesi hüküm giymiş, mahkûm halinde ve bunların suçlarının büyük bir kısmı adam öldürmek, 20 yıl, 19 yıl, 5'er yıl gibi birtakım hükümleri var. Geri kalan 30 kişi ise, değişik cezaevlerinde henüz tutuklu şekilde, hükümleri verilmemiş.

Kendilerine, bu konuda istekleri olacak olursa, aynı şekilde biz de tabii buradakileri takip etmek isteriz. Ben, elimdeki listeyi, bilgileri olması açısından kendilerine vermek istiyorum.

ELENA TEVDORADZE – İlgilenirseniz, ben de burada benzer bir liste hazırlayıp, size iletebilirim.

Şunu ilave etmek istiyorum: Benim aracılığım, iki ay önce Gürcistan Devlet Başkanı iki Türk vatandaşı affetmiş ve tutuklularla birlikte gittim hapishanelerde görüştüm ve onların çektiği ceza süresinin yeterli olduğunu gördüm ve aracılık yaptım ve Devlet Başkanımız affetti. Batum hapisanesinde bulunan iki kişiden müracaat aldık. Ben, bu iki kişinin durumunu da inceleyeceğim, çok ağır bir suç işlediklerinden emin olduğumda, Devlet Başkanına tekrar başvuracağım. İnsan öldürme gibi bir suçla yakalananlar bizde yok; daha çok kaçakçılık suçuyla yakalananlar vardır ve kaza yapan şoförler. Bunların cezaları en fazla yedi yıl.

Çeçenistan'la ilgili olarak tüm söylediklerinize katılıyorum. Maalesef, televizyonda çok bildiğim ve çok tanıdığım resimler görüyoruz. Tamamen, aynı şekilde, Ruslar, zamanında, Abhazy'a'yı da bombala-

mışlardı. Bu göçmenler, Abhazya göçmenlerimiz tüm dünyaya yayıldı sonra ve birbirlerine kavuşmayı bekliyorlar.

Çeçenistan'da insan hakları konusunda tüm söylediklerinize katılıyorum. Kadınlardan bahsettiniz ama, aynı şekilde yaşlılar ve barışı isteyen gençler de söz konusudur. Maalesef, Gürcistan hükümeti öyle bir durumda kaldı ki, teröristleri yardımda suçlamasınlar diye gençleri alamıyor, göçmen olarak kabul edemiyor. Gürcistan'a gelen Çeçen göçmenler çok zor durumdadır; ama, bizim oradaki halkımız da çok zor durumda. Gidince Şatili'ye gidince bizzat göreceksiniz, orada bir katastrof söz konusu ve maalesef, insanî yardım için şu aşamada uluslararası kurumlara başvuramıyoruz. Uluslararası yardım, uluslararası normlardan, ilkelere dolaylı bunu yapma hakkımız yok; çünkü, hiçbiri bizim göçmenlerimiz değil, bizim vatandaşlarımız değil. Ama, emin olun, bizim halkımız, bu insanlarla en küçük lokmayı bile paylaşır. Çünkü, bu insanlar hakikaten çok zor bir yoldan geçtiler, cehennem gibi bir yoldan...

Siz, çok büyük bir insanî hareketi üstlenmiş oluyorsunuz, ben bunu selamlıyorum. İnsan Hakları koruyucusu olarak size her zaman destek vermeye hazırız; çünkü, insan haklarının koruyucusunun sınırları olmaması lazım.

BAŞKAN – Çok teşekkür ediyoruz.

Dünyadaki insan haklarını evrensel boyutuyla yaşatırken, bence, insan savunucularının dikkat etmesi gereken üç nokta var: Ne olursa olsun, insan haklarını siyasallaştırmamak lazım. Ne olursa olsun, insan haklarını rant dağıtır hale getirmemek lazım. Ne olursa olsun, insan haklarını başka ülkelere üzerine ambargo uygulayacak şekilde bir baskı aracı yapmamak lazım.

Sadece ve sadece insan değeri üzerinden, insanın tüm dünyada en önemli varlık olduğu bilinciyle insana yaklaşmak ve birbirimize destek olmak zorundayız.

Türkiye Cumhuriyeti olarak, daima özgürlüklere, ülkelerin sınır bütünlüklerine ve ülke vatandaşlarının onurlarına çok saygılıyız. Bütün bunların dışında, Gürcistan Devletinin de jeopolitik ve stratejik noktadaki yerleşimi, hem Türkiye için hem de Gürcistan için son derece önemlidir. Bunu da yürekten paylaşıyor ve destek olmak istiyoruz.

Çok teşekkür ediyoruz. İlişkilerimizin, bundan sonra da Parlamentolar arasında devam etmesini diliyoruz. Kendilerini ve beraberindeki heyeti Türkiye'de görmekten memnun olacağımızı belirtiyoruz.

ELENA TEVDORADZE – İlişkilerimizin bu şekilde sona ermeyeceğini umarım. Çünkü, insan haklarının sınırları yoktur. Böyle, ortaklaşa, daha çok şey elde etmiş olacağız. Bunu elde etmek için de yakın temas halinde olmak çok faydalı olacaktır.

BAŞKAN – Soru sormak isteyen arkadaşlarımız olabilir...

KADİR BOZKURT (Sinop) – Sayın Başkana bizi ağırladıkları için, kabul ettikleri için teşekkür ederiz. Komisyon olarak Çeçenistan'da bir milletin yok edilmesiyle ilgili son gelişmelere şahit oluyoruz. Kendi komisyonları bu durumla ilgili bir toplantı veya Mecliste tartışılması açısından veya uluslararası insan hakları kuruluşlarına bildirme açısından bir çalışmaları var mıdır?

ELENA TEVDORADZE – Bizim komisyonumuz daha yeni oluşturulduğu için, daha çok organize konularıyla meşgul olduk. Maalesef, çalışmaya başlamadık daha. Biz bir açıklama yaptık toplantıda. Gürcistan'a karşı zaten Rusya basını tarafından açılan savaş hakkında Parlamentonun bir açıklaması olmuştur. Bizim bölgelerimiz, Şatili ve Omalo bölgelerimiz bombalandı. Bu, bir korkutma, tehdit anlamını taşıyan olaydı. Çeçen milletine, Çeçen halkına bizim tarafımızdan az yardım yapılması amacıyla yapıldı. Ama, Devlet Başkanımızın bir kararı vardır ve bu karara dayanarak, Gürcistan bu mağdur insanlara, kendi evlerini terk etmek zorunda kalan insanlara Gürcistan'ın kapıları açılmıştır. Henüz, komite olarak tabii bu konu üzerinde çalışmalarımıza devam edeceğiz ve biz fikrimizi ve düşüncemizi gayet açık ve net şekilde açıklarız.

Teşekkür ederiz.

F. Gürcistan Parlamento Başkanı Zurab Zhvania ile Görüşme Tutanağı

(10 Aralık 1999, Cuma)

ZURAB ZHVANIA – Türkiye Büyük Millet Meclisinden dostlarımızla görüşmek bizim için memnuniyet vericidir. Çünkü, biz, kardeş ülke parlamentoları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine çok büyük önem atfetmekteyiz. Bildiğim kadarıyla, sizin ziyaretinizin amacı gayet somuttur; Çeçenistan'la ilgili çok üzücü olayları incelemek için geldiniz.

Sayın meslektaşlarımı tekrar selamlıyorum ve sizleri memnuniyetle dirieyeceğim.

Size, bizim İnsan Hakları Komitesi Başkanımız Sayın Elena Tevdoredze'yi takdim etmek istiyorum. Kendisini bu toplantı için buraya davet ettik.

BAŞKAN – Sayın Meclis Başkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu heyeti olarak bizleri kabul ettikleri için teşekkür ediyoruz.

25 kişilik Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonundan, her partiden birer milletvekilinin katılımıyla oluşturulmuş alt komisyonumuzu size takdim etmek istiyorum.

(Milletvekilleri Meclis Başkanına takdim edildi)

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, Çeçenistan'daki olayları yakından takip ediyoruz. Üç defa yaptığımız toplantılardan sonra, olayları yerinde görme kararı aldık. Bu bağlamda, kaygıyla karşıladığımız insan hakları ihlallerini ve endişelerimizi Avrupa devletlerinin tüm insan hakları komisyonlarına ve Avrupa Birliği Parlamentosuna bildireceğiz.

Duma Parlamentosuyla görüşme isteğimizi, ayrıca bizzat Çeçenistan'ın içerisinde olayları yerinde izleme isteğimizi Rusya Federasyonuna bildirdik. Avrupa'daki diğer ülkelerin parlamento komisyonları da beraber gidelim teklifini yaptık.

Bu bağlamda, jeopolitik konumuyla, stratejik konumuyla, dost ülkenin, dost parlamentosunu ziyaret etmek ve Gürcistan Devletinin şu anda mültecilerle ilgili sorunlarını yerinde görmek için buraya geldik ve ilgiyle karşılandık. Herşeyden önce, destek ve yardımları için, bizleri ağırladıkları için teşekkür ediyoruz.

Yarın, Şatili bölgesine, sınıra, pazar günü de Ahmeta bölgesindeki mültecilerin bulunduğu yerlere gideceğiz. Abhazyaya nedeniyle, iç mültecilerden 282 bin kişinin, Çeçen mültecilerden 3 800 kişinin -hâlâ, Şatili sınırında bekleyen ilave 400 kişi olmak üzere- Gürcistan'da tüm vatandaşlarca kucaklanması, lokmalarının onlarla bölüşülmesi, gerçekten, en büyük yardım ve insan haklarının dünyaya duyurulması için örnek bir davranıştır.

Bu konuda, Sayın Mülteci ve İskan Bakanı ve Sayın İnsan Hakları Komisyonu Başkanıyla görüştük, hem ekonomik anlamda destek sağlayabilmek hem sorunları çözümlenebilmek hem de gelen Çeçen mültecilerin mümkün olduğunca Gürcistan Devletinin hukuk kuralları içerisinde yaşayabilmelerinin sağlanması esas amaç olmalıdır.

Her şeyden önce de, Rusya Federasyonunun, Çeçenistan üzerinde yaptığı işlerin durdurulması gerekir. Döndüğümüz zaman, salı günü, Parlamentomuzda, Çeçenistan olaylarıyla ilgili bir genel görüşme yapılacak. Ayrıca, hem hükümetimiz hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları komisyonu olarak, biz, sonuna kadar, Çeçenistan'daki olaylar bitene kadar bu konuları takip etmek kararındayız ve elimizden geldiği kadar, burada gördüklerimizi ve Gürcistan Devleti'nin fedakârlıklarını tüm dünyaya anlatmak istiyoruz.

Kendileriyle tanışmış olmaktan çok memnunluk duyduk.

ZURAB ZHVANIA – Çeçenistan olaylarıyla ilgili olarak elimizden geleni yapmaya ve destek vermeye hazırız.

Sizin söylediğiniz sözlerin tümüne katılıyoruz; söylediklerinizin altına imza atabiliriz. Bizim, tutumlarımız da, sorunlara bakış açımız da birbirine çok yakındır. Bu çok tabii bir şeydir; çünkü, Kafkasya'yı az çok bilen insan, Çeçenistan'daki olayları korkunç görüyor. Tabii ki, Gürcistan, Türkiye gibi, terörizme, ne şekilde olursa olsun, karşıdır. Teröristlere karşı Rusya Hükümetinin aldığı sert tedbirleri biz selamlıyoruz; ama, Çeçenistan'daki olaylar ve bu saldırılar neticesinde mağdur kalan sivil insanlar terörizmle mücadele çerçevesi dışına çıkıyor. Çeçenistan'da insanî facia söz konusudur ve bu olaylar hepimizi çok üzüyor.

İnsanî yardımların yapılması açısından, Gürcistan'ın imkânları çok kısıtlıdır. Söylediğiniz gibi, imkânlarımız ölçüsünde, birkaç bin insanı ağırlamaya çalıştık; umarım, sizin, durumu yerinde inceleme imkânınız olacak. Sizden haberleri aldıktan sonra, umarım görüşmelerimize devam edebiliriz. Umarım, Cumhurbaşkanınızla da görüşmemiz olacak. Cumhurbaşkanınızın bu kararı, sizin bu ziyaretinizin önemini vurgulamaktadır.

Sorularınız varsa, cevaplamaya hazırım.

BAŞKAN – Çok teşekkür ediyoruz. Bundan sonraki ilişkilerimizde, Gürcistan Devletinin güzel kültür birikimi olan insanlarıyla halklarımız arasındaki diyalogların artmasını gönülden istiyoruz. Bugünlerin biterek, iyi günlerin gelmesini diliyoruz.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, bugün, 50 nci yılını doldurdu. O bakımdan, bu durum ziyaretimize ayrı bir anlam kazandırıyor.

ZURAB ZHVANIA – insan hakları konusuyla ilgilenen iki bayan arasında bulunmaktan çok memnunuz.

BAŞKAN – Biz de, size teşekkür ediyoruz; başarılar diliyorum.

G. Şatili Bölgesinde Mültecilerle Yapılan Görüşme Tutanağı

(11 Aralık 1999, Cumartesi)

BAŞKAN - Yürüyerek mi geldiniz bu yolu?

BİR KADIN MÜLTECİ - Evet, yüreyerek geldik. Biz sivil halkız, savaşmıyoruz; buna rağmen, bizi yok etmeye çalışıyorlar. Bizim Ruslarla hiçbir mücadelemiz olmadı; ama, buna rağmen, bizi yok etmeye çalışıyorlar.

BAŞKAN - Erkeklerin tümü orada mı kalıyor, gelemiyorlar mı?

MÜLTECİ - Bir oğlumu öldürdüler, üç çocuğum daha orada kaldı.

KADİR BOZKURT - Oradaki tüm erkekler, genç, güçlü erkekler ayrılmış mı? Buradaki sağlıklı erkekler neden gelmiş?

ERKEK MÜLTECİ - Çoğunluğu orada kaldı. Ben ailemi kurtarmak için geldim.

BAŞKAN - Bomba atılırken saklanamıyorlar mı, şehrin her tarafına atılıyor mu bomba?

KADIN MÜLTECİ - Şehrin her tarafı sürekli bombalanıyor.

TRT MUHABİRİ - Sayın Sema Pişkinsüt, görüyorsunuz, burada yoğun bir insanlık dramı yaşanıyor. İnsanlar çok zor durumdadır. Bu konudaki düşüncelerinizi alabilir miyiz.

BAŞKAN - 21 inci yüzyıla girerken insanların bu hale getirilmesi, özellikle sivil halkın, kadınların, çocukların bu denli ıstırap içerisinde olmaları, bombalanmaları, patika yollardan, dağların arasından buralara gelmek zorunda kalmaları insanlık açısından son derece ayıp diye düşünüyorum. Gürcistan devleti elindeki imkanların çok yetersiz olmasına rağmen bunları buradan transfer etmeye çalışıyor. Dün 110 buradan insan transfer etmişler. Bugün de helikopterle nakil yapmaya çalışıyoruz. Ancak, bu olayı bütün dünya devletlerine duyurarak, onları dikkatini bu bölgeye çekmek için burada bulunuyoruz. Özellikle kadın erkek ayırmadan, bütün devletlerin buraya yardım etmesi gerektiğine inanıyoruz.

TRT MUHABİRİ - Efendim, Parlamento düzeyinde de ilk defa buraya siz geliyorsunuz. Bu açıdan, dünya parlamentolarına bir mesajınız var mı?

BAŞKAN - Evet, tüm parlamentolara, ayrıca, parlamentoların insan hakları komisyonlarına, buradaki olayı siyasal olarak değerlendirmeden, insan boyutuyla bakarak yardım etmeleri gerektiğini bütün dünyaya mesaj olarak yayınlamak istiyoruz. İlk kez bir parlamento heyeti olarak burada bulunuyoruz. Arkadaşlarımızla birlikte duygularımız çok derin, çok üzüntü içerisinde gördük ve şehir içinde de insanlar çok üzüntülü.

TRT MUHABİRİ - Çocukların durumunu gördünüz, çoğunun gözü yaşlıydı, kadınların gözü yaşlıydı, bu konuda neler hissettiniz.

BAŞKAN - Anlatılması mümkün değil; ancak, yine de çok dirençliler. Bu kadar yolu gelmiş olmalarına rağmen, hayatta kalmanın mutluluğu bir miktar yaşanıyor; ama, orada kalanları, özellikle erkekleri çok merak ediyorlar. Şehrin her yerinin bombalandığını ve şehir halkının bu bombaların ne kadar sağ kalırsa o kadar kalabildiğini, şurada bulunan herkesin de, kendi içlerinde, ya eşini, ya çocuğunu kaybetmiş olduğunu görüyoruz. 21 inci yüzyılda bunun durdurulması lazım. Bütün dünya devletlerini, AĞİT'i ve Avrupa Birliğini ve bütün Avrupa'daki komisyonları, bu insanlık dramı için buraya davet ediyoruz.

TRT MUHABİRİ - Efendim, siz aynı zamanda bir hekimsiniz. Buradaki insanların genel yapısına bakınca sağlık durumları nasıl?

BAŞKAN - Genel anlamıyla bakınca, birinci derecede moral bozukluğu var, çok büyük korku var, çok büyük endişe var, ileriye dönük yaşamları hakkında en küçük bir umutları yok ve toptan halkın yok

edilmesine yönelik bir saldırıyla karşı karşıya kaldıklarının tamamen bilinci içindeler ve inanmış halde-ler. Hiçbir kabahatleri olmadığını, savaşı kendilerinin de istemediğini, böyle bir şey olsa bile bu kadınla-rın ve çocukların bu hale niçin getirdiğini soruyor ve bunun üzüntüsünü yaşıyorlar.

Teşekkür ederim.

BİR MÜLTECİ - Annemi içeri aldılar, babamı almıyorlar.

BAŞKAN - Sadece bombalarla mı, yoksa, süngüyle veya başka bir şeyle de öldürüyorlar mı?

MÜLTECİ - Bombalarla... Geçen gün bir savaş uçağı gördüm. Bombaları atmaya başladı, bütün evi-mizi yıktı, her şey yok oldu.

BİR ERKEK MÜLTECİ - Savaş uçaklarıyla bombalıyorlar, her türlü silahla saldırıyorlar. Bunlar sivil halk veya asker diye bir ayırım yapmıyorlar. Bir asker bile bulunmayan köyleri bile yok ediyorlar.

BAŞKAN - Şehrin içine girdiler mi?

MÜLTECİ - Henüz Grozni'ye girmediler.

BAŞKAN - Peki, Grozni'nin dışına kaçanlardan yakalayıp götürdükleri var mı?

MÜLTECİ- Kaybolan çok var.

BAŞKAN - İşkence yapıyor mu, kadınlara, çocuklara?

MÜLTECİ - Her şeyi yapıyorlar, her şeyi...

BAŞKAN - Burada bulunanlar arasında işkence gören var mı?

MÜLTECİ - Esir alınanlardan hiç kimse serbest bırakılmadı. Köylere saldırıyorlar, saldırıdan sonra köyde sadece yıkılan evler, köprüler, binalar kalıyor.

BAŞKAN - Ayrıca, kaçırdıklarına da işkence yapıyorlar.

MÜLTECİ - Ayrıca, Rusya, Çeçenistan'ın kendi sınırlarına dahil olduğunu iddia ederek, bütün silah-ları kullanıyor. Biz eğer Rusya dahilindeyssek, niye bizi öldürüyorlar o zaman? Bizi öldürmeye kalkanlar, diğer adamlara neler yapabilirler...

MÜLTECİ - Teröristler her yerde olabilir. Rusya'da da vardır, Türkiye'de de vardır; biz terörist gör-medik, biz sivil halkız. Rusya'nın hava kuvvetleri komutanı 2 000'e yakın teröristin yok edildiğini söyle-di; ama, bunların o öldürdükleri arasında hiçbir terörist yoktu, hepsi sivil halktı. Hiçbir savaş kuralına uyulmuyor.

BAŞKAN - Kaçanların hepsi etraftaki köylerden mi, yoksa Grozni'nin içinde de kaçan var mı?

MÜLTECİ - Her yerden... Nereden kaçabilirlerse, oradan kaçıyorlar.

BAŞKAN - Peki, Rusların eline düşüp de kurtularak buraya gelen var mı?

MÜLTECİ - Hiç kimse yok. Yakaladıklarını öldürüyorlar. Ruslar, ölülerin bile iade edilmesi için fidye istiyorlar. Şehir ölülerle dolu, ölüleri köpekler yiyorlar. Hiç kimseyi sağ bırakmıyorlar. Sürekli bombalıyorlar.

MÜLTECİ - Gürcistan'a geliyorduk biz, her gece en az 4-5 araba yok ediliyordu.

Bütün Çeçen mülteciler adına sizden bir şey rica ediyorum, erkek ve kadınlar arasında ayırım yap-masınlar, hepimizi içeri alsınlar.

Anlaşma ve sözleşmelerle yasaklanmış silahları bile kullanıyorlar.

BAŞKAN - Peki, televizyonlarda çoğu kez, çeçenler direniyorlar, Rusları püskürtüyorlar diye yayın-lar çıkıyor, erkeklerin hepsi de gitmek istiyor; oradaki durum nedir, çok mu kötü, direnemiyorlar mı?

MÜLTECİ - Normal bir savaş olsaydı bu savaş, silahlarımız olsaydı, belki biz de savaşılabirdik. Bu savaş hiçbir savaş kuralına uymuyor.

Biz, inançlarımıza göre ölülerimizi aynı gün gömüyoruz; ama, şu anda bunu yapamıyoruz, çünkü mezarları bile bombalıyorlar. Eğer Ruslar normal bir şekilde savaşa, biz 20 sene bile savaşılabiriz. Top-rak toprak isimli bir füzeleri var. Bizim füzelerimiz yok, onun için iyi savaşıyoruz.

BAŞKAN - Biz, elimizden geldiği kadar bunları dünyaya duyuracağız.

MÜLTECİ - Eğer, bize inanmıyorsanız, oraya gitmek isteyeniy oraya götürebiliriz, orada kendiniz de görebilirsiniz.

BAŞKAN - İçeride, bombalanan yerlerde, dünyanın değişik yerlerinden gelen insanlar var mı?

MÜLTECİ - İnsani yardım kuruluşlarından olay yerine kimse gelmedi.

MÜLTECİLERİN SİĞİNDİĞİ BİR EVDE YAPILAN GÖRÜŞME

MÜLTECİ - Korktuğumuz için buralara geldiğimiz izlenimini uyandırmak istemiyoruz. Biz, artık bu savaşırlardan bıktık. Beş tonluk bombalar atıyorlar üstümüze, her şeyi yıkıyorlar. Yaptıkları için Gürcistan devletine teşekkür ediyoruz. Biz bu yollara hayat yolları adını verdik. Gürcülere borçlu olduğumuzu biliyoruz, teşekkür ediyoruz; ama, bizim istediğimiz bir şey var, erkekler ile kadınlar arasında bir ayırım yapmasınlar, herkesi alsınlar.

KADİR BOZKURT - Türkiye Parlamentosun İnsan Hakları Komisyonundan Sayın Başkanımızla birlikte gelen 5 milletvekili, dünya kamuoyuna bunları duyurmak için buradalar.

MÜLTECİ - Biz de bunları dünya kamuoyunun duymasını istiyoruz. Sizler aydın insanlarsınız, insan hayatı her şeyin üstündedir biliyorsunuz.

BAŞKAN - Sadece bu odada 14 kişi kalıyorsunuz...

EMRE KOCAOĞLU - Kaç aile burada.

MÜLTECİ - 4 aile var.

EMRE KOCAOĞLU - Eşleriniz burada mı? İnşallah daha iyi yerlere geçersiniz.

H. Ahmeta Bölgesi Pankisi Vadisinde Mültecilerle Yapılan Görüşme Tutanağı

(12 Aralık 1999, Pazar)

BAŞKAN - Değerli Çeçen mülteciler, hepinize merhaba diyoruz.

Bizler, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak geldik. Hem sizlerin durumlarını burada görelim, hem de Shatili bölgesinden gelen mültecilerin durumlarını görelim ve sıkıntılarınızı, sorunlarınızı dünyaya iletelim diye geldik. Aynı zamanda, Gürcistan devletinin bu konudaki sorunlarını da değerlendirmek üzere aranızdayız. Dün Shatili'de sınıra kadar gittik. Hala, oradan helikopterle taşınmakta olan, birçok kadın, çocuk, sizler gibi Çeçenistan'dan gelen mülteciler var. Bizler, Türkiye Büyük Millet Meclisinin her partisinin birer milletvekili olarak aranızdayız ve sizler daha önce geldiniz, bir iki aydır buralarda yaşıyorsunuz; ne gibi sorunlarınız var, kadınlarınız çocuklarınız hasta mı? Birtakım ailelerin yanında kalıyorsunuz, bu aileler çok kalabalık oluyor diye düşünüyoruz. 20-25 kişi aynı evlerde kaldığını, bir kısmınızın başka ülkelere gitme isteğinizi duyduk. Bizler, sizleri dinlemek, sorunlarınızı öğrenmek istiyoruz. o nedenle, tercümanımız aracılığıyla bizlere anlatabilirseniz memnun oluruz.

BİR MÜLTECİ - Buraya geldiğiniz için teşekkürlerimizi sunmak istiyorum.

Bize ilk yardım eden ülkenin Gürcistan olduğunu söylemek istiyorum, Türkiye henüz bize yardım etmemiştir. Türkiye'nin ekonomik durumunu biz biliyoruz. Buradaki yerel vatandaşlar çok güzel yardım ediyorlar, her şeyi sunuyorlar, ikram ediyorlar. Burada durumları çok ağır olan insanlar var, hastalar da var; eğer bunlara yardım etmek için özel bir kurum, bir komisyon kurulursa seviniriz.

BAŞKAN - Ne kadar oldu siz buraya geleli?

MÜLTECİ - 1 Kasım tarihinde geldik. Shatili sınırında bizi çok bekletiler. Mesela, bir kadın çocuğuyla beraber geldi, ama, çocuğunu içeriye almak istemediler.

BAŞKAN - Aranızda kaçırılıp işkence gören var mı?

MÜLTECİ - Ben varım. Ben üç ay orada kaldım. Dişlerim vardı, dişlerim şimdi yok. İşkence yaptılar.

BAŞKAN - Daha ziyade bombalarla şehre saldırı oluyor, insanlar ayrıca kaçırılıp işkence görüyor mu?

MÜLTECİ - Federal güçlerin yetkilileri durduruyorlar, belgeleri görmek istiyoruz diye alıyorlar, sonra geri göndermiyorlar. İşkence yapıyorlar, adamları da kaçırıyorlar.

BAŞKAN - Hanımlara soralım: Kaçırılıp da haber alamadıkları, kötü muamelelere maruz kalanlar var mı?

KADIN MÜLTECİ - Benim oğlum Shatili'de, buraya göndermiyorlar. Her şeyimizi yitirdik, evimiz yıkıldı. Oğlumun buraya gelmesini istiyorum. Bütün gençlerimiz orada. Gençleri içeriye almıyorlar. Nereye gidebilir onlar, evleri yok, bir şeyleri yok. onların buraya gelmesini istiyorum.

BAŞKAN - Burada yerleşenlere Gürcistan hakikaten çok yardım ediyor; ama, bizden istediğiniz bir şey var mı?

KADIN MÜLTECİ - Ne yapalım biz, bu savaştan bıktık.

BAŞKAN - Burada yerli halkla aranız nasıl, istediğiniz bir şey var mı?

KADIN MÜLTECİ - Tek istediğimiz şey memleketimizde yaşamak ve bu savaşın bitmesi.

BAŞKAN - Şu anda ihtiyacınız olan bir şey var mı?

KADIN MÜLTECİ - Yemeğimiz var, gıdamız var, ben oğlumu istiyorum.

BİR ERKEK MÜLTECİ - Aramızda Türkiye'ye gitmek isteyenler de var.

BİR MÜLTECİ - Size doğruları anlatanlar Rusya'nın takibi altında olacaklar. Televizyonda öldürülen gazetecileri gösterdiler; ama, bunlar Rusların işi.

Gürcistan hükümetine teşekkür etmeyi biz borç biliyoruz.

BAŞKAN - Rusyanın söylediği Çeçen teröristler, eli silahlı insanlar, mafya, suçlular kimler; burada öyle birilerini görmedik, onlar nerededir, var mı?

MÜLTECİ - Burada sadece sivil halk var, bu yalandır, burada terörist yoktur.

BAŞKAN - Buradaki herkes bu adamın söylediklerine katılıyorlar mı?

(Aynı görüşteyiz sesleri)

BİR MÜLTECİ - Aramızda hastalar da var, çok ağır durumda olanlarda var; ama, benim hiçbir şeyim yok. Biz işi seven bir halkız, Türkiye'ye gidersek orada çalışabiliriz. Eğer Türkiye bunu sağlayamıyorsa, diğer ülkeler nezdinde girişimlerde bulunarak yardımcı olsun.

BAŞKAN - Burada çalışabiliyor musunuz şu anda, hep etraftan verilenlerle mi geçiniyorsunuz, çocuklar okula gidebiliyor mu.

MÜLTECİ - Burada okul yok, okula gitmiyorlar; her şeyimizi yerel halk veriyor. Ama, bugünkü eklemek yeterli olmaz, yarın, öbür gün önemli.

BAŞKAN - İnsani yardım konusunda biz bütün dünyaya ve kendi parlamentomuza gereğini söyleyeceğiz. Biz, durumunuzu öğrenmek için buradayız ve bir an önce savaşın bitirilmesini istiyoruz.

MÜLTECİ - Ruslar her türlü silahı, yasaklanmış silahları bile kullanmaktadır, bütün dünya kamuoyuna bunun bildirilmesini istiyoruz; Çeçenlerin soykırımını gerçekleştirilmektedir.

Biz buraya gelmenizi dört gözle bekliyorduk, geldiğiniz için teşekkür ediyoruz. Biz sadece Çeçenistan için korkmuyoruz, Gürcistan için de korkuyoruz. Gürcistan ile Türkiye arasında güzel ilişkiler var, inşallah bu ilişkiler aynı şekilde devam eder.

BAŞKAN - Devam eden bu savaş sırasında yasaklanmış olan silahların da kullanıldığına, toptan halkın yok edildiğine burada bulunan herkes katılıyor mu?

(Katılıyor sesleri)

MÜLTECİ - Kimyasal silahlar...

BAŞKAN - Nereden biliyorlar kimyasal silah olduğunu.

MÜLTECİ - Yaralananların söylediklerinden...

BAŞKAN - Nerede, burada öyle bir yaralı var mı?

MÜLTECİ - Tiflis'te, hastane kayıtlarından öğrenebilirsiniz.

Biz, terörist olmadığımız halde böyle bir zor durumda kaldık. Eğer Türkiye'nin çalışma gücüne ihtiyacı varsa, bize imkan verin veya diğer ülkeler nezdinde girişimde bulunun.

BAŞKAN - Başka söylemek istediğiniz bir şey var mı?

BİR BAYAN MÜLTECİ - Biz, Kazakistan'a gitmek istiyoruz.

BİR MÜLTECİ - Çocuklar okula gidemiyorlar, burada gördüğünüz herkes, başka ülkelere gitmek istiyorlar.

BAŞKAN - Şu anda kaç kişi var burada.

MÜLTECİ - 5 000 kişi civarında.

BAŞKAN - Kimyasal silahla yaralanmış olan hiçi gördünüz mü?

MÜLTECİ - Ben şahsen görmedim.

BAŞKAN - Kaç tane doktor var burada?

BAYAN MÜLTECİ - 7 köye iki doktor.

BAŞKAN - Çok hasta var mı? En çok ne hastası var?

MÜLTECİ - Amerika'dan ilaçlar geldi; ama, havaalanında bekletiyorlar, vermiyorlar. En çok da tüberküloz hastalığı var.

BAŞKAN - Yataklı olarak tedavi edemiyorlar, evlerde beraber kalıyorlar öyle mi?

MÜLTECİ - Evet.

BAŞKAN - Hastaların tüberkülozlu olduğu nasıl anlaşılmalı?

MÜLTECİ - Çeçen hastanelerinde kayıtları yapılmış.

BAŞKAN - Yaklaşık kaç tüberkülozlu yaşlı var?

MÜLTECİ - 100'e yakın.

BAŞKAN - Doktor hanım Gürcü tarafının doktoru mu?

DOKTOR - Ben Grozni'de çalıştım, şu anda mülteci durumundayım. Ancak, burada da evim, akrabalarım var.

BAŞKAN - Grozni'de şehir çok bombalanmış haldeyken gördünüz mü?

MÜLTECİ - Ben oradaydım, her şeyi gördüm.

BAŞKAN - Kadınları kaçırap tecavüz ediyorlar mı?

MÜLTECİ - Böyle söylentiler var ama, ben şahsen görmedim.

BAŞKAN - Burada belli bir sayıda insan yaşıyor, çocuklar okula gidiyor, maddi olanakları belli; mülteciler hiçbir şeye sızıyor ve kendileri ekmeklerini bölüyorlar, çok yardımcı oluyorlar. Bu durum daha ne kadar devam edebilir? Kendiniz yemek, ekmek, aş bulabiliyor musunuz?

PANKİSİ VADİSİNDE YAŞAYAN YERLİ HALKTAN BİR KİŞİ - Bizim maddi durumumuz çok ağır; ama, ne yapalım, çaresiz bir durumdayız.

BAŞKAN - Bizim gördüğümüz kadarıyla, mülteciler hep sivil halk; ama, Rusya, zaman zaman, terörist, mafya yapılı insanlar var ve silahlı diyorlar. Buraya 3 500 kadar insan gelmiş; onların arasında böyle kişiler gördünüz mü veya duydunuz mu?

- Burada sadece sivil halk kalıyor, hastalar ve çocuklar.

BAŞKAN - Peki, kendileriyle beraber gece sohbet ediliyor, oturuluyor; Rusya Federasyonunun yasaklanmış olan silahları kullandığı söyleniyor, onlara ait herhangi bir şey gördünüz mü?

- Buradaki mültecilerin dedikleri gibi, orada bazı kimyasal ve yasaklanmış silahlar kullanılmaktadır; ama, burada hiçbir delil görmedik.

BAŞKAN - peki, burada neyle geçinirsiniz, işsizlik ne kadar kasabata?

- Burada geçim sağlamak çok zor, hiçbir iş yok.

BAŞKAN - Peki, dışarıdan insani yardım kuruluşları ve bazı devletler, hem ekonomik yönde hem de iş sahası açma yönünde buraya destek olsalar, hep birlikte yaşama şansı olabilir mi? Ne iş yaratılabilirse kasabaya...

- İlk önce mülteci halka yardım edilsin, ondan sonra bize yardım edilsin; biz yardımı sevinerek kabul ederiz.

BAŞKAN - Biz buraya geldiğimiz günden beri, hem Shatili bölgesinde hem burada hem Tiflis içerisinde Gürcistan halkının fedekarca yardımlarını, kendilerinde olmayan lokmalarını bölüştüklerini ve geçmişte Çeçenlerle olan bazı sıkıntılara rağmen, mültecileri kucaklamış olduklarını gördük. Biz de parlamentomuzda bu konuları görüşeceğiz, dünyaya da duyuracağız. En sıkıntılı durumda şu anda Gürcistan devletini görüyoruz, onun için destek olunması gerektiğini düşünüyoruz. Teşekkür ederiz. Birkaç ay daha sabır göstererek, bu olaylara katlanmak ve sonunu da iyi görmek istiyoruz. Esas, olayın özü, Çe-

çenistan'daki savaşın durdurulması, Rusya'nın bu işi bitirmesi ve halkın orada kendi yerlerine dönmesidir.

- Birbirimize yardımcı olmalıyız.

BAŞKAN - Biz de gönülden destekliyoruz, elimizden geleni yapmaya gayret edeceğiz. Sizleri bir ke-re daha kutluyoruz.

Savaşlar son derece kötü, artık, 21 inci yüzyılda hiçbirimiz savaş istemiyoruz.

- İnşallah bu savaş sona erer.

BİR MÜLTECİ - Biz Müslüman bir halkız, siz de Müslümansınız; bu kanunsuzluklara karşı beraber mücadele etsek, barış da olur, her şey olur.

BAŞKAN - Gürcistan devletinin halkı Hıristiyan olmasına rağmen, son derece büyük bir fedakarlıkla destek olmakta. Dolayısıyla, biz de durumu anladık. Elbette insanlar birbirlerine din bağıyla da bağlanmalı; ama, esas, insan olduğumuz için birbirimizi desteklemeliyiz, yardım etmeliyiz.

I. Gürcistan'daki Türk İşadamları ile Görüşme Tutanağı

(13 Aralık 1999, Pazartesi, Saat: 13.00)

Büyükelçilik binasında yapılan toplantıya, İlhan Candemir (Ericsson), Emre Dördüncü (THY), Hal-dun Targan (Tekfen), Yaşar M. Güven (Saktur Ltd.), Ömer Alibaşoğlu (Algaz Mutfak Cihazları A.Ş.), Ke-nan Yıldırım (Oba Dış Ticaret Ltd.), Erdoğan Güner (Türkiye Emlak Bankası A.Ş. Tiflis Şubesi), Azmi Gürler (Delta Ltd.), Hasan Çelik (KVK A.Ş.), Osman Turan (Turkcell), Esat Temimhan (Turkcell), Aydoğ-du Toker (Şişecam) katılmıştır.

İşadamları genellikle şu sorunlara dikkat çekmiştir.

- * Gürcistan ciddi bir enerji sıkıntısı yaşamaktadır. Akşam olunca başkent Tiflis dahil ülkenin neredey-se tamamında elektrikler kesilmektedir. Devlet elektrik parası toplayamıyor. Buraya hibe olarak yapı-lacak bir elektrik santrali Türkiye'nin nüfuzunu arttıracaktır.
- * Bölgede büyük bir turizm potansiyeli vardır. Türkiye bu potansiyelin değerlendirilmesinde öncülük yapabilir.
- * Türkiye, Rusya'dan sonra ikinci büyük tehlike olarak görülmektedir. Sanatsal ve kültürel ilişkiler art-tırılarak bu anlayışın önüne geçilmelidir.
- * Eximbank kredileri geri dönüşü olan verimli sektörlere verilmelidir.
- * 1.2 milyar dolarlık ticaret hacminde Türkiye'nin payı yüzde 20'dir.
- * Türkiye'den ilk etapta çok düşük kalitede tüketim malları geldi. Şimdi iç piyasada kaliteli Türk ürün-leri Avrupa veya Japon malı diye satılıyor. Gürcistan'a gönderilen mallarda bir kalite standardı oluş-turulmalıdır.
- * Tiflis'te bir Türk süpermarketi açılması için Büyükelçiliğin girişimleri var. Ancak bu konuda görüşülen şirket işi ağırdan alıyor. Şimdilerde Danimarkalı bir şirket, Tiflis'te mağaza açmak için Gürcistan ile anlaştı.
- * Ulaşım kolaylığı için acilen Poti-Trabzon ve Poti-İstanbul feribot seferleri konulmalıdır.
- * Sarp ve Posof Türközü gümrük kapılarında rüşvet çok yaygın. Gürcistan içinde Gürcü polisi, Sarp-Samsun güzergahında da Türk polisi rüşvet alıyor.
- * Gürcistan, Çıldır gümrük kapısının açılmasını destekliyor. Çünkü Acara sınırları içinde bulunan Ba-tum'daki kapıdan gümrük geliri alamıyor. Bayındırlık Bakanlığı'nın Hazine'ye yazdığı yazıda 20 mil-yon doların yeterli olduğu belirtilmiş. Bu kapı acilen açılmalıdır.
- * Irak'tan mazot geliyor, Artvin'den izin verilmiyor. İşadamları bir yandan PKK para kazanırken bir yan-dan da Artvin halkı cezalandırılıyor yorumu yaptılar.
- * Sınır ticareti çok hafife alındı. Kaymakamıktan bir belge yeterli görüldü. Bu da asıl işi ticaret olma-yan birçok kişinin sınır ticaretine girişmesine, birçoğunun başarısız olmasına ve sonuçta sınır ticare-tinin yozlaşmasına yol açmıştır.
- * İşadamları ayrıca THY'nin TSİ 22.45-04.00 arası olan uçuş tarifesi ve fiyatların pahalılığından şika-yet etmiştir.

J. Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı Başkanı Bayan Nanuli Shevardnadze ile Görüşme Tutanağı

(13 Aralık 1999, Pazartesi)

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu heyeti 13 Aralık Pazartesi günü Gürcü Kadınlar Barış ve İşbirliği Vakfı başkanı, Devlet Başkanı E. Shevardnadze'nin eşi Nanuli Shevardnadze ve diğer yetkililer ile Vakıf merkezinde görüşmüştür. Bayan Shevardnadze'ye heyeti kabulü için teşekkür eden Komisyon Başkanı Dr. Sema Tutar Pişkinsüt, Komisyonun Çeçenistan'ı gündemine aldığını, yerinde incelemeler yapıp bir halkın toptan yok edilmesinin önlenmesi için girişimde bulunmak amacıyla bölgeye geldiklerini, Şatili ve Ahmeta bölgelerindeki mültecilerle görüşüldüğünü belirtmiştir. Ayrıca Çeçenlerin Abhazya'daki olaylara karışmalarına rağmen Gürcistan devletinin mültecilere yaklaşımının, lokmalarını o insanlarla paylaşmalarının örnek bir davranış olduğunu ve bunu bütün dünyanın bilmesini istediklerini, bu fedakarlığı TBMM'nin 14 Aralık'taki toplantısında gündeme getireceklerini, Rusya'nın savaştan vazgeçmesi ve Çeçen halkının yurdunda mutlu yaşamasının sağlanmasının gerektiğini ifade etmiştir.

Konuşmasına "terörist halk yoktur" ifadesiyle başlayan Bayan Shevardnadze dünya toplumunun savaşın sona erdirilmesine katkıda bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bayan Shevardnadze ayrıca şu konulara değinmiştir. Biz büyük bir savaş geçirdik. Sizin de bahsettiğiniz gibi Çeçenler bu savaşa katıldı. Ancak biz buna rağmen her Çeçen teröristtir diyemeyiz. Abhazya'da büyük bir facia oldu, Gürcü halk evlerini terketti fakat biz hiçbir zaman Çeçen halkını suçlamadık.

Abhazya'daki olaylar başladığında kış mevsimi idi. Kar yağıyordu. İnsanlar elbisesiz, hiçbirşeysiz yollara döküldüler. Aralarında hamile kadınlar ve çocukların da bulunduğu birçok insan hayatını kaybetti. Biz yine de Çeçen milletini suçlamadık. Kadın ve çocukları öldürebilen teröristlerin psikolojik bakımdan sağlıklı oldukları düşünülemez. Savaşlarda esas belirleyici siyasetçilerdir. Tarih boyunca savaşları siyasetçiler başlatmış, eziyeti sivil halk çekmiştir. Öte yandan savaşları bitirenler de siyasetçilerdir. Abhaz toprakları tarihçiler ve uzmanlar tarafından Gürcü toprağı olarak tespit edilmiştir. Bölgede Abhazlar da yaşıyordu ancak toprak Gürcü toprağı idi. Ayrıca Gürcülerle Abhazların gelenekleri birbirine çok yakın. Ortak evlilikler var. Ancak siyasi yönlendirmeler sonucu bir savaş histerisi başladı. Geçmişte Almanya'da da benzer olaylar oldu. Bütün bunları acımızı sizinle paylaşmak istediğim için anlatıyorum.

Çeçen milleti çok iyi bir millettir. Kurtuluş savaşları asırlardır devam ediyor. Ancak sonuç alınamadı. Bugün Çeçenistan Rusya sınırları içerisinde. Savaşın ardından birçok kadın, çocuk ve yaralı sınırlarımıza geldi. Onlara nasıl hayır deriz. İmkanlarımız ölçüsünde onları kucaklıyoruz. Çeçen-Rus savaşında haklı-haksız aramak zordur. Rusya'daki patlamalar da acı idi. Ancak kimin yaptığını bilmiyoruz.

Bu bağlamda ziyaretinizi önemsiyoruz. Savaşın durdurulmasını tüm dünya istiyor.

Derneğimizin isminden de anlaşılacağı gibi herkese barış götürmeyi, insanlar arasında sevgi bağları oluşturmayı amaçlıyoruz. Bir gazetemiz de var ve barış konusunu hep işleriz.

Başkan Pişkinsüt 21. yüzyıla girerken kimin haklı kimin haksız olduğuna demokratik yollarla karar verilmesi gerektiğini, uluslararası hukuk kavramları ve anlaşmaların bu şekil vahşi savaşı durdurmak için var olması gerektiğini, dünya milletlerinin insan hakları ortak paydasında anlaşmaları gerektiğini ve bir halkın toptan katledilmesinin hiçbir gerekçe ile açıklanamayacağını ifade etmiştir. Bayan Shevardnadze cevaben kanunun üstünlüğünü sağladığı için demokratik sistemin daha iyi olduğunu, 21. yüzyılda sorumluluk sahibi ülkelerin dünyadaki barışı sağlamak için daha çok çaba göstermeleri gerektiğini, sivil toplum örgütlerine daha çok önem verilmesi gerektiğini belirtmiş ve şöyle devam etmiştir. Siyasetçilerin savaştıkları şeyler bir çocuğun gözyaşları kadar önemli değildir. 21. yüzyıla girerken seyrettiğim

görüntüler beni çok üzdü. Bunun son olmasını ve barışın sağlanmasını umuyorum. Bilim çok hızlı geliyor. Belki yeni yüzyılda insanların birbirlerine sevgilerini arttıracak bir ilaç bulunabilir.

Başkan Pişkinsüt bu acıların tekrar yaşanmaması için devletlerin hızlı bir şekilde gerekli tedbirleri alması gerektiğini söylemiştir. Başkan Pişkinsüt ayrıca Bosna'da gecikerek gelen barışın çok acı günlerin yaşanmasına neden olduğunu ve bu tür olayların bir daha olmaması, Çeçenistan'da da hızla barış ortamının gelmesi temennisinde bulunmuştur.

Bayan Şevardnadze'nin 21. asrın barış asrı olması, bunda kadınların da önemli rol oynaması temennisine katılan Başkan Pişkinsüt kadınların sevgi için hep mücadele edeceklerini, bu azmi ellerinde tutmak için aslında yeterli güce sahip olduklarını belirtmiştir.

Heyet üyesi ve İstanbul Milletvekili Mustafa Baş'ın vakfın faaliyetlerine ilişkin sorusunu cevaplayan Bayan Shevardnadze, uluslararası bir dernek olduklarını, Türkiye dahil birçok ülkede temsilcilikleri olduğunu, yoksullara, çocuklara, yaşlı hastalara, özellikle yaşlı akademisyen ve bilimadamlarına yardım ettiklerini, lösemi, verem ve psikolojik rahatsızlıkları olan çocukları tedavi ettirdiklerini, yılbaşında sağır ve kör çocuklar ile hasta çocukları ziyaret edip onlara hediyeler vermeyi planladıklarını söylemiştir. Ayrıca 2-3 ayda bir 40 kişilik doktor grupları ve sağlık ekiplerini çeşitli bölgelere göndererek hastalara yardım ettiklerini söylemiştir.

Eşi ve Gürcistan Devlet Başkanı E. Shevardnadzeye yapılan terörist saldırılara atfen Bayan Shevardnadze, terörizmin ne kadar acı olduğunu kimsenin kendisi kadar bilemeyeceğini ifade etti. Türk halkına selam ve iyi dileklerini gönderen Bayan Shevardnadze, terörsiz bir gelecek umudunu yineleyerek konuşmasını bitirdi! TBMM Heyeti Başkanı Pişkinsüt de dost ülkenin dost parlamenterleri olarak kendilerine her zaman destek olacaklarını, ayrıca kendilerini Türkiye'de görmekten onur duyacaklarını belirtmiştir.

K. Gürcistan Devlet Başkanı Sayın Eduard Shevardnadze ile Görüşme Tutanağı

(13 Aralık 1999, Pazartesi)

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu heyetini kabul eden Shevardnadze şu konulara değinmiştir. Türkiye ile ilişkileri önemsiyoruz. AB'ye bir adım daha attığınız için sizi tebrik ederiz. Bu fiilen üyelik anlamına geliyor. Sizin adaylığınız bizim adaylığımızdır. Sizin AB'ye yaklaşmanız bizim de yaklaşmamız demektir. Bu süreçte Cumhurbaşkanı Demirel'in rolü çok büyüktür. Sayın Demirel'in Cumhurbaşkanlığı Türkiye için bir şanstır.

Abhazya ile ilgili problemlerimizi biliyorsunuz. Oradan gelen 300 bin göçmene Çeçenistan'dan gelenler de eklendi. Teröristlere karşı nerede olurlarsa olsunlar sıkı tedbirler alınmalı ve yok edilmelidirler. Ancak sivil insanların öldürülmesi çok acıdır ve gün geçtikçe de öldürülen sivillerin sayıları artıyor. Zavalı insanların çoğu bizim sınırlarımıza akın etmeye başladı. Kafkasya'nın bizim tarafımızda birkaç Çeçen köyü var. Biz onlara "kisti" diyoruz. Bu köylerde 10-12 bin arası nüfus yaşıyor. Savaştan kaçan 6-7 bin kadın ve çocuğu o köylere yerleştirdik. Göçmen akını devam ediyor. Gelen halk da geri dönmek istemiyor.

Olayların ne zaman biteceğini kimse bilmiyor. Biraz uzar. Azerbaycan sınırının kapalı olduğunu söylüyorlar. Bu durumda sınırları nasıl kapatabilirsiniz? Yarın özel bir heyetle elimizde var olan gıda maddelerini bölgeye gönderiyoruz.

Şunu bilmenizi isterim. Abhazya'daki olaylarda Çeçenler en çok bize karşı savaştı. Binlerce kişi kurşuna dizildi. Fakat biz olaya başka gözle bakıyoruz. Bunları yapanlar sivil insanlar değildi. Biz bu insanları aynı teraziye koyamayız. Rusya terörist ile sivil halkı ayırd etmiyor. Savaş devam ederse ne yaparız bilmiyorum. Otellerimiz, misafirhanelerimiz bizim mültecilerimiz tarafından işgal edildi. Avrupa Konseyine yazılar yazıyoruz, haberleşiyoruz, yardımlarını rica ediyoruz. Belki siz de onlarla diyaloglarımızda yardımcı olursunuz.

Kayıplar çok fazla. Bölgeden ne kadar sivil insan çıkartılırsa kayıplar o kadar aza iner. Mashadov'la belli bir diyalogumuz var. Bizim yaptıklarımızı biliyor. Savaş herhalde çabuk bitmez.

Heyet başkanı Dr. Sema Tutar Pişkinsüt, heyeti kabul ettikleri ve Şatili'ye ulaşımını sağladıkları için Devlet Başkanına teşekkür edip yapılan çalışmalar hakkında bilgi verdi. Komisyonda Çeçenistan'daki olayları 21. yüzyılda sivil halkın toptan yok edilmesi olarak değerlendirdik ve olayları kınayan bir bildiri yayınlayıp Avrupa devletlerinin parlamentolarına, Avrupalı bazı sivil toplum örgütlerine gönderdik. Duma ile görüşme isteğimizi Rusya Federasyonuna ilettik. Sivil toplum örgütlerine beraber hareket etme teklifinde bulunduk. Olayları yerinde görmek için buraya geldik.

Gürcistan'ın kendi iç mültecilerinin yanı sıra Çeçenistan'dan gelenleri kaldırmasının zorluğunu gördük. Rusya'nın yaptığı vahşeti sivillerin ağzından öğrendik. Gelmemizin en büyük yararı Gürcistan devletinin önemli bir insanlık görevi yaptığını tüm dünyaya duyurmak olacaktır. Programın verimli geçmesinde zatiyelerinin katkılarının çok büyük olduğunu biliyoruz. Burada Gürcistan devletinin üç büyük sorununu tespit ettik. Birincisi göçmen akınına daha ne kadar dayanılabileceği, diğeri gelenlerin Gürcistan'ın hukuk kuralları içinde nasıl yaşayacakları ve sonuncusu da durumun böyle devam etmesi halinde Rusya'nın Gürcistan'a karşı tavrının ne olacağıdır.

Güçlü bir Gürcistan, Kafkaslardaki barış açısından çok önemlidir. Halk tarafından sevilen bir lider ile tanışmaktan onur duyduk. TBMM'nin yarınki oturumunda (14 Aralık 1999) gözlemlerimizi dile getirece-

ğiz. Türkiye Cumhuriyeti ve Parlamentosu Gürcistan devletinin her konuda desteklenmesi için işbirliğine hazırdır. İlişkilerimiz ve dostluğumuz devamlı olacaktır.

Shevardnadze deprem dolayısıyla Türkiye'nin durumuna çok üzüldüklerini, göçmenlerin durumu ile ilgili TBMM'nin açıklamalarının önemli olacağını, Cumhurbaşkanı Demirel'in ikili ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynadığını ve bu vesile ile kendisine en iyi duygularının iletilmesinden memnun olacağını belirtti. Shevardnadze'nin "Bugün Demirel'siz bir Türkiye düşünmüyoruz" sözü üzerine Başkan Pişinsüt "Biz de Shevardnadze'siz bir Gürcistan düşünmüyoruz" dedi.

EK 5. TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU ÜYELERİ

Komisyonadaki Görevi	Adı Soyadı	Partisi ve Seçim Bölgesi	Mesleği
Başkan	Sema TUTAR PİŞKİNSÜT	(DSP Aydın)	Tıp Doktoru İç Hastalıkları Uzmanı
Başkanvekili	Sebgatullah SEYDAOĞLU	(ANAP Diyarbakır)	Yönetici
Başkanvekili	Metin ERGUN	(MHP Muğla)	Öğretim Üyesi, Doçent
Sözcü	Bahri ZENGİN	(FP İstanbul)	Yük. Makina Mühendisi
Kâtip	Mustafa EREN	(DYP Karabük)	Safranbolu Belediyesi Eski Başkanı
Üye	Faruk DEMİR	(DSP Ardahan)	Müzişyen
Üye	Yaşar ERYILMAZ	(ANAP Ağrı)	Tıp Doktoru, Üroloji Doçenti, Sağlık Eski Bakanı
Üye	Osman MÜDERRİSOĞLU	(MHP Antalya)	Müftü
Üye	Hasan MACİT	(DSP Burdur)	Eğitimci
Üye	Orhan OCAK	(DSP Bursa)	Veteriner Hekim
Üye	Mehmet GÖZLÜKAYA	(DYP Denizli)	Avukat
Üye	Ali KESKİN	(MHP Denizli)	İşadamı
Üye	M. Mail BÜYÜKERMAN	(DSP Eskişehir)	Avukat
Üye	Mehmet Nuri TARHAN	(MHP Hatay)	Sigortacı, Eğitimci
Üye	A. Emre KOCAOĞLU	(ANAP İstanbul)	Sendikacı
Üye	Mustafa BAŞ	(FP İstanbul)	Eğitimci, Sanayici
Üye	Süleyman YAĞIZ	(DSP İstanbul)	Gazeteci Yazar
Üye	Rifat SERDAROĞLU	(ANAP İzmir)	İktisatçı, Sağlık ve Devlet Eski Bakanı
Üye	Kemal KÖSE	(MHP Kocaeli)	Eğitimci
Üye	Hüseyin AKGÜL	(MHP Manisa)	Öğretim Görevlisi
Üye	Eyüp FATSA	(FP Ordu)	Eğitimci
Üye	Mehmet BEKAROĞLU	(FP Rize)	Tıp Doktoru, Psikiyatri Profesörü
Üye	Kadir BOZKURT	(DYP Sinop)	Sendikacı
Üye	Yaşar CANBAY	(FP Malatya)	Eğitimci
Üye	Nihan İLGÜN	(DYP Tekirdağ)	İktisatçı

T.C.
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNŞAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU BAŞKANLIĞI

Toplantı No : 14

2.03.2000

Konu : 20.01.2000 tarihli 11 nci Komisyon Toplantımızda oybirliğiyle kabul edilen Çeçenistan'da devam eden insan hakları ihlalleriyle ilgili çalışma raporunun son hali ile TBMM Basımevinde basılmasının kabulü hakkında

<p>Başkan Dr. Sema TUTAR PİŞKİNSÜT Aydın Milletvekili</p> 	<p>Başkanvekili Sebğatullah SEYDAOĞLU Diyarbakır Milletvekili İmzada bulunamadı.</p>	<p>Başkanvekili Metin ERGUN Muğla Milletvekili</p>
<p>Sözcü Bahri ZENGİN İstanbul Milletvekili</p> 	<p>Katip . Mustafa EREN Karabük Milletvekili İmzada bulunamadı.</p>	<p>Üye Yaşar ERYILMAZ Ağrı Milletvekili İmzada bulunamadı.</p>
<p>Üye Osman MÜDERRİSOĞLU Antalya Milletvekili İmzada bulunamadı.</p>	<p>Üye Hasan MACİT Burdur Milletvekili</p> 	<p>Üye Orhan OCAK Bursa Milletvekili İmzada bulunamadı.</p>
<p>Üye Ali KESKİN Denizli Milletvekili</p> 	<p>Üye Mehmet GÖZLÜKAYA Denizli Milletvekili</p> 	<p>Üye M.Mail BÜYÜKERMAN Eskişehir Milletvekili</p>
<p>Üye Mehmet Nuri TARHAN Hatay Milletvekili</p> 	<p>Üye A.Emre KOCAOĞLU İstanbul Milletvekili</p> 	<p>Üye Rıfat SERDAROĞLU İzmir Milletvekili İmzada bulunamadı.</p>
<p>Üye Mustafa BAŞ İstanbul Milletvekili</p> 	<p>Üye Süleyman YAĞIZ İstanbul Milletvekili</p> 	<p>Üye Faruk DEMİR Ardahan Milletvekili</p>
<p>Üye Kemal KÖSE Kocaeli Milletvekili</p> 	<p>Üye Hüseyin AKGÜL Manisa Milletvekili</p> 	<p>Üye Eyüp FATSA Ordu Milletvekili</p>
<p>Üye Mehmet BEKAROĞLU Rize Milletvekili</p> 	<p>Üye Kadir BOZKURT Sinop Milletvekili</p> 	<p>Üye Yaşar CANBAY Malatya Milletvekili</p>
<p>Üye Nihan İLGÜN Tekirdağ Milletvekili</p> 		

ÇEÇENSİZ BİR ÇEÇENYA MI?

